

Seppo Hotti

Oikealle alalle?

Logistiikka-alan ammattikoulutuksen
ja työelämän osaamisen todellisuuksien
kohtaaminen

Seppo Hotti

Oikealle alalle?

Logistiikka-alan ammattikoulutuksen
ja työelämän osaamisen todellisuuksien
kohtaaminen

Esitetään Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Ruusupuisto-rakennuksen Helena-salissa (RUU D104)
marraskuun 4. päivänä 2016 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Education of the University of Jyväskylä,
in building Ruusupuisto, auditorium Helena (RUU D104), on November 4, 2016 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2016

Oikealle alalle?

Logistiikka-alan ammattikoulutuksen
ja työelämän osaamisen todellisuuksien
kohtaaminen

Seppo Hotti

Oikealle alalle?

Logistiikka-alan ammattikoulutuksen
ja työelämän osaamisen todellisuuksien
kohtaaminen

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2016

Editors

Timo Saloviita

Department of Teacher Education, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korkiakangas

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-6788-8

ISBN 978-951-39-6788-8 (PDF)

ISBN 978-951-39-6787-1 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2016, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2016

ABSTRACT

Hotti, Seppo

How to find your own profession?

A case study of how vocational education and training students' professional expectations in logistics field encounter with the working life realities

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2016, 148 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 563)

ISBN 978-951-39-6787-1 (nid.)

ISBN 978-951-39-6788-8 (PDF)

The aim of this doctoral thesis was to study how vocational education and training (VET) and working life encounter each other. Naturally the research topic chosen was selected from the researcher's own professional field, i.e., logistics education. The research task was to examine, how VET-students' professional expectations in the study field of logistics-encounter with the working life realities.

The main research question was "How do the logistics (driver training) students' vocational expectations encounter with the requirements of dynamically changing working life from the point of view of the vocational competence, the time span of 2001–2025?" The two sub-questions were 1) How do the logistics students' expectations encounter to the working life in their answers when being interviewed by the teachers from the point of view of the vocational competence and 2) How do the changing requirements of dynamically changing working life encounter to the vocational education according to the on-the-job-learning trainers from the point of view of the vocational competence in the interview material. The theoretical framework was constructed on the basis of Super's and Holland's career theories.

The study is an inductive, qualitative case study. The data consist of student applicants' (N=335, 2007–2014) and on-the-job-learning trainers' (N=10, 2014) interviews. The data were analysed through qualitative content analyses by means of theoretical framework (Holland 1959, 1973 and 1985; Super 1957).

The research results indicates that the working life competence requirements and the logistics students' professional expectations only partially encounter to, even weakly. The inability of encounter of working life's requirements and students' vocational expectations reflect a radical change in society and working life. According to the research results the key development areas in vocational education and training in the logistics sector is the development of digital learning and teaching environment and interactive and social skills as well, in cooperation with various actors (stakeholders) in working life.

This study produced two theoretical models applied to vocational education and training: 1) A theoretical approach to cooperative pedagogical counselling and 2) The theoretical model of VET-students recruitment. These two theoretical models can be utilized in student recruitment and practical teaching, which in turn enables the view of the working life and a more enhanced linkage and cooperation in vocational education and training (VET) from the perspective of professional competence.

Keywords: career theory, student selection, vocational curriculum, vocational education and training, vocational skills, workplace learning, cooperation

Author's address	Seppo Hotti Faculty of Education Institute of Educational Leadership University of Jyväskylä, Finland
Supervisors	Professor Aini-Kristiina Jäppinen Faculty of Education Institute of Educational Leadership University of Jyväskylä, Finland
Reviewers	Docent Seppo Helakorpi University of Jyväskylä, Finland Professor Kari Tanskanen Aalto University
Opponents	Professor emerita Marja-Leena Stenström

TIIVISTELMÄ

Hotti, Seppo

Oikealle alalle?

Logistiikka-alan ammattikoulutuksen ja työelämän osaamisen todellisuuksien kohtaaminen

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2016, 148 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 563)

ISBN 978-951-39-6787-1 (nid.)

ISBN 978-951-39-6788-8 (PDF)

Tämän väitöstutkimuksen tavoitteena oli tutkia ammatillisen koulutuksen ja työelämän linkittymistä. Tutkimusaiheeksi valikoitui luonnostaan tutkijan oman ammatin alan koulutuksen alue, logistiikka. Tutkimustehtävänä oli tutkia, miten ammattikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat, kun on kysymys oikealle alalle hakeutumisesta, koulutuksesta ja työelämästä.

Tutkimusongelmaan, Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opiskelijoiden odotukset ja dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset kohtaavat ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajänteellä 2001–2025? haettiin vastausta kahdella alakysymyksellä: 1. Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opiskelijoiden odotukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta linkittyvät työelämään valinta-haastatteluvastauksissa Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna? ja 2. Miten kuljettajakoulutuksen työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät haastatteluaineistossa ammatilliseen koulutukseen ammatillisen osaamisen näkökulmasta Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?

Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus ja tutkimusote induktiivinen. Tutkimusaineisto muodostui kuljetusalalle hakevien opiskelijoiden haastatteluista (N=335, 2007–2014 ja työssäoppimisen ohjaajien haastatteluista (N=10, 2014). Haastatteluaineistot analysoitiin sisällönanalyysillä taustateorioista (Holland 1959, 1973 ja 1985; Super 1957) johdetun sovelluksen avulla.

Tutkimustulokset osoittavat, että työelämän osaamisvaatimukset ja opiskelijoiden ammatilliset odotukset linkittyivät vain osittain, jopa heikosti. Työelämän vaatimusten ja opiskelijoiden ammatillisten odotusten kohtaamattomuus heijastavat yhteiskunnan ja työelämän radikaalia muutosta. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan logistiikka-alan ammatillisen koulutuksen keskeisimmät kehittämisalueet ovat digitaalisen oppimis- ja opetusympäristön ja vuorovaikutteisen ja sosiaalisen osaamisen kehittäminen yhteistyössä työelämän eri toimijoiden kanssa. Tämä tutkimus tuottikin ammatilliseen koulutukseen sovellettavat kaksi teoreettista mallia: 1) Pedagogisen yhteisohjauksen teoreettinen toimintamalli ja 2) Opiskelijarekrytoinnin teoreettinen malli. Käytännön tasolla näitä kahta teoreettista mallia voidaan hyödyntää opiskelijarekrytoinnissa ja käytännön opetustyössä, mikä puolestaan mahdollistaa työelämän ja ammatillisen koulutuksen aiempaa tiiviimmän linkittymisen ja yhteistyön ammatillisen osaamisen näkökulmasta katsottuna.

Avainsanat: urateoria, opiskelijavalinta, ammatillinen opetussuunnitelma, ammatillinen koulutus, ammattitaito, työssäoppiminen, opetusympäristö, yhteistyö.

ESIPUHE

Tämä väitöstudkimus on saanut alkunsa kiinnostuksestani ammatillisen koulutuksen kuljetusalan opiskelijoiden ja työelämän tarpeiden ja toiveiden kohtaamisesta tai kohtaamattomuudesta. Se, miksi ja miten logistiikka-alan koulutukseen hakeudutaan, on puhuttanut minua erityisesti logistiikan opettajana toimiessani. Katselen logistiikka-alan kuljettajakoulutusta useasta eri näkökulmasta: olen toiminut logistiikan opettajana ja lehtorina, ammatillisen koulutuskuntayhtymän johtajana ja projektipäällikkönä ammatillisen koulutuksen kehittämisprojekteissa. Koulutukseen liittyvä työurani on alkanut jo vuonna 1975 keski-suomalaisen ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen opettajan tehtävässä. Silloisessa tehtävässä tutustuin maanrakennusalan kuljettajakoulutukseen ja opiskelijavalintaan. Myöhemmätkin tehtävät ovat liittyneet kuljettajakoulutukseen – olen toiminut lähes 30 vuoden ajan logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opettajana. Nyt takana olevaa tutkimusprosessia on kestänyt lähes kymmenen vuotta työn ohessa; opetus ja tutkimus ovat nivoutuneet yhteen toimintatutkimuksen luonteisesti. Aineiston keruu on alkanut vuoden 2007 opiskelijavalinnan haastattelujen keräämisellä ja päättynyt työssäoppimisen ohjaajien haastattelujen analysointiin syksyllä 2014. Tutkimusraportti on saanut lopullisen muotonsa ja valmistunut syksyllä 2016.

Tämän väitöstudkimuksen tavoitteena on ollut tutkia koulutuksen ja työelämän monimutkaista suhdetta. Tutkimusaiheeksi valikoitui luonnostaan oman ammattialan koulutuksen alue: logistiikka-alan opiskelijoiden ammatillisten odotusten ja työelämän vaatimusten kohtaaminen ja näiden linkittyminen. Tämän päivän työelämän nopeat muutokset haastavat ammatillisen koulutuksen, koska työelämässä osaamisvaatimukset kasvavat, mikä vaatii jatkuvaa kouluttautumista ammatillisen osaamisen päivittämiseksi. Tämä tutkimus osoittaa, että työelämän vaatimukset ja koulutuksen ammatillinen osaaminen eivät kaikin osin kohtaa. Tutkimuksen tulosten mukaan keskeisimmät kohtaamattomuudet fokusoituvat käsitteisiin digitalisointi, kansainvälisyys, yhteisöllisyys ja vuorovaikutteisuus, mikä vaatii logistiikan koulutuksen alalla uudella pedagogisella yhteisohjauksella ja toimintaa. Tutkimus tuottikin koulutuksen laadun parantamiseen ja yhteistyön kehittämiseen kaksi teoreettista mallia: yhteisohjauksen teoreettisen toimintamallin ja opiskelijarekrytoinnin teoreettisen mallin.

Tutkimukseen ja kirjoitustyöhön olen saanut paljon tukea ja apua koulutuksen ja työelämän eri tahoilta, josta olen hyvin kiitollinen. Kiitän kumpaaikin työni esitarkastajaa, dosentti Seppo Helakorpea ja professori Kari Tanskasta työni tarkasta lukemisesta ja siihen liittyvistä arvokkaista huomioista ja kommenteista. Haluan erityisesti kiittää työni ohjaajaa professori Aini-Kristiina Jäppistä kannustavasta ja kehittävästä tutkimuksen ohjauksesta. Olen myös erityisen kiitollinen työnantajalleni Savon ammatti- ja aikuisopistolle saamastani tuesta ja käyttöni saamastani tutkimusaineistosta. Ilman aineistoa ja tukea tänäkään tutkimus ei olisi ollut mahdollista. Osoitan myös kiitokseni logistiikka-alan kollegoille.

Minulle läheisimpien ja tärkeimpien ihmisten tuki on ollut merkittävää:
kiitän siitä heitä lämpimästi.

Suonenjoella 1.10.2016
Seppo Hotti

KUVIOT

KUVIO 1	Tutkimusasetelma	16
KUVIO 2	Logistiikan perustutkinto, kuljetuspalvelujen osaamisala (OPS 2015).....	39
KUVIO 3	Persoonallisuustyyppien kehittyminen (Holland 1985, 17–18 Staatsin 1981 mukaan).	77
KUVIO 4	Pedagogisen yhteisohjauksen teoreettinen toimintamalli....	125
KUVIO 5	Opiskelijarekrytöinnin teoreettinen malli.....	126

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Logistiikka-alan kuljettajakoulutukseen hakeneiden, aloittaneiden ja valmistuneiden opiskelijoiden lukumäärät vuosina 2007–2014	91
TAULUKKO 2	Opiskelijakyselyn ja -haastattelun tulos kvantifioituna: persoonallisuuspiirteisiin viittausten määrä lukuvuosien 2007–2014 haastatteluissa	95
TAULUKKO 3	Työssäoppimisen (TOP) ohjaajien haastattelujen tulokset kvantifioituna: persoonallisuuspiirteisiin viittausten määrä vuoden 2014 syksyn haastatteluissa	105
TAULUKKO 4	Opiskelijaksi hakeneiden (2007–2014) ja työssäoppimisen ohjaajien (2014) kyselyjen/haastattelujen persoonallisuuspiirreluokkiin viittausten määrän prosentuaalinen vertailu ammatillisen osaamisen rakentumisen näkökulmasta	122

SISÄLLYS

ABSTRACT
TIIVISTELMÄ
ESIPUHE
KUVIOT JA TAULUKOT
SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	13
1.1	Tutkimustehtävä.....	17
1.2	Tutkimuksen käsitteet.....	17
1.2.1	Ammatillinen koulutus.....	17
1.2.2	Työssäoppiminen.....	18
1.2.3	Ammattitaito.....	19
1.2.4	Työelämä.....	22
1.2.5	Urakäsite.....	25
2	NORMATIIVINEN VIITEKEHYS.....	28
2.1	Logistiikka-alan ammattikoulutusta koskevat säädökset ja normit.....	29
2.1.1	Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 630/1998) ja asetus ammatillisesta koulutuksesta (As 811/1998).....	29
2.1.2	Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (L 631/1998) ja asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (As 812/1998).....	31
2.1.3	Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen perustutkinnon perusteista (835/2014): osaamisperusteiseen tutkintojärjestelmään siirtyminen 1.8.2015.....	32
2.1.4	Logistiikan perustutkinnon perusteet, OPS 2015.....	33
2.1.5	Laki ammatillisesta koulutuksesta/ opiskelijaksi hakeutuminen § 26 ja opiskelijaksi ottaminen § 27 (630/1998), asetus (167/2002) ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen valintaperusteista ja asetus (4/2013) opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa.....	53
2.1.6	Laki (916/2012) ja asetus (1073/2012) julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta ammatillisen koulutuksen tarkastelukulmasta.....	58
2.1.7	Säädökset raskaan liikenteen kuljettajan ammattipätevyysvaatimuksista: Ammattipätevyysdirektiivi 2003/59/EY, Laki (273/2007) kuorma- ja linja-auton kuljettajien ammattipätevyydestä ja Asetus (640/2007) kuorma- ja linja-autonkuljettajien ammattipätevyydestä.....	59

2.2	Logistiikka-alan ammattikoulutusta koskevat työelämä- ja työsuojelusäädökset	60
2.2.1	Työturvallisuuslaki (2002/738).....	61
2.2.2	Laki nuorista työntekijöistä (1993/998)	61
2.2.3	Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475).....	62
2.3	Normiohjauksen muutos: toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi 2015–2018.....	64
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	67
3.1	Katsaus ammattiuraa, ammatinvalintaa ja työelämää koskeviin tutkimuksiin	67
3.2	Donald E. Superin urateoria.....	73
3.3	John L. Hollandin urateoria.....	75
3.4	Sovellus Superin ja Hollandin uravalintateorioista.....	80
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	85
4.1	Tutkimusongelmat	85
4.2	Tutkimuksen tieteenteoreettiset lähtökohdat.....	86
4.3	Tutkimusmenetelmä	88
4.4	Aineiston hankinta	89
4.4.1	Aineisto 1, opiskelijahaastattelut	90
4.4.2	Aineisto 2, työssäoppimisen ohjaajien haastattelut	91
4.5	Sisällönanalyysi.....	92
5	TUTKIMUSTULOKSET	94
5.1	Logistiikkakoulutukseen hakeneiden ammatilliset odotukset	95
5.2	Työssäoppimisen (TOP) ohjaajien näkemykset	104
5.2.1	Työelämän osaamisvaatimuksista.....	105
5.2.2	Työssäoppimisen ohjaajien kehittämisehdotuksia	114
5.3	Tutkimustulosten yhteenvetoa	121
5.4	Tulevaisuuden kuljettajakoulutuksen pedagogisen yhteisohjauksen ja opiskelijarekrytoinnin teoreettiset mallit.....	124
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	127
6.1	Tutkimuksen merkityksestä.....	127
6.2	Tutkimuksen luotettavuudesta.....	130
6.3	Tutkimuksen hyödynnettävyys ja jatkotutkimukset.....	131
	YHTEENVETO (SUMMARY).....	133
	LAIT JA ASETUKSET	143
	LIITTEET.....	144

1 JOHDANTO

Tässä väitöstutkimuksessa tarkastellaan logistiikka-alan ammattikoulutuksen ja työelämän osaamisen kohtaantoa. Tarkoituksena on ollut tutkia, miten logistiikka-alan ammattikoulutuksen ja työelämän osaamisen todellisuudet kohtaavat, kun on kysymys oikealle alalle hakeutumisesta, ammatillisesta koulutuksesta ja työelämästä. Tutkimustehtävänä on ollut selvittää, miten logistiikka-alan kuljettajakoulutus kohtaa dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajänteellä 2001–2025.

Päättökysymys on *1. Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutus kohtaa dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajänteellä 2001–2025?* Alakysymykset ovat *1.1 Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opiskelijoiden ammatilliset odotukset linkittyvät työelämään valintahaastatteluvastauksissa Hollandin ja Superin urateorioiden sovelletussa kehyksessä tarkasteltuna? 1.2 Miten työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät haastatteluaineistossa ammatilliseen koulutukseen Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?*

Niin työelämän kuin yksilönkin kannalta katsottuna ammattialan valinta on merkittävä ja tärkeä päätös koulutukseen hakeutuvalle. Työelämässä osaaminen vaatii kouluttautumista ja valmiuksia uudelleen kouluttautumiseen työelämän osaamisvaatimusten dynaamisen muuttumisen myötä; ”tietojen ja taitojen nopea vanheneminen on todellinen uhka eri ammateissa toimiville” (Ruohotie 2002, 49). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan logistiikka-alan ammatillisen koulutuksen ja työelämän osaamisen kohtaantoa ammatillisen osaamisen näkökulmasta. Tarkastelu kohdentuu näin ollen ammatillisen koulutuksen logistiikka-alan toteutuneeseen ja aiottuun opetussuunnitelmalähtöiseen oppimis- ja opetusympäristöön, joka muodostuu teoreettisista opinnoista, käytännön harjoittelusta ja työelämän työssäoppimisjaksoista. Tämä tarkoittaa muun muassa, että työssäoppimisen ohjaajien rooli korostuu tulevien ammattikuljettajien ammattitaidon rakentumisessa.

Talouselämän tutkimuksen (2014) mukaan sekä yläkoululaisten että lukio-
laisten vastauksista huokuu epätietoisuus työelämään sekä opiskelu- ja alavaihtoihin liittyen. Nuoret kertovat, että työelämäasioita käsitellään etenkin luki-

ossa vähän ja iso osa kaipaisi tietoa ja opetusta työelämäasioista lisää. Erityisesti tyttöjen epävarmuus opiskelu- ja alavalintojen suhteen korostuu. Vain 15 prosenttia tytöistä tietää varmasti, minkä alan töitä haluaa tehdä tulevaisuudessa. Lähes neljäsosa tytöistä harkitsee myös viettävänsä välivuoden lukion jälkeen. Nuorten mielestä hyvä tapa opettaa työelämästä ja eri aloista olisi vierailujen ja kokeilemisen kautta. Nuoret haluaisivat kuulla erilaisista aloista ja tehtävistä niissä toimivilta ihmisiltä tai päästä itse kokeilemaan ja tutustumaan aloihin. Nuoret kaipaisivat myös TET-harjoittelua lukioon. Tytöistä jopa 78 prosenttia pitää TET-jaksoa tarpeellisena tai erittäin tarpeellisena myös lukiossa. (TAT 2014.)

Erityisesti harvaanasutussa maassa, kuten Suomessa, kuljetusten ja logistiikan merkitys on suuri. Kuljetusalan ammattitaitovaatimukset ja osaamisvaatimukset ovat Euroopan Unionin vaatimusten mukaan lisääntyneet. Ammattikuljettajilta vaaditaan lisää pätevyyttä:

Ammattipätevyyden tarkoitus on lisätä autonkuljettajien ammatillisia valmiuksia ja näin parantaa liikenteen ja kuljetusten turvallisuutta sekä kuljettajien edellytyksiä tehtävien hoitamiseen. Ammattipätevyys vaaditaan kaikilta kuljettajilta henkilöliikenteessä 10.9.2013 alkaen ja tavaraliikenteessä 10.9.2014 alkaen. (www.trafi.fi/ammattipätevyys).

Tämä ammattipätevyysmuutos kuljettajan ammattitaitojen osalta on otettava huomioon logistiikka-alan opiskelijavalinnoissa, mikä myös huomioidaan henkilökohtaisen opetussuunnitelman laatimisessa. Määräykset kuljettajan ammattipätevyydestä on kirjoitettu ammattipätevyysdirektiiviin ja ajokorttiasetukseen. Logistiikan opetussuunnitelmaan on kirjoitettu kuljettajan osaamisvaatimukset, joista keskeisinä osaamisvaatimuksina mainitaan esimerkiksi oma-aloitteisuus, täsmällisyys, luotettavuus, joustavuus ja kyky oppia jatkuvasti uutta sekä työturvallinen ja ympäristövastuullinen työskentelytapa.

Logistiikan opetussuunnitelman perusteet 2015 mukaan logistiikan toisen asteen perustutkinto käsittää kuljetuspalvelujen, lentoasemapaalvelujen ja varas-topalvelujen koulutusohjelmat. Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan ainoastaan logistiikan perustutkinnon kuljetuspalvelujen osaamisalan ja työelämän osaamisen todellisuuksien kohtaamista; tutkimuksen rajaaminen kuljetuspalvelujen osaamisen alueelle määrityksi loogisesti tutkijan oman logistiikan opetusalueen asiantuntemuksen ja käytännön opetuskokemuksen mukaan.

Ammatillisen toisen asteen perustutkinnon logistiikka-alan opetussuunnitelma edellyttää kaikille ammattialoille yhteistä ydinosaamista, kyseisen ammattialan erityisosaamista ja lisäksi kaikille ammattialoille yhteistä yleissivistävää osaamista. Koulutuksella saatavan ammattitaidon katsotaan rakentuvan mainituista kolmesta osaamistasosta. Koulutuksella tavoitellaan laaja-alaista osaamista dynaamisesti tai jopa radikaalisti muuttuvaan työelämään. ”Kysytäänkin, muuttuuko tuleva työelämä 30 vuoden aikana yhtä paljon kuin edellisten kolmen sadan vuoden aikana” (Sitra Megatrendit 2016). Sitran megatrendilista valottaa vuosittain eri näkökulmista niitä ilmiöitä, joiden uskotaan jo tällä hetkellä vaikuttavan yhteiskuntaan ja erityisesti tulevaisuuteemme. Vuonna

2016 listassa käsitellään kolmea suurta muutosvoimaa: kiihtyvällä tahdilla kehittyvää teknologiaa, keskinäisriippuvaista ja jännitteistä maailmaa sekä globaalia luonnonvaroihin ja ilmastonmuutokseen liittyvästä kestävyyskriisistä. Näitä ilmiöitä lähestytään paitsi niihin liittyvien haasteiden, myös ratkaisujen ja mahdollisuuksien kautta. (Sitra Megatrendit 2016.)¹ Vuoden 2015 logistiikka-alan opetussuunnitelman ydin onkin muokattu vahvasti yhteiskunnalliset ja globaalit muutokset huomioivaksi:

Tutkinnon suorittaneen tulee osata toimia laaja-alaisen logistisen osaamisensa turvin erilaisissa ympäristöissä ja muuttuvissa oloissa. Hänen on pystyttävä omaksumaan yrityksen laatu- ja ympäristöjärjestelmän mukainen toiminta ja myös kehittämään sitä. Hänen on suhtauduttava arvostavasti sidosryhmiin yrityksessä ja sen ulkopuolella. Logistiikan perustutkinnon suorittaneella on oltava valitsemansa koulutusohjelman ja muun valinnaisuuden perusteella sellainen työelämän vaatima ammattitaito, että hän voi työllistyä koulutusohjelman mukaisiin tehtäviin (OPS 2015, 171).

Opiskelijoilta siis vaaditaan monipuolista työelämän osaamista, jota mitataan ammatillisilla näytöillä. (OPS 2015.) Logistiikan ammattialan opetussuunnitelman liitteessä 1 kuvataan osaamisperusteinen ammattiala, arvoperusta, tavoitteet ja avaintaidot (OPS 2015, 170–174)². Tällä osaamisperusteisuutta korostavalla opetussuunnitelmamuutoksella tähdätään vastaamaan työelämän radikaalienkin muutosten osaamisvaatimuksiin: ammatillisen opetuksen ja ohjauksen pedagoginen ote monipuolistuu laadullisesti ja työelämä saa aiempaa laaja-alaisemmin osaavia työntekijöitä.

Eri ammatillista koulutusta koskevilla tutkimuksissa muistutetaan lukijalle, että ammatillista koulutusta tutkittaessa on huomioitava ammattialojen erilaisuus. ”Vuosikymmenten saatossa on pyritty yhtenäistämään ammatillista toisen asteen koulutusta erilaisten toimenpiteiden avulla” (mm. Klemelä 1999; Tiilikkala 2004). Kuitenkin jokaisella ammattialalla on, niin myös kuljettajakoulutuksella, Suomessa omat erityispiirteensä ja yhteiskunta- ja historiaaustansa, jotka vaikuttavat alan traditioiden kautta opetukseen. Eri ammatit ovat eri tavoin kulttuurisidonnaisia, mikä on huomioitava opetuksessa.

Logistiikka-alan ammatillista koulutusta ohjataan vahvasti säädöksin ja normein: Euroopan unioni, opetus- ja kulttuuriministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö säätelevät ja valvovat kuljetusalan koulutusta. ”On arvioitu, että kuljetusalaa säännellään yli 8000 laki- ja asetuspykälällä” (Heiskanen 2012, 304). Siksi tämän ammatillisen koulutuksen ja työelämän todellisuuksien kohtaantoa koskevan tutkimuksen viitekehyskin on tutkittavan ilmiön systemisen luonteen vuoksi kaksitahoinen, normatiivis-teoreettinen. Tutkimuksen viitekehys rakentuu siis normatiivisesta viitekehuksesta ja teoreettisesta viitekehuksesta. Normatiivinen viitekehys sisältää EU-direktiivit, kansalliset säädökset, opetussuunnitelman ja muut normit, kuten oppilaitoksen opiskelijavalintaohjeet. Tutkimuksella on kaksi kivijalkaa: toinen on keskeisenä koulutuksen ohjausinstrumenttina nor-

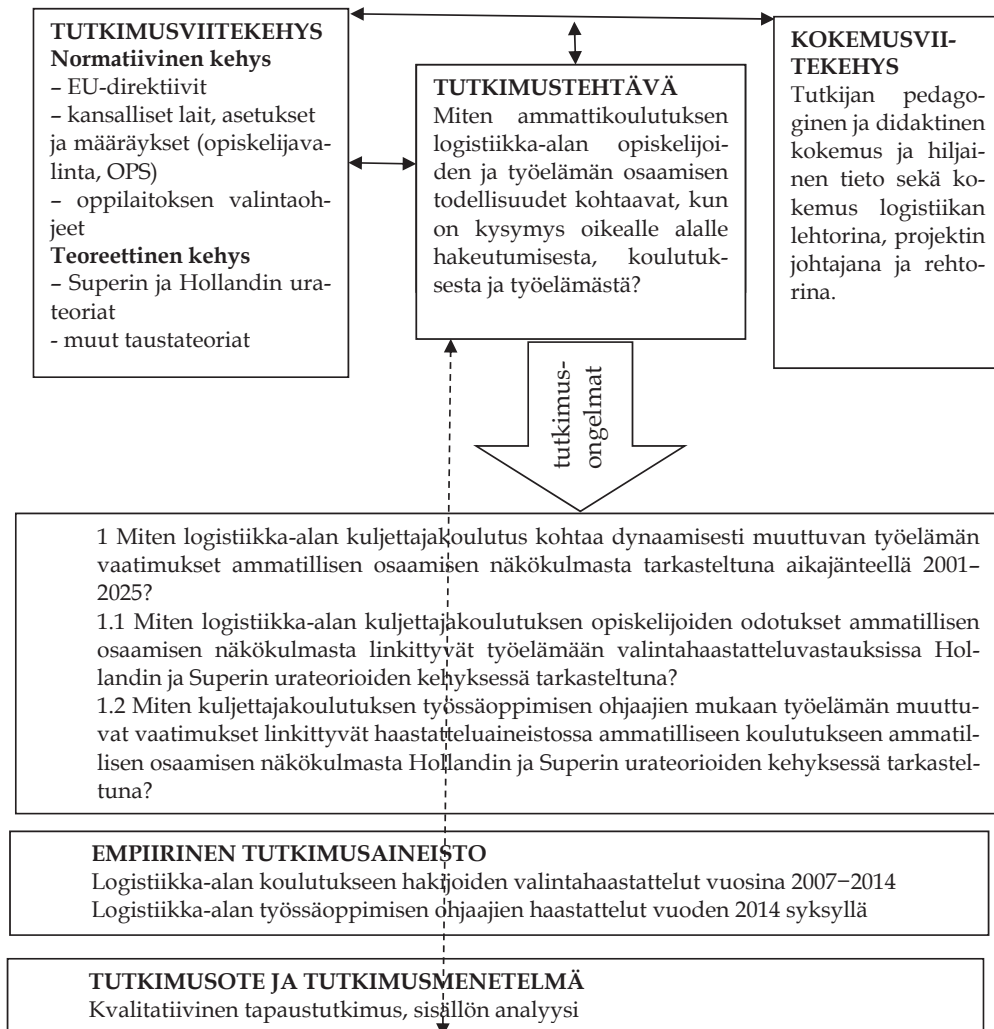
¹ Sitra Megatrendit 2016. <http://www.sitra.fi/julkaisu/2016/megatrendit-2016>

² OPS 2015. Ammatillisen perustutkinnon perusteet, Logistiikan perustutkinto 2014 http://www.oph.fi/download/162455_logistiikan_pt_01082015.pdf

matiivinen logistiikan opetussuunnitelman perusteet (OPS 2015), jossa määritellään ammatillinen osaaminen ja toinen kivijalka on teoreettinen kahdesta urateoriasta muokattu urateoriasovellus (Holland 1973, Super 1957). Näiden lisäksi tutkimusta taustoitetaan ja argumentoidaan työelämää, opetusta ja oppimista koskevalla tutkimuskirjallisuudella.

Tutkimus on rakennettu niin, että luvussa 2 esitellään normatiivinen viitekehys, joka kontekstoi ja situoi tutkimuksen koulutuspoliittisesti, ja luvussa 3 esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Tutkimusmenetelmä ja sisällönanalyysi kuvataan luvussa 4 ja tutkimustulokset esitellään luvussa 5. Johtopäätökset on koottu lukuun 6 pohdintoineen. Tutkimuspolku on kuvattu alla olevana tutkimusasetelmana (kuvio 1).

KUVIO 1 Tutkimusasetelma

Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat ammatillinen koulutus, työssäoppiminen ammattitaito, työelämä, urakäsite ja opetussuunnitelma.

1.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänä on tutkia, miten ammatikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat, kun on kysymys oikealle alalle hakeutumisesta, koulutuksesta ja työelämästä. Jotta saadaan vastauksia todellisuuksien kohtaamisista, tässä tutkimuksessa yhtäältä tutkitaan, mitä logistiikka-alan opiskelijoiksi hakijat kertovat valintahaastatteluissa valmiuksistaan, arvoistaan ja asenteistaan kouluttautua kuljettajan ammattiin ja toisaalta tutkitaan, mitä työnohjaajat työelämän edustajina odottavat tulevalta ammattikuljettajalta työelämäosaamisen näkökulmasta, toisin sanoen, miten työnohjaajat työelämän edustajina määrittelevät hyvän ammattikuljettajan.

1.2 Tutkimuksen käsitteet

Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat ammatillinen koulutus, työssäoppiminen, ammattitaito, työelämä ja urakäsite (sovellus kahdesta urateoriasta). Käsitteet määritellään normatiivisen ja tieteellisen tutkimuskirjallisuuden perusteella.

1.2.1 Ammatillinen koulutus

Käsitteenä ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan ”*tutkintoon johtavaa ammatillista peruskoulutusta ja ammatillista lisäkoulutusta*”. Ammatillinen peruskoulutus on toisen asteen perustutkintoihin johtavaa koulutusta. Ammatillinen peruskoulutus voi olla opetussuunnitelmaperusteista koulutusta tai näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta” (Tilastokeskus 2016).

Suomen koulutusjärjestelmässä ammatilliseen koulutukseen kuuluvat ammatillinen peruskoulutus sekä ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus. Ammatillinen koulutus on tarkoitettu sekä työelämään siirtyville nuorille että työelämässä oleville aikuisille. Aikuiset voivat opiskella samoihin ammatillisiin perustutkintoihin kuin nuoret. Heillä on myös mahdollisuus osallistua ammatilliseen lisäkoulutukseen, joka on ammatillisen peruskoulutuksen jälkeistä jatko- ja täydennyskoulutusta. Ammatillisen koulutuksen yleisenä tavoitteena on kohottaa ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeista, edistää työllisyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista. Ammatilliset perustutkinnot antavat laajat perusvalmiudet alan tehtäviin ja erikoistuneempaa osaamista jollakin osa-alueella sekä yleisen jatko-opintokelpoisuuden yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin. (OKM 2015.)

Koulutuksen kehittämistavoitteet perustuvat valtioneuvoston hyväksymään koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan. Vuosia 2011–2016

koskevassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa ammatillisen koulutuksen painopisteitä ovat muun muassa koulutuksen laadun, työelämävastaavuuden ja vaikuttavuuden kehittäminen, ammatillisen osaamisen vahvistaminen, ammatillisen koulutuksen tehokkuuden lisääminen, koulutustakuu ja tasa-arvo ja elinikäinen oppiminen. (OKM 2015.)

Ammatillisesta koulutuksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriössä koulutuspolitiikan osaston ammatillisen koulutuksen vastuualue. Ammatillisen peruskoulutuksen tutkinnot on suunniteltu työelämän tarpeisiin, koulutusta järjestetään kaikilla koulutusaloilla ja tutkintojen laajuus on 180 osaamispistettä. Tutkintoihin sisältyy vähintään 30 osaamispistettä työssäoppimista työpaikoilla. Osaaminen osoitetaan ammattiosaamisen näytöillä ja tutkinnot rakentuvat perusopetuksen oppimäärälle. Ne soveltuvat myös lukion oppimäärän opiskelleille ja ylioppilastutkinnon suorittaneille, jolloin opiskeluaika lyhenee. Aikaisemman koulutuksen tai työkokemuksen kautta hankittu osaaminen tunnustetaan osaksi tutkintoa. (OKM 2015.)

1.2.2 Työssäoppiminen

Osa perustutkinnon vaatimasta ammattitaidosta opitaan oppilaitoksen ulkopuolella. *Työssäoppiminen tarkoittaa työpaikoilla, aidossa työympäristössä tapahtuvaa oppimista.* Ammatilliseen perustutkintoon sisältyy vähintään 30 osaamispistettä työssäoppimista. Oppilaitos vastaa työssäoppimisen käytännön järjestelyistä. Työssäoppiminen perustuu kirjalliseen sopimukseen oppilaitoksen ja työnantajan kesken. Opiskelija osallistuu myös itse työssäoppimisjaksojen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin (OPH 2016). Työssäoppimisjaksojen tulee olla kestoltaan taitojen oppimisen kannalta riittävän pitkiä ja monipuolisia. Koulun opetussuunnitelmaan voidaan kirjata, että erityistä tukea tarvitseva opiskelija voi suorittaa työssäoppimisen jakson opinnot myös oppilaitoksen harjoitusyrityksessä (esimerkiksi koulun harjoitusravintola, koulun logistiikkaterminaali) tai vastaavin järjestelyin.

Työpaikkojen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyöllä varmistetaan työssäoppimisen ja muun ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuus, laatu ja ajantasaisuus. Koulutuksen järjestäjän vastuulla on huolehtia, että kaikilla alueen toimijoilla on yhteinen käsitys työssäoppimisen järjestämisestä. Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia, että opiskelija saa riittävästi ohjausta ja opetusta työssäoppimisen aikana ja että opettajilla ja muulla henkilöstöllä on edellytykset yhteistyölle työelämän kanssa. Koulutuksen järjestäjän ja opettajien tulee yhdessä työ- ja elinkeinoelämän kanssa varmistaa työssäoppimisen laatu, jotta opiskelija saavuttaa tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukset. (OPH 2009, 2015.)

Työssäoppimisen toteutuksesta vastaa koulutuksen järjestäjä. Toteutukseen sisältyy suunnittelua, opiskelijan ohjausta ja arviointia. Työssäoppimisesta tulee koulutuksen järjestäjän ja työnantajan tehdä kirjallinen sopimus. (OPH 2002, 2009, 2015.) Työssäoppiminen tuli opetussuunnitelmaan tutkinnon pakolliseksi osaksi kaikkiin ammatillisiin toisen asteen perustutkintoihin 1.8.2001 alkaen (OPH 2016). Työssäoppimisen aikana harjaannutetaan ammattitaitoa.

1.2.3 Ammattitaito

Ammattitaitoa määritellään eri tavoin. Tässä tutkimuksessa *ammattitaidon* käsite määritellään normatiivisesti ja tutkimuskirjallisuuden perusteella.

Normatiivisesti ammattitaidolla tarkoitetaan logistiikan opetussuunnitelman, Logistiikan perustutkinto 2015, kuljetuspalvelujen osaamisala, autonkuljettaja, mukaan seuraavaa: Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 630/1998 (muutos 787/2014) mukaan ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on *laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin* sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä tutkinnon osaamisalalla.

Ammatillisen peruskoulutuksen logistiikan opetussuunnitelman 2015 (OPS, 16–17) mukaan ammattitaitovaatimukset kuvataan perustutkinnon opiskelijan tai näyttötutkinnon suorittajan osaamisena. Esimerkiksi autonkuljettajan tutkintoa suorittavan opiskelijan yhtenä ammattitaitovaatimuksena on, että hän osaa suorittaa päivittäiset tarkastukset ja tarvittavat huoltotoimet kuorma-autolle (OPS 2015, kohta 2.2.1 Kuorma-autokuljetukset). Osaamista arvioidaan neljällä arvioinnin kohteella:

1. Työprosessin hallintana
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallintana,
3. Työn perustana olevan tiedon hallintana ja
4. Elinikäisen oppimisen avaintaitojen (terveys, turvallisuus ja toimintakyky; vuorovaikutus ja yhteistyö; oppiminen ja ongelmanratkaisu sekä ammattietiikka) hallinnan avulla.

Osaamisen arvioinnin mittaamisessa käytetään kolmeportaista asteikkoa: tyydyttävä T1, hyvä H2 ja kiitettävä K3. Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisena näytöissä tai tutkintotilaisuudessa suorittamalla päivittäiset huolto- ja tarkastustoimet ajoneuvolle sekä kuljettamalla kuorma-autolla kappaletavarakuorman. Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä. [...] ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu (Logistiikan perustutkinto 2015, Kuljetuspalvelujen osaamisala, autonkuljettaja, OPS 2015, 19).

Tutkijat määrittelevät ammattitaitoa eri tavoin. Pekka Rantasen ym. (2003, 7) mukaan ”ammatillisen osaamisen määrittelyssä ei ole päästy yksimielisyyteen, vaan on olemassa useita toisiaan lähellä olevia määritelmiä. Ei ole olemassa yhtenäistä selkeyttä siitä, mikä kuvaisi kattavimmin ja yksiselitteisimmin ammatillisuuteen liittyvää osaamista. Suppein määritelmä ammattitaidolle on muodollinen pätevyys (kelpoisuus), joka merkitsee lähinnä suoritettua koulutusta ja tutkintotodistusta” (mts. 7).

Ammattitaitoa määritellään useimmiten kvalifikaatiolähtökohdista ammatillisen osaamisen kehittymisenä tai työelämässä vaadittavana osaamisena (ks. esim. Taalas 1993; 1995a ja Pelttari 1997 23, 45; 1998b 86). Juuri ”kvalifikaatiovaatimukset ovat niitä vaatimuksia, joita työ tai työnantaja edellyttää työntekijältä. Kvalifikaatio ja kompetenssi ovat puolestaan sitä, millä työntekijät vastaavat työnantajan tai työn asettamiin vaatimuksiin” (Metsämuuronen 1999, 141).

OECD:n tutkimusraportissa OECD Skills Outlook 2015c: Youth, Skills and Employability jäsenetään neljänä kvalifikaatiolähtökohtana ammatillisen osaamisen kehittymistä ja työelämässä vaadittavaa osaamista. Raportin OECD (2015c) käsitteellisen kehyksen mukaan taidot (skills) voidaan määritellä laajasti yksilöllisinä ominaisuuksina, jotka ohjaavat yksilön hyvinvointia ja sosioekonomista kehitystä. Yksilöt tarvitsevat lukuisia taitoja saavuttaakseen monipuolisen elämänsä päämääriä. Nämä neljä työelämässä tarvittavaa taitoaluetta sisältävät kognitiiviset taidot (cognitive skills), sosiaaliset ja emotionaaliset taidot (social and emotional skills), luovaan ja kriittiseen ajatteluun liittyvät taidot (some skills come from the interaction of cognitive and social and emotional skills, often called “21st-century skills”) sekä ammattiin ja työtehtäviin liittyvät erityiset taidot (job and occupation-specific skills – sometimes called technical skills are also demanded by employers): Kognitiivisilla taidoilla tarkoitetaan taitoa ymmärtää, tulkita, analysoida ja viestiä kompleksista tietoa sekä kykyä soveltaa monimutkaista tietoa arkielämässä. Nämä taidot ovat yleisluonteisia ja merkityksellisiä kaikissa ammateissa ja luovat tarpeellisen perustan tehokkaalle ja menestykselle osallistumiselle sosiaaliseen ja taloudelliseen elämään kehittyneissä talouksissa. OECD:llä on kaksi suurta data instrumenttia arvioida näitä taitoja, nuorten kognitiivisten taitojen arviointiin PISA ja aikuisten kognitiivisten taitojen arviointiin PIAAC³. Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot puolestaan ovat ryhmätyöskentelyssä (ystävällisyys, kunnioitus, huolehtivuus), tavoitteiden saavuttamisessa (sitkeys, itsehillintä, intohimo) ja tunteiden hallinnassa (rauhallisuus, optimismi, luottamus) tarvittavia taitoja. Ne perustuvat persoonallisuuspsykologian taksonomian ”big five” -faktoreihin, jotka ovat ekstroverttius, mukautuminen, tunnollisuus, emotionaalinen tasapaino ja avoimuus. Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen mittaamiseen ei ole mittaria, mutta sitä ollaan kehittämässä. (OECD, 2015 c). Edelleen sosiaalisista ja emotionaalista taidoista rakentuu vuorovaikutustaidot, jotka mainitaan ”21. vuosisadan taitoina” OECD 2015c -raportissa. Keskeiset kaksi ”21st-century skills” ovat luovuuden ja kriittisen ajattelun taidot, jotka osaltaan edesauttavat sopeutumaa muutoksiin ja innovaatioihin. Luovuus tuottaa sisältöä, joka ei ole aino-

³ The OECD has developed two major data instruments to assess these skills: the OECD Programme for International Student Assessment (PISA) assessing 15-year-olds in literacy, numeracy and science; and the Survey of Adult Skills, a product of the OECD Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC) assessing adults aged 16-65 in literacy, numeracy and problem solving in technology-rich environments, also called “information-processing skills”. OECD 2015c, 22 <http://www.mecd.gob.es/dctm/inee/internacional/1-skillsoutlook2015.pdf?documentId=0901e72b81d77c93>.

astaa uutta ja odottamatonta, vaan on myös asiaan kuuluvaa, hyödyllistä ja modifioitavissa käsillä olevaan tehtävään. Luovuuden on havaittu mittauksissa liittyvän älykkyyteen, mutta myös sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihin. Kriittinen ajattelu edellyttää kykyä ajatella strategisesti ja soveltaa sääntöjä uusiin tilanteisiin ongelmien ratkaisemiseksi. Tämä taito on vahva kognitiivinen osatekijä, mutta sisältää myös näkökohtia olla avoin uusille kokemuksille, myös mielikuvitukselle ja epäsovinnaisuudelle. Neljäntenä työelämän kvalifikaatiolähtökohtana ammatillista osaamista mitataan kunkin työn ja ammatin erityistaitoina, joita kutsutaan myös teknisiksi taidoiksi ja joita työnantajat edellyttävät. Toisin kuin kognitiiviset, sosiaaliset ja emotionaaliset taidot, ne eivät ole eri ammattien kesken relevantteja taitoja, vaan eri ammatteihin kuuluvia erityistaitoja. Työn ja ammatin erityistaidot tyypillisesti heijastavat työntekijän ammattipätevyyttä. Tällä hetkellä ei ole mittaria kansainvälisellä tasolla arvioida ja verrata näitä taitoja (OECD, 2010). OECD:n 2015c -raportin mukaan työnantajat arvostavat kaikkien neljän työelämän taitoalueen taitoja. Yhdessä ammattitaitoa arvioivassa tutkimuksessa (Humburg, van der Velden and Verhagen, 2013) työnantajien mukaan ammattitaito rakentuu yhdistelmänä kolmesta ammattitaitoalueesta, osittain sosiaalisista ja emotionaalista taidoista, työ ja ammatti-erityistaidoista ja kognitiivisista taidoista. Nämä olivat tärkeimmät taitoalueet, kun he arvioivat ammattiosaamista rekrytoidessaan korkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä. Luovuus ja kriittisyys eivät nouse tutkimuksessa esille. Toisessa työnantajia koskevassa empiirisessä tutkimuksessa (Heckman ja Kautz, 2013) analyysi osoittaa, että puutteelliset sosiaaliset ja emotionaaliset taidot voivat luoda vahvan esteen työllisyyteen erityisesti vähän ammattitaitoa vaativissa töissä. (OECD 2015c.)

Rantanen ym. (2003) toteavat Juhelan (1989) tutkimukseen viitaten, että osaaminen tai kvalifikaatiot voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: 1) työqualifikaatioihin sekä 2) normatiivisiin ja 3) innovatiivisiin kvalifikaatioihin. Työqualifikaatioilla tarkoitetaan työn edellyttämiä tietoja, taitoja ja valmiuksia. Normatiiviset kvalifikaatiot kuvastavat työntekijän asennetta työhön ja työorganisaatioon. Ne liittyvät muun muassa sopeutumiseen tehokkuusvaatimukseen ja kontrolliin, työhön sitoutumiseen, valtajärjestelmän hyväksymiseen ja lojaalisuuteen työnantajaa kohtaan. Ne heijastavat myös työntekijän omaaloitteisuutta, itsenäisyyttä ja sitoutumista työhön. Innovatiiviset kvalifikaatiot puolestaan viittaavat työntekijän kykyyn tuottaa uusia ratkaisuja ja mahdollistavat työprosessin kehittämisen ja rutiineista poikkeavan työtoiminnan ennalta arvaamattomissa kriisitilanteissa. Keskeinen ominaisuus on työntekijän kyky tai valmius vaikuttaa tuotantoyksikön tuottavuuden ja tuloksen laadun parantamiseen (mts. 8).

Rantasen ym. (2003) mukaan osaaminen, ammattitaito, kvalifikaatiot ja ammatillinen kompetenssi ovat käsitteitä, jotka viittaavat suurin piirtein samaan asiaan. Osaaminen viittaa taito- ja kykyvaatimukseen, jotka työntekijän on pystyttävä kohtaamaan – ainakin vähimmäisedellytyksenä menestykselliselle tai ainakin tyydyttävälle suoriutumiselle ammatissa. Henkilön osaamisen määrittää työelämä. (mts. 8.) Osaamisen käsitteellä viitataan siis toisaalta työn sisäl-

töön (osaamisvaatimukset) ja toisaalta työntekijän ominaisuuksiin (osaaminen) (Rantanen ym. 2003; Mäkisen 1993 mukaan). Osaaminen realisoituu työntekijöiden valmiuksien ja työn vaatimusten kohdatessa työssä. Työntekijän todellista osaamista on vain sellainen osaaminen, jolla on käyttöä jossakin työssä. Osaamisella viitataan myös tietojen, taitojen ja valmiuksien tulevaan käyttöön (Rantanen ym. 2003). Kyseiset tutkijat tulkitsevat osaamisen siis ammattitaidoksi.

Työntekijä voi myös menettää osaamisensa. Osaamistarpeiden muuttuminen edellyttää työntekijältä uusien taitojen oppimista. Aiemmin tärkeätkin kva­lifikaatiot voivat esimerkiksi teknologian ja tuotannon muutosten vuoksi tulla käyttökelvottomiksi ja arvottomiksi. Kerran hankittu ammatillinen valmius ei riitä koko työuran ajan, vaan käytön, uudistamisen ja täydentämisen puuttessa se vanhenee. Ammattitaidon varsinaisena ytimenä voidaankin pitää valmiutta jatkuvaan ammatilliseen kasvuun ja kehittymiseen. (Rantanen ym. 2003, 8–9; Mäkinen-Taalaksen 1993 mukaan.) Myös Pekka Ruohotie (2002) korostaa yhteiskunnan muutosten mukanaan tuoman ammattitaidon muutoksen ymmärtämistä ja merkitystä. Hänen mukaan ammattitaidon jatkuva kehittäminen ja ammatillinen uusiutuminen on välttämätöntä, koska tieto lisääntyy ja kompleksoituu, teknologia muuttuu dynaamisesti ja tuo jatkuvasti uusia innovaatioita. Lisäksi kansainvälinen kilpailu, kaupan lisääntyvä kansainvälistyminen, muutokset taloudessa ja poliittisessa ympäristössä sekä sosiaalisen ympäristön muutokset aiheuttavat lisääntyviä vaatimuksia ammattitaidolle. (Ruohotie 2002, 49.) — Tällä hetkellä ja tulevassa työelämässä ammattitaidon rakentumisen ytimeen kuuluu vahvasti esimerkiksi digitaalinen osaaminen; ammattitaitoa mitataan kuljetusalallakin laaja-alaisella osaamisella, johon keskeisenä kva­lifikaationa kuuluu juuri digitaalinen osaaminen.

Tässä tutkimuksessa *ammattitaito määritetään normatiivisesti logistiikka-alan opetussuunnitelman 2015 mukaisesti osaamiseksi, joka mitataan ammatillisilla näytöillä työelämässä. Ammattitaidolla tarkoitetaan työelämän edellyttämää osaamista, joka perustuu laaja-alaisiin ammatillisiin perusvalmiuksiin.*

1.2.4 Työelämä

Ammatillinen osaaminen ja työelämä ovat keskeisiä käsitteitä, joiden avulla tarkastellaan ja selitetään työelämän ja koulutuksen todellisuuksien kohtaantoa. Näin tehdään myös tässä logistiikan alan tutkimuksessa.

Työelämä­ tutkimuksen mukaan *työelämän* käsite voidaan rinnastaa vaikkapa talouselämän, perhe-elämän tai muihin vastaaviin käsitteisiin, joilla viitataan yhteiskuntien keskeisiin "sfääreihin". Työelämä ei ole absoluuttinen käsite vaan arkikielen ilmaus, jonka päämerkitys viittaa ansiotyöhön elämänpiirinä. Työelämää voi tarkastella monista näkökulmista, jolloin kohde aina määrittyy näkökulman mukaan. (Työelämä­ tutkimuksen yhdistys ry. 2016.) Tässä tutkimuksessa työelämään katsotaan ammatillisen koulutuksen ja työelämän kohtaannon näkökulmasta, fokuksessa ammattiosaaminen. "Työelämän tutkimukselle ei voikaan esittää mitään yksinkertaista määritelmää tai rajausta sen

enempää tutkimuskohteen kuin teoreettisten tai metodologisten näkökulmien-
kaan pohjalta” (Työelämä tutkimuksen yhdistys ry. 2016).

Työelämän tutkimuksen monitasoisuutta kuvaakin tutkimuskohteiden kirjjo. Se kattaa *mikrotasolta* lähtien *yksilön* suhdetta työhön tavalla tai toisella tarkastelevan tutkimuksen, *työprosessien* sekä työelämän *rakenteiden* ja sosiaalisten *järjestelmien* tutkimisen ja laajimmalla *makrotasolla yhteiskunnan kokonaisuuteen liittyvien ilmiöiden* tarkastelun. Usein tutkimus kattaa useita tasoja ja tarkastelee niiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. Laajimmillaan mitä moninai-
simpiin yhteiskunnallisiin käytäntöihin liittyvä tutkimus voidaan ymmärtää työelämän tutkimukseksi, ja työelämää voidaan tutkia lukuisten teoreettisten ja metodologisten perinteiden näkökulmista. Työelämän tutkimusta voitaneen pitää yleiseltä kannalta katsoen joko yhteiskuntatieteellisenä tai yhteiskunta- ja muiden tieteiden näkökulmia yhdistävänä, mutta sitä ei voi rajata oppiaineiden eikä tiedekuntien mukaan. Usein työelämän tutkimus on aidosti monitieteistä – ei pelkkänä useiden tieteenalojen rinnakkaisuutena, vaan poikkitieteellisenä tai tieteenalarajoja ylittäen (*cross-* tai *trans-disciplinarity*). (Työelämä tutkimuksen yhdistys ry. 2016.)

Työelämän tutkimusta voidaan määrittää tieteenalan pohjalta: ainakin työn sosiologia, työpsykologia, työfysiologia, työterveystiede ja työn taloustiede ovat vakiintuneita tutkimusalojen nimityksiä. Määrittäminen voidaan tehdä myös tutkimuskohteen mukaan. Työelämän tutkimuksen kohteita ovat esimerkiksi työmarkkinat, työttömyys, työ- ja työvoimapolitiikka, työelämän historian ja perinteen tutkimus, työoikeus, työsuojelu, työolot ja ergonomia, työelämän suhteet ja työehdot, työelämän sukupuolijärjestelmä, työorganisaatiot ja niiden johtaminen ja kehittäminen, työprosessit, työelämän innovaatiot, työssä oppiminen, koulutus ja ammatit sekä työkuultuurit. (Työelämä tutkimuksen yhdistys ry. 2016.) Edellä mainitut työelämän tutkimuksen kohteet voisivat olla yhtä lailla koulutustutkimuksen kohteita. Tämän monitieteisen tutkimuksen kohteena on ammatillisen koulutuksen ja työelämän suhteen tarkastelu, jossa hyödynnetään niin koulutuksen kuin työelämänkin tutkimusalueita.

Työelämässä on havaittavissa tiedon nopea ja voimakas lisääntyminen; teknologian nopea kehitys, digitalisaatio ja innovaatiot sekä maailmanlaajuinen kilpailu uudistavat työelämän todellisuutta uskomattoman nopeasti. Työelämän rakenteet muuttuvat nopeasti. Kilpailukyvyn säilyminen on työllisyyden kannalta tärkeää. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan

yritysten kilpailukyvyn turvaaminen edellyttää ennakoivaa reagointia rakenteellisiin haasteisiin. Työvoiman saatavuuden turvaamiseksi työ- ja elinkeinoministeriö edistää töiden ja tekijöiden kohtaantoa, kehittää työvoiman osaamista ja ammatillista liikkuvuutta, vahvistaa työvoiman tarjontaa sekä vähentää työttömyyttä. Ministeriössä etsitään uusia toimintatapoja ja -malleja ja tehostetaan palveluja luomalla linkkejä yrittämisen ja työn välille. Yritystoiminnan kehittämisen palvelut ja kasvuyritysten tuki yhdistyvät työllistymistä ja osaamisen kehittämistä tukeviin palveluihin. Työvoimapolitiikan toimenpidemäärärahoja on suunnattu uudelleen siten, että niillä tuetaan työttömien työllistymistä avoimille työmarkkinoille ja helpotetaan työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmaa. Määrärahoja suunnataan tehokkaimpiin toimiin, muun muassa ammatilliseen työvoimakoulutukseen, erityisesti yritysten kanssa toteutettavaan koulutukseen, sekä yksityisen sektorin tukityöllistämiseen. Työstä työhön siirtymistä nopeuttavaa muutosturvan toimintatapaa tehostetaan. Ministeriö

osallistuu myös muiden hallitusohjelmassa linjattujen toimenpidekokonaisuuksien suunnitteluun ja toteuttamiseen, joilla pyritään turvaamaan työvoiman saatavuus. Näitä ovat mm. työvoiman liikkuvuuden tukeminen, työurien pidentämisen edistäminen, koulutuksen jälkeisen työllistymisen nopeuttaminen sekä työn teon kannattavuuden lisääminen (TEM 2015).

Työelämän ammattirakenteet uusiutuvat ja työn luonne muuttuu dynaamisesti, jopa radikaalisti nykyään (ks. Sitra 2016). Jo 2000-luvun taitteessa Nikkanen ja Lyytinen (1996) kiinnittivät huomiota työelämän ammattirakenteiden voimakkaaseen muutokseen. Kyseisten tutkijoiden mukaan kansainvälistyminen on yhä hallitsevampi työelämän muutosten taustatekijä ja -voima. Ammattien välisten raja-aitojen ennustetaan madaltuvan ja työammattien vähenevän teknisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä meillä ja muualla. Toisaalta uusia ammatteja syntyy teknologian kehityksen myötä. Tiimi- ja solutyöskentely lisääntyy, jolloin ammattitaito muotoutuu kollektiiviseksi. Tarvitaan uusia taitoja, kuten tiimityötaitoja, yhteistyökykyä, palveluhenkisyyttä, kehityshakuisuutta, sopeutuvuutta ja joustavuutta. (mts. 6.) Työelämän laadun kehittämislä on työssä viihtymisen kannalta tärkeä merkitys. Laadun kehittäminen on ollut jo 1990-luvulla tärkeä työelämän kehittämisen kohde. Työ- ja elinkeinoministeriö seuraa työelämän laatua vuosittaisilla työolobarometreillä:

Työelämän laadun kehittäminen edistää työn mielekkyyttä ja työmotivaatiota sekä työhön osallistumista ja työn tuottavuutta. Se parantaa myös työorganisaation julkista kuvaa ja kilpailukykyä sekä palveluiden ja tuotteiden laatua. Työpaikkojen toimintatapoja kehittämällä päästään entistä kannattavampaan liiketoimintaan ja parempaan tuottavuuteen. Hyvä työ, johtaminen ja työn organisointi vaikuttavat yritysten liiketoimintamenestykseen ja työntekijöiden hyvinvointiin.

Työelämän laatua ja työelämän muutoksia seurataan vuosittaisella työ- ja elinkeinoministeriössä tehtävällä työolobarometrillä ja muilla analyyseillä. EU:n rakennerahastohankkeissa edistetään mm. työllisyyttä, osaamista, yritysten kehittymistä ja innovaatioiden syntymistä.

Työelämän laadun ja tuottavuuden parantaminen on osa EU:n kestävän kasvun ja työllisyyden edistämiseen tähtäävää Eurooppa 2020 -strategiaa. Työelämän laatuun liittyvää aineistoa EU:ssa tuottaa Dublinissa sijaitseva Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätö (TEM 2015).

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa 2015 ei erikseen määritellä työelämä -käsitettä, mutta käsitteeseen viitataan kahdessa kohdassa: Logistiikan opetussuunnitelmaan on kirjattu Työelämätaidot -osaamisalue: opintoihin sisältyy yksi 1 osaamispisteen laajuinen pakollinen kurssi ja kolme valinnaista 1 osaamispisteen kurssia. Tämä työelämätaitojen osaamisalue esitellään opetussuunnitelman esittelyluvussa (2.1.4). Myös logistiikan alan ammattitaitoa kuvaavassa tekstissä viitataan työelämään. Siinä todetaan: "Kuljetus-, varasto- ja lentoasemapalvelut ovat tyypillisiä palvelualueiden merkittäviä työllistäjiä. Työelämässä tarvitaan näitä tehtäviä ja toimintoja hoitavia ammattitaitoisia henkilöitä." (OPS 2015, 171). Työelämään tähtäävän ammatin osaamisen lähtökohtana on työkalifikaatio ja normatiivinen kvalifikaatio -ajattelu.

1.2.5 Urakäsite

Urakäsitettä voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, esimerkiksi urakehityksen ja ammatissa kehittymisen näkökulmasta ja organisatorisesta näkökulmasta. Yhtäältä ura voidaan nähdä etenemispolkuna tehtävästä toiseen. Toisaalta urakäsitettä voidaan tarkastella yksilön osaamisen kasvun näkökulmasta (Leskelä 2005, 113), kuten tässä tutkimuksessa. Osaamisen kasvuun tarvitaan sekä kokemuksia että oikeaa tietoa (mts. 113)⁴.

Korkean teknologian yhteiskunnissa kansainvälistyminen, teknologian kehittyminen ja kiristyvä kilpailu muuttavat organisaatorakenteita, toimintatapoja ja työn luonnetta, joten työuran luonnekin muuttuu. Työelämän nopeutunut muutostahti ilmenee yksilötasolla muun muassa niin, että ihmisillä saattaa olla useampia työtehtäviä ja ammatteja elämänsä aikana. Myös ammatissa käytettävä tietämys ja työvälaineistö voivat uusiutua ja ammatin toimintayhteydet saattavat muuttua yksilön uran aikana. Yhteiskunnan muutoksista johtuu, että urakäsite on määriteltävä uudelleen suhteessa yksilön ja organisaation tiedon luomisen prosesseihin. Sekä uran että urakehityksen määritelmässä painotuu joko tehtävissä eteneminen (uraportaat) tai ammatillinen kasvu ja suhdeverkoston kehittyminen. (Leskelä 2005, 112–114.) Lähtenmäen (1992, 43) mielestä työuraa koskevassa terminologiassa käytetään osittain rinnakkain termien *ura ja urakehitys lisäksi muitakin termejä työura, ammatillinen ura, organisatorinen ura, elämänura, urakulku ja urapolku* (Leskelä 2005, 114).

Ammatillinen peruskoulutus rakentaa osaltaan yksilön ammatillista uraa. Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmissa ei puhuta urapolusta vaan vastaavasti yksilöllisestä *opintopolusta, jolla tähdätään ammatilliseen tutkintoon ja ammatillisen tutkinnon kautta edelleen työelämään. Opintopolku on yksilöllinen ja joustava*. Ammatillinen tutkinto, esimerkiksi logistiikan perustutkinto, voi muodostua yksilöllisten valintojen ja tarpeiden perusteella 1) ammatillisen tutkinnon osista, 2) paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvista tutkinnon osista, 3) yhteisten tutkinnon osien osa-alueista tai lukio-opinnoista, 4) jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevista opinnoista ja 5) työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvista yksilöllisistä tutkinnon osista. (OPS 2015, 172.) Voidaan sanoa, että *ammatillinen opintopolku on merkittävä osa ammatillisen työuran rakentumista*. Tämä ajattelu liittyy Superin (1957) ajatteluun urasuunnittelusta elämänsuunnitteluna. Opetussuunnitelman 2015 mukaan tutkinnon suorittaneen tulee osata toimia laaja-alaisen logistisen osaamisensa turvin erilaisissa ympäristöissä ja muuttuvissa oloissa. [- -]. Logistiikan perustutkinnon suorittaneella on oltava valitsemansa koulutusohjelman ja muun valinnaisuuden perusteella sellainen työelämän vaatima ammattitaito, että hän voi työllistyä koulutusohjelman mukaisiin tehtäviin. (OPS 2015, 172).

Yksilön näkökulmasta tarkasteltuna uran muotoutumisessa on tapahtunut siirtyminen organisaation sisällä tapahtuvasta urasta monimuotoiseen (protean)

⁴ Leskelä (2005) on tutkinut väitöstutkimuksessaan mentorointia aikuisten ammatinurien kehittymisen tukena tarkastelemalla urakäsitettä yksilön ja organisaation kannalta.

uraan. Monimuotoisessa urassa korostuu horisontaalinen kasvu, jolle on ominaista osaamisen jatkuva monipuolistuminen (Hall & Mirvis 1996; Fletcher 1996). Laajasti tarkasteltuna ura voidaan määrittää kokonaisuudeksi työhön liittyviä kokemuksia, joita kertyy yksilön koko elämän ajan (Hall 1990; Ruohotie 1998a, 68; Greenhouse et al. 2009, 9). Nämä kokemukset sisältävät sekä asemat, toiminnat, tehtävät ja päätökset että subjektiiviset tulkinnat työhön liittyvistä tapahtumista, kuten toiveista, odotuksista, tuntemuksista, tarpeista ja arvoista (Greenhouse et al. 2009, 9). Kram ja Hall (1996) kuvaavat yksilön uraa kokonaisuudessaan synteetiksi, joka ajan myötä yhdistää yksilön työroolin ja identiteetin. (Leskelä 2005, 114; Ruohotie 2002.)

Ammattiuratu tutkimus on monitieteistä. Ammatillisen uran tutkiminen on kiinnostanut jo vuosisadan ajan yhteiskuntatieteilijöitä, niin sosiologian, psykologian ja sosiaalipsykologian tutkijoita. Ammattiuraa määritellään monella eri tavalla tutkimuskirjallisuudessa. Määrittely riippuu siitä, millaisena ilmiönä ammatillinen kehittyminen nähdään ja ymmärretään (Vondracek, Ford & Porfelli 2014, 32).

Fred W. Vondracek ym. (2014, 33–37) ovat koonneet metatutkimuksena A Living Systems Theory of Vocational Behavior and Development -artikkeliinsa eri ammattiuratuksijoiden tutkimustietoa aikaväliltä 1909–2011 yksilöiden uravalinnoista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksen tavoitteena oli rakentaa aiemmista urateorioista tähän päivään sopivampi monimuotoinen (protean), horisontaalinen integroitu (ura)teoria. Vondracekin ym. mielenkiinnon kohteena on ollut selvittää eri ammattiuratuksijoiden (persoonallisuuspiirretutkijat) lähestymistapoja tutkia ammatinvalintaa ja työuran kehittymistä ja sitä, onko eri tutkijoiden lähestymistavoissa yhteneväisyyttä tai eroavaisuutta. Artikkelin tutkimusnäkökulma on proteaanisuutta korostava; yksilön ammatillisiin valintoihin vaikuttavat yksilön ominaisuuksien lisäksi ympäristön ominaisuudet. Ammattiuratuksista tiivistyi kuusi teoreettista lähestymistapaa:

1. *Teoreettinen lähestymistapa, joka korostaa persoonallisuuden ja ympäristön vaikutusta yksilön ammatillisiin valintoihin.* Perusoletuksena on, että ympäristöllä on vaikutusta uravalintaan. Tutkimuksen kohteena on henkilö, ympäristö ja niiden yhteensopivuus. Personal environment (PE) -theory) on ollut yli sata vuotta käytössä. (Parsons, 1909; Super, 1957.)

2. *Teoreettinen lähestymistapa, joka korostaa yksilön käyttäytymisen ja toiminnan kokonaisuusvaltaisuuttaja sen vaikutusta yksilön ammatillisiin valintoihin.* Kokonaisuuden huomioiminen. Ihmisen toimintaan ja käyttäytymiseen vaikuttavat tunteet, ajattelu ja tekeminen ja ne yhdessä vaikuttavat toimintaan (Ford 1987a, 5). Ihminen tuntee, ajattelee ja sen jälkeen toimii yksinkertaisissakin tehtävissä. Tämä vaikuttaa myös ammattiuran valintaan (Savickas, 2011). Ammattiuran kehittyminen on koko elämän kestävä kehityskulku.

3. *Teoreettinen lähestymistapa, joka korostaa itsesäätelyä ja itsepystyvyyttä ja niiden vaikutusta yksilön ammatillisiin valintoihin.* Henkilökohtaisuus ja itsesäätely. Monet teoreetikot ovat keskittyneet henkilökohtaisuuteen ja itsesäätelyyn ammatillisen uran kehittämisessä ja valinnassa.

4. *Teoreettinen lähestymistapa, joka korostaa tiedollista ohjailua ja sen vaikutusta yksilön ammatillisiin valintoihin.* Tiedollinen ohjailu. Monet ammatinvalinnan psykologit ovat kiinnittäneet suurempaa huomioita tiedollisten tekijöiden ja prosessien merkitykseen uranvalintaan ja urakehitykseen. Sosiaalisen urateorian ovat kehittäneet Lent ja Brown (1996).

5. *Teoreettinen lähestymistapa, joka korostaa tunteita ja tunteiden ilmaisemista ja niiden vaikutusta yksilön ammatillisiin valintoihin.* Tunne ja tunteiden ilmaiseminen. Useimmat ammatinvalinnan psykologit ajattelevat, että tunteilla on keskeinen rooli ammatinvalintaan ja uran valinnan prosessiin (Gati & Tal, 2008, 175).

6. *Teoreettinen lähestymistapa, joka korostaa valintaa, kykyjä ja taitoja ja niiden vaikutusta yksilön ammatillisiin valintoihin.* Valinta, kyvyt ja taidot (se on kiinnostus, lahjakkuus ja kyky tehdä). Hollandin (1997) ammatillisen kiinnostuksen teoria (urateoria) on yksi vaikuttavimmista ammatillisen uranvalinnan teorioista puolen vuosisadan ajalta. Teorian mukaan ihminen harjoittelee sellaisia taitoja, jotka täyttävät tarpeet ja ihminen saavuttaa tyytyväisyyden. (Vondracek, Ford & Porfeli 2014, 32.) Holland tarkoittaa ”oikea henkilö oikealle alalle”-prosessilla ammattiuroprosessia. Hollandin mukaan ihmiset voidaan luokitella ammatillisen kiinnostuksen perusteella kuuteen erilaiseen persoonallisuuspiirreluokkaan.

Tässä tutkimuksessa aineistoa analysoidaan Superin (1957) ja Hollandin (1959, 1973 ja 1985) urateorioiden pohjalta. Näistä teorioista on konstruoitu persoonallisuuspiirreluokkien sovellus, joka on päivitetty 2010-luvulle taulukon 4 (s. 84–87) mukaisesti. Mainittujen tutkijoiden urateoriat esitellään tutkimuksen pääteorioina tutkimusraportin alaluvuissa 3.2 (Super) ja 3.3 (Holland) ja sovellus alaluvussa 3.4.

2 NORMATIIVINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen normatiivinen viitekehys. Toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen logistiikka-alan kuljettajakoulutusta ja koulutuksen opiskelijavalintaa ohjataan vahvasti säädöksin ja normein, millä valvotaan ja varmistetaan liikenteen ja kuljetusten turvallisuus sekä kuljettajien ajantasainen osaaminen tehtävien hoidossa. Logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen normitus on ulottuvuudeltaan eurooppalaista ja kansallista; Euroopan unioni, opetus- ja kulttuuriministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, työvoima ja elinkeinoministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö säätävät ja valvovat kuljetusalan koulutusta.

Tutkimuksen normatiivinen viitekehys muodostuu kolmesta alaluvusta, 2.1, 2.2 ja 2.3. Alaluvussa 2.1 tarkastellaan ammatillista koulutusta koskevia säädöksiä ja normeja: 2.1.1 Laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta, 2.1.2 Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998 ja asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 812/1998), 2.1.3 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen perustutkinnon perusteista (835/2014): osaamisperusteiseen tutkintojärjestelmään siirtyminen 1.8.2015, 2.1.4 Logistiikan perustutkinnon perusteet, OPS 2015, 2.1.5 Laki ammatillisesta koulutuksesta/opiskelijaksi hakeutuminen § 26 ja opiskelijaksi ottaminen § 27 (630/1998), asetus (167/2002) ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen valintaperusteista ja asetus (4/2013) opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa, 2.1.6 Laki (916/2012) ja asetus (1073/2012) julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta ammatillisen koulutuksen tarkastelukulmasta sekä 2.17 Säädökset raskaan liikenteen kuljettajan ammattipätevyysvaatimuksista: Ammattipätevyysdirektiivi 2003/59/EY, Laki 273/2007) kuorma- ja linja-autonkuljettajien ammattipätevyydestä ja Asetus (640/2007) kuorma- ja linja-autonkuljettajien ammattipätevyydestä. Alaluvussa 2.2 tarkastellaan työelämää ja työsuojelua koskevia säädöksiä logistiikan koulutuksen tarkastelukulmasta: 2.2.1 Työturvallisuuslaki (2002/738), 2.2.2 Laki nuorista työntekijöistä (1993/998) ja 2.2.3 Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475). Alaluvussa 2.3 esitellään vanhentunutta normitusta purkava muu-

toshanke: meneillään oleva toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi 2015–2018.

Seuraavassa tarkastellaan ammatillisen peruskoulutuksen säädöksiä ja normitusta logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen käytännön tarkastelukulmas-
ta.

2.1 Logistiikka-alan ammattikoulutusta koskevat säädökset ja normit

Ammatillista koulutusta ohjataan julkishallinnon ohjausvälineillä, lainsäädännöllä, resursseilla (talous) ja sisällöillä (tutkintojen perusteet, opetussuunnitelman perusteet). (Jakku-Sihvonen ja Rajanen, 2002.) Seuraavissa alaluvuissa esitellään ammatilliseen koulutukseen ja valintaan liittyviä säädöksiä ja normeja, jotka ohjaavat ammatillisen koulutuksen opiskelijavalintaa sekä ammatillisen koulutuksen ja opetuksen järjestämistä. Tarkastelunäkökulmana on logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen osaamisperusteisuus.

Ammatilliselle koulutukselle määritellään osaamistavoitteet kunkin ammattialan koulutussektorin lainsäädännössä. Lainsäädännön ohella laadunvarmistukseen kuuluvat opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteet, koulutuksen järjestämis- ja toimiluvat sekä ulkoinen arviointi. Tärkeä osa laadunvarmistusta ovat opettajien kelpoisuutta koskevat säädökset (OPH 2016). Työssäoppimisen ohjaamisesta määrätään oppilaitoksen ja työpaikan välisessä sopimuksessa. Opetusta ohjataan erilaisilla päätöksillä, jotta opetus olisi mahdollisimman laadukasta ja tasapuolista (OPH, 2016).

2.1.1 Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 630/1998) ja asetus ammatillisesta koulutuksesta (As 811/1998)

Laki ammatillisesta koulutuksesta säätää ammatillisen koulutuksen tarkoituksesta (L 630/1998 § 2 ja lain muutos 3.10.2014/787). Tässä laissa tarkoitettuna koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista.

Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Tavoitteena on myös tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi, tukea elinikäistä oppimista ja antaa tarpeellisia tietoja ja taitoja jatko-opintoihin, harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen. (OPH 2016.)

Asetuksella ammatillisesta koulutuksesta (As 811/1998) säädetään 1) tutkinnoista ja opetuksesta, 2) arvioinnista, 3) opiskelijan oikeusturvasta ja 4) erinäisistä säännöksistä kuten opintososiaalisista eduista ja koulutuksen järjestämisluvun hakemisesta. Tässä tutkimuksessa tutkinto on logistiikka-alan perus-

tutkinto, ja logistiikka-alan opetussuunnitelmassa 2015 määrätään koulutuksen käytännön järjestämisestä.

Ammatillista koulutusta koskeva lainsäädäntö alkoi uudistua voimakkaasti 1980-luvun lopulla; säädettiin laki ammatillisista oppilaitoksista (L 10.4.1987/487) ja 12 erillistä koulutusalaakohtaista asetusta. Silloinen laki määritteli ammatillisen koulutuksen perustehtävän ja tavoitteet. Saman aikaan Suomessa tehtiin suuri keskiasteen koulutuksen uudistus. Keskiasteen uudistuksen mukana ammatillisen tutkinnon suorittajille tuli kelpoisuus jatko-opintoihin. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistosta käy selville, että lukuvuosina 2007–2014 logistiikka-alan koulutukseen valituista opiskelijoista vuosittain 5–10 % ilmoitti aikomuksensa hakea edelleen jatko-opintoihin ammattikorkeakouluun. Tutkintojen yleisestä jatko-opintokelpoisuudesta yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin säädetään tarkemmin yliopistolaissa (L 558/2009) ja ammattikorkeakoululaissa (L 351/2003). Ammattikorkeakoulututkintoon johdaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut:

- 1) lukion oppimäärän tai ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon;
- 2) vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot;
- 3) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
- 4) ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin (351/2003, § 20).

Nykyinen lainsäädäntö siis mahdollistaa logistiikka-alan perustutkinnon suorittaneen opiskelijan opintojen jatkamisen ammattikorkeakoulussa; tällä lain uudistuksella on suuri merkitys niin yksilön, esimerkiksi ammattikuljettajan, ammattuuralla etenemisen kannalta kuin alati uudistuvan työelämän ammat-tiosaamisen kannalta.

Koulutusta ohjataan valtion rahoituksella. Rahoitus käyttökustannuksiin määräytyy laskennallisten perusteiden mukaisesti:

Rahoitus määräytyy:

- 1) lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelijamäärien sekä opiskelijaa kohden määrättyjen yksikköhintojen perusteella; (30.12.2014/1410).
- 2) ammatillisessa lisäkoulutuksessa koulutuksen järjestäjälle valtionrahoituksen laskemisen perusteeksi vahvistetun opiskelijatyövuosien tai opiskelijatyöpäivien määrän sekä opiskelijatyövuotta tai opiskelijatyöpäivää kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella sekä ammatillisena lisäkoulutuksena järjestettävässä oppisopimuskoulutuksessa opiskelijamäärän ja opiskelijaa kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella; (5.11.2010/926).

2.1.2 Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (L 631/1998) ja asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (As 812/1998)

Ammatilliset tutkinnot (perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot) perustuvat työelämän osaamistarpeisiin. Työelämän muutokset ja ammattien kehittyminen aiheuttavat muutostarpeita ammatillisiin tutkintoihin. Muutostarve voi perustua myös tutkintoja järjestettäessä saatuihin kokemuksiin tai kokeilutoimintaan. (OPH 2015.) Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta kolmannessa pykälässä korostetaan työelämän yhteyttä: ”Tutkinnoissa ja koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Näyttötutkintoja tulee suunnitella ja järjestää yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa.” (L 631/1998 § 3).

Laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta säädetään näyttötutkintoina suoritettavista ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista ja niihin valmistavasta koulutuksesta sekä muusta kuin näyttötutkintoon valmistavasta ammatillisesta lisäkoulutuksesta (*ammattillinen aikuiskoulutus*). Tätä lakia sovelletaan lisäksi ammatillisen aikuiskoulutuksen yhteydessä toteutettavaan työelämän kehittämis- ja palvelutoimintaan. Sillä tarkoitetaan yrityksille ja julkisyhteisöille, erityisesti pienyrityksille, tarjottavia osaamisen kehittämispalveluja. (L 631/1998 § 1.)

Ammatillisen aikuiskoulutuksen tarkoituksena on ylläpitää ja kohottaa väestön ammatillista osaamista, antaa opiskelijoille valmiuksia yrittäjyyteen, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä ja tukea elinikäistä oppimista. Ammatillisen aikuiskoulutuksen tarkoituksena on lisäksi antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta sekä edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista. (L 631/1998 § 2.) Tutkimuksen kohteena olevassa ammattioppilaitoksessa on järjestetty kuljettajakoulutusta aikuisille lukuvuodesta 2012 alkaen. Aikuisten kuljettajakoulutuksen käynnisti alueen elinkeinorakenteen muutos 2010-luvun alussa.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun asetuksessa (As 812/1998) säädetään tutkintotoimikunnista. Tutkintotoimikuntien tehtävänä on ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) mainittujen tehtävien lisäksi seurata näyttötutkintojärjestelmän toimivuutta omalla alallaan ja tarvittaessa tehdä järjestelmän kehittämistä koskevia aloitteita. (As 812/1998 § 3.) Työelämäosaaminen korostuu asetuksessa: ”Tutkintotoimikunnan jäsenten enemmistön tulee olla työnantajien, työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien edustajia. Työnantajien ja työntekijöiden edustajia tulee olla yhtä monta.” (As 812/1998 § 2).

Ammatillisen aikuiskoulutuksen koulutusalat ovat samat kuin nuorille tarkoitettuna ammatillisen perustutkintokoulutuksen alat. Ammatillista aikuiskoulutusta järjestetään ja rahoitetaan seuraavilla koulutusaloilla: 1) humanistinen ja kasvatustieteiden ala, 2) kulttuuriala, 3) yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, 4) luonnontieteiden ala, 5) tekniikan ja liikenteen ala, 6) luonnonvara- ja ympäristöala, 7) sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala sekä 8) matkailu-, ravitsemis- ja talousala. (As 800/2014 § 1.) Esimerkiksi logistiikan alan kuljet-

tajatutkinto on mahdollista suorittaa myös oppisopimuskoulutuksena (As 812/1998 § 9).

2.1.3 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen perustutkinnon perusteista (835/2014): osaamisperusteiseen tutkintojärjestelmään siirtyminen 1.8.2015

Ammatillisen perustutkinnon perusteet ja tutkinnon rakenteet muuttuivat 1.8.2015 (As 835/2014). Uudistettu, *osaamisperusteisuuteen perustuva tutkintojärjestelmä* on muuttanut ammatillisen koulutuksen perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen rakennetta ja opetusta. Muutos on merkittävä uudistus ammatilliselle perustutkintokoulutukselle. Mainittakoon, että tutkimuksen kohteena oleva ammatillinen oppilaitos siirtyi osaamisperusteisuuteen kaikkien vuosiluokkien osalta samalla kertaa lukuvuoden 2015 alussa, kun aiemmin vastaava opetussuunnitelma muutos koski kerrallaan vain alkavia koulutuksia. Kuljettajakoulutuksen laatu ja opiskelijoiden valmiudet siirtyä työelämään ovat entistä paremmat, koska ammatillinen osaaminen ja ammatilliset näytöt tulevat opetuksessa keskiöön.

Ammatillisen koulutuksen tutkintotasoja on kolme: perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto. Ammatilliset perustutkinnot ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (L 631/1998) mukaiset ammatilliset perustutkinnot tulevat tasavertaiseen asemaan keskenään. Jatkossa kaikki ammatilliset tutkinnot sisältävät samoja ammatillisia osaamisaloja. Opiskelijat, nuoret ja aikuiset, voivat suorittaa ammatillisen perustutkinnon oman tilanteensa mukaan sekä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna ammatillisena peruskoulutuksena että ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna näyttötutkintoina. Kumpaankin koulutukseen on erillinen soveltuvuuskokeensa. Kuljettajakoulutuksessa ei tutkimuksen kohteena olevassa ammattioppilaitoksessa ole aiemmin suoritettu ammatillisilla näytöillä kuljettajatutkintoja, mikä mahdollistui 1.8.2015 alkaen.

Uudistetuissa ammatillista koulutusta koskevissa laissa ja asetuksessa (L 630/1998; L 631/1998; As 835/2014) uutta on myös se, että laki sallii ammatillisiin perustutkintoihin, ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin sisältyvän aiemmasta poiketen kaksi tai useammankin osaamisalan valinnan ammatillisen tutkinnon koulutuskokonaisuuteen, jos se on työelämän tai tutkinnon muodostumisen selkeyden kannalta tarpeellista. Nämä osaamisalojen määrittämisessä käytettävät uudet periaatteet merkitsevät tärkeää uudistusta niin työelämän kuin yksilönkin kannalta: yhtäältä työelämä saa tällä joustavalla mekanismilla entistä laajemman ammattitaidon omaavia ammattiosaajia, jotka pystyvät vastaamaan työelämän muuttuviin vaatimuksiin tarvittaessa nopeastikin, ja toisaalta ammattiin opiskeleva voi laajentaa ammatillista osaamistaan ja sen kautta parantaa työnsaantimahdollisuuksiaan ja sijoittumista. Logistiikan perustutkinnon kuljettajakoulutuksessa kuljetuspalvelujen osaamisalalla opiskelijalla ei ole ollut aiemmin mahdollisuutta suorittaa kuin yksi osaamisala kerrallaan, joko ajoneuvoyhdistelmäkuljettaja, linja-

autonkuljettaja tai kuorma-autonkuljettaja. Uuden normituksen mukaan käytännössä tämä merkitsee, että esimerkiksi ajoneuvoyhdistelmänkuljettajaksi kouluttautuva voi valita opintoihinsa vaikkapa linja-autonkuljettajan koulutuksen osaamisalueelta opintoja pätevytykseen samalla myös linja-autonkuljettajaksi. Koulutuksen mukanaan tuoma osaaminen laajentaa työnsaantimahdollisuuksia; jos ajoneuvoyhdistelmänkuljettajan työ loppuu, ammattitaitoisen kuljettajan on mahdollista siirtyä joustavasti linja-autonkuljettajaksi ja päinvastoin.

Ammatillisen koulutuksen lain muuttumisen myötä myös tutkintanimikkeiden määrittämisen periaatteet muuttuivat. Ammatillisilla perustutkinnoilla, ammattitutkinnoilla ja erikoisammattitutkinnoilla voi olla tutkintanimike tai tutkintanimikkeitä. Tutkintanimike voi olla tutkintokohtainen tai osaamisalakohtainen, ja yhdellä tutkinnolla tai osaamisalalla voi olla useita tutkintanimikkeitä. (ks. L 630/1998 13 §, muutos 3.10.2014/787.) Esimerkiksi edellä mainitussa tapauksessa ammatillisen perustutkinnon tutkintanimike voisi olla esimerkiksi ajoneuvoyhdistelmänkuljettaja/linja-autonkuljettaja.

2.1.4 Logistiikan perustutkinnon perusteet, OPS 2015

Logistiikka-alan ammatillista kuljettajakoulutusta ohjataan logistiikan opetussuunnitelman perusteilla. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteista määrää opetushallitus ja jokainen koulutuksen järjestäjä laatii koulukohtaiset opetussuunnitelmat (OPH 2015). Vuoden 2001 elokuusta alkaen ammatillisen koulutuksen tutkintovaatimuksiin ovat kuuluneet ammatilliset näytöt ja työssä oppiminen (OPH 2015). Näytöissä ammatillinen osaaminen konkretisoituu, toisin sanoen opetussuunnitelman osaamisvaatimukset tulevat näkyviksi. Aikaisemmin ammatilliset näytöt ovat kuuluneet ainoastaan oppisopimusmuotoiseen koulutukseen ja ammatilliseen aikuiskoulutukseen.

Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Toisena yleistavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi, tukea elinikäistä oppimista ja antaa tarpeellisia tietoja ja taitoja jatko-opintoihin, harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen. (OPH 2015.)

Ammatillisten oppilaitosten tulee laatia koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma siten, että opiskelijat voivat joustavasti valita yksilöllisiä opintoja ja sovittaa opintonsa siten, että ne on käytännössä mahdollista toteuttaa. Opiskelijoilla on myös oikeus aiemmin suoritettujen tutkintojen tai samanaikaisesti suoritettavien tutkintojen, työkokemuksen tai muutoin hankitun osaamisen tunnustamiseen, jonka perusteella hankittu osaaminen tunnustetaan suoritettaviin tutkinnon osiin. (OPH 2016).

Opetushallitus määrää perustutkinnon perusteissa tutkintanimikkeet, tutkinnon muodostumisen, tutkintoon sisältyvät tutkinnon osat sekä tutkin-

non osien ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet ja osaamisen arvioinnin. Asetuksen (811/1998) mukaan ”ammattillisen perustutkinnon suorittaneella on laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä osa-alueella”. Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna *ammattillisena peruskoulutuksena* tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa 631/1998 (muutos 788/2014) tarkoitettuna *näyttötutkintona 1.8.2015 alkaen*. Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettava perustutkinto muodostuu ammatillisista tutkinnon osista (135 osaamispistettä, johon sisältyy vähintään 30 osaamispisteen laajuinen työssäoppimisen jakso), yhteisistä tutkinnon osista (35 osaamispistettä) ja vapaasti valittavista tutkinnon osista (10 osaamispistettä). Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä. (OPS 2015, s. 1). Aiempi opetussuunnitelma (vuodelta 2009) määritteli opintosuorituksia opintoviikkojen perusteella, jolloin perustutkinnon ammatillisen tutkinnon osa oli 90 opintoviikkoa (johon sisältyi vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista), yhteiset tutkinnon osat 20 opintoviikkoa ja vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 opintoviikkoa. Ammatillisen perustutkinnon laajuus oli 120 opintoviikkoa. Muutos opintoviikoista osaamispisteisiin (osp) on laskennallinen (osaamispisteiden määrä = 1,5 x kertaa opintoviikkojen määrä). Työssäoppimisen opetuksen minimimäärä on säilynyt vuoden 2015 opetussuunnitelmassa vuoden 2009 opetussuunnitelman mukaisena, joten työelämässä ohjattu harjoittelun määrä ei ole muuttunut.

Seuraavassa esitellään uudistettu osaamisperusteinen logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen ammatillinen perustutkinto tiivistetysti keskiössä *kuljettajakoulutuksen ammattialan kuvaus, arvooperusta ja osaamistavoitteet* Opetussuunnitelman 2015 mukaisesti. Opetussuunnitelman esittelyn tehtävänä on tässä tutkimuksessa avata lukijalle logistiikkakoulutusta ohjaava keskeinen normi. Koska kirjoitetun logistiikka-alan opetussuunnitelman perusteet on laaja, 172-sivuinen normiteksti, perusteista esitellään tämän tutkimuksen kannalta vain keskeisimmät tekstiosat, joka on noin kymmenen sivun kooste logistiikan alan opetussuunnitelmasta. Virheellisten tulkintojen välttämiseksi opetussuunnitelman ammattialaa hyvin kuvaavaa tekstiä on osittain lainattu sellaisenaan, referoitu tai muokattu, kuitenkin niin, että tavoitteena on ollut säilyttää normiteksti mahdollisimman alkuperäisenä.

Logistiikan ammatti-alan kuvaus

Logistiikka tarkoittaa kuljetuksia, varastointia ja niihin toimintoihin liittyvää informaatiota ja sen käsittelyä. Logistiikan keskeisenä tehtävänä on yhteiskunnan, henkilö- ja tavaraliikenteen sekä muiden logististen palvelujen turvaaminen. Näiden toimivuudella ja tehokkuudella on yritysten ja yhteiskunnan kannalta tärkeä merkitys. Tavaroiden varastoinnilla ja kuljettamisella on kuitenkin keskeinen merkitys kokonaislogistiikassa. (OPS 2015, 170.)

Kuljetus-, varasto- ja lentoasemapaalvelut kuuluvat palvelualoihin. Nämä toimialat työllistävät uusia henkilöitä ja tarvitsevat tulevaisuudessakin entis-

tä ammattitaitoisempia henkilöitä. Autonkuljettajat työllistyvät erilaisiin henkilö- ja tavaraliikenteen tehtäviin. Varastoalan työntekijät työllistyvät kaupan-, teollisuuden-, liikenteen- ja julkisen sektorin palvelukseen. Lentoaseman huoltajat työllistyvät ilmailuliikennettä tukeviin yrityksiin. (OPS 2015, 170.)

Edellä mainittujen alojen toimintaympäristöt ovat yhä kansainvälisempiä, koska ihmiset ja tavarat liikkuvat vapaasti EU-alueella. Markkinoiden kansainvälistyminen ja lisääntyvä verkkokauppa synnyttävät useilla aloilla osin täysin uusia logistiikkatarpeita ja -rakenteita. Esimerkiksi uudet pienetkin yritykset voivat kansainvälistyä verkkokaupan avulla. Vastaavasti vientiteollisuuden aloilla kansainvälistyminen edellyttää uusien markkinoiden hallintaa jakelun osalta. (OPS 2015, 171). Jakelualan laajentuminen ja samanaikaisesti yhä tehokkaammin ajoitettavat ja nopeammat toimitukset lisäävät logistisen ketjun hallintaan liittyviä vaatimuksia. Kuljetuspalveluja ostavat ja myyvät yritykset ja yksityiset tekevät keskenään kuljetussopimuksia, joissa sovitaan tavaran toimitusajoista. Käytännössä sovitaan yleensä 24 tai 48 tunnin toimitusajoista. Tämä merkitsee, että yksityisten tavarantoimittajien on pystyttävä kaikilla jakelualueillaan kilpailemaan paikallisten kuljetusyritysten kanssa toimitusten täsmällisyydestä, nopeudesta ja kustannustehokkuudesta. Opetussuunnitelmassa 2015 todetaan, että logistiikka-alan palvelut ja toiminta räätälöidään entistä paremmin asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Yhä tiukentuvat ympäristömääräykset ja laatuvaatimukset, materiaalin kierrätys ja uudelleenkäyttö edellyttävät ajantasaisia tietoja ja toimintatapoja (OPS 2015, 170).

Kuljettajakoulutuksen opetussuunnitelma korostaa asiakaslähtöisyyttä laadullisena toiminnan periaatteena. Tämä tarkoittaa vuorovaikutteisen toiminnan merkityksen tiedostamista oppimisen ja opetuksen kaikissa vaiheissa, erityisesti työssäoppimisen aikana koskien asiakaspalvelua.

Logistiikan ammattialan arvooperusta

Opetussuunnitelmassa 2015 määritellään kuljetusalan arvoperusta. Arvoperustassa korostetaan ammattikuljettajan sosiaalista ja ammattialakohtaista työn osaamista. Arvoperustan lähtökohtana on laaja-alainen ammatillinen osaamisperusteisuus.

Logistiikka-alan työn keskeisenä vaatimuksena on hyvä työmoraali ja ammattietiikka sekä yhteistyöhaluisuus. Toiminnan on perustuttava kestäville arvoille, rehellisyydelle ja vastuullisuudelle. Työn hyvän laadun ja hyvän asiakaspalvelun tavoitteet korostuvat kaikissa tehtävissä. Työn tekemisen arvoina ovat ahkeruus, oma-aloitteisuus, sovitun noudattaminen ja kanssaihminen näkemysten arvostaminen (OPS 2015, 170–172).

Kaikki työsuoritukset on tehtävä tehokkaasti ja taloudellisesti työ- ja liikenneturvallisuus huomioiden, energiankulutusta ja ympäristöhaittoja minimoiden. Kuljettajilla on suuri vastuu kalliiden kuljetusajoneuvojen turvallisesta kuljettamisesta ja usein arvokkaan ja erityisesti ympäristölle vaarallisen kuorman (VAK-kuljetukset) turvallisesta perille viennistä tai henkilöiden turvallisesta

ta kuljettamisesta kotimaassa tai ulkomailla. Kuljettajien vastuu ja ammattitaitovaatimukset lisääntyvät, koska myös vaarallisten aineiden määrä ja kirjo lisääntyvät uuden verkkokaupan myötä. Markkinoille tulee uusia riskituotteita. Niinpä kuljettajan tulee toimia liikenteessä joustavasti, vastuullisesti, huomaavaisesti, turvallisesti ja kaikin puolin esimerkillisesti. Esimerkiksi ”jos rekka syttyy liekkeihin moottoritiellä, niin [sanomalehtien] otsikoihin päätyy kuljetusfirman nimi. Iltapäivälehdet eivät kirjoita siihen, kenen lähettämät tavarat siellä palavat”, toteaa logistiikkayritysten liiton toimitusjohtaja Pekka Aaltonen (Lauonen, 2015, 26); kuljetusyrityksen maineriski koskee yhtä lailla ammattikuljettajaa työelämän näkökulmasta katsottuna.

Perustutkinnon osaamistavoitteet

Logistiikan perustutkinnon suorittaneen ammattitaitoon kuuluvat omaloitteisuus, täsmällisyys, luotettavuus, joustavuus ja kyky oppia jatkuvasti uutta sekä työturvallinen ja ympäristövastuullinen työskentelytapa (OPS 2015, 170).

Logistiikan perustutkinnon suorittaneen tulee osata toimia laaja-alaisen logistisen osaamisensa turvin erilaisissa ympäristöissä ja muuttuvissa oloissa. Hänen on pystyttävä omaksumaan yrityksen laatu- ja ympäristöjärjestelmän mukainen toiminta ja myös kehittämään sitä. Hänen on suhtauduttava arvostavasti sidosryhmiin yrityksessä ja sen ulkopuolella. Logistiikan perustutkinnon suorittaneella on oltava valitsemansa koulutusohjelman ja muun valinnaisuuden perusteella sellainen työelämän vaatima ammattitaito, että hän voi työllistyä koulutusohjelman mukaisiin tehtäviin. (OPS 2015, 170–171).

Logistiikan perustutkinnon perusteiden opetussuunnitelmaan OPS 2015 on kirjoitettu *elinikäisen oppimisen avaintaidot*, jotka sisältyvät ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksiin ja yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteisiin sekä niiden arviointikriteereihin. Avaintaitojen tavoitteena on tukea sellaisen osaamisen kehittymistä, jota tarvitaan jatkuvassa oppimisessa, työelämän tilanteissa selviytymisessä ja tulevaisuuden uusissa haasteissa. (OPS 2015, s. 170–172.) Elinikäisen oppimisen avaintaidot tukevat logistiikan opiskelijan tutkintotavoitteista oppimista ja osaamista. Logistiikan perustutkinnon suorittaneen on osattava

- palvella henkilö- tai tavaraliikenteessä asiakkaita eri tilanteissa heidän tarpeidensa ja odotustensa mukaisesti ja hyviä käytöstapoja noudattaen.
- noudattaa työsuojelumääräyksiä ja -ohjeita sekä osattava ottaa toiminnassaan huomioon keskeinen työsuhdetta koskeva lainsäädäntö ja keskeiset seikat oman alansa työehtosopimuksista.
- arvioida omaa oppimistaan ja osaamistaan, suunnitella omaa opiskeluaan ja asettamaan oppimisen tavoitteita.
- käsitellä eettisiä ongelmia ja ratkaista ne yleisesti hyväksyttävällä tavalla.

- toimia asiakaspalvelun ja kuljetusten tehtävissä. Hänen on osattava kuljettaa asiakkaan tuotteita kannattavasti ja turvallisesti sekä palvella asiakkaita. Hänen on tunnettava ajoneuvonsa liikennekelpoisuuden vaatimukset ja osattava varmistaa ajoneuvon ja sen lisälaitteiden tekninen ja turvallinen toimivuus.
- tilaus-toimitusketjun ymmärtämistä, yrittäjämäistä asennetta, yrittäjäystaitoja ja hyviä asiakaspalvelu- ja kommunikaatiotaitoja palvelun onnistumiseksi.
- työskennellä ergonomisesti ja ylläpitää työ- ja toimintakykyään sekä toimia joustavasti työtilanteen mukaan. Arvopäämäärinä ovat korkea työn laatu, luotettavuus, turvallisuus sekä asiakastyytyväisyys.
- teknisten tietojen ja taitojen monipuolista osaamista ja soveltamista.
- tunnistaa kuluttajien oikeudet ja velvollisuudet sekä yleisimmät laatujärjestelmät ja toimintatavat.
- hallita muuttuvia prosesseja ja kokonaisuuksia, omattava entistä parempaa kommunikaatio- ja kielitaitoa, tuotetietoutta sekä myyntiä ja markkinointia tukevaa osaamista teknisen osaamisen lisäksi.
- tiedostaa perustiedot telematiikan enenevässä määrin uusiutuvista mahdollisuuksista ja järjestelmistä sekä sovellusten käyttökohteista ja vaatimuksista.
- yrittäjyyden ”aakkoset”.

Edellisten tiivistetysti esitettyjen logistiikan alan avaintaitojen⁵ lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia yrittäjyyteen. Koulutuksen tavoitteena on myös tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. (L630/1998, 5 § (muutos 787/2014)).

Logistiikan perustutkinnon muodostuminen kuljetuspalvelujen osaamisalalla

Logistiikan perustutkinto muodostuu ammatillisesta, yhteisestä ja valinnaisesta tutkinnon osasta. Ammattitaitoa, ammatillista osaamista arvioidaan ammatillisissa näytöissä. Ammattitaidon osaamisen arviointi kohdistuu neljän osaamisen alueen hallintaan, 1. työprosessin hallintaan, 2. työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallintaan, 3. työn perustana olevan tiedon hallintaan ja 4. elinikäisen oppimisen avaintaitojen hallintaan. (OPS 2015.) Logistiikan perustutkinnon muodostumisen hahmottamisen kannalta alla olevaan kuvioon 2 on koottu opetussuunnitelmas- ta kuljetuspalvelujen kolmen osaamisalan, autonkuljettajan, linja-autonkuljetta-

⁵ Elinikäisen oppimisen avaintaidot (OPS 2015).
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/elinikaosen_oppimisen_avaintaidot

jan ja yhdistelmäajoneuvon perustutkinnon rakentuminen osaamispisteineen. Kuvion jälkeen kuljettajan perustutkinnon keskeinen sisältö kuvataan käytännön opetuksen kannalta katsottuna.

LOGISTIIKAN PERUSTUTKINTO, KULJETUSPALVELUJEN OSAAMISALA 180 osp		
A1 Pakolliset ammatilliset tutkinnonosat 90 osp (linja-autonkuljettaja 105 osp) <ul style="list-style-type: none"> • Kuljetusalan perustason ammattipätevyys 10 osp (kaikki osaamisalat) • Kuorma-auton tavarakuljetusten hallinta 40 osp • Linja-auton tavarankuljetusten hallinta 40 osp (linja-autonkuljettaja) (pakolliset tutkinnon osat 50 osp (10 osp + 40 osp)) 		
A2 Autonkuljettaja kuorma- autokuljetukset 40 osp	A2 Linja-auton kuljettaja linja-autokuljetukset 40 osp palveluliikenteen kuljettajan tehtävät 15 osp	A2 Yhdistelmäajoneuvokuljettaja yhdistelmäajoneuvokuljetukset 40 osp
B Pakolliset yhteiset tutkinnon osat 35 osp <ul style="list-style-type: none"> • viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen 11 osp • matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen 9 osp • yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen 8 osp • sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen 7 osp 		
C Valinnaiset tutkinnon osat 45 osp (linja-autonkuljettaja 30 osp) <ul style="list-style-type: none"> • työkoneiden käyttö ja huolto • kuljetusalan perustason ammattipätevyuden laajennus • ulkomaanliikenteenkuljetukset • taksikuljetukset • elintarvikekuljetukset • massatavarakuljetukset • ympäristöhuollonkuljetukset • kaukoliikenteen kuljettajan tehtävät • palveluliikenteenkuljettajan tehtävät • tilausajoliikenteenkuljettajan tehtävät • terminaalitoiminnot ja lastaus • vaarallisten aineiden käsittely • varaston tietojärjestelmät • tavaran kuljettaminen • osto- ja myyntitoiminnot varastoissa • yritystoiminnan suunnittelu • tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta • tutkinnon osa ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta 		

<ul style="list-style-type: none"> • tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa) • työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa) • yrityksessä toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa) • huippuosaajana toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa) • paikallisesti tarjottava tutkinnon osia • tutkinnon osa vapaasti valittavista tutkinnonosista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
<ul style="list-style-type: none"> • Vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 osp

KUVIO 2 Logistiikan perustutkinto, kuljetuspalvelujen osaamisala (OPS 2015).

Logistiikan koulutusalan opetussuunnitelman 2015 ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden esittelyssä edetään kuvion 2 mukaan. Ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden esittelyssä ei käydä läpi kaikkia kolmea osaamisalaa erikseen opetussuunnitelmatekstin laajuuden vuoksi, vaan esimerkkinä käytetään yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ammattitaitovaatimuksia. Kaikilla kolmella osaamisalalla, autonkuljettajan-, linja-autonkuljettajan- ja ajoneuvoyhdistelmäkuljettajan osaamisalalla, tutkinnon ammatilliset vaatimukset ovat lähes samat. Poikkeaman tekee linja-autonkuljettajakoulutus, jossa korostuu asiakaspalvelu. Kuljettajaksi aikovan ammattitaitovaatimukset koostuvat kuvion 2 osoittamalla tavalla A) ammatillisen tutkinnon osan (ammattiaineet) osaamistavoitteista, B) yhteisen tutkinnon osan (yleisaineet) osaamistavoitteista ja C) valinnaisten osien (valinnaisaineet) osaamistavoitteista. Tutkimuksen kohteena olevassa ammatillisessa oppilaitoksessa lukuvuosina 2007–2014 suurin osa, noin 80 % koulutukseen valituista opiskelijoista hakeutui suorittamaan *yhdistelmäajoneuvonkuljettajan perustutkinnon*, ja siksi vain se tutkinto – ei autonkuljettajan eikä linja-auton kuljettajan tutkinto – kirjoitetaan auki esimerkkinä tässä logistiikan opetussuunnitelman esittelykohdassa kuljettajatutkinnosta ja sen rakentumisesta. Yksilöllisen opintopolun huomioon ottava yhdistelmäajoneuvonkuljettajan perustutkinto 180 osp rakentuu yllä olevan kuvion 2 osoittamalla tavalla perustutkinnon elementeistä (A1 90 osp + A2 40 osp + B 35 osp + C 45 osp). Seuraavassa kirjoitetaan auki kuvion 2 mukaisesti kuljettajakoulutuksen perustutkinnon rakentuminen, tutkinnon suorittamisen käytänteitä ja opetussuunnitelman elementtien tavoitesisällöt ja osaamisvaatimukset tiivistysti:

A1 Pakolliset ammatilliset tutkinnon osat

sisältävät autonkuljettajan ja yhdistelmäajoneuvonkuljettajan tutkinnon opinnoissa 90 osaamispistettä kaikille kolmelle koulutusohjelmalle yhteeneväisiä opintoja, jotka yleensä suoritetaan kahden ensimmäisen opintovuoden aikana. Linja-autonkuljettajan tutkinnon opinnot sisältävät kuitenkin 105

osaamispistettä eli 15 osaamispistettä enemmän opintoja palveluliikenteen kuljettajan tehtävien vuoksi.

Pakollisten ammatillisten opintojen teemat ovat ammattipätevyys ja tavarakuljetusten hallinta. Opintokokonaisuudet on nimetty Kuljetusalan perustason ammattipätevyys ja Kuorma-auton tai vaihtoehtoisesti linja-auton tavarakuljetusten hallinta. Nämä opinnot suoritetaan pääosin oppilaitosympäristössä luokissa, työsaleissa, varastoterminaaleissa ja simulaattoreissa tai vaihtoehtoisesti työssäoppimispaikoilla, joissa ammatillinen – integroidusti myös yleisten aineiden – osaaminen osoitetaan ammatillisissa näytöissä.

Kuljetusalan perustason ammattipätevyys sisältää opetussuunnitelman mukaan opintoja 10 osaamispisteen laajuisesti. Kuljetuspalvelujen kolmelle osamisolalle (autonkuljettaja, linja-autonkuljettaja ja yhdistelmäajoneuvon kuljettaja) kuljetusalan perustason ammattipätevyyden vaatimukset ovat samat. EU:n kuljettajanammattipätevyysdirektiivi (2003/59/EY) määrittää myös suomalaisen kuljettajan ammattipätevyyden. Direktiivin mukaiselle koulutukselle tulee olla kansallisen valvojan viranomaisen lupa (OPS 2015, 5). Ammatilliseen tutkinnon osaan kuuluu kuljetusalan perustason ammattipätevyyskoulutus (10 osp). Perustason ammattipätevyyteen liittyvän koulutustason keston on oltava 280 tuntia. Kunkin opiskelijan tai tutkinnon suorittajan on saatava vähintään 20 tuntia henkilökohtaista ajo-opetusta asianomaisen luokan ajoneuvolla, joka täyttää vähintään direktiivissä 91/439/ETY vahvistetut kouluaajoneuvojen vaatimukset. Perustason nopeutetun koulutuksen opetuksen kesto on 140 tuntia. Kunkin opiskelijan tai tutkinnon suorittajan on saatava vähintään 10 tuntia henkilökohtaista ajo-opetusta asianomaisen luokan ajoneuvolla, joka täyttää vähintään direktiivissä 91/439/ETY vahvistetut testiajoneuvojen vaatimukset.

Kuljettajanammattipätevyysdirektiivin tavoitteet ja sisällöt jäsenyvät kolmeksi teema-alueeksi: *turvallisuussääntöihin perustuva järkevän ajokäyttäytymisen parantaminen, säännösten soveltaminen sekä terveys, tie- ja ympäristöturvallisuus, palvelu ja logistiikka.*

Turvallisuussääntöihin perustuva järkevän ajokäyttäytymisen parantaminen

Tavoite on

- tuntea voimansiirron ominaisuudet sen käytön optimoimiseksi
- tuntea hallintalaitteiden tekniset ominaisuudet ja toiminta ajoneuvon hallitsemiseksi, kulumisen minimoimiseksi ja toimintahäiriöiden ennalta ehkäisemiseksi
- osata optimoida polttoaineen käyttö
- osata kuormittaa ajoneuvo turvallisuussääntöjen ja ajoneuvon tarkoituksenmukaisen käytön mukaisesti
- pystyä huolehtimaan matkustajien turvallisuudesta ja mukavuudesta
- osata kuormittaa ajoneuvo turvallisuussääntöjen ja ajoneuvon tarkoituksenmukaisen käytön mukaisesti

Säännösten soveltaminen

Tavoite on tuntea

- tieliikenteen sosiaalinen ympäristö ja siihen liittyvä säännöstö
- tavarankuljetusta koskeva säännöstö
- matkustajien kuljetusta koskeva säännöstö

Terveys, tie- ja ympäristöturvallisuus, palvelu ja logistiikka

Tavoite on tiedostaa

- liikenteeseen ja työtapaturmiin liittyvät riskit
- ja pystyä ennalta ehkäisemään rikollisuus ja salamatkustajien kuljetus
- ja pystyä ennalta ehkäisemään fyysiset riskit
- fyysisen ja henkisen suorituskyvyn merkitys
- kyetä arvioimaan hätätilanteita
- ja osata käyttäytyä yrityksen imagoa tukevalla tavalla
- ja tuntea tavarankuljetusten taloudellinen ympäristö ja markkinajärjestelmä
- ja tuntea matkustajakuljetusten taloudellinen ympäristö ja markkinajärjestelmä

Ammattipätevyyttä mittaava koe suoritetaan, kun säädetty opetus on saatu. Koe saadaan suorittaa vaiheittain kuorma- ja linja-auton kuljettajien ammattipätevyydestä annetun lain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettussa koulutuksessa tai ammattiosaamisen näytön tai näyttötutkintosuorituksen yhteydessä, kun kysymys on mainittu lain 15 §:n 1 momentin mukaisesti järjestettävästä kokeesta. (OPS 2015, 5–9.)

Koe on kirjallinen. Koe saadaan järjestää suullisesti ammattiosaamisen näytön tai näyttötutkinnon yhteydessä tai jos se erityisestä syystä, kuten kokeen lukihäiriön vuoksi, katsotaan tarpeelliseksi. Vastauksista pitää olla yhteensä vähintään 75 % oikein. Kokeen kieli on suomi tai ruotsi, jollei opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuksen järjestämisluvasta muuta johdu. Kokeen arvioijalla on oltava tehtävän edellyttämä asiantuntemus ja ammattitaito. (OPS 2015, 5–9.)

Kuorma-auton tavarankuljetusten hallinta sisältää opetussuunnitelman mukaan opintoja 40 osaamispisteen laajuisesti. Ammattitaitovaatimukset kuvataan opiskelijan ammattiosaamisena. Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osaa

- tehdä perushuoltotoimet kuorma-autolle ja käyttää tarvittavia työvälineitä ja -menetelmiä
- tunnistaa kuorma-autoon kuuluvia hydrauliiikan, pneumatiikan ja sähkötekniikan laitteita ja toimintaperiaatteita
- käyttää tekstinkäsittely-, laskenta- ja esitysgrafiikkaohjelmia
- käyttää sähköpostia ja etsiä tietoa internetistä
- toimia osana työtehtävänsä edellyttämää logistista järjestelmää
- käyttää logistiikan telemaattisia järjestelmiä

- määritellä tarvittaessa työtehtävässään rahdituspainon ja käyttää yleisimpiä kuljetusasiakirjoja
- pakata, tulkita ja tehdä yleisimpien pakkausten ja kuljetusyksiköiden merkinnät
- käyttää tavaraterminalissa olevia apu - ja kuormankäsittelylaitteita
- vastaanottaa ja säilyttää tavaroita
- kerätä ja lähettää tavaroita
- kuormata, varmistaa ja purkaa erilaisia kappaleita säädösten ja määräysten mukaan kuorma-auton kuormatiloissa
- huolehtia työympäristönsä järjestyksestä ja siisteydestä
- ottaa tehtävissään huomioon terveyteen, turvallisuuteen ja toimintakykyyn vaikuttavat asiat
- noudattaa työssään yrittäjyyden ja sisäisen yrittäjyyden periaatteita ja laatujärjestelmien vaatimuksia
- toimia ohjeiden ja määräysten mukaisesti työtilanteissa
- toimia asiakaspalvelutilanteissa
- ensiapu 1-kurssia vastaavat tiedot ja taidot
- tehdä osaltaan työsopimuksen
- alansa työturvallisuusohjeet.

Osaamisen arvioinnin kohteena on neljä osaamisen aluetta: *työprosessin hallinta, työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta, työn perustana olevan tiedon hallinta sekä elinikäisen oppimisen avaintaidot*. Opetussuunnitelmaan on kirjoitettu arviointikriteeristö asteikkona T1 (tyydyttävä), H2 (hyvä), K3 (kiitettävä) -asteikolla. (OPS 2015, 9–15.)

Kuorma-auton kuljettajaksi ja linja-autonkuljettajaksi kouluttautuva opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa. *Kuorma-auton kuljettajaksi kouluttautuva osoittaa ammattiosaamisensa* valmistamalla kappaletavaralähetysten sekä kuormaamiseen käytettävän kuorma-auton kuormatilan ja välineet sekä kuormaamalla ja varmistamalla kuorman kuljetuksen edellyttämään kuormatilaan mahdollisimman aidossa kuljetusalan ympäristössä. *Linja-auton kuljettajaksi kouluttautuva puolestaan osoittaa ammattiosaamisensa* valmistamalla kappaletavaralähetysten sekä kuormaamiseen käytettävän linja-auton kuormatilan ja välineet sekä kuormaamalla ja varmistamalla kuorman kuljetuksen edellyttämään kuormatilaan mahdollisimman aidossa henkilöliikenneympäristössä. Molemmissa tapauksissa työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Molempien kohdalla ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu. Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai

tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla. (OPS 2015, 9–15.)

Linja-auton tavarakuljetusten hallinta sisältää opetussuunnitelman mukaan opintoja 40 osaamispisteen laajuisesti. Kuten edellä on mainittu, linja-auton tavarakuljetusten opintokokonaisuus on sisällöltään ja osaamisvaatimuksiltaan lähes yhteneväinen kuorma-auton tavarakuljetusten hallinta - opintokokonaisuuden kanssa, joten sitä ei kirjoiteta erikseen auki.

A2 Ammatilliset osaamistavoitteet, yhdistelmäajoneuvokuljetukset

sisältävät autonkuljettajan ja yhdistelmäajoneuvonkuljettajan tutkinnon opinnoissa 40 osaamispistettä kaikille kolmelle koulutusohjelmalle yhteneväisiä opintoja, jotka yleensä suoritetaan kolmannen opintovuoden aikana. Linja-autonkuljettajan tutkinnon opinnot sisältävät kuitenkin 15 osaamispistettä enemmän opintoja palveluliikenteen kuljettajan tehtävien vuoksi.

Tietoa pakollisten ammatillisten opintojen ammattipätevyys- ja tavarakuljetusteemoista syvennetään. Opinnot ovat osaamisalakohtaisesti eriytyviä, tietoa ja ammattiosaamista syventäviä opintoja. Nämä opinnot suoritetaan pääosin oppilaitosympäristössä luokissa, työsaleissa, varastoterminaaleissa ja simulaattoreissa tai vaihtoehtoisesti työssäoppimispaikoilla, joissa ammatillinen – integroidusti myös yleisten aineiden – osaaminen osoitetaan ammatillisissa näytöissä, kuten ensimmäisen ja toisen vuoden perusopinnoissakin.

Opetussuunnitelman 2015 mukaan yhdistelmäajoneuvonkuljettajan tietoa ja ammattiosaamista syventävät ammattitaitovaatimukset ovat tiivistetysti seuraavat. Tämä osa on pakollinen tutkinnon osa. Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osaa

- suorittaa päivittäiset tarkastukset ja tarvittavat huoltotoimet yhdistelmäajoneuvolle
- kytkeä ja irrottaa kuorma-autoon soveltuvan perävaunun
- käyttää työtehtävässään tarvittavia asiakirjoja
- valita työtehtävän edellyttämän yhdistelmäajoneuvon ja kuormatilan
- suunnitella ja valita kuljetustehtävään soveltuvan reitin
- käyttää kappaletavarakuljetuksissa kuormaukseen, purkamiseen ja kuljettamiseen tarvittavia lisälaitteita ja välineitä
- kuormata ja purkaa yhdistelmäajoneuvon kuorman säädösten ja työtehtävän edellyttämällä tavalla
- kuljettaa yhdistelmäajoneuvoa säädösten ja määräysten mukaan
- suorittaa annetun kuljetustehtävän sekä jakelu- että runkoliikenteessä
- käyttää trukkia turvallisesti työtehtävässään
- huolehtia työympäristönsä järjestyksestä ja siisteydestä
- ottaa kuljetustehtävässään huomioon terveyteen, turvallisuuteen ja toimintakykyyn vaikuttavat asiat

- noudattaa työssään sisäisen yrittäjyyden periaatteita ja laatujärjestelmien vaatimuksia
- toimia asiakaspalvelutilanteissa.

Lisäksi osana pakollisia syventäviä ammatillisia opintoja opiskelija tai tutkinnon suorittaja suorittaa tässä vaiheessa CE-luokan kuljettajatutkinnon eli niin sanotun rekkakortin, ADR-peruskurssin ja kokeen hyväksytysti eli vaarallisten aineiden kuljettamisluvan⁶ sekä kuljetusten turvallisuutta lisäävän kuljetusalan työturvakortin hyväksytysti. Näillä tähdätään liikenneturvallisuusosaamiseen ja yleiseen kuljetusten turvallisuusosaamiseen.

B Yhteiset tutkinnon osat ja osaamistavoitteet

sisältää opetussuunnitelman mukaan yleisten aineiden opintoja 35 osaamispisteen laajuisesti. Opinnot ovat yhteneväiset kaikissa kolmessa, autonkuljettajan, yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ja linja-autonkuljettajan, koulutusohjelmassa. Opinnot jakaantuvat yleensä kolmelle opintovuodelle ja osaaminen osoitetaan integroidusti ammatillisissa näytöissä. Arviointikriteeristö asteikkona on T1 (tydyttävä), H2 (hyvä), K3 (kiitettävä) –asteikolla. (OPS 2015, 114–169.)

Opetussuunnitelman 2015 mukaan kaikille ammattialoille yhteiset yleisten aineiden tutkinnon osat koostuvat neljästä teema-alueesta, jotka ovat viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen, yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen ja sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen. Tämä osa on kuljettajatutkinnon pakollinen tutkinnon osa.

Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen sisältää opetussuunnitelman mukaan viestintä- ja vuorovaikutusopintoja 11 osaamispisteen laajuisesti. Yleisten aineiden osan tulee sisältää opintoja kaikista kolmesta viestinnän osa-alueen opinnoista, äidinkielestä, toisesta kotimaisesta kielestä ja vieraista kielistä yhteensä 8 osaamispisteen laajuisesti. Lisäksi yleisten aineiden opintojen tulee sisältää myös valinnaisia opintoja 3 osaamispisteen verran viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen alueelta.

Äidinkielen osaamistavoitteet on 5 osaamispisteen laajuinen opintokokonaisuus. Opintojen tavoitteena on kuljettajan ammatissa tarvittava suullinen ja kirjallinen viestintätaito. Kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää *omaan alaan* liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen

⁶ Autonkuljettajilta vaaditaan ajolupa mikäli he kuljettavat vaarallisia aineita yli sallittujen vähimmäismäärien. (Asetus vaarallisten aineiden kuljettajien ajoluvasta 401/2011). Ajoluvan saaminen edellyttää koulutusta ja hyväksytysti suoritettua ajolupakoetta. Ajolupa myönnetään viideksi vuodeksi ja se on uudistettava ennen sen voimassaoloajan päättymistä. Ajolupa on voimassa sekä kotimaisissa että kansainvälisissä kuljetuksissa. <https://www.ajovarma.fi/vaarallisten-aineiden-adr-ajolupa>

- osaa hakea tietoa eri tietolähteistä ja käyttää tietoa sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi
- osaa laatia *alaan liittyviä* kirjallisia töitä
- osaa hyödyntää äidinkielen oppimisen luku- ja opiskelustrategioita
- ymmärtää äidinkielen sekä kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkityksen *alan* ja ammatin kannalta.

Toisen kotimaisen kielen, ruotsin osaamistavoitteet on 1 osaamispisteen laajuinen opintokokonaisuus. Opintojen tavoitteena on, että opiskelija osaa käyttää toista kotimaista kieltä *työtehtävissään* ja työhön liittyvissä vuorovaikutustilanteissa ymmärtää molempien kansalliskielten ja kulttuurien merkityksen monikulttuurisessa Suomessa.

Vieraiden kielten osaamistavoitteet on 2 osaamispisteen laajuinen opintokokonaisuus. Ammatillisessa peruskoulutuksessa vieraan kielen osaamistavoitteet ja osaamisen arviointi on eriytetty sen mukaan, onko opiskelijan vallitseva kieli hänelle A- vai B-kieli. Valittu vieras kieli voi olla opiskelijalle aivan uusikin kieli, jolloin sovelletaan B-kielen tavoitteita ja arviointia. A- ja B-kielillä tarkoitetaan seuraavaa: A-kieli = peruskoulun 1.–6. vuosiluokilla alkava vieras kieli ja B-kieli = peruskoulun vuosiluokilla 7.–9. alkava vieras kieli. Vieraiden kielten opintojen ammatillisena tavoitteena on, että opiskelija osaa käyttää vierasta kieltä *työtehtävissään* ja työhön liittyvissä vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi A-kielen valinnut kuljettajaopiskelija

- osaa viestiä ja toimia vuorovaikutustilanteissa siten, että hän kykenee harjoittamaan *ammattiaan*
- osaa käyttää *oman alan* työtehtävissä tarvittavaa vierasta kieltä
- osaa hakea tietoa erilaisista vieraskielisistä lähteistä
- osaa toimia monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä.

Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen sisältää opetussuunnitelman mukaan matematiikan, kemian, fysiikan sekä tieto- ja viestintätekniikan opintoja 9 osaamispisteen laajuisesti. Yleisten aineiden osan tulee sisältää opintoja kaikista kolmesta viestinnän osa-alueen opinnoista, äidinkielestä, toisesta kotimaisesta kielestä ja vieraista kielistä yhteensä 8 osaamispisteen laajuisesti. Lisäksi yleisten aineiden opintojen tulee sisältää myös valinnaisia opintoja 3 osaamispisteen verran viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen alueelta.

Matemaattis-luonnontieteellisten aineiden osan tulee sisältää kaikkien kolmen osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet, yhteensä 6 osaamispistettä. Lisäksi tutkinnon osan tulee sisältää myös valinnaisia opintoja miltä tahansa osa-alueelta. Opintokokonaisuuden tavoitteena on kuljettajan tehtävissä tarvittava matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen. Matematiikan osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa peruslaskutoimitukset, prosenttilaskennan ja mittayksiköiden muunnokset *oman alan* ja arkielämän edellyttämässä laajuudessa
- osaa laskea pinta-aloja ja tilavuuksia
- osaa soveltaa geometriaa *oman alan* tehtävien vaatimassa laajuudessa ja hahmottaa tilaa ja muotoja kolmiulotteisesti
- osaa käyttää sopivia matemaattisia menetelmiä *oman alan* ongelmien ratkaisussa
- osaa arvioida tulosten oikeellisuutta ja suuruusluokkaa
- osaa käyttää matemaattisten ongelmien ratkaisussa apuna laskinta, tietokonetta ja tarvittaessa muita matematiikan apuvälineitä.

Fysiikan ja kemian osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa soveltaa *oman alan* kannalta keskeisiä fysiikan käsitteitä, ilmiöitä ja lainalaisuuksia
- osaa ottaa työssään huomioon *oman alan* kannalta keskeisiä kemian ilmiöitä ja aineiden erityisominaisuuksia
- osaa säilyttää, käyttää ja hävittää *omalla alalla* tarvittavia aineita.

Tieto- ja viestintätekniiikan osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa käyttää yleisimpiä tieto- ja viestintätekniiikan sovelluksia ja hyödyntää niiden käyttöön tarkoitettuja ohjeita ja oppaita
- osaa suojata verkkoidentiteettiään ja yksityisyyttään
- osaa toimia tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohjeiden ja -määräysten mukaisesti
- osaa tiedostojen eri säilytys- ja lähetysmuodot.

Edellä esitelty logistiikan kirjoitetun opetussuunnitelman matemaattisluonnontieteellinen osaamisalue realisoituu käytännössä toteutuvaksi opetussuunnitelmaksi eli osaksi käytännön kuljetustehtävien osaamista. Logistiikan toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa yhteiskunnan voimakkaan digitalisaation sekä uudistuvien liikenne- ja kuljetusturvallisuusmääräysten myötä, joten tulevilta ammattikuljettajilta edellytetään vahvaa matemaattisluonnontieteellistä osaamista työelämässä, niin tieto- ja viestintäteknistä osaamista kuin kemiankin tuntemusta, mikä konkretisoituu esimerkiksi VAK- eli vaarallisten aineiden kuljettamisen koulutuksessa (*ADR-ajolupa, European Agreement concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Road*). Nämä kirjoitetussa opetussuunnitelmassa mainitut osaamisvaatimukset on otettava aiempaa vahvemmin huomioon opiskeluvaiheessa opetus- ja oppimisympäristön suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen sisältää opetussuunnitelman mukaan yhteiskuntataitojen, työelämätaitojen, yrittäjyyden ja yritystoiminnan sekä työkyvyn ylläpitämisen osaamiseen liittyviä opintoja 8 osaamispisteen laajuisesti. Opintojen tulee sisältää kaikkien neljän osa-alueen pakolliset opinnot, yhteensä 5 osaamispisteen laajuisesti. Lisäksi tutkinnon osan tulee sisältää valinnaisia opintoja 3 osaamispisteen laajuisesti.

Yhteiskunnassa tarvittavien osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa toimia kansalaisena ja osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon
- osaa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita noudattaen
- osaa suunnitella ja hoitaa omaa talouttaan sekä arvioida siihen liittyviä riskejä
- hyödyntää sosiaalista mediaa aktiivisen osallistumisen keinona
- osaa käyttää yhteiskunnan tarjoamia palveluja ja toimia kuluttajana.

Työelämätaitojen osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa hakea itselleen työpaikkaa
- osaa kuvata työsopimusjärjestelmää ja työsopimuksen keskeiset asiat
- osaa perehtyä työpaikan toimintaan ja työtehtäviin sekä huolehtia työturvallisuudesta
- osaa työskennellä työpaikassa ja kehittää osaamistaan.

Yrittäjyys ja yritystoiminnan osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa arvioida ja tunnistaa oman osaamisensa ja omat vahvuutensa
- osaa ideoida omaa liikeideaa ja sen kehittämismahdollisuuksia
- osaa arvioida mahdollisuuksiaan ryhtyä yrittäjäksi
- osaa selvittää *omia ammatillisia* verkostojaan
- osaa tunnistaa kannattavan liiketoiminnan periaatteet
- osaa arvioida oman yrittäjyyden ja yritystoiminnan merkitystä omalle hyvinvoinnilleen ja Suomen kansantaloudelle.

Työkyvyn ylläpitämisen (liikunta ja terveystieto) osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa laatia itselleen terveellisiä elämäntapoja, työkykyä ja liikuntaa edistävän suunnitelman ja toimia sen mukaisesti osaa edistää ja ylläpitää opiskelu-, toiminta- ja työkykyään

- osaa ottaa huomioon ravitsemuksen merkityksen terveydelle sekä tupakoinnin ja päihteiden haittavaikutukset
- osaa kuvata mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkityksen ihmisen hyvinvoinnille
- osaa edistää oppilaitosyhteisön hyvinvointia
- osaa kehittää toimintatapojaan ja toimintaympäristönsä turvallisuutta ja terveellisyyttä
- osaa toimia turvallisesti ja ergonomisesti, ehkäistä tapaturmia, toimia ensiaputilanteissa sekä hakea apua.

Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen opintojen tulee sisältää sosiaaliseen ja kulttuuriseen osaamiseen liittyviä opintoja vähintään yhdeltä siihen kuuluvalla osa-alueella tai useammalta osa-alueelta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 7 osaamispisteen edestä sosiaalista ja kulttuurista osaamista. Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen -tutkinnon osaan voidaan sisällyttää muiden yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden valinnaisia opintoja. Nämä opinnot voivat olla myös koulutuksen järjestäjän päättämiä yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden valinnaisia opintoja tai opiskelijan aikaisemmin hankkimaa osaamista, joka tukee sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen osaamistavoitteita.

Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen osa-alueita ovat kulttuurien tuntemus, taide ja kulttuuri, etiikka, psykologia ja ympäristöosaaminen. Kulttuurien tuntemuksen osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita noudattaen ja edistää omalta osaltaan tasa-arvoa ja kaikkien yhdenvertaista kohtelua
- osaa toimia, käyttäytyä ja pukeutua tilanteen mukaisesti ja työkuulttuurin edellyttämällä tavalla
- osaa tunnistaa eri kulttuurien peruspiirteitä ja kulttuurista monimuotoisuutta *omalla alallaan*
- osaa ottaa huomioon eri kulttuuriryhmien keskeiset traditiot ja niiden vaikutukset toimintaan *omalla alallaan*
- osaa välittää *oman alan* historiaa, perinteitä ja muuttuneita käytäntöjä sekä vertailla niitä muiden kulttuurien piirteisiin.

Taiteen ja kulttuurin tuntemuksen osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa tunnistaa taiteen ja kulttuurin eri ilmenemismuotoja ja hyödyntää niitä
- osaa tutkia, ilmaista ja tulkita kulttuurista todellisuutta esimerkiksi musiikin, tanssin, teatterin, kirjallisuuden, median, kuvataiteen tai käsityön keinoin
- osaa arvioida ja soveltaa monimuotoista suomalaista kulttuuriperintöä ja oman alan vakiintuneita käytäntöjä
- osaa noudattaa kulttuurisesti kestävästä kehityksen periaatteita ja ymmärtää valintojensa kulttuuriset vaikutukset

- osaa kehittää taiteelle ominaisten esittämisen tapojen ja materiaalien, oman ilmaisun, suunnitteluprosessien, palvelu- ja tuotemuotoilun ja esteetiikan tuntemustaan omalla alallaan ja soveltaa hankkimaansa taiteen ja kulttuurin osaamistaan omassa työssään.

Osaamisen tunnustamisessa seuraavista lukion kurseista Minä, kuva ja kulttuuri (KU1), Ympäristö, paikka ja tila (KU2), Musiikki ja minä (MU1) ja Moniääninen Suomi (MU2), yhteensä kaksi kurssia vastaavat tavoitteiltaan Taide ja kulttuuri -osa-alueen osaamistavoitteita. Nämä kurssit voidaan lukea korvaaviksi.

Etiikan opintojen osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- pohtii arvojen, normien ja katsomusten merkitystä omassa elämässään ja ihmisten välisissä suhteissa
- osaa arvioida ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen vaikutuksia oman alan kannalta
- osaa hankkia tietoa oman alan ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta
- tunnistaa eettisiä tilanteita ja osaa toimia eettisten periaatteiden mukaisesti
- osaa tunnistaa omien ja toisten arvojen merkitystä työtilanteissa sekä osaa ratkaista oman alan työelämän arvo- ja normiristiriitoja.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit Johdatus filosofiseen ajatteluun (FI1) ja jokin seuraavista (a-c) kokonaisuuksista a) Uskonnon luonne ja merkitys (UE1), Kirkko, kulttuuri ja yhteiskunta (UE2) ja Ihmisen elämä ja etiikka (UE3), tai b) Ortodoksinen maailma (UO1), Uskonoppi ja etiikka (UO2) ja Raamattutieto (UO3) tai c) Hyvä elämä (ET1), Maailmankuva (ET2) ja Yksilö ja yhteisö (ET3) vastaavat tavoitteiltaan Etiikka-osa-alueen osaamistavoitteita. Nämä kurssit voidaan lukea korvaaviksi.

Psykologian opintojen osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammattiin opiskeleva

- osaa havainnoida ja ymmärtää ihmisen toimintaan vaikuttavia psykologisia tekijöitä
- osaa hyödyntää kehityspsykologista tietoa työssään erilaisissa vuorovaikutus- ja ryhmätilanteissa
- osaa selittää omaa ja muiden käyttäytymistä psykologisen tiedon avulla
- osaa toimia psyykkistä hyvinvointiaan ja oman alan työtehtävistä suoriutumista edistävasti
- osaa arvioida työhönsä liittyviä ihmissuhde- ja asiakaspalvelutilanteita ja toimia psykologista tietoa käyttäen.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi Psyykkinen toiminta, oppiminen ja vuorovaikutus (PS1) vastaa tavoitteiltaan yhden osaamispisteen (1 osp) laajuista osaa Psykologia-osa-alueen tavoitteista. Jos opiskelija on suorittanut edellisen

lisäksi Ihmisen psyykinen kehitys (PS2), Motivaatio, tunteet ja älykäs toiminta (PS4) ja Persoonallisuus ja mielenterveys (PS5), ne yhdessä vastaavat tavoitteiltaan koko Psykologia-osa-alueen tavoitteita. Nämä kurssit voidaan lukea korvaaviksi.

Ympäristöosaamisen opintojen osaamistavoitteiden mukaan kuljettajan ammatin opiskeleva

- osaa noudattaa ympäristölainsäädäntöä sekä toimia oman alan laatu-, ympäristö- ja turvallisuusjärjestelmien ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti
- hallitsee ammattitaidon kannalta keskeisten tuotteiden elinkaaren
- osaa toimia luonnon monimuotoisuuden säilyttäen
- osaa sopeutua ilmastonmuutokseen työ- ja toimintatapavalinnoilla
- osaa edistää energia- ja materiaalitehokkuutta ja ehkäisee jätteiden syntyä
- osaa omassa toiminnassaan ottaa huomioon mahdolliset ympäristövaikutukset, kuten päästöt ilmaan, veteen tai maaperään
- osaa lajitella jätteet ja hyödyntää kierrätyksen mahdollisuudet omalla alallaan.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi Ympäristöekologia (BI3) vastaa tavoitteiltaan Ympäristöosaaminen osa-alueen osaamistavoitteita 1 osaamispisteen verran. Kurssi voidaan lukea korvaavaksi.

C Valinnaiset tutkinnon osat ja osaamistavoitteet

sisältää opetussuunnitelman mukaan valinnaisten aineiden opintoja ammatillisista ja yleisistä aineista autonkuljettajan ja yhdistelmäajoneuvon kuljettajan opinnoissa 45 osaamispisteen laajuisesti ja linja-autonkuljettajan opinnoissa 30 osaamispisteen laajuisesti. Valinnaiset opinnot laajentavat ja tukevat kuljettajaksi opiskelevan ammattiosaamista. Valinnaiset tutkinnon osat nimetään työelämän toimintakokonaisuuden pohjalta ja niille määritellään laajuus osaamispisteinä joustavasti 5–15 osaamispisteenä. Koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa määritellään tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, osaamisen arviointi ja ammattitaidon osoittamistavat (Opetushallituksen määräys/Osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 93/011/2014) logistiikan opetussuunnitelman perusteiden mukaan. (OPS 2015, 114.)

Kuljetuspalvelujen osaamisalan opiskelija voi valita **yksilöllisen opintopolkunsa** mukaan ammattiosaamista laajentavia ja tukevia opintoja 30 osaamispisteen (autonkuljettaja, yhdistelmäajoneuvonkuljettaja) tai 45 osaamispisteen (linja-autonkuljettaja) alla olevista valinnaisista tutkinnon osista (listasta jätetty pois lentoasemapalvelujen osaamisalaa koskeva tarjonta)⁷:

⁷ OPS 2015, Kuljetuspalvelujen osaamisala/2.7. Valinnaiset tutkinnon osat http://www.oph.fi/download/162455_logistiikan_pt_01082015.pdf

- osto- ja myyntitoiminnot varastoissa
- yritystoiminnan suunnittelu
- tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta
- tutkinnon osa ammatti- tai erikoisammattitutkinnasta
- tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- yrityksessä toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- huippuosajana toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- paikallisesti tarjottava tutkinnon osia
- tutkinnon osa vapaasti valittavista tutkinnonosista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- vapaasti valittavat tutkinnon osat
- elintarvikekuljetukset
- massatavarakuljetukset
- ympäristöhuollonkuljetukset
- kaukoliikenteen kuljettajan tehtävät
- palveluliikenteenkuljettajan tehtävät
- tilausajoliikenteenkuljettajan tehtävät
- terminaalitoiminnot ja lastaus
- vaarallisten aineiden käsittely
- varaston tietojärjestelmät
- tavaran kuljettaminen
- osto- ja myyntitoiminnot varastoissa
- yritystoiminnan suunnittelu
- tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta
- tutkinnon osa ammatti- tai erikoisammattitutkinnasta
- tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- yrityksessä toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- huippuosajana toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- paikallisesti tarjottava tutkinnon osia
- tutkinnon osa vapaasti valittavista tutkinnonosista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)
- paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Valittujen tutkinnon osien ammattitaidon osoittamistavat ovat joustavat ja vaihtelevat vapaasti valittavan tutkinnon osan sisällön mukaan. Esimerkiksi opiske-

lija voi osoittaa osaamistaan tekemällä suunnitelman ammattiosaamisen näyttöstä tai työssäoppimisesta perehtymällä työyhteisön toimintaan, työtehtäviin, työkuultuuriin ja sääntöihin sekä arvioimalla työyhteisön työturvallisuusriskit ja työergonomiakysymykset oman työn osalta. Opiskelija itse kartoittaa mahdollisuudet toteuttaa työssäoppimista ja ammattiosaamisen näyttöjä työpaikalla. Opiskelija analysoi oman työssäoppimisensa ja ammattiosaamisen näyttönsä arvioinnit.

Ammattiosaamisen näyttö toteutetaan pääsääntöisesti jonkin muun ammattiosaamisen näytön yhteydessä. Ammattiosaamisen näyttöä voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu. Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla. (OPS 2015, 50–89.)

Vapaasti valittavat tutkinnon osat sisältää opetussuunnitelman mukaan vapaasti valittuja opintoja 10 osaamispisteen laajuisesti. Vapaasti valittavat logistiikan alan perustutkinnon osat tukevat tutkinnon ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita. Ne voivat koostua yhdestä tai useammasta tutkinnon osasta. Tutkinnon osat voivat olla tiivistetyksi seuraavia:

- Ammatillisia tutkinnon osia. Tämä voi sisältää ammatillisia tutkinnon osia oman tai jonkin muun koulutusalan ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista tai erikoisammattitutkinnoista.
- Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia. Tämä voi sisältää työelämän alueellisten ja paikallisten ammattitaitovaatimusten ja opiskelijan ammattitaidon syventämistarpeiden mukaisia tutkinnon osia.
- Yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintoja.
- Jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja.
- Työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvia yksilöllisiä tutkinnon osia. Työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvat yksilölliset tutkinnon osat voivat olla oman tai muiden alojen työssä, itsenäisessä ammatin harjoittamisessa tai yrittämisessä hankittua osaamista. Nämä tutkinnon osat nimetään ja niille määritellään laajuus osaamispisteinä. Lisäksi voidaan määritellä tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, osaamisen arviointi ja ammattitaidon osoittamistavat. Osaaminen voidaan koulutuksen järjestäjän päätöksellä arvioida asteikolla hyväksytty/hylätty. Mikäli käytetään arviointiasteikkoa T1–K3, määrittelyssä voidaan hyödyntää Opetushallituksen määräyksen (Osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 93/011/2014) liitteessä olevaa arviointitaulukkoa. (OPS 2015, 170.)

Opetussuunnitelma 2015 mahdollistaa hyvin joustavan opintopolun rakentamisen ja rakentumisen opiskelijan valintojen ja suunnitelmien mukaisesti. Opiskelija voi myös laajentaa yksilöllisesti perustutkintoaan. Ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelija voi sisällyttää perustutkintoonsa enemmän tutkinnon osia, jos se on tarpeellista työelämän alakohtaisten tai paikallisten ammattitaitovaatimusten tai opiskelijan ammattitaidon syventämisen kannalta. Ne voivat olla ammatillisia tutkinnon osia tai paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia. (OPS 2015, 170.)

2.1.5 Laki ammatillisesta koulutuksesta/opiskelijaksi hakeutuminen § 26 ja opiskelijaksi ottaminen § 27 (630/1998), asetus (167/2002) ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen valintaperusteista ja asetus (4/2013) opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa

Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998) ja asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista 4/2013) säätävät ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijavalinnasta. Ammatillisen koulutuksen opiskelijavalinnassa heijastuu vahva yhteiskuntapoliittinen tahtotila: tavoitteena on kaikkien kouluttaminen, pudokkaiden minimoiminen ja ammatillisen osaamisen lisääminen työelämässä. Tässä alaluvussa kuvataan logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen haku- ja valintavaiheen normitettu prosessi yksityiskohtaisesti; yhteiskuntapoliittinen tahtotila on, että suomalaisessa yhteiskunnassa tarjotaan kaikille koulutusväylä, kuten tämän alaluvun teksti analyttisesti osoittaa. Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen valintaperusteita on toisen asteen koulutuksen yhteishakumenettelyn aikana muutettu varovaisesti. Tässä on kyse vuosien 2002–2014 hakuajanjaksosta, jolloin opiskelijaksi ottamisen perusteita ja hakumenettelyä on muutettu kerran asetuksen 4/2013 mukaisesti.

Opetusministeriön asetuksessa (167/2002), joka tuli voimaan 1.1.2004, määrättiin pääsy- ja soveltuvuuskokeista: ”Koulutuksen järjestäjä voi järjestää ammatilliseen koulutukseen hakeville pääsy- tai soveltuvuuskokeen. Pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen opiskelijat valitaan 5–10 §:ssä säädettyjen valintaperusteiden yhteispistemäärän perusteella. ... Koulutuksen järjestäjä voi antaa hakijalle pääsy- tai soveltuvuuskokeesta 1–10 pistettä.” Pääsy- ja soveltuvuuskokeiden toteuttamisen kirjo oli moninainen. Kokeeseen saattoi sisältyä haastatteluja, kirjallisia tehtäviä, ennakkotehtäviä, työkokeita, ryhmätehtäviä, kielikokeita ja psykologisia testejä. Haastattelut ja kirjalliset tehtävät olivat yleisimmin käytettyjä menetelmiä. Vuoden 2004 ammatillisen koulutuksen yhteishaussa opiskelijavalinnan kriteerit olivat seuraavat:

- Perus- tai lisäopetuksen (esim. kymppiluokka) oppimäärän suorittamisesta hakeutumivuonna annetaan lisäpisteitä.
- Yleinen koulumenestys asetetaan painavimmaksi kriteeriksi.
- Painotettaviksi arvosanoiksi tulee kaikilla koulutusaloilla liikunta, kuvataide, käsityö, kotitalous ja musiikki. Kolmesta parhaasta arvosanasta lasketaan keskiarvo.
- Alakohtainen työkokemus muutetaan yleiseksi työkokemukseksi.

- Ammatillista koulutusta koskevista hakutoiveista annetaan pisteitä. Ensimmäisestä ja toisesta hakutoiveesta annetaan pisteitä.
- Sukupuolen perusteella saa lisäpisteitä. Hakija saa kaksi lisäpistettä pyrkiessään koulutukseen, jossa ... on ensisijaisista pyrkijöistä alle 30 % samaa sukupuolta kuin hakija.
- Mahdollinen pääsy- tai soveltuvuuskoe. Valintakokeen painoarvo suhteutetaan koulumenestykseen. (167/2002.)

Tutkimuksen opiskelija-aineisto koostuu pääosin juuri edellä olevien valintakriteerien mukaisesti vuosina 2007–2013 valittujen opiskelijoiden vastauksista. Vuoden 2014 aineiston kohdalla sovellettiin opiskelijavalinnassa jo uutta valintakriteeristöä (As 4/2013). Opiskelijavalinta muuttui siis tammikuussa 2014 (Asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa, 4/2013). Vuodesta 2015 alkaen toisen asteen koulutuksiin on haettu sähköisesti opintopolkuportaalin kautta. Uudistettu haku ammatilliseen koulutukseen on esitelty lyhyesti tämän alaluvun lopussa.

Opiskelijavalinta-asetuksen muutos lisäsi koulutukseen hakeutuvien määrää; esimerkiksi tutkimuksen kohteena olevassa oppilaitoksessa kevään 2014 logistiikka-alan koulutukseen hakijoiden määrä (216 hakijaa) kasvoikin melkein kaksinkertaiseksi edellisen vuoden 2013 kevään hakijamäärästä (126 hakijaa). Kasvun syynä oli selkeästi se, että uusi valintamenettely suosi suoraan peruskoulusta tulleita opiskelijoita. Valintahaastatteluun oli kutsuttava kaikki hakijat, myös ne hakijat, jotka ilmoittivat vasta viidenneksi hakutoiveeksi logistiikan ammattialan. Aiemmin valintahaastatteluun kutsuttiin vain sellaiset hakijat, jotka olivat esittäneet logistiikka-alan ensimmäiseksi, toiseksi tai kolmanneksi hakutoiveekseen. Uudistuksen tarkoituksena on ollut välttää välivuosia, nopeuttaa opiskelijoiden koulutuksen aikaa ja työelämään siirtymistä.

Vuoden 2014 alusta ammatillisen peruskoulutuksen yhteishaussa opiskelijavalinnan kriteerit ovat olleet seuraavat:

Opiskelijaksi ottaminen suoritetaan hakijoiden valintapistemäärän ja hakijoiden esittämän hakutoivejärjestyksen perusteella. Perusopetuksen oppi-määrän suorittaneelle hakijalle annetaan pisteitä seuraavin perustein:

- 1) hakijalla ei ole koulutuspaikkaa ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa;
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittamisesta hakeutumivuonna;
- 3) vähintään 1100 tunnin laajuisen lisäopetuksen tai vähintään 20 opintoviikon laajuisen ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen, vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen, muuna kuin ammatillisena peruskoulutuksena järjestettävän kotitalousopetuksen, tai kansanopiston lukuvuoden mittaisen linjan suorittamisesta ammatilliseen peruskoulutukseen;
- 4) yleisestä koulumenestyksestä;
- 5) painotettavista arvosanoista;

- 6) työkokemuksesta ja siihen rinnastettavasta työpajatoimintaan tai työmarkkinatuelle tapahtuvaan harjoitteluun osallistumisesta;
- 7) ammatillista koulutusta koskevasta ensimmäisestä hakutoiveesta;
- 8) sukupuolen perusteella;
- 9) mahdollisesta pääsy- tai soveltuvuuskokeesta.

[- -]

Otettaessa opiskelijoita erityisenä koulutustehtävänä järjestettävään urheilijoiden ammatilliseen peruskoulukseen, hakijalle voidaan antaa lisäpisteitä 2 momentissa mainittujen seikkojen lisäksi urheilullisten ansioiden perusteella (As 4/2013).

Käytännössä kuljettajakoulutukseen hakijat asetetaan opiskelijaksi ottamisessa järjestykseen edellä olevan asetuksen 4/2013 5 §:n 2–4 momentissa säädettyihin valintakriteereihin perustuvista valintapisteistä koostuvan yhteispistemäärän mukaisesti. Saman pistemäärän saaneet hakijat asetetaan järjestykseen seuraavien perusteiden mukaisesti:

- 1) hakutoivejärjestys;
- 2) mahdollisesta pääsy- tai soveltuvuuskokeesta saatava pistemäärä;
- 3) yleinen koulumenestys;
- 4) painotettavat arvosanat;

Yleisen koulumenestyksen eli keskiarvon perusteella annettavia pisteitä on muutettu. Yleisen koulumenestyksen perusteella annetaan pisteitä seuraavasti:

Keskiarvo	pisteitä
5,50–5,74	1
5,75–5,99	2
6,00–6,24	3
6,25–6,49	4
6,50–6,74	5
6,75–6,99	6
7,00–7,24	7
7,25–7,49	8
7,50–7,74	9
7,75–7,99	10
8,00–8,24	11
8,25–8,49	12
8,50–8,74	13
8,75–8,99	14
9,00–9,24	15
9,25–10,00	16

Yleisen koulumenestyksen pisteyttämisessä käytetään perusopetuksen päättötodistusta. Korotetut arvosanat otetaan huomioon, jos korotuksesta on erillinen,

virallinen todistus. Yllä olevaan koulumenestykseen vaikuttavia peruskoulun oppiaineita ovat seuraavat: äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli, vieraat kielet, uskonto tai elämänkatsomustieto, historia, yhteiskuntaoppi, matematiikka, fysiikka, kemia, biologia, maantieto, liikunta, terveystieto, musiikki, kuvataide, käsityö, kotitalous (4/2013).

Hakutoiveesta annettavia pisteitä on muutettu niin, että esimerkiksi jatkossa hakijalle, joka on asettanut ensimmäiseksi hakutoiveeksi logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen, annetaan kaksi lisäpistettä, muussa tapauksessa lisäpisteitä ei anneta. Työkokemuksesta annettavien valintapisteiden enimmäismäärää on laskettu viidestä kolmeen. Tämän arvioidaan osaltaan tukevan nopeampaa siirtymistä perusasteelta toisen asteen koulutukseen. Työkokemukseksi hyväksytään työsuhteessa saatu työkokemus, jonka hakija on hankkinut perusopetuksen oppimäärän suorittuaan tai 16 vuotta täytettyään. Osa-aikatyössä 150 tunnin mittainen saman työnantajan palveluksessa tehty työ vastaa yhden kuukauden työkokemusta. Työsuhteessa tapahtuvaan työhön rinnastetaan vähintään kolmen kuukauden pituiseen työpajatoimintaan osallistuminen tai vähintään kolmen kuukauden pituiseen julkisista työvoimapalveluista annetussa laissa tarkoitettuun työharjoitteluun tai työelämävalmennukseen osallistuminen. Oppisopimuskoulutuksesta luetaan työkokemukseksi todistusten osoittama työkokemuksen määrä. Työkokemus ja siihen rinnastettava toiminta otetaan huomioon hakuajan päättymiseen asti. Työkokemuksesta ja siihen rinnastettavaan toimintaan osallistumisesta annetaan pisteitä seuraavasti:

Työkokemuksen pituus	pisteitä
3 kk – alle 6 kk	1
6 kk – alle 12 kk	2
12 kk	3

Pääsy- ja soveltuvuuskokeita koskevia säännöksiä on muutettu siten, että pääsy- ja soveltuvuuskokeisiin kutsutaan jatkossa esimerkiksi kaikki kuljettajakoulutukseen hakevat hakutoiveesta riippumatta Asetuksen 4/2013 mukaisesti. Tutkimuskohteena olevassa ammattiopistossa kutsuttiin aiemmin ainoastaan hakijat, joilla logistiikka-alan toive oli ensimmäinen, toinen tai kolmas hakutoive. Pääsy- tai soveltuvuuskokeiden järjestämisestä päättää edelleen koulutuksen järjestäjä. Lisäksi säädetään siitä, että koulutuksen järjestäjän pääsy- ja soveltuvuuskokeesta antamaa pistemäärää tulee käyttää myös otettaessa opiskelijoita muun koulutuksen järjestäjän vastaavaan koulutukseen. Asetuksella säädetään myös niistä tutkintoon johtavista koulutuksista, joihin opiskelijaksi ottaminen tehdään koulutuksen järjestäjän oman pääsy- tai soveltuvuuskokeen pistemäärän perusteella, mikäli koulutuksen järjestäjä kyseiseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa pääsy- tai soveltuvuuskokeen järjestää (As 4/2013).

Opetuskielen hallinnan osoittamista koskevaa säännöstä on muutettu siten, että jatkossa hakijan, jonka äidinkieli on muu kuin opetuskieli, hakijan riittävät valmiudet opetuskielen suulliseen ja kirjalliseen käyttämiseen selvitetään koulutuksen järjestäjän toimesta valtakunnallisesti yhtenäisellä kielikokeella.

Aiemmin kielikokeen järjestämisestä ja kokeisiin kutsuttavista hakijoista on päättänyt koulutuksen järjestäjä. (As 4/2013.)

Aiemman joustavan valinnan sijaan asetuksella säädetään koulutuksen järjestäjän harkintaan perustuvasta valinnasta, jolla varmistetaan kaikkien koulutukseen pääsyn mahdollisuus. Voidaan myös puhua ”takaportista” ja ”mukautetusta valinnasta”. Koulutuksen järjestäjä voi opiskelijan henkilöön liittyvien syiden perusteella ottaa enintään 30 prosenttia kuhunkin hakukohteeseen otettavista opiskelijoista opiskelijan saamasta valintapistemäärästä riippumatta. Tällaisia opiskelijan henkilöön liittyviä syitä ovat oppimisvaikeudet, sosiaaliset syyt sekä koulutodistusten puuttuminen tai todistusten vertailuvaikeudet (As 4/2013). Yhteiskuntapoliittisena tavoitteena on koko ikäluokan ammatillinen koulutus ja ammatillisen osaamisen lisääminen työelämässä.

Asetuksella (4/2013) on määrätty joillekin ammattialoille terveysvaatimuksia. Logistiikka-alaa opiskelevalla ei saa olla sellaisia sairauksia, jotka vaikuttavat työ- ja liikenneturvallisuuteen, kuten

insuliinihoitoinen diabetes, epilepsia tai muut tasapainoelimistön sairaudet ja toimintahäiriöt, sellainen näön tai kuulon heikkous, jota ei voida korjata apuvälineillä, sydän- ja verenkiertoelinten sairaus, fyysisen kuormituksen sietoa ja ulkotyössä selviytymistä rajoittava hengityselinten sairaus, tuki- ja liikuntaelimestön sairaus, munuaissairaudet, psyykinen sairaus, joka estää käytännön tehtäviin ja työssäoppimiseen osallistumisen, päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus (OPH 2015).

Kyseisellä määräyksellä pyritään ennalta ehkäisemään logistiikka-alan koulutuksessa sellaisten yksilöiden kouluttamista, joiden sairaudet ja toimintahäiriöt estävät alla toimimisen tai ovat vaaraksi yleiselle liikenneturvallisuudelle ja työturvallisuudelle.

Sähköinen opintopolku -haku

Opetushallitus on lanseerannut toisen asteen koulutukseen hakijalle ja opiskelijalle opiskelijapalvelun verkkosivut. Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen hakeminen tapahtuu nykyään opintopolkuportaalin⁸ kautta. Sähköistä yhteishakujärjestelmää käytetään otettaessa opiskelijoita ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuun ammatilliseen peruskoulutukseen ja lukiolaissa tarkoitettuun lukiokoulutukseen. Opetushallituksen verkkosivuille on avattu ePerusteet-palvelu huhtikuussa 2015, <https://eperusteet.opintopolku.fi>. Opintopolku.fi -palvelussa kerrotaan vaihtoehdoista ja opiskelumahdollisuuksista selkeästi ja konkreettisesti. Koulutuksiin on helppo hakea. Koulutukseen haekuutukseen kansalaisen ei tarvitse tietää tutkintonimikkeitä tai oppilaitosten nimiä, vaan koulutukset löytyvät sanahaun kautta, selailulla tai etusivun hakuwizardeilla. Oma Opintopolku-palvelussa hakija voi seurata hakunsa edistymistä, muokata hakulomakettaan hakuajana sekä ottaa opiskelupaikan vastaan. (OPH 2016.)

⁸ Opintopolku.fi-palvelu sisältää tietoa tutkinnoista, ammasteista sekä opiskelusta eri oppilaitoksissa. Sen kautta voi sekä löytää koulutusvaihtoehtoja että hakea niihin (OPH, 2015).
http://www.oph.fi/oppijanpalvelut/hanketietoa/eopetussuunnitelmat_ja_tutkinnot

Opintopolku.fi-palvelu sisältää tietoa tutkinnoista, ammateista sekä opiskelusta eri oppilaitoksissa. Sen kautta voi sekä löytää koulutusvaihtoehtoja että hakea niihin. eHOPS tukee oppijan opintoihin kiinnittymistä, opintojen etene- mistä ja tutkintojen loppuun suorittamista. ePerusteet-palvelu on sähköinen työkalu, jonka avulla oppijat voivat suunnitella opintojaan ja niiden aikatauluja. eHOPS-palvelu tukee oppijoita joustavien ja yksilöllisten opiskelusuunnitelmi- en laatimisessa. eHOPS-palvelua voivat hyödyntää oppijat huoltajineen, opetta- jat, opinto-ohjaajat sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjät. Myöhemmässä vaiheessa palvelua voivat hyödyntää myös työnantajat. Projektin ensimmäises- sä vaiheessa huomioidaan erityisesti ammatillisen koulutuksen tarpeet. (OPH 2016.) Opintopolku.fi-palvelu on ammatilliseen koulutukseen hakua erinomai- sesti parantava toimenpide erityisesti yksilön kannalta, mutta myös palvelee työnantajia.

2.1.6 Laki (916/2012) ja asetus (1073/2012) julkisesta työvoima- ja yrityspal- velusta ammatillisen koulutuksen tarkastelukulmasta

Laki (916/2012) julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta säättää osaltaan amma- tillista aikuiskoulutusta. Lain tarkoitus on edistää työmarkkinoiden toimivuutta.

Talouden kasvun, korkean työllisyyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi valtio edistää työmarkkinoiden toimivuutta ja työvoiman tarjontaa yhdessä kuntien, työmarkkina- järjestöjen, yritysten ja muiden työnantajien sekä kansalaisten kanssa.

Työmarkkinoiden toimivuuden ja työvoiman tarjonnan edistämiseksi valtion tulee huolehtia työ-, talous-, elinkeino-, koulutus- ja sosiaalipolitiikan yhteensovittamisesta ja tasoittaa toimillaan suhdannevaihteluita (L 916/2012, § 1).

Tämän lain luvussa 5, § 1–7 säädetään työvoimakoulutuksesta, työvoimakoulu- tuksen tavoitteista, opiskelijavalinnasta, opiskelijan oikeuksista ja velvollisuuksista, koulutuksen keskeyttämisestä, koulutukseen liittyvästä työssäoppimisesta ja harjoittelusta ja koulutuksen yhteishankinnasta.

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan ammatillisen aikuiskoulutuksen opiskelijavalinnan yleiset edellytykset ovat soveltuvuus ja koulutustarve. Sen lisäksi valittavan tulee täyttää kyseisen koulutuksen omat pääsyyvaatimukset. Osa aikuiskoulutuksista suunnataan kohderyhmille, kuten pitkään työttömänä olleille, maahanmuuttajille tai ikääntyneille. Työvoimakoulutus kohdentuu etupäässä työttömille ja työttömyysuhan alaisille, mutta myös työssä olevat voivat hakeutua koulutukseen. Soveltuvuusarviointin jälkeen valinta tehdään hakijoiden koulutustarpeen perusteella. Koulutustarpeeseen vaikuttavat muun muassa työttömyys, koulutuksen vaikutus työnsaantimahdollisuuksiin, sovel- tuvuus koulutusammattiin sekä aikaisempi koulutus ja työkokemus. Työvoi- makoulutusten osanottajat valitaan hakemusten, haastattelujen ja tarvittaessa soveltuvuustestien perusteella. (TEM 2014.) Opiskelijaksi voidaan valita koulu- tukseen ja sen tavoitteena olevaan ammattiin tai tehtävään soveltuva henkilö, jolla on työ- ja elinkeinotoimiston toteama koulutustarve. Alle 20-vuotias oppi- velvollisuuden suorittanut voidaan valita ammatillisia valmiuksia antavaan

koulutukseen vain, jos koulutuksen suorittaminen ei ole mahdollista tai muutoin tarkoituksenmukaista omaehtoisena opiskeluna (L 916/2012 § 3).

Opiskelijavalintaan sovelletaan lisäksi kyseistä koulutusta koskevia ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (L 630/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (L 631/1998) [- -] säännöksiä opiskelijaksi ottamisen perusteista, kelpoisuudesta opintoihin, esteettömyydestä ja opiskelijaksi ottamisen edellytyksistä sekä opiskelijaksi ottamiseen tai opiskelijavalintaan liittyvästä tiedonsaannista (L 916/2012 § 3).

Työvoimakoulutuksen opiskelijavalinnasta määrätään asetuksella julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 5. luvussa, § 9–12 (1073/2012). Valinnasta vastaa yleensä koulutuspaikkakunnan työ- ja elinkeinotoimisto (L 916/2012 § 3). Valinnat suorittaa valintaryhmä, jossa on työ- ja elinkeinotoimisto edustajien lisäksi mukana koulutuksen järjestäjän edustaja. Jos kyse on työnantajan palvelukseen tulevien koulutuksesta, osallistuu työnantajan edustaja valintaan. Tarvittaessa voidaan käyttää myös muita asiantuntijoita. Käytännössä esimerkiksi logistiikan perustutkintokoulutuksen opiskelijavalintaan osallistuu kunkin oppilaitoksen logistiikan asiantuntijoita. Hakijan soveltuvuutta alalle arvioidaan valintaryhmän arvioinnin lisäksi myös ajokokeen perusteella.

2.1.7 Säädökset raskaan liikenteen kuljettajan ammattipätevyysvaatimuksista: Ammattipätevyysdirektiivi 2003/59/EY⁹, Laki (273/2007) kuorma- ja linja-auton kuljettajien ammattipätevyydestä ja Asetus (640/2007) kuorma- ja linja-autonkuljettajien ammattipätevyydestä

Logistiikka-alan perustutkintoon kuuluu 10 osaamispisteen laajuinen raskaan liikenteen kuljettajan ammattipätevyyskoulutus. Koulutus sisältää teoriaopetuksen, 20 tunnin ajo-opetuksen ja kirjallisen kokeen, yhteensä 280 tuntia opetusta (ks. alaluku 2.1.4, OPS 2015). Raskaan liikenteen kuljettajakoulutusta koskevat säädökset ovat Euroopan Unionin säätämiä ammattitaitoa koskevia direktiivejä ja kansallisia määräyksiä. Kuljettajan ammattipätevyyskoulutusta ohjataan EU-direktiiveillä sekä kansallisilla säädöksillä. Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi ohjeistaa ja valvoo Suomessa liikenteen turvallisuutta, muun muassa raskaan liikenteen kuljettajakoulutusta.

Kuorma- ja linja-auton kuljettajien ammattipätevyydestä säädetyn lain tarkoituksena on ”autonkuljettajien ammatillisia valmiuksia lisäämällä parantaa liikenteen ja kuljetusten turvallisuutta sekä kuljettajien edellytyksiä tehtävänsä hoitamiseen” (L 273/2007 § 1). Laki koskee kuorma- ja linja-auton sekä niiden ja hinattavan ajoneuvon muodostaman ajoneuvoyhdistelmän kuljettajalta tieliikenteessä vaadittavaa ammattipätevyyttä. Säännöksiä kuorma-auton kuljettajan ammattipätevyydestä sovelletaan myös traktorin kuljettamiseen, jos kuljettajal-

⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/59/ey, annettu 15 päivänä heinäkuuta 2003, maanteiden tavara- ja henkilöliikenteeseen tarkoitettujen tiettyjen ajoneuvojen kuljettajien perustason ammattipätevyydestä ja jatkokoulutuksesta, neuvoston asetuksen (ETY) 3820/85 ja neuvoston direktiivin 91/439/ETY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 76/914/ETY kumoamisesta <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:226:0004:0017:FI:PDF>

ta vaaditaan kuorma-auton kuljettamiseen oikeuttava ajokortti. Vaarallisten aineiden kuljettajien pätevydestä säädetään lisäksi vaarallisten aineiden kuljettuksesta annetussa laissa (719/1994; 30.12.2015/1615). (L 273/2007 § 2.) Ammattipätevyys vaaditaan myös muun Euroopan talousalueen valtion (ETA-valtio) kansalaiselta ja sellaisen muun maan kansalaiselta, joka on työsuhteessa ETA-valtioon sijoittautuneeseen yritykseen tai jota ETA-valtioon sijoittautunut yritys käyttää kuljettajana. (L 273/2007 § 2.) Kuorma-autolla tarkoitetaan ajoneuvoa, jonka kuljettamiseen vaaditaan C- tai C1-luokan ajo-oikeus ja linja-autolla ajoneuvoa, jonka kuljettamiseen vaaditaan D- tai D1-luokan ajo-oikeus. (L 273/2007 § 2a.)

Perustason ammattipätevyys saavutetaan perustason ammattipätevyyskoulutuksella (L 273/2007 § 4), jonka kesto on 280 tuntia ammatillisessa koulutuksessa. Perustason ammattipätevyyskoulutuksessa annetaan opetusta kuljetusten kuljettajalle asettamista vaatimuksista, liikenneturvallisuuteen sekä kuljettajan ja kuljetusten turvallisuuteen vaikuttavista seikoista sekä hyvästä ammatin hoitamisesta ajoneuvoa kuljettaessa ja muissa kuljettajan tehtävissä. [- -] Opetushallitus vahvistaa opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman ja tutkimuksen perusteet. Koulutus päättyy teoriakokeeseen [- -]. (L 273/2007 § 5.) Ammattipätevyuden ylläpitämiseksi ja täydentämiseksi kuljettajalle annetaan *jatkokoulutusta* keskeisissä perustason ammattipätevyyskoulutukseen sisältyvissä oppiaineissa. Jatkokoulutuksessa, jonka kesto on 35 tuntia, annetaan kuitenkin aina opetusta turvallisen, taloudellisen ja ympäristöystävällisen ajotavan vahvistamiseksi. Liikenteen turvallisuusvirasto vahvistaa jatkokoulutuksessa käytettävän koulutusohjelman. (22.12.2009/1315). Ammattipätevyys on voimassa viisi vuotta perustason ammattipätevyuden saavuttamisesta. [- -] (L 273/2007 § 7.)

2.2 Logistiikka-alan ammattikoulutusta koskevat työelämä- ja työsuojelusäädökset

Ammatillista koulutusta koskevat useat työelämän lait, säädökset ja ohjeet, jotka liittyvät työelämän turvallisuuteen ja työsuojeluun. Esimerkiksi logistiikan koulutuksen työnopetuksessa ja työssäoppimisessa on noudatettava 1) Työturvallisuuslakia (738/2002), 2) Lakia nuorista työntekijöistä (1993/998) ja 3) Valtioneuvoston asetusta nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475). Lisäksi on noudatettava sosiaali- ja terveysministeriön asetusta nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta (2007/302) ja työ- ja elinkeinoministeriön päätöstä nuorille sopivista kevyistä töistä (1993/1431). Työturvallisuuden ja työterveyden kehittämisessä on tärkeää, että kaikki työntekijät myös nuoret osallistuvat siihen aktiivisesti. Puhutaankin työturvallisuusosaamisesta (TTK 2010, 7). Seuraavassa valotetaan lyhyesti mainittuja kolmea säädöstä logistiikan koulutuksen näkökulmasta.

2.2.1 Työturvallisuuslaki (2002/738)

Työelämää ja työsuojelua koskevat säädökset koskevat logistiikan kuljetuspalvelujen osaamisalan opiskelijoita. Opiskelija joutuu harjoittelemaan ammatilaansa eri työpaikoilla työssäoppimisen jaksolla noin puolet ammatillisen perustutkinnon koulutusajasta, jolloin työsuojelun merkitys korostuu. Työsuojelun tarkoituksena on ylläpitää ja edistää työpaikan työympäristön ja työolojen turvallisuutta ja terveellisyyttä sekä työntekijöiden fyysistä ja psyykkistä työkykyä. Työturvallisuuslaki (2002/738) on työsuojelun peruslaki, jota sovelletaan myös ”oppilaan ja opiskelijan työhön koulutuksen yhteydessä” (2002/738 § 4). Tämä laki määrittelee työnantajan ja työntekijöiden velvollisuudet työsuojelun toteuttamiseksi, työsuojelun yhteistoiminnan perusteet sekä käsittelee työpaikoilla esiintyviä haitta- ja vaaratekijöitä ja niiden torjuntatoimia. (TTK 2010, 3–5.)

Laissa määrätään työntekijälle annettavasta opetuksesta ja ohjauksesta. (2002/738 § 14.) Työnantajan on annettava työntekijälle – logistiikan työssäoppijalle – riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä sekä huolehdittava siitä, että työntekijän ammatillinen osaaminen ja työkokemus huomioon ottaen työntekijä perehdytetään riittävästi työhön, työpaikan työolosuhteisiin, työ- ja tuotantomenetelmiin, työssä käytettäviin työvälineisiin ja niiden oikeaan käyttöön sekä turvallisiin työtapoihin. Työntekijää ohjataan työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi. Työntekijälle annetaan käytännön opetusta ja ohjausta säätö-, puhdistus-, huolto- ja korjaustöiden sekä häiriö- ja poikkeustilanteiden varalta. (2002/738 § 14.) Logistiikan tarkastelukulmasta opiskelijan perehdyttäminen laitteisiin ja oikeisiin työtapoihin on erityisen tärkeää kuorman lastauksen ja purkamisen yhteydessä työturvallisuuden ja liikenneturvallisuuden kannalta työtapaturmien ja onnettomuuksien välttämiseksi.

2.2.2 Laki nuorista työntekijöistä (1993/998)

Osa perustutkinnon vaatimasta ammattitaidosta opitaan oppilaitoksen ulkopuolella. Oppilaitos vastaa työssäoppimisen käytännön järjestelyistä. Työssäoppiminen perustuu kirjalliseen sopimukseen oppilaitoksen ja työnantajan kesken. Opiskelija osallistuu myös itse työssäoppimisjaksojen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin (OPH 2016). Kun opiskelija menee työssä oppimaan työpaikkaan, niin vastuu opiskelijasta säilyy koulutuksen järjestäjällä. (L 630/1998). Työsuojeluvastuun määrittely on välttämätöntä, jotta pystytään ennakoimaan ja arvioimaan riskit ja tekemään tarvittavat toimenpiteet ennen vaaratilanteita. Työsuojeluasioiden vastuun määrittely on tarkoituksenmukaista ennalta ehkäisevää työsuojelutoimintaa, kun sovitaan opiskelijoiden työssäoppimisesta työnantajien kanssa. Työnantajan on huolehdittava, että nuori työntekijä, jolla ei ole työhön tarvittavaa ammattitaitoa ja kokemusta, saa opetusta ja ohjausta työhönsä sekä työolojen, ikänsä ja muiden ominaisuuksiensa edellyttämää henkilökohtaista opastusta työssä niin, että hän välttyy aiheuttamasta vaaraa itselleen tai muille (1993/998 § 10).

Laki nuorista työntekijöistä (1993/998) tähtää turvalliseen työympäristöön ja turvallisen työnteon omaksumiseen. Turvallisuuden korostaminen nuorten ammatillisen koulutuksen yhteydessä on tärkeää, koska nuorille (tämän tutkimusaineiston ikäryhmä 15–18 vuotta) voi sattua vakavia onnettomuuksia; logistiikka-ala on luokiteltu rakennusalan lisäksi vaarallisiin ammatteihin kuuluvaksi.

Nuoret työntekijät eivät saa tehdä kaikkia samoja töitä kuin aikuiset ja heihin sovelletaan osittain erilaisia työehtoja. Lain tarkoituksena on suojella nuoria liialliselta, yksilön kehitystä haittaavalta työperäiseltä rasitukselta. Nuorilla saadaan teettää ainoastaan sellaisia töitä, jotka eivät ole vahingollisia heidän ruumiilliselle tai henkiselle kehitykselleen. Työ ei myöskään saa vaatia suurempaa ponnistusta tai vastuuta kuin nuoren ikään ja voimiin nähden on kohtuullista. Laki nuorista työntekijöistä koskee kaikkea nuorten työskentelyä, myös alle 18-vuotiaiden koululaisten työharjoittelua tai koulussa tehtäviä harjoitustöitä. Laissa on määräykset nuorten työhön pääsyn edellytyksistä, säännöllisestä työajasta, enimmäistyöajasta, työajan sijoittelusta, lepoajoista, työn turvallisuudesta, työnantajan ohjauksen ja opastusvelvollisuudesta, erityisiä suojelutoimia koskevista erityisvelvollisuuksista ja terveystarkastusten järjestämistä. (L 998/1993 § 2–11.)

2.2.3 Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475)

Nuorten työt voidaan luokitella kiellettyihin, vaarallisiin ja niihin töihin, joista ei ole erikseen säädetty, sekä nuorille erityisesti sopiviin kevyisiin töihin. Nuoria työntekijöitä koskevat sosiaali- ja terveysministeriön asetukset nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta ja nuorille työntekijöille sopivien kevyiden töiden esimerkkiluettelosta. (STM As 188/2012; TEM 2015.)

Valtioneuvoston asetuksessa nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475) säädetään niistä edellytyksistä, joilla nuorilla työntekijöillä voidaan teettää nuorista työntekijöistä annetun lain (998/1993) 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuja erityisen haitallisia tai vaarallisia töitä. Asetusta sovelletaan myös työhön, jota *nuori työntekijä tekee ammatillisessa koulutuksessa opettajan johdolla ja valvonnassa* [- -]. (2006/475 § 1.)

Asetuksessa määritellään *koulutukseen liittyvä työ*. Selvitys valvonnan järjestämisestä ja tarpeellisesta perehdyttämisestä liitetään työnantajan ja koulutuksen järjestäjän väliseen sopimukseen ja lähetetään tiedoksi asianomaiselle työsuojeluviranomaiselle. (2006/475 § 2.) Logistiikan koulutuksen kohdalla tämä tarkoittaa, että koulutuksen järjestäjä on velvollinen tiedottamaan lukuvuositain työ- ja elinkeinoministeriön työsuojelun aluehallintoviranomaista alle 18-vuotiaista työssäoppijoista. Asetuksessa työt määritellään kahdeksi työalueeksi haitan tai vaaran mukaan: erityisen haitalliset työt ja vaaralliset työt.

Erityisen haitallisia töitä logistiikan kuljetuspalvelujen osaamisalan tarkastelukulmasta ovat

1) työt, joissa esiintyy nuoren työntekijän ikään ja kokemukseen nähden liiallista rasitusta, huomattavaa vastuuta omasta tai toisten turvallisuudesta, huomattavaa taloudellista vastuuta tai erityisiä vaaroja, joita nuoret eivät kykene tunnistamaan tai välttämään;

2) yksintyöskentely silloin, kun siihen liittyy ilmeinen tapaturman tai väkivallan vaara;

--

7) työ, jossa altistutaan haitallisesti myrkyllisille aineille tai syöpää, perinnöllisiä perimävaurioita taikka sikiövaurioita aiheuttaville aineille tai aineille, jotka jollakin muulla tavalla voivat vaikuttaa ihmisen terveyteen pysyvästi;

8) palo- ja räjähdysvaarallisten aineiden ja erittäin helposti syttyvien nesteiden käsittely ilmeisen vaarallisissa olosuhteissa; sekä

9) työ, jossa altistutaan haitalliselle säteilylle (2006/475 § 3).

Vaarallisia töitä ovat sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella vahvistetussa esimerkkiluettelossa olevat työt¹⁰. Nuori työntekijä, joka on täyttänyt 16 vuotta, saa tehdä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella vahvistetussa esimerkkiluettelossa mainittua vaarallista työtä, jos suojelutekniikalla tai muuten on huolehdittu siitä, ettei nuoren työntekijän käyttöön tarkoitetuista laitteista tai aineista taikka työolosuhteista ole hänelle itselleen taikka hänen työnsä takia muille erityistä tapaturman tai terveyden vaurioitumisen vaaraa. (2006/475 § 3.)

Ennen työn aloittamista työnantajan tai, jos kysymyksessä on koulutukseen liittyvä työ, koulutuksen järjestäjän on yhteistoiminnassa työnantajan kanssa tehtävä siitä ilmoitus asianomaiselle työsuojeluviranomaiselle. Ilmoitusta on täydennettävä, jos turvallisuuteen vaikuttavat olosuhteet muuttuvat olennaisesti työn aikana. Ilmoituksen tulee sisältää seuraavat työpaikan sopivuutta vaaralliseen työhön osoittavat tiedot työntekijöistä, suunnitellusta työstä ja työpaikalla vaaran torjumiseksi tehdyistä toimenpiteistä. (2006/475 § 3).

Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475) määrää opetuksesta ja ohjauksesta 5. §:n mukaan seuraavasti:

Tässä asetuksessa tarkoitettua työtä tekevä nuori työntekijä on tarpeellisella tavalla ja tarpeellisessa laajuudessa ohjattava ja perehdytettävä:

1) työpaikan olosuhteisiin, työn turvalliseen tekemiseen ja siihen mahdollisesti liittyviin terveysvaaroihin ja niiden torjuntaan;

2) koneiden ja laitteiden sekä kemiallisten tuotteiden toimintatapaan ja niistä johtuviin työmenetelmiin;

¹⁰ Vaarallisten töiden luettelo/sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (STM As 188/2012) vahvistetussa esimerkkiluettelossa.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120188>.

3) turvallisiin menettelytapoihin, joita on noudatettava tuotantotoiminnan aloituksessa ja lopetuksessa, koneiden puhdistuksessa, säädössä, huollossa ja korjauksessa sekä tuotantotoiminnan ennakoitavissa olevissa häiriötilanteissa samoin kuin koneiden ja laitteiden vioittuessa; sekä

4) käytettävien koneiden ja laitteiden sekä kemiallisten tuotteiden turvallisuusmääräyksiin samoin kuin työsuojelua koskevien säännösten mukaan työpaikalla noudatettavaan menettelytapoihin ja varotoimenpiteisiin sekä ensiapuohjeisiin.

Ennen uuden työvaiheen aloittamista on varmistuttava, että nuori työntekijä on riittävästi perehtynyt kyseessä olevaan työhön ja siihen liittyviin vaaroihin sekä osaa noudattaa työturvallisuusohjeita. Työn kuluessa on lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota nuoren työntekijän ohjaukseen ja valvontaan.

Nuori työntekijä on kunkin työvaiheen tai työmenetelmän omaksumisen ajaksi sijoitettava työskentelemään kokeneen ja ammattitaitoisen henkilön opastuksen ja silmäläpidon alaisena.

Asetuksen 5. § koskee työtä, jota nuori työntekijä tekee ammatillisessa koulutuksessa opettajan johdolla ja valvonnassa, sekä työtä johon hänellä on ammatillinen perustutkinto. Nuorille työntekijöille on annettava riittävä perehdytys työtehtäviin. Perehdyttäminen ja työnopastus ovat tärkeä osa ennakoivaa työsuojelua. Puutteet työopastuksessa ovat epäjärjestyksen ohella yleisimpiä tapaturman syitä (TTK 2010, 8). Logistiikan koulutuksessa on syytä korostaa kaikissa koulutuksen vaiheissa, niin teoreettisissa opinnoissa kuin työssäoppimisenkin jaksoilla, kokonaisvaltaista turvallisuutta; turvallisuus on työturvallisuutta ja liikenneturvallisuutta.

2.3 Normiohjauksen muutos: toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi 2015–2018

Toisen asteen ammatillista koulutusta uudistetaan vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeita. Samalla ammatillisen koulutuksen rahoitus- ja ohjausjärjestelmä yhtenäistetään yhdeksi kokonaisuudeksi. Uudistaminen kulkee nimellä *toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi 2015–2018*¹¹.

Valtioneuvosto on asettanut yhdeksi kärkihankkeekseen toisen asteen ammatillisen koulutuksen uudistamisen. (Valtioneuvosto 2015.) Reformissa uudistetaan koko ammatillinen koulutus. Nykyiset lait yhdistetään uudeksi sekä nuoria että aikuisia koskevaksi lainsäädännöksi. Lisäksi uudistetaan koulutuksen rahoitus, ohjaus, tutkintorakenne, koulutuksen toteuttamismuotoja sekä järjestäjäjärkennettä. Uudistus valmistellaan tiiviissä yhteistyössä ammatillisen koulutuksen kentän ja sidosryhmien kanssa. Reformin uudistukset tulevat

¹¹ Toisen asteen ammatillisen koulutuksen uudistaminen vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeita
Ammatillisen koulutuksen rahoituksen ja ohjausjärjestelmän uudistaminen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/osaaminen/karkihanke2#toimenpide1>

voimaan vuoden 2018 alusta. OPH 2015.) Reformi on suunniteltu toteutettavaksi kahtena toimenpideohjelmana:

Ensimmäisenä toimenpiteenä uudistetaan toisen asteen ammatillista koulutusta vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeita niin, että

- poistetaan koulutuksen päällekkäisyyksiä
- poistetaan nuorten ja aikuisten ammatillisen koulutuksen raja-aidat ja kootaan koulutustarjonta, rahoitus ja ohjaus yhtenäiseksi kokonaisuudeksi opetus- ja kulttuuriministeriön alle
- uudistetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjä rakenteita sekä toimintaprosesseja
- uudistetaan ammatillisen koulutuksen kokonaisuutta koskeva toimintalainsäädäntö yhdistämällä nykyiset lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta uudeksi laiksi, jossa keskeisenä lähtökohtana on osaamisperusteisuus ja asiakaslähtöisyys. Tehdään ammatillisen koulutuksen tutkintouudistus tutkintoja laaja-alaistamalla ja erillisten tutkintojen määrää vähentämällä sekä keventämällä ja yksinkertaistamalla tutkintojärjestelmään liittyvää sääntelyä ja hallintoa. Lisäksi uudistetaan ammatillisen koulutuksen opiskelijavalintoja ja hakupalveluja
- parannetaan työttömien koulutuksen ja omaehtoisen koulutuksen työelämävastaavuutta, yhteistyötä ja synergiaa. Huomioidaan ja varmistetaan elinkeinoelämän nopeista muutostarpeista johtuva koulutustarjonta ja kehittämispalvelut. Niitä voivat järjestää myös muut kuin nykyiset koulutuksen järjestämisluvan saaneet järjestäjät
- käynnistetään koulutuksen järjestäjä rakenteen kehittämisohjelma, jolla turvataan koulutuksen järjestäjäverkon palvelukykyä ja koulutuksen alueellista kattavuutta järjestäjä rakennetta uudistamalla. Koulutuksen järjestäjiä kannustetaan vapaaehtoiisiin fuusioihin ylläpitäjäneutraaliteetti huomioon ottaen
- uudistetaan ja digitalisoidaan koulutuksen järjestäjien toimintaprosesseja ja oppimisympäristöjä. Käynnistetään kehittämisohjelma, jonka puitteissa uudistetaan ammatillisen koulutuksen toimintaprosesseja osaamisperusteisiksi ja asiakaslähtöiseksi, tehostetaan ja joustavoitetaan koulutuksen järjestäjien toimintaa ja kevennetään hallintoa, lisätään ja monipuolistetaan työpaikalla tapahtuvaa opiskelua ja erityisesti nuorten oppisopimuskoulutusta, vähennetään työnantajille siitä koituvaa hallinnollista ja taloudellista taakkaa sekä parannetaan työpaikalla tapahtuvan opiskelun laatua. Luodaan ja otetaan käyttöön uusi koulutussopimusmalli, joka mahdollistaa joustavat polut työpaikalla tapahtuvan oppimisen edistämiseen ja tutkinnon suorittamiseen käytännönläheisesti
- kehitetään ja otetaan laajasti käyttöön näitä tavoitteita tukevia digitaalisia palveluita ja oppimisympäristöjä sekä vahvistetaan opetushenkilöstön osaamista.

Toisena toimenpiteenä yhtenäistetään ammatillisen koulutuksen rahoitus- ja ohjausjärjestelmä niin, että

- uudistetaan ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä yhtenäiseksi kokonaisuudeksi yhdistämällä nykyiset ammatillisen peruskoulutuksen, ammatillisen lisäkoulutuksen, oppisopimuskoulutuksen ja työvoimakoulutuksen rahoitusjärjestelmät. Lisätään toiminnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden painoarvoa koulutuksen järjestäjien rahoituksessa ja puretaan asiakaslähtöistä, tuloksellista ja tehokasta toimintaa rajoittavaa sääntelyä
- uudistetaan ammatillisen koulutuksen sääntely- ja ohjausjärjestelmää siten, että kaikkea ammatillista koulutusta säädellään jatkossa yhdellä järjestämisluvalla. Uudistetaan ohjausjärjestelmää tuloksellisuuteen, laatuun ja vaikuttavuuteen painottuvaksi ja virtaviivaistetaan koulutuksen järjestäjien toiminnan ohjausta.
- osana ammatillisen koulutuksen sääntely- ja ohjausjärjestelmäuudistusta turvataan ilman toisen asteen tutkintoa olevien aikuisten ammatillisen koulutuksen saatavuus myös erityisissä oppimisympäristöissä, kuten vankilassa. Vankien koulutus on tutkimusten mukaan yksi vaikuttavimmista ja kustannus-hyötysuhteeltaan tehokkaimmista keinoista vähentää uusintarikollisuutta ja sen yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia.
- Lisätään oppisopimuskoulutuksen ja työpaikoilla tapahtuvan oppimisen houkuttelevuutta työnantajan, koulutuksen järjestäjän ja opiskelijan näkökulmista. (VN 2015.)

3 TOOREETTINEN VIITEKEHYS

Kreikankieleen pohjautuvalla sanalla teoria (theoria) on alun perin tarkoitettu katselemista tai tarkastelemista. Tieteellisessä kielenkäytössä teorialle voidaan antaa tarkka merkitys (Hirsjärvi 2008, 137). Kun tutkijat tarkastelevat samoja ilmiöitä, teoria toimii kommunikoinnin nopeuttajana siten, ettei heidän tarvitse toistaa jokaisen tutkimuksen kohdalla peruseriaatteita ja perusteluja. Teoriat ovat tukipilareita tutkijoiden välisessä viestinnässä (Hirsjärvi 2008, 138). Tutkimuksessa teoria voi olla itseisarvo, päämäärä tai väline (Anttila 2001). Tätä tutkimusta voi luonnehtia teoriaohjaavaksi, aineistolähtöiseksi laadulliseksi tutkimukseksi.

Seuraavissa alaluvuissa esitellään tässä tutkimuksessa käytettäviä ammattiuraa, ammatinvalintaa ja työelämää koskevia tutkimuksia. Luvussa 3.1 esitellään ammattiuraa, ammatinvalintaa ja työelämää käsitteleviä kotimaisia ja ulkomaisia tutkimuksia, alaluvussa 3.2 johdatellaan lukija Donald Superin (1957, 1979, 1980) urateoriaan ja alaluvussa 3.3 tarkastellaan John L. Hollandin (1958, 1964, 1968, 1972, 1973, 1985) kehittämää urateoriaa. Mainitut urateoriat ovat tämän tutkimuksen pääteoriat, joita sovelletaan alaluvun 3.4 mukaan aineistojen analyyseissä. Tutkimusta taustoitetaan myös muilla ammatilliseen koulutukseen liittyvillä keskeisillä tutkimuksilla.

3.1 Katsaus ammattiuraa, ammatinvalintaa ja työelämää koskeviin tutkimuksiin

Ammatillista koulutusta uravalinnan näkökulmasta on Suomessa tutkittu vähän ja opiskelijavalintaankin liittyviä tutkimuksia on tehty erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla, jonka jälkeen tutkimusten määrä on laskenut. Tutkituin ala on sosiaali- ja terveysala, jolla testaamisella on ollut pitkät perinteet (Kosonen, 1983, 2005). Tilanne on muuttunut 2000-luvulla: on alettu tehdä työelämään liittyviä

selvityksiä ja -tutkimuksia¹². On tutkittu ammatillista koulutusta työssäoppimisen, työelämän ja ammattiuran tarkastelukulmista. Alaluvussa 1.2 tutkimuksen käsitteiden määrittelyn yhteydessä viitataan uusimpiin työelämä tutkimuksiin.

Tässä alaluvussa tarkastellaan ammattiuraa, ammatinvalintaa, koulutusta ja työelämää koskevia suomalaisia tutkimuksia ja esitellään kaksi kansainvälistä urateoriaklassikkoa. Suomalaisen tutkimuksen funktio on lähinnä taustoittava, ja kansainväliset kaksi urateoriaa toimivat tutkimuksen varsinaisina kehysteorioina. Valittu tutkimuskirjallisuus, suomalainen ja kansainvälinen, liittyy ammattitöihin, peruskoulussa menestymiseen, työelämään ja ammatilliseen soveltuvuuteen sekä opiskelijavalintaan ja uravalintaan. Seuraavaksi luodaan lyhyt katsaus ensin suomalaiseen tutkimuskirjallisuuteen ja sen jälkeen laajempi katsaus tutkimuksessa sovellettuihin urateorioihin.

Helena Erjanti ja V. Karjala (1983) ovat tutkineet sairaanhoitajakoulutuksen opiskelijavalinnassa käytettyjen valintakriteerien kykyä ennustaa opinnoissa ja ammatissa menestymistä. Tutkimuksen mukaan parhaiten opintomenestystä ennusti kaikkien aineiden keskiarvo. Soveltuvuuskokeiden merkitys ammatissa menestymisen ennustajana oli pieni.

Pekka Kosonen (1983, 2005) on tutkinut peruskoululaisten (N=948) valintavalmiuksia koulutukseen. Valintavalmiuksien ulottuvuuksien faktorianalyyssissä (Kosonen 1983a) valintavalmiuksia kuvaavat muuttujat olivat ryhmiteltävissä neljään pääluokkaan: 1. involvoituminen (huoli ja vastuu ratkaisusta), jossa asteikkoina olivat ammatillinen vieraantumattomuus ja valinnan ajankohtaisuus, 2. eksplorointi (asteikkoina mm. tulevaisuuden elämässävyy, keskusteluaktiivisuus uranvalinnasta ja tiedon keskustelun tarve), 3. tietojen hankinta ja niiden riittävyyden varmistaminen (mm. ammattien kentän tuntemus ja joukkotiedotukseen liittyvät tiedonhankintakeinot) sekä 4. koulutuksen valinnan selkiintyneisyys (koulutusratkaisujen varmuus) sekä alan valinnan selkiintyneisyys. Tutkituista peruskoululaisista (Kosonen 1983b, työvoimaministeriön tutkimustiedote 109/1983) noin puolella oli selvästi myönteiset edellytykset tehdä onnistuneita koulutus- ja ammatinvalintoja lähitulevaisuudessaan, vajaalla neljäsosalla karkeasti arvioiden puutteelliset edellytykset valinnan tekoon ja vajaalla kolmanneksella valinnan valmiuksissa osittain puutteita. Ryhmien välillä (lukioon, ammatillisiin oppilaitoksiin, kansanopistoon, harjoittelupaikkaan hakeutuvat ja väliaikaisesti kotiin jättäytymistä suunnitelleet) oli eroja. (mt. 2005.)

Hannu Perhon (1982, 1988) seuranta tutkimukset kohdistuivat Joensuun yliopiston luokanopettajakoulutukseen päässeisiin (N=77), koulutuksesta

¹² Taitava Keski-Suomi -tutkimus, Osa I. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 23.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47613/951-39-2313-4.pdf?sequence=1>

Taitava Keski-Suomi -tutkimus, Osa II. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 24.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47612/951-49-2314-2.pdf?sequence=1>

valmistuneisiin ja työhön sijoittuneisiin. Seurantatutkimuksessa selvitettiin koulutukseen päässeiden opintoja edeltävää ammatillista suuntautumista ja valinnan varmuutta sekä näiden liityntää opintojen päätösvaiheen ammatilliseen sitoutumiseen ja valintatyytyväisyyteen sekä suhtautumiseen opettajan työhön viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Perhon tutkimuksessa sovellettiin Hollandin teoriaa ammatillisen suuntautumisen tarkasteluun ja niiden yhteyttä valintatyytyväisyyteen ja valinnan varmuuteen. (mt. 1988.)

Pauli Posti (2006) on tutkinut soveltuvuuskokeella täydennettyjä opiskelijavalintoja eräiden sosiaali- ja terveystieteiden teknisluontoisten koulutusryhmien kuten apuvälinetekniikka-, hammastekniikka- ja optometrian opiskelijoiden valintaa. Helsingin yliopiston psykologian laitos on tutkinut myös opiskelijavalintaa. Timo M. Kauppinen (2004) puolestaan on tutkinut perhetaustan vaikutuksia opintomenestykseen väitöstutkimuksessa: Asuinalueen ja perhetaustan vaikutukset helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen.

Pekka Rantasen (2001 2004) tutkimukset ovat kohdentuneet opiskelijavalintaan. Rantasen mukaan opiskelijavalinnan tarkoituksena ei ole valita yksinomaan opinnoissaan menestyviä opiskelijoita, vaan myös työelämään soveltuvia työntekijöitä, joiden ammatillinen osaaminen ja työmotivaatio ovat korkeita. Tutkimus kohdistui ammatilliseen koulutukseen ja ammattikorkeakoulun opiskelijavalintaan. ”Tutkimuksen mukaan hakutodistus selittää voimakkaasti opintomenestystä sekä toisella että kolmannella asteella, so. ammatillisessa peruskoulutuksessa ja ammattikorkeakoulussa. Ammatillisessa koulutuksessa korrelaatio on 0,484 ja ammattikorkeakoulussa korrelaatio on 0,430. Hakutodistus, valintakoe ja hakutoivesija erottelevat valmistuneista tai lopettaneista. Matala hakutodistuksen keskiarvo, heikko opintomenestys ja korkea hakutoivesijan arvo nostaa opintojen keskeyttämisen riskiä.” (Rantanen 2004, 104–105.) Tämän tutkimuksen kannalta ammatillinen osaaminen ja työelämä ovat keskeisiä käsitteitä, joiden avulla selitetään työelämän ja koulutuksen todellisuuksien kohtaamista.

Risto Hotulainen (2003) on tutkinut esikouluiän akateemisen lahjakkuuden yhteyttä oppilaiden minäkäsitykseen, koulumenestykseen ja ammattitaitoiseisiin suomalaisen peruskoulun päätösvaiheessa. Tutkimuksen mukaan suomalaisissa peruskouluissa on akateemista potentiaalia omaavia lahjakkaita lapsia, jotka voidaan tunnistaa ennen kouluikää Breuer-Weuffen erottelukokeen avulla. Tutkimuksen tulos tukee teoreettisen viitekehyksen pohjalta nousutta oletusta, jonka mukaan myös potentiaalisesti lahjakkaat oppilaat tarvitsevat opetuksellista erityishuomiota ja opinto-ohjausta kokeakseen oppimisen ja menestymisen koulussa itselleen tärkeäksi. Ilman opetuksellisia erityistoimenpiteitä suomalainen peruskoulu ja yhteiskunta näyttävät tällä hetkellä menettävän osan akateemisesti lahjakkaiden oppilaiden potentiaalista. (mt. 2003.)

Pia Seppäsen (2006) tutkimuksen keskiössä oli kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa. Tutkimuksen mukaan suosioltaan erilaisiin kouluihin hakemiseen ja perustelut hakemiselle olivat sidoksissa huoltajien, erityisesti äidin

koulutus- ja ammattiasemaan. Perustelut hakea tiettyyn kouluun olivat pääosin sosiaalisia ja käytännöllisiä eivätkä liittyneet niinkään lapsen kiinnostukseen tiettyyn oppiaineeseen.

Noona Kiuru (2008) on tutkinut nuorten toveriryhmien merkitystä kouluympäristössä, merkitystä yhtäältä nuorten koulutussuunnitelmissa ja koulutuspoluissa ja toisaalta koulusopeutumisessa siirtymävaiheessa toisen asteen koulutukseen. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että samaan toveriryhmään kuuluvat nuoret muistuttavat toisiaan useiden tekijöiden suhteen: 1. toveriryhmien jäsenet muistuttivat toisiaan sekä koulutussuunnitelmien, että peruskoulun jälkeisten koulutuspolkujen suhteen, 2. toveriryhmien jäsenet muistuttivat toisiaan yleisen ja kouluun liittyvän sopeutumisen suhteen ja 3. toveriryhmän jäsenet muistuttivat toisiaan perhetaustan suhteen.

Markus Freitag ja Raphaela Schlicht (2009) ovat tutkineet saksalaisen koulujärjestelmän tasa-arvoisuuden ja aikaisemman lapsuuden vaikutusta myöhemmän koulutukseen:

“Educational Federalism in Germany: Foundations of Social Inequalities in Education. This article applies Fuzzy Set Qualitative Comparative Analysis to examine how sub-national education systems affect the extent of social inequality in education within the German federal states. Variations in educational outcomes between the federal states can be primarily attributed to the strict educational decentralization in Germany. We examine four conditions of regional education systems presumed to be relevant for the extent of social inequality in education: the availability of early childhood education, the development of all-day schools, the onset of tracking to different school types, and the degree of tripartition in secondary education. Altogether, we find systematic relationships between the variation of sub-national education systems and the extent of social inequality in education. The results indicate that well-developed early childhood education is necessary for a low degree of educational inequality. However, educational inequality is not directly related to partisan and socio-economic determinants.”

Saksalaista koulutusjärjestelmää koskevan tutkimustuloksen mukaan koulussa menestymistä ei selitä suoraan osallisuus ja sosioekonominen tausta. Hyvin järjestetty varhaiskasvatus on välttämättömyys kasvatuksellisen epätasa-arvoasteen pitämiseksi alhaisena.

Päivi Lehtonen (2014) on tutkinut väitöstutkimuksessaan koulutuksen järjestäjien ja työelämän edustajien yhteistyötä sosiaali- ja terveystalalla. Tutkimuksen mukaan “samantyyppiset” tavoitteet, palvelut, toimintakulttuuri ja asiakaskunta toimivat yhteistyöhön motivoivina tekijöinä. Lehtonen nostaa esille esimerkiksi Taskisen (1995, 18–22) näkemyksen, että “ne, joilla on samankaltainen työnteon perinne, pystyvät yhteistyöhön pienemmillä ponnistuksilla kuin täysin erilaisissa työskentelymalleista tulevat organisaatiot. Jos organisaatioilla ei ole yhteistyökulttuuria tai tietoa toisen organisaation työstä, ei yhteistyön edellytykseen löydy pohjaa (mts. 155).” Myös Hakkarainen ym. (2004 s. 204) tutkijat “saivat selville, että työelämässä arvostetaan oman alan asiantuntijuuden lisäksi myös yleisiä taitoja ja kokemuksia, jotka auttavat ongelman ratkaisutilanteissa. Näitä taitoja ovat mm. yhteistyötaidot, oppimisentaidot ja erilaiset korkean asteen taidot, jotka mahdollistavat oman ammattitaidon kasvun ja taidon toimia työyhteisön jäsenenä” (mts. 158). Lehtonen yhtyy Airan (2012,

135) näkemykseen toimivan yhteistyön edellyttävän vuorovaikutussuhteiden ylläpitoa tarkoituksena säilyttää vuorovaikutussuhde yhteistyötä edistävänä asiana. Vuorovaikutussuhteella on suuri merkitys toimivalle yhteistyölle, vuorovaikutus suhteen ylläpitoa yhteistyötä edistävänä voidaan mieltää erittäin merkittävänä vuorovaikutuksen ilmiönä. (Lehtonen 2014.)

Tosiasia on, että ammatillisen koulutuksen logistiikka-alalta puuttuu kokonaan tieteellinen ammatillista uraa ja työelämää koskeva tutkimuspohja suomalaisessa tutkimuskentässä, mikä on kuitenkin välttämätöntä; logistiikan ammatti-ala laajasti ymmärrettyä on eurooppalaisittain kasvussa ja osaamisvaatimukset kasvavat radikaalisti systeemisestä tarkastelunäkökulmasta katsottuna. Suomen Osto- ja Logistiikkayhdistys LOGY ry:n julkaisemassa alan asiantuntijalehdessä todetaan: ”Kuljetusala on Euroopassa ensimmäinen ja ainoa toimiala, jota koskee elinikäisen oppimisen periaatteeseen pohjautuva laki. Lain mukaan jokaisen ammatikseen kuorma- tai linja-autoa ajavan pitää hankkia perustason ammattipätevyys ja huolehtia säännöllisestä jatkokoulutuksesta viiden vuoden välein.” (Osto & Logistiikka 1/2016, 23).

Työ- ja elinkeinoministeriössä (TEM) on tutkittu 2010-luvulla muuttuvan työelämän vahvuuksia ja tarpeita. Raportissa Muuttuvan työelämän tila ja tarpeet Suomessa (2012, 15–16) on kuvattu yleisellä tasolla suomalaisen työelämän seurannasta saatuja työelämän vahvuuksia ja tarpeita. Osaaminen ja koulutus mainitaan keskeisinä mahdollistajina ja kriittisinä menestystekijöinä tuottavan työn ja laadukkaan työelämän kannalta, tarkastellaanpa koulutuksen ja työelämän kohtaantoa yksilön tai yhteiskunnan uudistamisen ja kehittämisen näkökulmasta. Raportissa mainitaan myös väestön etninen rakennemuutos ja uuden teknologian käyttöönotto, jotka molemmat vaikuttavat dynaamisesti, jopa radikaalisti, lähivuosina ja tulevaisuudessa ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. Työelämän vahvuuksista ja tarpeista sekä työelämään vaikuttamisen päätavoitteista ja niiden saavuttamisen edellytyksistä todetaan raportissa seuraavasti:

Talouden globalisaatio, väestön ikääntyminen ja monikulttuuristuminen sekä uudentuotantoteknologian käyttöönotto ovat työelämän tilaan vaikuttavia taustavoimia. Arvioitaessa työelämän kehittämisen edellytyksiä, on otettava huomioon työvoiman alueellinen, ammatillinen ja työtehtävästä toiseen liikkuminen, koulutusjärjestelmän vaikuttavuus yhteiskunnan tasolla ja työssä oppimista parantavien käytäntöjen soveltamiskyky työpaikkatasolla, työelämän sääntelyn vastaavuus toimintaympäristön muutoksien kanssa, työntönteon ehdoista sopimisen käytäntöjentoimivuus ja työelämän suhteiden tila työrauhan ylläpitäjänä sekä kaikkien työssä käyvien työolot. Työelämässä vallinnut yhtenäiskulttuuri on sopinut hyvin teolliseen massatuotantoon ja siihen kuuluvaan tapaan järjestää työnteko sekä keskitettyyn työehdoista sopimisen järjestelmään. Muutoksen suunta on kuitenkin moniarvoisuutta ja monikulttuurisuutta, uusia työntönteon ja -organisoinnin muotoja hyödyntävää palvelutuotantoa sekä työntönteon ehtojen paikallista sopimista kohti. Lisäksi palkkatyötä tekevien työelämän laadun voi olettaa eriytyvän edelleen, jos etenkin vähemmän arvostettuihin, raskaisiin töihin rekrytoidaan tulevaisuudessa yhä enemmän maahanmuuttajia (TEM raportteja 13/2012).

Työelämään vaikuttamisen päätavoitteet ja niiden saavuttamisen edellytykset (TEM raportteja 13/2012).

TAUSTAVOIMAT	MAHDOLLISTAJAT	KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT	TAVOITTEET/TULOKSET
Talouden globalisaatio ja suhdannevaihtelut	Työnteon arvostus ja työhön osallistuminen - nuoret - ikääntyneet - maahanmuuttajat - vajaakuntoiset	Työvoiman liikkuvuus/ staattisuus - maiden välinen - alueellinen - ammatillinen - työssä tapahtuva	Riittävät työvoimavarat - työurien pituus - työmarkkinoiden kohtaanto
Väestön ikä- ja etninen rakenne/monikulttuuristuminen	Osaaminen ja innovatiivisuus työssä	Koulutusjärjestelmä ja työssä oppiminen/elinikäinen oppiminen	Tuottava työ
Uuden teknologian käyttöönotto	Uudet työnteon organisointimuodot ja yrittäjämäisyys	Työelämän sääntely, työnteon ehdoista sopiminen/työelämän suhteet ja työolot	Laadukas työelämä ja hyvinvointi

Steven Billet (2008) on tutkinut 2000-luvulla työelämän ja koulutuksen yhteistyötä sekä työssäoppimista. Kuitenkin tämän tutkimuksen tutkimustehtävän ja tutkimusongelman kannalta kaksi keskeistä urateoriaklassikkoa ovat John L. Holland ja Donald E. Super, joiden kehityspsykologisten urateorioiden pohjalta on rakennettu analyysissä käytetty urateoriasovellus. Teoriat täydentävät toisiaan. Urateorioiden käyttöä kehysteorianana voidaan perustella kyseisten tutkijoiden kehityspsykologisilla teeseillä ja näkökulmilla:

Hollandin mukaan

- ihmiset oppivat ammatillisen suuntautumisensa oman persoonallisuuden ja ympäristön vuorovaikutusprosessissa
- näkökulmana on ohjata ”oikea henkilö oikealle paikalle”

Superin mukaan

- ihminen kehittyvä vaiheittain – urapäätökset eivät ole irrallisia ihmisen muusta elämästä; ”urasuunnittelu on elämänsuunnittelua”
- on ymmärrettävä yksilön ominaisuuksien ja ammattiympäristön vaatimusten yhteensovittaminen
- on tuotettava lisää tutkittua tietoa ympäristön vaikutuksista ammatteihin ja ammatilliseen kehitykseen
- ihmiset eroavat toisistaan kyvyiltään, persoonallisuudeltaan, tarpeiltaan, arvoiltaan, kiinnostuksiltaan, piirteiltään ja minäkuvaltaan; tyytyväisyys työhön ja elämään riippuu siitä, miten hyvin ihmiset pystyvät toteuttamaan omaa persoonallisuuttaan, tarpeitaan, arvojaan ja omaa minäkuvaansa.

Hollandin ja Superin teoriat ovat klassikoina ajankohtaisia edelleenkin. Niitä sovelletaan uraohjauksessa ja ammatinvalinnassa TE-keskuksissa ja ammatinvalinnanohjauksessa peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjauksessa (ks. www.te-palvelut.fi ja oppilaitosten www-sivut/opinto-ohjaus). Seuraavissa kahdessa ala-luvussa tarkastellaan tarkemmin kyseisiä urateorioita.

3.2 Donald E. Superin urateoria

Ammatin valinta ja ammatillinen kehitys on laaja inhimillisen käyttäytymisen kokonaisuus, jota voidaan lähestyä eri yhteiskuntatieteiden, lähinnä psykologian, sosiologian ja taloustieteiden tai myös monitieteisestä teoreettisesta kehiksestä (Jusi 2010). Tässä tutkimuksessa sovelletaan Donald E. Superin (1957) kehityspsykologista urateoriaa. Teorialle on tunnusomaista laaja-alaisuus ja pyrkimys yksilöpsykologisten, sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden yhdistelemiseen yksilön ammatillisen kehityksen tarkastelussa. Superin urateoriafilosofian mukaan ”urasuunnittelu on elämänsuunnittelua”.

Super (1957) kehitti kehityspsykologisen urateorian, *The psychology of careers, an introduction to vocational development*. Teorian keskeinen sisältö on, että ihminen kehittyy vaiheittain. Urapäätökset eivät ole irrallisia ihmisen muusta elämästä. Super on vuosien 1957, 1963 ja 1996 tutkimuksillaan halunnut tarkistaa ja päivittää, että teoria pysyy ajantasaisena työelämän ympäristön muutoksissa (Jusi 2010). Teorian pohjalta kehitetyt ammattiin hakeutumisen ja valinnan testit ovat nykyäänkin edelleen käytössä ammatinvalinnan ohjauksessa.

Superin teoriassa keskeinen käsite on ammatillinen minäkuva, jonka eräänä lähteenä Super viittaa Starishevskyyyn ja Matliniin (1963). Nämä ovat tuoneet minäkuvan kääntymisen ammattien kielelle osana jo lapsuudessa alkavaa ammatillista identiteetin kehittymistä. Omat vanhemmat ja muut aikuiset eri ammattiroolien edustajina ovat samaistumiskohteita. Myös nuoruuden roolileikit, harrastukset ja realiteettien oppiminen koulussa ja vapaa-aikana sekä kokemukset työpaikoista kasvattavat tietoisuutta henkilökohtaisista ominaisuuksista ja niiden sopivuudesta erilaisiin ammatteihin. Superin keskeisen teesin mukaan ihmiset eroavat toisistaan kyvyiltään, persoonallisuudeltaan, tarpeiltaan, arvoiltaan, kiinnostuksiltaan, piirteiltään ja minäkuvaltaan. *Ammatillinen kehittyminen on olennaisesti ammatillisen minäkuvan toteuttamista, joka on synteisien ja kompromissien tekoa*. Tyytyväisyys työhön ja elämään riippuu siitä, missä määrin yksilö löytää sopivia purkautumisväyliä kyvyilleen, arvoilleen, kiinnostuksilleen ja minäkuvalleen. (Super 1957, 177–254); Jusu 2010, 27.)

Super (1957, 1990) kuvaa yksilön urakehityksen sarjaksi eri elämänvaiheita, joissa yksilön on suoriuduttava elämän eri kehitysvaiheista. Kasvun elämänvaiheissa (growth) jo varsin nuorina (–14. ikävuoteen) aletaan eläytyä itseä kiinnostaviin ammattirooleihin ja muodostetaan jo jonkinasteinen käsitys

omasta suorituskyvystä. Etsimisen vaiheessa (exploratory) (ikävuodet 15–24) kokeillaan erityyppisiä rooleja niin koulutuksessa, työelämässä kuin vapaa-aikana. Vakiintumisen vaihe jakautuu yrittämisen (establishment) (ikävuodet 25–30) ja tasaantumisen (maintenance) (31–44) jaksoihin. Yrittämisvaihe on lähinnä kokemusten saamista valitulta alalta, jolloin pettymykset voivat johtaa alan vaihtoon. Ikävuodet 31–44 edustavat uran tasaantumisvaihetta (stable substage), jonka aikana yksilö yrittää edetä urallaan ja hankkia vakaan aseman työelämässä. Säilyttämisen vaihe (decline stage) sijoittuu ikävuosiin 45–64. Tällöin ihmiset pyrkivät säilyttämään vakaan turvatun asemansa, josta he siirtyvät eläkkeelle (retirement) keskimäärin 65-vuotiaana. (Super 1957, 185; Jusi 2010, 28–29.)

Superin ajattelun lähtökohdat löytyvät muun muassa 1) differentiaali-psykologiasta, 2) kehityspsykologiasta, 3) sosiologiasta ja 4) persoonallisuusteorioista. Differentiaalipsykologiselle ajattelulle on ominaista yksilön ominaisuuksien ja ammattiympäristön vaatimusten yhteensovittaminen. Kehityspsykologia on ohjannut Superin urateorian rakentumista sen perusteella, kuinka yksilöt arvoiltaan, kyvyiltään ja ammatillisilta kiinnostuksiltaan kehittyvät ja kuinka he kypsyvät eri elämänvaiheissa (Buhler 1933, Havighurst 1953). Sosiologian tutkijat katsovat Superin tuovan lisää tietoa ympäristön vaikutuksista ammatteihin ja ammatilliseen kehitykseen (Miller ja Form 1951, Hollinghead 1949).

Persoonallisuusteoriat, joista Super painottaa minäkuva ja persoonallisuuden käsitteellistämistä sekä sosiaalisen oppimisen teoriaa (Bandura 1977), ovat keskeisiä lähtökohtia Superin kehityspsykologisessa urateoriassa. Persoonallisuudella on Superin mukaan biologinen pohja. Persoonallisuus kehittyy vuorovaikutuksen avulla, esimerkiksi perheessä, vertaisryhmissä, koulussa ja työpaikoissa. Ihmisen tarpeet, arvot, intressit, älykkyys, kyvyt ja erityis- taidot muuttuvat. Myös persoonallisuuden piirteet (sosiaalisuus, eristäytyvyys, rehellisyys, epärehellisyys ym.), asenteet (suhde itseen ja ympäristöön) sekä minäkuva (minä-pystyvyys, self-efficacy, itsearvostus, käsitys omista rooleista osana elämänympäristöjä) kehittyvät yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. (Super ym.1963; Jusi 2010 25–26.)

Hollandin tapaan Super (1990) on kehittänyt käytännön uraohjaustyötä koskevia sovelluksia. Super pohtii eri elämänvaiheissa olevien tarvitsemaa uraohjausta konkreettisella tavalla: nuorten, etsimisvaihetta elävien oppivelvollisuusikäisten uteliaisuutta ja tiedonhakua tulisi rohkaista ja kannustaa autonomisuuteen, aikaperspektiivin mieltämiseen ja heidän itsearvostuksensa kehittymistä tulisi tukea. Tärkeää on tehdä havainnolliseksi ammattien maailmaa. Keskeistä on ohjauksen systemaattinen, suunniteltu eteneminen ja nuoren ammatinvalintakypsyyden arviointi ohjausprosessin alkuvaiheessa. Prosessiin sisältyy, paitsi ammatinvalintakypsyyden, myös ammatillisen minäkuvan ja kiinnostuksen arviointi. (Super 1990, 242–261; Jusi 2010, 33)

Merkityksellistä on nuoren motivointi urasuunnitteluun, ei nopean ratkaisun löytäminen. Eksploraation menetelmiä tulisi käyttää laajasti; lukeminen, keskustelu eri ammattien edustajien kanssa, osa-aikatyö ja koulutus tai

koulutuksen kokeilu. Keskeistä on selvittää, miten työorientoitunut nuori on. Itsearvostuksen ja ammatillisen minäkuvan lisäksi tärkeää on arvioida pätemisen alueita. Ohjausprosessin tarkoitus on siis tukea laajasti nuoren itsetiedostusta, ja ohjauksen tavoitteeksi on asetettava myös työympäristön suunnittelun kasvumyönteisyys. Superin kehityopsykologinen urateoria painottaa yksilön ja ympäristön kokonaisuuden merkitystä uran valinnassa. *Superin näkökulma urasuunnitteluun on elämänsuunnittelu* (multi-experiental process). (Super 1990, 242–261; Jusi 2010, 33)

3.3 John L. Hollandin urateoria

Tässä tutkimuksessa sovelletaan toisena urateorianaan John L. Hollandin kehityopsykologista urateoriaa. Hollandin keskeiset klassikkoteokset ovat *Making vocational choices, a theory of careers* (1973) ja *Making vocational choices, a theory of vocational personalities and work environments* (1985). *Hollandin urateorian näkökulma on "oikea henkilö oikealle paikalle"* (Jusi 2010, 34).

Hollandin teorian rakentelu alkoi hänen kokemuksistaan henkilöstövalintojen arvioinnista USA:n armeijan palveluksessa. Hän havainnoi, että samoihin tehtäviin valikoitui samanlaisia henkilöitä, ja arvioi, että ihmiset olisi luokiteltavissa suhteellisen harvoiksi henkilötyypeiksi. Kokemuksen ja teoreettisen taustan syvennyttyä hän ensimmäisessä teoriaesityksessään (1959) lanseerasi persoonallisuus- ja ympäristötyypit. Holland esittää, että koska ammatilliset intressit ovat ilmaisia yksilön persoonallisuudesta, niiden intressien kuvailu on myös yksilön persoonallisuuden kuvailua. Hollandin teoria on Weinrachin ja Srebaluksen arvion mukaan kyennyt löytämään selkeitä yhteyksiä persoonallisuuspiirteiden ja niitä vastaavien ammattien kesken. Holland kuvailee lähestymistään strukturaalis-interaktiiviseksi: ammatillinen suoriutuminen, uravakaus ja työtyytyväisyys riippuvat olennaisesti siitä, kuinka yhteensopivia (kongruentteja) yksilön persoonallisuus ja työympäristö ovat (Jusi 2010, 34).

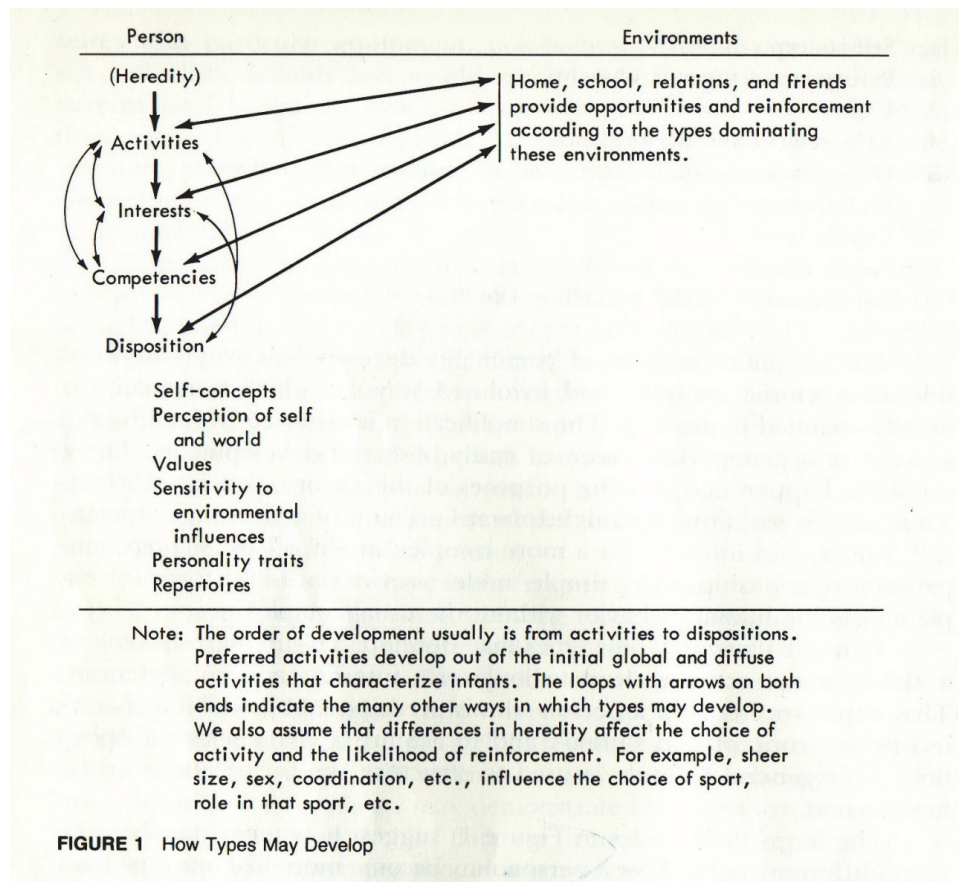
Hollandin teorian keskeisenä lähtökohtana on, että ihmiset oppivat ammatillisen suuntautumisensa oman persoonallisuuden ja ympäristön vuorovaikutusprosessissa. Nuorelle kehittyä ensin harrastuksia, joihin ympäristö voi suhtautua joko hyväksyvästi tai kielteisesti. Harrastuksista voi kehittyä taitoja, mikä voi johtaa ammatillisten kiinnostusten kehittymiseen. Koko prosessissa kehittyä yksilön persoonallisuus: minäkuva, ympäristön hahmotus, arvot, tavoitteellisuus ja toimintatapa, reagointimalli ympäristön palkintoihin ja selviytymisstrategiat, persoonallisuuden piirteet ja taidot (Holland 1973, 11–12). Ammatillisen persoonallisuustyypin kehittymismallissaan Holland näkee yhteyttä Krumbolzin (Mitchell ja Krumboltz 1990, Krumboltz 1997) urateoriaan, joka painottaa ammatillisessa kehittämisessä laaja-alaista oppimista ja oppimismahdollisuuksien tärkeyttä. (Holland 1973; Jusi 2010, 34–35.)

Yksilön persoonallisuutta voidaan määrittää laadullisilla menetelmillä (Holland 1973, 18). Hollandin mukaan useimmat ihmiset voidaan luokitella

kuuteen eri persoonallisuustyyppiin. Kategoriat ovat realistinen, intellektuaalinen, taiteellinen, sosiaalinen, johtava (yrittävä) ja konventionaalinen tyyppi (Holland 1985, 7-23). Työympäristöt voidaan luokitella samalla tavoin. Ihmiset hakeutuvat työympäristöihin ja ammatteihin, joissa he voivat käyttää kykyjään ja taitojaan, ilmentää arvojaan ja asenteitaan, ottaa ratkaistavakseen heitä kiinnostavia ongelmia ja päästä haluamiinsa rooleihin. Toisaalta he haluavat välttää työympäristöjä ja ammatteja, joissa mainitut odotukset eivät toteudu. Yksilön ammatillinen käyttäytyminen voidaan selittää hänen persoonallisuutensa rakenteen ja hänen työympäristönsä vuorovaikutuksesta käsin. (Holland 1973; Jusi 2010, 35.)

Yksilön persoonallisuustyyppi määrittää sen mukaan, mitä teoreettista tyyppiä yksilö muistuttaa eniten ja miten paljon järjestyksessä muita tyyppisiä. Käytännöksi on muodostunut kuvata yksilön tai ammattiryhmän ammatillinen suuntautuminen ilmaisemalla kolme vahvinta persoonallisuustyyppiä. Työympäristöä voidaan kuvata yksinkertaisesti laskemalla eri tyyppien prosentuaaliset osuudet EAT-menetelmällä (Environmental Assessment Technique) tai selvittämällä, mitä yksilöt ympäristössään tekevät. (Holland 1973; 1985, 41 ja 97; 1997; Jusi 2010, 35.) Työympäristöt, joissa tietty ammatillinen tyyppi on vahvasti edustettuna tai dominoiva, ovat Hollandin mukaan toimivampia kuin ne työympäristöt, joissa on edustettuna eri ammatillisia persoonallisuustyyppisiä (Jusi 2010, 35).

Kuviossa 3 esitetään persoonallisuustyyppin kehittymismekanismi. Persoonallisuustyyppi kehittyy lapsen perimän (heredity), varhaisen lapsuuden ja lapsuuden ajan toimintojen (activities), kiinnostusten (interests), osaamisen (competencies) ja luonteenlaadun (disposition) kompositiona lapsen kasvuympäristössä. (Holland 1973, 11–14; 1985, 15–18.) Persoonallisuustyyppimäärittelmä on läheistä sukua Staatsin (1981) sosiaalisen behaviorismin teorialle (theory of social behaviorism) ja Krumboltzin (1979) sosiaalisen oppimisen uravalintateorialle (social learning theory of career decision making). (Holland 1985, 17.)

KUVIO 3 Persoonallisuustyyppien kehittyminen (Holland 1985, 17–18 Staatsin 1981 mukaan).

Seuraavassa taulukossa 3 esitetty persoonallisuuspiirretyyppien luokittelu on kooste Hollandin (1973, 14–18) kuudesta ja Superin (1957, 218–221) seitsemästä persoonallisuuspiirretyypistä.

TAULUKKO 3 Persoonallisuuspäiirretyyppit mukaeltu Hollandin (1985, 17–23) ja Superin (1957) urateorioiden mukaan

<p>1. REALISTINEN PERSOONALLISUUSTYYPPI (realistic, R)</p>
<p>Realistinen tyyppi suosii realistisia, konkreettisia työtehtäviä ja rooleja, suuntautuu arvomaailmassaan konkreettisiin asioihin ja taloudelliseen turvallisuuteen. Ammatillinen kiinnostus suuntautuu käytännön teknisiin ja fyysisesti hoidettaviin tehtäviin. Taidoissa korostuvat tekniset ja fyysiset taidot, mutta vähäiset sosiaaliset taidot. Käytännöllisyys ja konkreettinen toimintatapa ilmenevät myös luonteenpiirteissä. Realistinen persoona on epäsosiaalinen (asocial), vilpittön (frank), aito (genuine), jääräpäinen (hard-headed), materialistinen (materialistic), naturalistinen (naturalistic), vaatimaton (self-effacing), joustamaton (inflexible), säästäväinen (thrifty) ja/ tai välinpitämätön (uninvolved).</p>
<p>2. INTELLEKTUAALINEN PERSOONALLISUUSTYYPPI (investigative, I)</p>
<p>Intellektuaalisen tyyppin kiinnostuksen kohteena ovat tiedepohjaiset, fyysiseen tai kulttuuriseen todellisuuteen liittyvät ammatit. Arvoissa korostuvat älyllisyys, matemaattisuus ja loogisuus, mutta vieraita ovat johtavan tyyppin arvot kuten taloudelliset tavoitteet. Taidot liittyvät tieteellisten tai tiedollisten ongelmien ratkaisuun, mikä ajattelutavassa ilmenee analyttisyytenä, kriittisyytenä, uteliaisuutena ja riippumattomuutena. Intellektuaalinen persoona on varovainen (cautious), monimutkainen (complex), älyllinen (intellectual), pessimistinen (pessimistic), tarkka (precise), järkevä (rational), varautunut (reserved), vetäytyvä (retiring), vaatimaton (unassuming) ja/ tai epäsuosittu (unpopular).</p>
<p>3. TAITEELLINEN PERSOONALLISUUSTYYPPI (artistic, A)</p>
<p>Taiteellinen tyyppi suuntautuu taiteellista tulkintaa tai luomista edellyttäviin ammatteihin ja välttää tiedollisesti täsmällisesti määriteltäviä (konventionaalisia) työtehtäviä. Arvoissa korostuvat kauneuteen ja esteettisyyteen liittyvät arvot. Intuitiivisuus, ilmaisevuus ja originaalisuus ovat taiteellisen tyyppin tapoja ratkaista työnsä ongelmia. Avoimuus, omiin tuntemuksiin pohjautuminen (introspektiivisyys) ja riippumattomuus ovat taiteellisen tyyppin tuntomerkkejä. Taiteellinen persoona on monimutkainen (complicated), sekainen (disorderly), tunteellinen (emotional), ilmeikäs (expressive), idealistinen (idealistic), mielikuvituksellinen (imaginative), epäkäytännöllinen (impractical), impulsiivinen (impulsive), itsenäinen (independent), itseään havainnoiva (introspective), herkkä (sensitive) ja/ tai avoin (open).</p>
<p>4. SOSIAALINEN PERSOONALLISUUSTYYPPI (social, S)</p>
<p>Sosiaalinen tyyppi suuntautuu kasvatuksen, opettamisen ja terveydenhuollon ammatteihin ja välttää realistisia, konkreettiseen tuotantoon tai materiaalin käsittelyyn liittyviä tehtäviä. Sosiaalisen tyyppin toimintatapoihin kuuluu ihmissuhteiden huomioiminen ja vuorovaikutussuhteisiin vaikuttaminen. Empaattisuus, yhteistoiminnallisuus ja kärsivällisyys kuvaavat sosiaalisen tyyppin keskeisiä piirteitä. Arvoissa korostuvat sosiaalisuus ja eettisyys. Sosiaalinen persoona on avulias (cooperative), kärsivällinen (patient), ystävällinen (friendly), kohtelias (generous), avulias (helpful), ihanteellinen (idealistic), empaattinen (empathic), miellyttävä (kind), vakuuttava (persuasive), vastuullinen (responsible), ymmärtäväinen (understanding) ja/ tai lämmin (warm).</p>

5. JOHTAVA PERSONALLISUUSTYYPPI (enterprising, E)
Johtava tyyppi suuntautuu toimintaan, joka edellyttää muiden ohjausta (manipulate) organisaation tai taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja välttää havainnoivia, symbolisia tai systemaattisia toimintoja. Kiinnostus suuntautuu myynti, johtamis- ja vaikuttamistehtäviin ja välttää tieteellisiä tehtäviä. Kompetensseissa korostuvat johtajuuteen, henkilösuhteisiin ja vaikuttamiseen liittyvät taidot. Arvoissa korostuvat poliittiset ja taloudelliset arvot. Johtava tyyppi on omistushaluinen (acquisitive), uhkarohkea (adventurous), miellyttävä (agreeable), kunnianhimoinen (ambitious), määräilevä (domineering), tarmokas (energetic), ekshibitionisti (exhibitionistic), ulospäinsuuntautunut (extroverted), optimistinen (optimistic), seurallinen (sociable) ja/ tai puhelias (talkative).
6. KONVENTIONAALINEN PERSONALLISUUSTYYPPI (conventional, C)
Konventionaalinen tyyppi suuntautuu selväpiirteisiin, systemaattisiin tietojen käsittelyyn liittyviin tehtäviin kuten laskennallisiin ja toimistotehtäviin liittyviin ammatteihin. Taiteen ammatteihin konventionaalinen tyyppi suhtautuu torjuvasti. Arvoissa korostuvat liike-elämän ja taloudelliset arvot. Konventionaalinen tyyppi on huolellinen (careful), tunnollinen (conscientious), puolustava (defensive), tehokas (efficient), joustamaton (inflexible), estynyt (inhibited), järjestelmällinen (methodical), tottelevainen (obedient), järjestyksenmukainen (orderly), sitkeä (persistent), käytännöllinen (practical), kainosteleva (prudish), säästäväinen (thrifty) ja/ tai mielikuvitukseton (unimaginative).
7. VIESTIJÄ, VUOROVAIKUTTAJATYYPPI (literary, L)
Viestijä/vuorovaikuttajatyypin tyyppi suuntautuu ilmaisemiseen ja sanoilla vaikuttamiseen työssään. Tyypillisiä ammattitoiveita ovat lakimies, kirjailija ja toimittaja (literary interest). Arvostaa yhteisöllistä toimintaa ammattitehtävissä (co-operative). Haluaa olla mukana ihmisten asioiden selvittelyssä ja hoitamisessa (influence of others). Viestijä/vuorovaikuttajatyypin suhtautumisessa korostuu tavoitteellisuus.

Hollandin mukaan yllä mainitut persoonallisuustyypit hakeutuvat tai pyrkivät hakeutumaan omaa persoonallisuustyyppiä vastaaviin työympäristöihin ja yksilön ammatillinen käyttäytyminen on vahvasti riippuvaista hänen ammatillisen persoonallisuutensa ja työympäristönsä yhteydestä siitä, että yksilön ammatillinen persoonallisuustyyppi ja työympäristö ovat yhtenevät (Jusi 2010, 36).

Ammatillisen suuntautumisen ja ammatillisen valinnan toimivuuden jäsentämiseksi Holland on kehittänyt parametrit kongruenssi, konsistenssi, differentoituneisuus ja identiteetti. Kongruenssi kuvaa ammatinvalinnan onnistuneisuutta, toisin sanoen persoonallisuuden rakenne ja työympäristö sopivat yhteen. Konsistenssi kuvaa persoonallisuuden tai työympäristön yhdenmukaisuutta persoonallisuuden tai työympäristön samankaltaisuuden mukaan. Differentoituneisuus, eriytyneisyys, on jonkin tyypin korostuneisuutta ammatillisessa persoonallisuudessa tai työympäristössä. Identiteetin Holland määrittelee yksilön selkeäksi ja vakaaksi tietoisuudeksi omista päämääristään, intresseistään ja kyvyistään tai työympäristön tai työyhteisöjen päämäärien, tehtävien ja

kannustimien selkeydeksi, vakautuneisuudeksi ja integraatioksi. (Holland 1973, 4; 1985, 40–42; Jusi 2010, 36–37.)

Holland esittää, että kongruenssin, konsistenssin ja differentioituneisuuden kasvaessa ja kombinoituessa voidaan ennustaa valinnan stabiilisuutta (pitäytymistä valittuun alaan) ja ammatillista tyytyväisyyttä, hyvää koulutuksellista ja ammatillista suoriutumista, hyvää sosiaalista sopeutuvuutta ja jopa ammatillista luovuutta. Mikäli parametrit vaikuttavat vastakkaisella tavalla (inkongruenssi, differentioituneisuus ja inkonsistenssi ovat vahvoja), on ennakoitavissa päinvastaisia vaikutuksia. (Holland 1973, 4; 1985, 40–42; Jusi 2010, 36–37.)

3.4 Sovellus Superin ja Hollandin uravalintateorioista

Tässä tutkimuksessa käytetään aineiston luokituksessa ja analyysien tulkinnaissa Superin ja Hollandin uravalintateorioista johdettua persoonallisuuspiirresovellusta. Sovellus perustuu kyseisten tutkijoiden persoonallisuuspiirreteorioiden yhtäläisyyksiin. Teoriat täydentävät toisiaan. Urateorioiden käyttöä kehysteorianana voidaan perustella kyseisten tutkijoiden kehityspsykologisilla teeseillä ja näkökulmilla (ks. 3.1, 68–69). Superin teoria perustuu ammattiirteiden määrittelyyn ammatillisen kiinnostuksen perusteella ja valintakypsyyteen (Super 1957) ja Hollandin teoria rakentuu kuudelle ammatilliselle persoonallisuustyyppille ammatillisen suuntautumisen perusteella (Holland 1973).

Urateorioista laadittu taulukkosovellus toimii tutkimuksen mittarina. Mittari on rakennettu niin, että ammatillisten persoonallisuuspiirteiden tarkasteluolot ovat **ammattitaito (= tieto, taito, arvot ja asenteet)**. Mittarin runko muodostuu Hollandin kuudesta (*realistic type, investigative type, artistic type, social type, enterprising type and conventional type*) ja Superin seitsemästä (*technical or material interest, scientific interest, musical and artistic interest, humanistic or social welfare interest, business contact interest, systematic or business detail interest and literary interest*) persoonallisuuspiirreluokasta. Näistä johdetut sovelluksen ammattityypit ovat *realistinen eli R-tyyppi, intellektuaalinen eli I-tyyppi, taiteellinen eli A-tyyppi, sosiaalinen eli S-tyyppi, johtava eli E-tyyppi, konventionaalinen eli C-tyyppi ja viestijä, vuorovaikuttaja eli L-tyyppi*. Alla olevaa taulukkosovellusta on käytetty molempien tutkimusaineistojen (opiskelijahaastattelut ja työsäöppimisen ohjaajien haastattelut) analyysissä ja tulkittaessa logistiikka-alan ammatillisen koulutuksen ja työelämän kohtaamista ja kohtaamattomuutta.

TAULUKKO 4 Ammatillisten persoonallisuuspiirteiden vertailu ja sovellus. Taulukon pohjana on käytetty seuraavia lähteitä: Super 1957, 218–221; Holland 1973, 13–18; Jusi 2010, 35–36.

AMMATILLISTEN PERSOONALLISUUSPIIRTEIDEN VERTAILU JA SOVELLUS			
Ammatillisten persoonallisuuspiirteiden tarkastelu-ulottuvuudet:			
1. ammattitaito* (= tieto, taito*)			
2. arvot			
3. asenteet			
	SUPERIN AMMATTIPIIRTEIDEN MÄÄRITTELY AMMATILLISEN KIINNOSTUKSEN PERUSTEELLA	HOLLANDIN PERSOONALLISUUSTYYPIT AMMATILLISEN SUUNTAUTUMISEN PERUSTEELLA	SOVELLUS, AMMATITYYPIKODEINEEN
	TYPE OF TECHNICAL OR MATERIAL INTEREST	REALISTIC TYPE	REALISTINEN → R-TYYPPI
Ammattitaito*	Kiinnostus kohdistuu tekniikkaan ja materiaaleihin. Ammattitaitoiveina ovat lentokapteeni, metsänhoitaja tai maanviljelijä.	Realistinen tyyppi suosii realistisia, konkreettisia työtehtäviä ja rooleja. Ammatillinen kiinnostus suuntautuu käytännön tekniisiin ja fyysisesti hoidettaviin tehtäviin. Taidoissa korostuvat tekniset ja fyysiset taidot, mutta vähäiset sosiaaliset taidot. Käytännöllisyys ja konkreettinen toimintatapa ilmenevät myös luonteenpiirteissä.	"Duunari". Realistinen tyyppi suosii realistisia, konkreettisia työtehtäviä ja rooleja.
Arvot	Kiinnostus suuntautuu tekemiseen, tiede ja tekniikka sinällään eivät kiinnosta.	Realistinen tyyppi suuntautuu arvomaailmassaan konkreettisiin asioihin ja taloudelliseen turvallisuuteen.	Realistinen tyyppi arvostaa taloudellista turvallisuutta ja tekemistä, mutta ei tiedettä ja tekniikkaa
Asenteet	Asenteiltaan materialistinen	Realistinen persoona on epäsosiaalinen (asocial), sopeutuvainen (conforming), vilpiton (frank), aito (genuine), jääräpäinen (hard-headed), materialistinen (materialistic), naturalistinen (naturalistic), vaatimaton (self-effacing), joustamaton (inflexible), säästäväinen (thrifty) ja/tai välinpitämätön (uninvolved).	Realistinen tyyppin suhtautumisessa ja toiminnassa korostuu materia.
	TYPE OF SCIENTIFIC INTEREST	INVESTIGATIVE TYPE	INTELLEKTUAALINEN → I-TYYPPI
Ammattitaito*	Kiinnostus ja halu ymmärtää, miksi ja kuinka biologiset ja fysikaaliset prosessit tapahtuvat. Ammattitaitoiveina ovat kemisti, fyysikko ja insinööri.	Intellektuaalisen tyyppin kiinnostuksen kohteena ovat tiedepohjaiset, fyysisen tai kulttuuriseen todellisuuteen liittyvät ammatit. Taidot liittyvät tieteellisten tai tiedollisten ongelmien ratkaisuun, mikä ajattelutavassa ilmenee analyyttisyytenä, kriittisyytenä, uteliaisuutena ja riippumattomuutena.	"Älykkö". Intellektuaalinen tyyppi suosii ongelmaratkaisuja ja on analyyttinen. Tieteilijä.
Arvot	Tietojensoveltaminen käytäntöön.	Arvoissa korostuvat älyllisyys, matemaattisuus ja loogisuus, mutta vieraita ovat johtavan tyyppin arvot kuten taloudelliset tavoitteet.	Intellektuaalinen tyyppi arvostaa loogista ja älyllistä toimintaa.

Asenteet	Painottuu tieteelliseen tietoon.	Intellektuaalinen persoona on varovainen (cautious), monimutkainen (complex), henkinen (intellectual), pessimistinen (pessimistic), tarkka (precise), järkevä (rational), varautunut (reserved), vetäytyvä (retiring), vaatimaton (unassuming) ja/tai epäsuosittu (unpopular).	Intellektuaalisen tyypin suhtautumisessa ja toiminnassa korostuu tieto.
	TYPE OF MUSICAL AND ARTISTIC INTEREST	ARTISTIC TYPE	TAITEELLINEN→ A-TYYPPI
Ammattitaito*	Kiinnostus musiikkiin ja taiteisiin, ammattitaitoina muusikko, opettaja.	Taiteellinen tyyppi suuntautuu taiteellista tulkintaa tai luomista edellyttäviin ammatteihin ja välttää tiedollisesti täsmällisesti määriteltäviä (konventionaalisia) työtehtäviä.	"Esteetikko." Taiteellinen tyyppi suosii taiteita ja luovia ammattialoja. Taiteellisesti luova.
Arvot	Itseilmaiseminen on tärkeää.	Arvoissa korostuvat kauneuteen ja esteettisyyteen liittyvät arvot. Intuiitivisuus, ilmaisevuus ja originaalisuus ovat taiteellisen tyypin tapoja ratkaista työnsä ongelmia.	Taiteellinen tyyppi arvostaa kauneutta ja ilmaisuvapautta.
Asenteet	Asenteiltaan ovat riippumattomia toisista ja haluavat erottautua toisista.	Avoimuus, omiin tuntemuksiin pohjautuminen (introspektiivisyys) ja riippumattomuus ovat taiteellisen tyypin tuntomerkkejä. Taiteellinen persoona on monimutkainen (complicated), sekainen (disorderly), tunteellinen (emotional), ilmeikäs (expressive), idealistinen (idealistic), mielikuvituksellinen (imaginative), epäkäytännöllinen (impractical), impulsiivinen (impulsive), itsenäinen (independent), itseään havainnoiva (introspective), herkkä (sensitive) ja/tai avoin (open).	Taiteellisen tyypin suhtautumisessa korostuu riippumattomuus.
	TYPE OF HUMANISTIC OR SOCIAL WELFARE INTEREST	SOCIAL TYPE	SOSIAALINEN → S-TYYPPI
Ammattitaito*	Kiinnostus toisten auttamiseen. Kiinnostavia ammatteja ovat sosiaalityöntekijä, opettaja ja opetusalan virkailija.	Sosiaalinen tyyppi suuntautuu kasvatuksen, opettamisen ja terveydenhuollon ammatteihin ja välttää realistisia, konkreettiseen tuotantoon tai materiaalin käsittelyyn liittyviä tehtäviä.	"Ymmärtäjä ja auttaja". Sosiaalinen tyyppi suosii ihmissuhdetöitä.
Arvot	Ihmiset ovat kiinnostuksen kohteena. Ihmissuhteet ovat tärkeitä.	Sosiaalisen tyypin toimintatapoihin kuuluu ihmissuhteiden huomioiminen ja vuorovaikutussuhteisiin vaikuttaminen. Empaattisuus, yhteistoiminnallisuus ja kärsivällisyys kuvaavat sosiaalisen tyypin keskeisiä piirteitä. Arvoissa korostuvat sosiaalisuus ja eettisyys.	Sosiaalinen tyyppi arvostaa eettisyyttä ja sosiaalisuutta kaikessa toiminnassa.
Asenteet	Työn sisältö ja tavoitteet ovat tärkeitä.	Sosiaalinen persoona on avulias (cooperative), kärsivällinen (patient), ystävällinen (friendly), kohtelias (generous), avulias (helpful), ihanteellinen (idealistic), empaattinen (empathic), miellyttävä (kind), vakuuttava (persuasive), vastuullinen (responsible), ymmärtäväinen (understanding) ja/tai lämmin (warm).	Sosiaalisen tyypin suhtautumisessa korostuu empaattisuus ja auttaminen.
	TYPE OF BUSINESS CONTACT INTEREST	ENTERPRISING TYPE	JOHTAVA→ E-TYYPPI

Ammattitaito*	Kiinnostus suuntautuu liike-elämän tehtäviin ja ihmisten johtamiseen. Myynti ja johtamistehtävät.	Johtava tyyppi suuntautuu toimintaan, joka edellyttää muiden ohjausta (manipulate) organisaation tai taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja välttää havainnoivia, symbolisia tai systemaattisia toimintoja. Kiinnostus suuntautuu myynti, johtamis- ja vaikuttamistehtäviin ja välttää tieteellisiä tehtäviä. Kompetensseissa korostuvat johtajuuteen, henkilösuhteisiin ja vaikuttamiseen liittyvät taidot.	"Manageri". Johtava tyyppi suosii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan johtamistehtäviä. Pyrkii vaikuttamaan.
Arvot	Tavoitteisiin suuntautuminen on hallitsevaa.	Arvoissa korostuvat poliittiset ja taloudelliset arvot.	Johtava tyyppi arvostaa poliittisia ja taloudellisia arvoja.
Asenteet	Ihmissuhteet ovat tärkeitä organisaation menestymisen kannalta, ei niinkään yksilön kannalta..	Johtava tyyppi on omistushaluinen (acquisitive), uhkaroheka (adventurous), miellyttävä (agreeable), kunnianhimoinen (ambitious), määräälevä (domineering), tarmokas (energetic), ekshibitionisti (exhibitionistic), ulospäinsuuntautunut (extroverted), optimistinen (optimistic), seurallinen (sociable) ja/tai puhelias (talkative).	Johtavan tyyppin suhtautumisessa korostuvat organisaation menestyminen ja hyvinvointi ennen yksilön hyvinvointia.
	SYSTEMATIC OR BUSINESS DETAIL INTEREST	CONVENTIONAL TYPE	KONVENTIONAALINEN→ C-TYYPPI
Ammattitaito*	Kiinnostus suuntautuu systemaattisiin tehtäviin. Kirjanpitäjä, sihteeri ovat toiveammattajeja	Konventionaalinen tyyppi suuntautuu selväpiirteisiin, systemaattisiin tietojen käsittelyyn liittyviin tehtäviin kuten laskennallisiin ja toimistotehtäviin liittyviin ammatteihin. Taiteen ammatteihin konventionaalinen tyyppi suhtautuu torjuvasti.	"Numerodata-tyyppi". Konventionaalinen tyyppi suosii systemaattisen toiminnan ammatteja
Arvot	Järjestelmällisyys on tärkeää.	Arvoissa korostuvat liike-elämän ja taloudelliset arvot.	Konventionaalinentyyppi arvostaa liike- ja talouselämää.
Asenteet	Huolellinen ja järjestelmällinen.	Konventionaalinen tyyppi on huolellinen (careful), tunnollinen (conscientious), puolustava (defensive), tehokas (efficient), joustamaton (inflexible), estynyt (inhibited), järjestelmällinen (methodical), tottelevainen (obedient), järjetyksenmukainen (orderly), sitkeä (persistent), käytännöllinen (practical), kainosteleva (prudish), säästäväinen (thrifty) ja/tai mielikuvitukseton (unimaginative).	Konventionaalisen tyyppin suhtautumisessa korostuvat järjestelmällisyys, järjestyksen pito ja pikkutarkkuus.
	TYPE OF LITERARY INTEREST	-	VIESTIJÄ, VUOROVAIKUTTAJA→ LI-TYYPPI
Ammattitaito*	Kiinnostus suuntautuu ilmaisemiseen ja vaikuttamiseen toisiin. Tyypillisiä ammattitoiveita ovat lakimies, kirjailija ja toimittaja.	-	"Sanoilla vaikuttaja". Viestijä/vuorovaikuttajatyypit suosii vuorovaikutteista vaikuttamista.

Arvot	Haluaa olla mukana ihmisten asioiden selvityksessä ja hoitamisessa.	-	Viestijä/vuorovaikuttajatyypin arvostaa yhteisöllistä toimintaa ammattitehtävissä.
Asenteet	Toimii tavoitteissaan tilanteiden mukaisesti.	-	Viestijä/vuorovaikuttajatyypin suhtautumisessa korostuu tavoitteellisuus.

Yllä olevassa taulukkosovelluksessa kuvataan siis Hollandin kuusi ja Superin seitsemän persoonallisuustyyppiä, joista johdetun seitsemän kohdan sovelluksen mukaan tutkimustulokset esitellään. Todettakoon, että työvoimahallinto käyttää ammatinvalinnanohjauksessa Hollandin ja Superin urateorioista laadittua uravalintamäärittelyä, kuitenkin niin, että ”työvoimahallinnon ammatinvalintaohjauksessa on päädytty kuvaamaan asiakkaan ammatillinen suuntautuminen kolmen vahvimman asiakasanalyysissä esille tulevan persoonallisuuspiirretyypin perusteella” (Jusi 2010, 35).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen kulku. Alaluvussa 4.1 määritellään tutkimustehtävä ja siitä johdetut tutkimuksen pääkysymys ja kaksi tutkimuksen alakysymystä. Alaluku 4.2 käsittelee tutkimukseen liittyviä tietoteoreettisia lähtökohtia. Alaluku 4.3 valottaa tutkimusmenetelmää. Alaluvussa 4.4 kuvataan aineistonhankintaprosessi ja alaluvussa 4.5 aineistonanalyysi.

4.1 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tehtävänä on osoittaa, miten ammattikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat tai eivät kohtaa, kun on kysymys ammatillisesta suuntautumisesta ja oikealle alalle hakeutumisesta, koulutuksesta ja työelämästä. Jotta saadaan vastauksia todellisuuksien kohtaamisista, tässä tutkimuksessa selvitetään yhtäältä, mitä logistiikka-alan opiskelijoiksi hakijat kertovat valintahaastatteluissa valmiuksistaan, arvoistaan ja asenteistaan kouluttautua aikomalleen alalle ja toisaalta, mitä työnohjaajat työelämän edustajina odottavat hyvältä ammattikuljettajalta. Toisin sanoen tutkitaan ammatillisen koulutuksen ja työelämän kohtaantoa.

Tutkimustehtävästä on johdettu päätutkimuskysymys ja kaksi alatutkimuskysymystä, joihin haetaan vastauksia tutkimusaineiston teoriaohjaavalla analyysillä (opiskelijoiden haastattelulomakkeet lukuvuosilta 2007–2014 ja työnohjaajien haastattelut lukuvuoden 2014 syksy). Tutkimuskysymykset ovat:

*1. Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutus kohtaa dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajän-
teellä 2001–2025?*

*1.1 Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opiskelijoiden ammatilliset odo-
tukset linkittyvät työelämään valintahaastatteluvoastauksissa Hollandin ja Supe-
rin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?*

1.2 Miten kuljettajakoulutuksen työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät haastatteluaineistossa ammatilliseen koulutukseen Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?

4.2 Tutkimuksen tieteenteoreettiset lähtökohdat

Seuraavaksi tarkastellaan tutkimuksen tieteenfilosofisia lähtökohtia ja metodologisia valintoja. Tieteenfilosofisilla suuntauksilla tarkoitetaan niitä tiedon ja todellisuuden luonteeseen liittyviä tieteellisiä maailmankatsomuksia ja ajattelutapoja, joihin tutkimuksen muut menetelmälliset valinnat perustuvat. (esim. Kyrö 2003; Metsämuuronen 2005; Yin 2003.)

Tämän laadullisen tapaustutkimuksen tiedonhankinnan tapa määrittyi jo tutkimuksen ideavaiheessa; tutkijalla oli mahdollisuus käyttää tutkimusaineistona valmista aineistoa, joka koostui tutkimuksen kohteena olevan ammattiopilaitoksen logistiikan koulutukseen hakeneiden vuosittaisista haastatteluista. Tämän lisäksi oli luontevaa haastatella työelämän edustajia, tässä tapauksessa työssäoppimisen ohjaajia. Tutkimusaineiston keräysajanjaksoksi määrittyi ajanjaksoksi 2007–2014. Tutkimuksen taustaoletusten kannalta tieteenfilosofiassa voidaan nojata ontologiaan eli oppiin olevaisesta ja epistemologiaan eli tietoppiin (Kyrö 2004, 61). Ontologiset ja epistemologiset käsitykset ovat tutkimuksessa erityisen keskeisiä mutta myös ongelmallisia. Edellisissä on kyse siitä, minkälaiseksi tutkimuskohde syvemmin käsitetään; esimerkiksi millaiseksi ymmärretään lapsi empiirisen tutkimuksen kohteena (aktiivinen vai passiivinen). Epistemologisissa eli tieto-opillisissa tarkasteluissa käsitykset koskevat tiedostamisen ja tiedonsaannin ongelmia; muun muassa millä metodisella otteella pystytään parhaiten lähestymään tutkimuskohdetta. (Hirsjärvi ym. 2008, 126.)

Denzin ja Lincolnin mukaan (2005, 126) ontologia on filosofian osa-alue, jossa kuvataan todellisuuden yleistä luonnetta. Toisaalta ontologia voidaan ilmaista sarjaksi oletuksia todellisuuden luonteesta ja miten ihminen tajuaa todellisuuden luonteen maailmassa (Denzin & Lincoln 2005, 192). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten yhtäältä valintahaastatteluun osallistuneet ja näistä sittemmin opiskelijoiksi valitut perustelevat hakemistaan logistiikkalalle ja toisaalta, miten työssäoppimisen ohjaajat määrittelevät hyvän ammattikuljettajan ja miten he arvioivat käytössä olevaa opiskelijavalintaa. Varto (1992) toteaaakin kaikkien tieteellisten tutkimusohjelmien sitoutuvan tiettyihin ontologisiin oletuksiin tutkimuskohteensa luonteesta. Ontologian käsitteellä on selvä yhteys tiedon olemuksen käsitykseen. Eri tieteissä ja erilaisilla elämänalueilla on omat vaatimuksensa, jotka suuntaavat tutkimusta esimerkiksi vaativuustasossa, sovellettavuudessa, käytännönläheisyydessä jne. . Laadullisen tutkimuksen kohdalla tutkittavan erityislaadun tunnistaminen edellyttää sen olemassaolotavan erittelyä, ontologista erittelyä. Luonnon ilmiöt ja oliot ovat olemassa omalla tavallaan, ihminen elämissaailmassa omalla tavallaan, kuvitel-

mat omalla tavallaan ja nämä kaikki voivat tulla kohdallisen tutkimuksen kohteiksi. (Varto 1992, 30–41).

Burrell ja Morgan (2008, 1–4) puolestaan kuvaavat ontologian olevan peruskysymys siitä, onko todellisuus yksilön ulkopuolinen ilmiö vai onko todellisuus yksilön tietoisuuden tuottama. Realistinen ontologia pitää todellisuutta yksilön ulkopuolisena, todellisena maailmana ("real", "reality", "out there"), ihmisen käsityskyvyn ulkopuolella olevana. Kriittinen realismi puolestaan pitää todellisuutta epätäydellisesti ja todennäköisesti todellisena. Historiallisen realismin todellisuutta muodostuu koko ajan sosiaalisen, poliittisen, kulttuurin, talouden, etiikan ja eri sukupuolten välisten vuorovaikutusten kautta. Relativistinen ontologia puolestaan pitää todellisuutta paikallisena ja erityisissä tilanteissa muodostuneena todellisuutena suhteessa todellisuuteen. (Denzin & Lincoln 2005, 193–203.)

Tämän tutkimuksen pääkysymyksen mukaan, miten logistiikka-alan opiskelijoiden odotukset ja dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset kohtaavat ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna, todellisuus on muodostunut historiallisen kehityksen tuloksena ja toisaalta se on paikallisen todellisuuden muovaama. Ontologisen relativismin mukaan todellisuutta on monenlaista. Tämän tutkimuksen ontologiset sitoumukset ovat relativistisia. Ne perustuvat siis ajatukseen, että todellisuus on yksilön tietoisuuden tuottamaa. Yksilön subjektiivinen kokemus määrittelee hänen käsityksensä totuudesta (ks. Denzin & Lincoln 2005, 193–203). Sosiaalinen konstruktivismi on rakennettu ontologisen relativismin teesille, jonka mukaan olemassaolon väitteet ovat riippuvaisia mm. maailmankuvasta (esim. Kyrö 2003; Metsämuuronen 2005).

Epistemologialla tarkoitetaan teorioita, jotka kertovat, miten tiedämme todellisuuden luonteesta eli miten tiedämme, miten asiat ovat. Kyrön (2003, 61) mukaan epistemologia puolestaan käsittelee tiedon olemusta eli sitä, mitä tieto on ja kuinka oletamme saavamme tietoa siitä, minkä uskomme olevan olemassa. Se tutkii tiedon alkuperää ja lajeja, tiedon saavuttamisen mahdollisuuksia ja rajoja sekä tiedon luotettavuutta ja varmuutta. Epistemologiaan kuuluvat oletukset tiedon luonteesta – siitä, miten maailmaa voi ymmärtää (Burrell & Morgan 2008, 1). Tieto on hyvin perusteltu tosi uskomus. Tämä tiedon klassinen määritelmä tulee Platonilta. Tämän tutkimuksen epistemologinen, tietoteoreettinen lähtökohta on, että "tieto on oikeutettu tai hyvin perusteltu tosi uskomus" (Kyrö 2003, 61). "Hyvin perusteltu tai oikeutettu" tieto viittaa Kyrön mukaan siihen, että pystymme osoittamaan ja perustelemaan sen, mitä tutkijana uskomme todeksi. Silloin se, mitä emme pysty perustelemaan todeksi, jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Eli se, mitä uskomme todeksi, voi koskea ainoastaan sellaista tietoa, jonka myös perustelemme valitsemistamme lähtökohdista. Lähtökohdat taas liittyvät keskeisesti tutkimukselle asetettuihin tavoitteisiin ja ontologisiin sitoumuksiin. (Kyrö 2003, 62.)

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmiä koskevat valinnat sosiaalitieteissä ovat suorassa yhteydessä valintoihin ontologiasta, epistemologiasta ja ihmiskäsityksestä. (Morgan & Smirnich 1989, 491.) Kuten edellä olevassa luvussa on kerrottu tämän tutkimuksen ontologiset sitoumukset ovat relativistisia. Ne perustuvat siis ajatukseen, että todellisuus on yksilön tietoisuuden tuottamaa. Epistemologiset sitoumukset puolestaan perustuvat subjektivistiseen näkemykseen. Tällöin yksilön subjektiivinen kokemus määrittelee hänen käsityksensä totuudesta. Tutkimusotteeltaan tutkimus on fenomenologinen, laadullinen tapaustutkimus. Fenomenologisen tutkimuksen lähtökohtana on ollut aina subjektiivinen kokemus eli ihmisen mielessä rakentuneet merkitykset. Mielen merkitysmaailma koostuu erilaisista kokemuksista, kuten havainnoista, tunne-elämyksistä, mielikuvista, käsityksistä ja arvostuksista. (Metsämuuronen 2006, 157.)

Tämän kvalitatiivisen tapaustutkimuksen menetelmäksi valittiin tutkimustehtävän ja tutkimusaineiston mukaan sisällön analyysi. Muun muassa Piri Seitamaa-Hakkarainen (1999) on perehtynyt sisällön analyysiin tutkimusmenetelmänä. Hänen mukaansa sisällön analyysillä pyritään systemaattiseen ja kattavaan kuvaukseen aineistoon liittyvistä sisällöistä. Sisällön analyysi voidaan toteuttaa sekä määrällisesti että laadullisesti huomioiden tutkimusote. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys muodostavat lähtökohdan sisältöluokkien valinnalle ja määrittelylle. Sisältöluokat voidaan rakentaa myös tutkitavan aineiston pohjalta tai ne voidaan muodostaa ulkopuolisista käsittejärjestelmistä, viitekehystä tai teoriaa käyttäen (Denzin & Lincoln 2005, 5–7; Eskola & Suoranta 2003; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 151–160).

Tapaustutkimuksessa (*case study research*) tutkitaan yksittäistä tapahtumaa, rajattua kokonaisuutta (esim. keväällä 2006 yrityksessä X käydyt keskustelut) tai yksilöä käyttämällä monipuolisia ja eri menetelmillä hankittuja tietoja. Tapaustutkimuksessa pyritään tutkimaan, kuvaamaan ja selittämään tapauksia pääasiassa miten- ja miksi-kysymysten avulla. (Yin 2003, 5–13.) Tyyppillistä tapaustutkimukselle on valita tutkimuskohteeksi yksittäinen tapaus, tilanne, tapahtuma tai joukko tapauksia, joiden tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat usein prosessit. Yksittäistapauksia pyritään tutkimaan niiden luonnollisessa ympäristössään kuvailemalla yksityiskohtaisesti tutkittavaa ilmiötä. Kuvailevat menetelmät eivät välttämättä pyri selittämään ilmiöiden välisiä yhteyksiä, testaamaan hypoteeseja, tekemään ennusteita, vaan tavoitteena on tutkimuskohteen ominaispiirteiden systemaattinen, tarkka ja totuudenmukainen kuvailu. (Anttila 1998, 250; Hirsjärvi ym. 2008, 121–125; Stake 2005, 454–455.)

Myös Hirsjärven ym. (2008) mukaan aineistoa voidaan analysoida monin tavoin. Laadullisessa tutkimuksessa erityisesti analyysi koetaan vaikeaksi, koska "vaihtoehtoja on paljon tarjolla eikä tiukkoja sääntöjä ole olemassa". Analyysitavan valitseminen ei itse asiassa ole vaikeaa, kun lähtökohtana on teoria, johon voi tukeutua ja valitaan sellainen analyysitapa, jolla parhaiten vastataan

tutkimustehtävään ja tutkimusongelmiin. Analyysimenetelmät jäsennetään karkeasti kahdella tavalla: 1. selittämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään tilastollista analyysiä ja 2. ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään tavallisesti laadullista analyysiä ja päätelmien tekemistä (mts. 219). Tutkimusprosessissaan tutkija lähtee liikkeelle empiirisistä havainnoista (esim. litteroiduista haastatteluista, keskusteluista, havainnointiraporteista, kirjallisista dokumenteista), tulkitsee lähilukuisesti tätä havaintomateriaalia ja nostaa siitä analyysin ja vertailevien muistiinpanojensa avulla merkittäviksi katsottavia teemoja havaintomaiseman näköalapaikoiksi, koodaa ne ja muotoilee sitten yleisimmiksi luokittelukategorioiksi (Hirsjärvi, S. ym. 2008, 260). Laadullista tutkimusaineistoa on myös mahdollista käsitellä tilastollisten tekniikoiden avulla, mutta tavallisimmat analyysimenetelmät ovat *teemoittelu*, *tyypittely*, *sisällönerittely*, *diskurssianalyysi* ja *keskusteluanalyysi* (mts. 219).

Tapausta tutkimalla pyritään lisäämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä pyrkimättä kuitenkaan yleistykselliseen tietoon. Yleensä tapaustutkimus valitaan menetelmäksi, kun halutaan ymmärtää kohdetta syvällisesti ja huomioida siihen liittyvä konteksti (olosuhteet, taustat yms.). Vaikka kyse onkin tietystä, yksilöllisestä tapauksesta, arvioinnissa on kuitenkin hyvä pohtia tuloksia myös laajemmassa mittakaavassa: Mitä kyseinen tapaus opettaa vastaaville tutkimusprosesseille? Miten saatuja tuloksia voitaisiin mahdollisesti soveltaa muuhun tai muualla? Miten yksittäistapauksen tuloksia voi käyttää apuna suunniteltaessa aihetta koskevia laajempia tutkimuksia. (Metodix, 2015.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistojen sisältöjen analyysillä pyritään selittävään ja ymmärtävään tulkintaan ja päätelmiin. Tutkimusprosessia voidaan luonnehtia teoriaohjaavaksi ja aineistolähtöiseksi (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 108 ja 117; ks. Miles & Huberman, 1994). Molemmat aineistot, aineisto 1., logistiikka-alan koulutukseen hakijoiden valintahaastattelut vuosilta 2007–2014 ja aineisto 2., logistiikka-alan työssäoppimisen ohjaajien haastattelut lukuvuoden 2014 syyslukukaudella, lisäävät tietoa ja ymmärrystä tutkimuksen tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä. Tarkastelemalla aineistojen vuoropuhelua saadaan vastauksia tutkimustehtävään, miten ammattikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat, kun on kysymys oikealle alalle hakeutumisesta, koulutuksesta ja työelämästä.

4.4 Aineiston hankinta

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä oli haastattelu, koska suurin osa aineistosta eli opiskelijahaastatteluaineisto, oli jo olemassa. Tutkimuksen aineisto on hankittu kahdella tavalla, logistiikka-alan opiskelijoiksi hakevien valintahaastatteluina ja työssäoppimista työpaikoilla ohjaavien haastatteluina. Aineisto 1 käsittää opiskelijahaastattelut ja aineisto 2 työssäop-

pimisen ohjaajien haastattelut. Seuraavissa alaluvuissa selvitetään yksityiskohdaisesti aineiston keruun käytäntöä.

4.4.1 Aineisto 1, opiskelijahaastattelut

Tutkimusaineisto on koottu lukuvuosien 2007–2014 logistiikan valintakokeisiin osallistuneiden hakijoiden haastattelun ennakkotäyttölomakkeista ja valintakokeissa haastattelijoina olleiden logistiikan opettajien, opinto-ohjaajien ja kyseisen alan koulutuspäällikön opiskelijahaastattelulomakkeista (liitteet 1 ja 2). Oppilaitoksen koulusihteeriltä pyydettiin oppilasnimilistat logistiikka-alalle valituista opiskelijoista vuosilta 2007–2014, jotta voitiin valita haastatteluissa käyneiden joukosta tutkimukseen ainoastaan ne opiskelijat, jotka oli valittu kyseisten lukuvuosien logistiikka-alan opiskelijoiksi. Aineiston kerääminen tätä tutkimusta varten aloitettiin lukuvuonna 2007, jolloin logistiikka-alalle pyrki 77 hakijaa. Heistä 36 opiskelijaa hyväksyttiin aloittamaan opiskelu logistiikka-alan perustutkintoon tähtäävässä koulutusohjelmassa. Alla olevasta taulukossa 3 on kuvattu aineistonkeruuvuosien hakijamäärät ja opiskelijamäärien kehitys.

Lukuvuodesta 2005 käytössä ollut haastattelulomake on suunniteltu yhteistyössä logistiikka-alan opettajien kanssa. Lomake on käytössä edelleenkin. Lomakkeeseen on tehty vähäisiä muutoksia lukuvuosina 2013 ja 2014. Lomake on laadittu käytännön pohjalta, ei siis tieteellisistä lähtökohdista, mutta tässä tutkimuksessa käytäntöön pohjautuva lomake palvelee jopa teoriapohjaista paremmin tutkimuskysymysten näkökulmasta katsottuna. Opettajien arviointimerkinnot ja mahdolliset muut tärkeät huomiot on poimittu mukaan ylimääräisenä tietona tutkimuksen aineistoon.

Opiskelijoiksi hakeville järjestettiin kyseisinä lukuvuosina valintahaastattelupäivä. Opiskelijahaastattelut on pidetty aina huhtikuussa. Haastattelutilanteessa kaikki logistiikka-alan koulutukseen hakijat täyttivät ensin hakulomakkeen (liite 1), jonka jälkeen jokainen hakija haastateltiin. Haastatteluun varattiin 15 minuuttia hakijaa kohden. Haastattelijaryhmän muodostivat kaksi haastattelijaa, jotka merkitsivät muistiin oman harkintansa mukaan haastattelussa esille nousseita hakuun ja valintaan liittyviä olennaisia tietoja (liite 2). Valintahaastattelun tekivät asiantuntijoina siis logistiikan opettajat, opinto-ohjaajat ja auto- ja kuljetusalan koulutuspäällikkö haastatteleamalla kaikki logistiikka-alalle hakevat opiskelijat vuosina 2007–2014.

TAULUKKO 1 Logistiikka-alan kuljettajakoulutukseen hakeneiden, aloittaneiden ja valmistuneiden opiskelijoiden lukumäärät vuosina 2007–2014

Logistiikan hakeneet, aloittaneet ja valmistuneet opiskelijat v. 2007 – 2014							
			perustutkinnon normaali valmistumisaika OPSin mukaan	normaali valmistumisajasta poikkeava valmistumisaika			
vuosi	hakeneet	aloittaneet	3 vuodessa valmistuneet		alle 3 vuodessa valmistuneet	yli 3,5 vuodessa valmistuneet	yli 4 vuodessa
2007	77	36	34	10	-	6	4
2008	80	43	26	5	1	-	4
2009	77	44	32	11	5	6	-
2010	109	47	25	3	-	3	-
2011	117	41	27	5	5	-	-
2012	127	44	3	3	2	-	1
2013	126	38					
2014*	216	42					
yht.	929	335	147	37	13	15	9

*=hakumenettelyn muutos v. 2014

Logistiikka-alalle vuosina 2007–2014 haki kahdeksan vuoden aikana yhteensä 929 hakijaa. Opiskelun aloitti kyseisinä vuosina 335 opiskelijaa taulukon 2 mukaisesti.

Logistiikka-alalle hakijoiden ikä vaihtelee 15–25 ikävuoden välillä (ka. 16 vuotta). Hakijat edustavat kolmea koulutustaustaa: peruskoulu, ylioppilastutkinto ja toisen asteen ammatillinen tutkinto. Aineistoa ei ole luokiteltu tässä tutkimuksessa iän, sukupuolen tai opiskelijastatuksen perusteella, koska se ei ole oleellista tutkimusongelman kannalta. Aineistosta on kuitenkin havaittavissa niiden merkitys opiskelijavalintaan vaikuttavina tekijöinä, mikä tulee esille aineistoesimerkeissä.

4.4.2 Aineisto 2, työssäoppimisen ohjaajien haastattelut

Opiskelijavalinnan onnistumista, nykyistä ja tulevaisuuden tavoitetilannetta, on luonnollista kysyä kuljetusalan työnantajien edustajilta. Työnantajien näkemykset antavat tietoa siitä, millaisia työntekijöitä he ovat nykyisellä opiskelijavalinnalla saaneet ja millaisia työntekijöitä he odottavat saavansa taidoiltaan, arvoiltaan ja asenteiltaan.

Tutkimusta varten sovittiin kymmenen pohjoissavolaisen kuljetusalan työnantajien edustajien kanssa tunnin kestävä haastattelutapaaminen. Kyseiset kuljetusalan ammattilaiset ovat toimineet työssäoppimisen ohjaajina pitkäaikojen aikojen. Useimmat työssäoppimisen ohjaajat ovat toimineet ohjaajina yli kymmenen vuoden ajan, aina vuodesta 2001, jolloin työssäoppiminen tuli pakolliseksi ammatillisen toisen asteen perustutkintoon. Kuljetusalan kokemusta oli kertynyt haastateltavilla keskimäärin kaksikymmentä vuotta. Työelämää edustavien haastateltavien pitkä ammatillinen käytännön ohjauskokemus takasi monipuolista ja laadullisesti merkittävää tietoa tämän tutkimuksen kannalta.

Haastattelun avulla pyrittiin saamaan kokemusperäistä tietoa työnantajien odotuksista koskien tulevien työntekijöiden osaamista, arvoja ja asenteita. Eri tutkijoiden mukaan haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Tällöin on perusteltua antaa haastattelukysymykset tai aiheet tiedonantajille jo hyvissä ajoin etukäteen tutustuttavaksi. (Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009, 73.) Haastateltaville lähetettiinkin teemahaastattelurunko noin viikkoa ennen haastattelua sähköpostitse. Tätä edelsi yhteydenotto puhelimitse, jolloin kaikille haastatteluun osallistuville kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Samalla sovittiin haastattelu-aika ja tapaamispaikka. Haastattelu tapahtui kunkin työnantajan luona työssäoppimispaikassa. Käytäntö osoittautui toimivaksi. Kaikki kymmenen haastateltavaa olivat hyvin valmistautuneita haastatteluun ja pystyivät luontevasti kertomaan ajatuksistaan kysytyistä teemoista. Haastattelurungon (teemahaastattelu) laatimisen taustalla olivat logistiikka-alan opetussuunnitelma, Taitava Keski-Suomi-tutkimus vuodelta 2005 ja tutkimuksen ohjaajan kommentit. Haastattelun pääteemat olivat käytössä oleva opiskelijavalinta, tulevaisuuden autonkuljettajan ammattitaitovaatimukset ja valmiudet ja työelämänäkökulma opiskelijavalintaan (haastattelun runko, liitteet 3 ja 4). Kaikki kymmenen työssäoppimisen ohjaajan haastattelua on nauhoitettu ja kirjoitettu sanelimen kuuntelun mukaan useaan kertaan sanatakkasti World-tekstitiedostoiksi. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 20 sivua.

4.5 Sisällönanalyysi

Vuosien 2007–2014 opiskelijavalintahaastattelujen aineiston alkuvaiheen analyysin organisointi osoittautui haasteelliseksi. Eskolan ja Suorannan (2003, 162) mukaan ”kvalitatiivisen aineiston käsittelyn alkuvaiheessa joutuu sietämään epätietoisuutta siitä, mitä aineiston kanssa pitäisi oikeastaan tehdä” (Eskola & Suoranta.)

Kvalitatiivinen sisällönanalyysi on tekstianalyysiä. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 104) mukaan ”sisällönanalyysissä etsitään merkityksiä”, kuten tässäkin analyysissä. Se on laadullisen tutkimuksen perinteinen menetelmä, jota voidaan käyttää monenlaisissa tutkimusasetelmissä. Sisällönanalyysi voidaan ymmärtää väljänä teoreettisena kehyksenä tai yksittäisenä metodina (mts. 91).

Tämän tutkimuksen sisällön analyysi perustuu Superin ja Hollandin urateorioista laadittuun sovellukseen. Urateoriasovellus, joka toimi tutkimusmittarina, on esitelty luvussa 3.4. Tutkimusmittari rakentui seuraavasti: Opiskelijavalintahaastattelun vastaukset vuosilta 2007–2014 koodattiin Excel-tiedostoksi. Työssäoppimisen ohjaajien haastattelut litteroitiin ensin tekstitiedostoksi (Word-tiedostoksi) ja koodattiin sitten Excel-tiedostoksi, kuten tehtiin opiskelija-aineistonkin kohdalla. Koodausesimerkit työssäoppimisen ohjaajien ja oppilaitokseen hakevien haastatteluista havainnollistetaan lyhyillä alla olevilla koodausotteilla.

Koodausesimerkki oppilaitokseen hakevien haastatteluista 2007 – 2014

R	I	A	S	E	C	MUUT
realistinen	intellektuaalinen	taiteellinen	sosiaalinen	yrittävä	konventionaalinen	harrastukset
konkr. työteht.	looginen, tiedepoh.	luova	kasv.sos.	johtava,ohj.	system. lasken.	
			sosiaalinen, kavereita			salibandy, keskitt. ja kielell. vaikeuksia
isä rekkakuski					data-tyyppi	laskettelu
isällä kulj.yr.						kelkkailu kilpaa, jääkiekko
isällä kulj., kiinnost.						ei maininnut
		soitan bassoa bänd.				sähly, autot, mopot
ahkera, oma-aloit.						skeittaus
Haluan ko alalle ja oppia						jääkiekko, uinti
uutta, ja sitä kautta töihin.						jääkiekko, futis, keilaus
että oppisin asioita logistiik.						jalkapallo
				asiakaspalveluhenkinen		lenkkeily, koirat
isällä logist. Yritys,uusia taitoja						ei maininnut harrastuksia
setä rekkakuski, pidän autoilusta						sähly
oppisin ajamaan rekkoja						parkour, bmx, tempupyör.

Koodausesimerkki työssäoppimisen ohjaajien haastatteluista 2014

R	I	A	S	E	C
realistinen	intellektuaalinen	taiteellinen	sosiaalinen	yrittävä	konventionaalinen
konkr. työteht.	looginen, tiedepoh.	luova	kasv.sos.	johtava,ohj.	system. lasken.
reipasotteisuus,					
Oppimisympäristö oltava sellainen, jossa tehdään oikeita töitä					
hyvä liikennekäyttäytyminen, tietotekniikan osaaminen					
työ epäsaännöllistä, rehellisyys					
oma-aloitteisuus					
kiinnostus alaan, motivaatio					
			asiakaspalvelu		
motivaatio, aktiivisuus					
työtä oltava tarjolla					
ennakkoon tavoitteet käytävä					
kysymykset valinnassa: motivaatio, perhetausta, asuinpaikka, koneiden ja laitteiden kanssa touhuaminen hyvä					
aikataulu				yrittäjyyttä pitäisi miettiä valinnassa	
ammattitaitovaatimukset edellyttävät jatkuvaa koulutusta					
				voitko nähdä itsesi yrittäjänä	
				opetuksen alkuvaiheessa kerrottava yrittäjyydestä.	
halu alalle oltava					
halu kehittyä alalla					
havainnointikyky, vastuuntunto ajoneuvosta					
kuljettaja yrityksen käyntikortti					
testaus ja haastattelu					
halukkuutta ja soveltuvuutta alalle					
yrittäjyyssilmäpiirin opettamista					

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään ja tarkastellaan tutkimustuloksia Logistiikan opetus-suunnitelman 2015 ammatillisen osaamisen näkökulmasta. Ammatillisella osaamisella tarkoitetaan työelämässä tarvittavaa laaja-alaista ammattitaitoa. ”Logistiikan perustutkinnon suorittaneella on oltava valitsemansa koulutusohjelman ja muun valinnaisuuden perusteella sellainen työelämän vaatima ammattitaito, että hän voi työllistyä koulutusohjelman mukaisiin tehtäviin” (OPS 2015, 24). Logistiikan perustutkinto muodostuu ammatillisista tutkinnon osista (135 osaamispistettä), yhteisistä tutkinnon osista (35 osaamispistettä) ja vapaasti valittavista tutkinnon osista (10 osaamispistettä). Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä. (OPS 2015, 1.)

Tutkimustulokset esitellään taulukoiden 4 ja 5 avulla. Tuloksia tarkastellaan niin, että alaluvussa 5.1 avataan opiskelijoiden näkemyksiä (taulukko 4) ja alaluvussa 5.2 tarkastellaan työssäoppimisen ohjaajien näkemyksiä (taulukko 5). Molemmissa alaluvuissa edetään persoonallisuuspiirreteorialuokituksen mukaisesti. Alaluvussa 5.2.1 tarkastellaan työelämän vaatimuksia -tulosta ja alaluvussa 5.2.2 tarkastellaan työssäoppimisen ohjaajien opiskelijarekrytointiin ja koulutukseen liittyviä kehittämissuhteita kyselylomakkeen (liite 3) mukaisesti teemoittain. Kehittämissuhteet liittyvät logistiikan kuljettajakoulutuksen ja työelämän kohtaannon parantamiseen. Alaluvussa 5.3 kootaan yhteen edellä mainitut analyysien tulokset ja vastataan samalla tutkimusongelmaan Miten ammattikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat, kun on kysymys oikealle alalle hakeutumisesta, koulutuksesta ja työelämästä? Lopuksi alaluvussa 5.4 kuvataan tutkimuksen tuottamat teoreettiset mallit: tulevaisuuden kuljettajakoulutuksen pedagogisen yhteisohjauksen malli ja opiskelijarekrytointin teoreettinen malli.

5.1 Logistiikkakoulutukseen hakeneiden ammatilliset odotukset

Tässä aluvuossa vastataan tutkimustehtävän tutkimuskysymykseen *1.1 Miten logistiikka-alan opiskelijoiden odotukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta linkittyvät työelämään valintahaastatteluvastauksissa Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?* Valintahaastattelun vastaukset (vuosilta 2007–2014) koottiin Excel-tekstitiedostoiksi. Tekstitiedostot koodattiin ja niistä muodostettiin seitsemän persoonallisuuspiirreluokkaa vastausten sisältöjen perusteella.

Taulukkoon 2 on kvantifioitu opiskelijakyselyjen (liite 1) ja -haastattelujen (liite 2) analyysin tulokset. Taulukosta ilmenee, miten hakijoiden kysely- ja haastatteluvastausten viittaukset persoonallisuuspiirreluokkiin jakaantuvat määrällisesti piirreteoriaa soveltavassa viitekehyksessä (taulukko 1).

TAULUKKO 2 Opiskelijakyselyn ja -haastattelun tulos kvantifioituna: persoonallisuuspiirteisiin viittausten määrä lukuvuosien 2007–2014 haastatteluisia

Persoonallisuuspiirteet - koodiluokka	R-tyyppi realistinen	I-tyyppi intellektuaalinen	A-tyyppi taiteellinen	S-tyyppi sosiaalinen	E-tyyppi johtava	C-tyyppi konventionaalinen	L-tyyppi viestijä, vuorovaikuttaja	yht.
Opiskelijoiden viittausten määrä	257	4	5	34	35	-	-	335
%	76,7 %	1,2 %	1,5 %	10,1 %	10,4 %	0 %	0 %	100 %

Taulukko osoittaa, että opiskelijoiden teksteissä realistinen-luokkaan viitataan eniten, 76,7 % kaikista viittauksista. Sosiaalinen ja johtava -luokkiin viitataan 10 %:n verran. Taiteellinen ja intellektuaalinen -luokkiin viitataan noin 1 %:n verran. Konventionaalinen-luokkaan ja viestijä/vuorovaikuttaja-luokkaan ei viitata lainkaan, 0 %. Mitä taulukon 4 luvuista voidaan päätellä ja miten niitä voidaan tulkita persoonallisuuspiirreteoreettisesti kuljettajakoulutuksen opiskelijarekrytoinnin kannalta? Taulukon tulosta tulkitaan seuraavassa piirreluokittain.

Realistiseen persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva realistinen tyyppi eli **R-tyyppi** on "duunari", joka suosii realistisia, konkreettisia työtehtäviä ja rooleja. Hän arvostaa taloudellista turvallisuutta ja tekemistä, mutta ei tiedettä ja tekniikkaa (Holland 1985, 19; Super 1957, 220). Vuosina 2007–2014 kuljettajakoulutukseen hyväksytyjen vastauksista löytyi R-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia eniten, lähes 80 %. Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulomakkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2) tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin perustelemaan, miksi hakija haluaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään so-

piva kuljetusalalle (liite 1 ja 2). Esimerkkinä alla olevat tekstikatkelmat viittavat R-tyyppiin:

- O85: Odotan uusia kokemuksia ja työelämään pääsyä.
- O42: Käytännön oppia, tietoa/taitoa toimia autonkuljettajana.
- O135: Että saan ammattipätevyyden yhdistelmäajoon, koska töitä saa aika helposti.
- O136: Yhdistelmää haluaisin ajaa...
- O140: Odotan, että pääsisin tulevaisuudessa ammattiin, jossa pääsisin käsittelemään erilaista kalustoa ja kuljettamaan tavaraa.
- O152: Odotan että koulutus olisi kiinnostavaa. Olen suunnitellut tulevani linja-autonkuljettajaksi.
- O157: Haluan oppia uutta ja minulla on kova halu töihin [kuljettajan tehtävä].
- O169: Odotan koulutukselta oppimista ja touhuamista erilaisten työkoneiden kanssa.
- O178: Odotan että saan hyvän koulutuksen rekkakuskin ammattiin. Rekalla ajaminen on kiinnostanut minua pienestä asti ja olen ollut usein [- -] puurekan kyydissä.

Koulutukseen pyrkineiden odotukset ammattitaitokäsitteen näkökulmasta tarkasteltuna ovat odotetusti kapea-alaisesti konkreettiseen tekemiseen ja ajamiseen liittyviä. Vaikkakin kuljettajan työ on suurelta osin praktista, käytännön fyysistä suorittamista, se edellyttää monitahoisten tietojen ja taitojen osaamista, hallintaa ja soveltamista käytännön työtehtäviin muuttuvissa toimintaympäristöissä. Opetussuunnitelman mukaan ”tutkinnon suorittaneen tulee osata toimia laaja-alaisen logistisen osaamisensa turvin erilaisissa ympäristöissä ja muuttuvissa oloissa” (OPS 2015, 172). Logistiikan kuljettajakoulutuksen perustutkinnon suorittaneella on oltava sellainen työelämän vaatima ammattitaito, että hän voi työllistyä koulutusohjelman mukaisiin tehtäviin. (OPS 2015, 172.) Opetussuunnitelmassa ”työelämän vaatimaa laaja-alaista ammattitaitoa” tavoitellaan ammatillisten aineiden painottamisella — ammatillisten aineiden ja yleisten aineiden suhde on 81 % : 19 %. Tämä yhtälö vaatii opetuksessa vahvaa pedagogista integraatiota ammatillisten ja yleisten aineiden kesken laaja-alaisen ammattitaidon saavuttamiseksi. Yhteiskunnan ja elinkeinoelämän muuttuvat vaatimukset edellyttävät monipuolista osaamista kuten digitaalista osaamista, asiakaspalvelu- ja turvallisuusosaamista.

Koulutukseen hakeneiden nuorten odotuksien voidaan tulkita heijastavan myös ammatillisen minäkuvan rakentumista. Hollandin teorian mukaan ihmiset oppivat ammatillisen suuntautumisensa oman persoonallisuuden ja ympäristön vuorovaikutusprosessissa. Nuorelle kehittyy ensin harrastuksia, joihin ympäristö voi suhtautua joko hyväksyvästi tai kielteisesti. Harrastuksista voi kehittyä taitoja, mikä voi johtaa ammatillisten kiinnostusten kehittymiseen. Koko prosessissa kehittyy yksilön persoonallisuus: minäkuva, ympäristön hahmotus, arvot, tavoitteellisuus ja toimintatapa, reagointimalli ympäristön palkintoi-

hin ja selviytymisstrategiat, persoonallisuuden piirteet ja taidot (Holland 1973, 11–12). Superin mukaan omat vanhemmat ja muut aikuiset eri ammattiroolien edustajina ovat samaistumiskohteita. Myös nuoruuden roolileikit, harrastukset ja realiteettien oppiminen koulussa ja vapaa-aikana sekä kokemukset työpai-koista kasvattavat tietoisuutta henkilökohtaisista ominaisuuksista ja niiden so-pivuudesta erilaisiin ammatteihin. (Super 1957, 177–254; Jusi 2010, 27.) Koulu-tukseen hakijoiden R-tyyppiviittausten suurta määrää selittää se, että noin 80 % hakijoista tunnistaa oman ammattialansa, mutta ei tiedä, mitä ammattikuljet-tajan laaja-alainen ammattitaito tarkoittaa. Laaja-alainen ammattitaito tarkoittaa esimerkiksi Rantasen ym. (2003) mukaan tietoja, taitoja ja valmiuksia (työkvali-fikaatiot), työn ja työorganisaation edellyttämää asennetta (normatiiviset kvali-fikaatiot) ja kykyä toimia luovasti, myös riskienhallintatilanteissa (innovatiivi-set kvalifikaatiot). Tämä on linjassa opetussuunnitelman kuljettajakoulutuksen kvalifikaatioiden kanssa.

Intellektuaaliseen persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva **I-tyyppi** suosii tiedepohjaiseen, fyysiseen tai kulttuuriseen todellisuuteen liittyviä ammatteja. Intellektuaalinen tyyppi on ongelmanratkaisija, analyytikko ja tieteilijä. (Hol-land 1973, 14–15; Super 1957, 219.) Intellektuaalinen tyyppi, ”älykkö” arvostaa loogista ja älyllistä toimintaa, ja asenteellisesti intellektuaalisen tyyppin suhtau-tumisessa ja toiminnassa korostuu tieto. Taulukon 2 mukaan kuljettajakoulu-tukseen hyväksytyjen vastauksista löytyi I-tyypin persoonallisuuspiirreluok-kaan kuuluvia viittauksia 1, 2 % eli vähän. Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulomakkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2) tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin peruste-lemään, miksi hakija haluaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään so-piva kuljetusalalle (liite 1 ja 2). Alla olevat tekstikatkelmat viittaavat I-tyyppiin:

O45: Odotan hyvää opetusta ja paljon teoriaa.

O36: Sopii luonteeseeni, kiinnostus.

O68: Olen rauhallinen ja noudatan liikennesääntöjä.

O75: Laajaa ammattitaitoa, varmuutta töihin.

O102: Tietoa ja taitoa, että minusta tulisi pätevä [- -].

O186: Lähteä opiskelemaan ammattikorkeakouluun ammattikoulun jälkeen.

Osa kuljettajakoulutukseen hakijoista osoittaa kiinnostuksensa teoriaopintoihin, osa ilmoittaa jopa aikomuksensa jatkaa opintojaan ammatillisen peruskoulu-tuksensa jälkeen ammattikorkeakoulussa. Nämä aineiston harvat esimerkit viestivät kyseisten hakijoiden kohdalla ajattelutavasta, jota opetussuunnitel-massa kuvataan elinikäisen oppimisen avaintaitoina. ”Avaintaitojen tavoitteena on tukea sellaisen osaamisen kehittymistä, jota tarvitaan jatkuvassa oppimises-sa, työelämän tilanteissa selviytymisessä ja tulevaisuuden uusissa haasteissa.”

(2015, 174). Elinikäisen oppimisen avaintaitoja ovat keskeisenä ”oppiminen ja ongelmanratkaisu. Opiskelija tai tutkinnon suorittaja suunnittelee toimintaansa sekä kehittää itseään ja työtään. Hän arvioi omaa osaamistaan. Hän ratkaisee työssään ongelmia sekä tekee valintoja ja päätöksiä. Hän toimii työssään joustavasti, innovatiivisesti ja uutta luovasti. Hän hankkii tietoa, jäsentää, arvioi ja soveltaa sitä.” (OPS 2015, 173–174).

Ammatilliseen peruskoulutukseen hakuvaihe on tulkittavissa tässäkin haussa vain yhdeksi konkreettiseksi vaiheeksi ammatillisen minän – kehitymisprosessissa ja ammattiuran rakentumisessa. Urateorian mukaan identiteetti-parametri on yksilön selkeä ja vakaa tietoisuus omista päämääristään, intresseistään ja kyvyistään tai työympäristön tai työyhteisöjen päämäärien, tehtävien ja kannustimien selkeydeksi, vakautuneisuudeksi ja integraatioksi. (Holland 1973, 4; 1985, 40–42; Jusi 2010, 36–37.) Urateorian mukaan käytännöksi on muodostunut kuvata yksilön tai ammattiryhmän ammatillinen suuntautuminen ilmaisemalla kolme vahvinta persoonallisuustyyppiä. (Holland 1973, 4; 1985, 40–42; Jusi 2010, 36–37.) Tässä aineistossa I-tyyppin esiintyminen ei ole vahva, joten kuljettajakoulutukseen pyrkivien ammatillinen minä ei määrity ensisijaisesti I-tyyppin persoonallisuuspiirteiden mukaan, vaikkakin ovat vaikuttamassa osaltaan ammatillisen identiteetin muodostumiseen. (Holland 1973, 14–15.)

Opetussuunnitelman 2015 mukaan ammatillisen koulutuksen keskeisenä osaamistavoitteena on kehittää esimerkiksi kuljettajaksi koulututtuvan elinikäisen oppimisen avaintaitoja kaikissa oppimisen vaiheissa. Tämä on pedagoginen haaste ammatilliselle koulutukselle, jotta työelämä saa laaja-alaisesti ammattitaitoisia kuljettajia.

Taiteelliseen persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva taiteellinen tyyppi eli **A-tyyppi** on ”esteetikko”. A-tyyppi suosii taiteita ja luovia ammattialoja, koska hän on taiteellisesti luova. Taiteellinen tyyppi välttää tiedollisesti ja täsmällisesti määriteltäviä (konventionaalisia) työtehtäviä. Arvoissa korostuvat kauneus ja esteettisyys. Taiteellisen tyyppin suhtautumisessa ongelmaratkaisuun korostuu riippumattomuus. A-tyyppi käyttää taiteellista osaamistaan ja luovuuttaan ratkoessaan työelämän ongelmia ja muita ongelmia. (Holland 1973, 15; Super 1957, 220–221.) Vuosina 2007–2014 kuljettajakoulutukseen hyväksytyjen vastauksista löytyi A-tyyppin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 1,5 %, vähän. Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulomakkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2) tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin perustelemaan, miksi hakija haluaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään sopiva kuljetusalalle (liite 1 ja 2). Tutkimusaineistosta poimitut taideharrastuksiin liittyvät tekstikatkelmat viittaavat A-tyyppiin:

O4: Soitan bassoa bändissä.

O75: laajaa ammattitaitoa, varmuutta töihin, harrastuksena lentokonebongaus/kuvaaminen

O129: musiikki, opiskelen konservatoriossa 6:tta vuotta, soitan rumpuja bändeissä

O135: Sali, kitaransoitto, metsästys

O137: valokuvaus, polkupyöräily, autojen laittoa

O139: Olen 15-vuotias, harrastan VPK:ta ja valokuvausta.

O153: Harrastan rumpujen soittoa.

O168: Harrastan partiota. Ohjaan kokkikerhoa.

O204: urheilu ja lukeminen.

Kuljettajakoulutukseen pyrkivät kertovat taiteellisesta minästään harrastustensa kautta. Niin soittoharrastus, lentokonebongaus tai valokuvaaminen viestivät hakijan taiteellisesta luovuudesta. Harrastukset voivat parhaimmillaan tukea ammatillista kasvua ja uraa koko elämän ajan. Superin (1957) mukaan myös nuoruuden roolileikit, harrastukset ja realiteettien oppiminen koulussa ja vapaa-aikana kasvattavat tietoisuutta henkilökohtaisista ominaisuuksista ja niiden sopivuudesta erilaisiin ammatteihin. Ihmiset eroavat toisistaan kyvyiltään, persoonallisuudeltaan, tarpeiltaan, arvoiltaan, kiinnostuksiltaan, piirteiltään ja minäkuvaltaan. Ammatillinen kehittyminen on olennaisesti ammatillisen minäkuuvan toteuttamista, joka on synteisien ja kompromissien tekoa. Tyytyväisyys työhön ja elämään riippuu siitä, missä määrin yksilö löytää sopivia purkautumisväyliä kyvyilleen, arvoilleen, kiinnostuksilleen ja minäkuvalleen. (Super 1957, 177–254); Jusi 2010, 27.) Eri tutkimusten mukaan yksilön näkökulmasta tarkasteltuna ammatillisen uran muotoutumisessa on tapahtunut siirtyminen organisaation sisällä tapahtuvasta urasta monimuotoiseen, proteaaniseen uraan. Monimuotoisessa urassa korostuu horisontaalinen kasvu, jolle on ominaista osaamisen jatkuva monipuolistuminen (Hall & Mirvis 1996; Fletcher 1996). Kram ja Hall (1996) kuvaavat yksilön uraa kokonaisuudessaan synteiesiksi, joka ajan myötä yhdistää yksilön työroolin ja identiteetin. (Leskelä 2005, 114.)

Opetussuunnitelmaan 2015 taiteen ja kulttuurin alueen osaamisvaatimukset koskevat myös kuljettajan ammattiin tähtääviä opiskelijoita. Tulevan ammattikuljettajan osaamista on myös se, että hän oppii tunnistamaan taiteen ja kulttuurin eri ilmenemismuotoja ja hyödyntämään niitä ja että hän osaa tutkia, ilmaista ja tulkita kulttuurista todellisuutta, esimerkiksi musiikin, tanssin, teatterin, kirjallisuuden, median, kuvataiteen tai käsityön keinoin. Hänen tulee osata arvioida ja soveltaa monimuotoista suomalaista kulttuuriperintöä ja oman alan vakiintuneita käytäntöjä ja erityisesti noudattaa kulttuurisesti kestävä kehityksen periaatteita ja ymmärtää valintojensa kulttuuriset vaikutukset. Lisäksi hänen tulee osata kehittää estetiikan tuntemustaan omalla alallaan ja soveltaa hankkimaansa taiteen ja kulttuurin osaamistaan omassa työssään. (OPS 2015, 166.) Yleiseen avaintaitovaatimukseen on kiteytetty kuljetusalan opiskelijan taiteen ja kulttuurin alueen osaamisvaatimus: opiskelija tai tutkinnon suorittaja ottaa toiminnassaan huomioon oman alansa esteettiset tekijät. Hän edistää ja ylläpitää työympäristönsä viihtyisyyttä ja muuta esteettisyyttä. (OPS 2015, 179.)

Sosiaaliseen persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva sosiaalinen tyyppi eli **S-tyyppi** on ”ymmärtäjä ja auttaja” ja suosii ihmissuhdetöitä. Hänen arvomaailmansa rakentuu eettisyydelle ja sosiaalisuudelle kaikessa toiminnassa, ja asenteissa korostuu empaattisuus ja auttaminen (Holland 1973, 16; Super 1957, 220.) Vuosina 2007–2014 kuljettajakoulutukseen hyväksytyjen vastauksista löytyi S-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 10 %. Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulomakkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2) tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin perustelemaan, miksi hakija haluaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään sopiva kuljetusalalle (liite 1 ja 2). Alla olevat tekstikatkelmat viittaavat S-tyyppiin:

- O35: [odotan] uusia kokemuksia, hyvää luokkahenkeä
- O72: Olen avoin, empaattinen ja iloinen.
- O75: Olen iloinen, sosiaalinen ja huumorintajuinen.
- O80: Odotan koulutukselta hauskoja ja rentoja hetkiä.
- O81: Olen ihmisten kanssa pärjäävä, haluan pätevyiden.
- O110: pidän ihmisten auttamisesta, pidän liikenteessä ajamisesta ja tavarankuljetuksesta.
- O107: tulen hyvin ihmisten kanssa toimeen, olen kaksikielinen
- O128: positiivinen, tulen toimeen ihmisten kanssa, haluan linja-autonkuljettajaksi.

Kuljettajakoulutukseen pyrkivien tekstit viestivät eksplisiittisesti yhteisöllisyyttä. Ammattikuljettajan työ luokitellaan palveluammattiksi, jossa tarvitaan myös sosiaalisia taitoja. Kuljettaja joutuu työssään toimimaan monenlaisten ihmisten kanssa. Suorittaessaan esimerkiksi ”annetun kuljetustehtävän sekä jakelu- että runkoliikenteessä” kuljettajan on suoriuduttava erilaisissa olosuhteissa ja tultava toimeen erilaisten ihmisten kanssa sekä ”osattava toimia oikein asiakaspalvelutilanteissa” (OPS 2015, 24). Ihmisten kanssa hyvin toimeen tulevia ammattilaisia tarvitaan käytännön asiakaspalvelutilanteissa; varsinkin tavaroiden jakelu- ja keräilytehtävissä kuljettaja toimii vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Asiakaspalvelutaidot korostuvat erityisesti linja-autonkuljettajan työssä, joka on päivittäistä asiakkaiden kohtaamista ja palvelemista. ”Logistiikan perustutkinnon suorittaneen on osattava palvella henkilö- tai tavaraliikenteessä asiakkaita eri tilanteissa heidän tarpeidensa ja odotustensa mukaisesti ja hyviä käytöstapoja noudattaen. Hänen on osattava huolehtia asiakkaiden ja omasta turvallisuudesta. [- -]. Hänellä on oltava luovuutta, innovatiivisuutta ja rohkeutta tehdä itsenäisiä ratkaisuja työntekijänä tai ammatinharjoittajana.” (OPS 2015, 175). Koulutuksessa joudutaan ottamaan huomioon yhteisöllisen osaamisen vaatimus.

Holland (1973) ja Super (1957) korostavat persoonallisuuspiirreorois-
saan yksilön oppivan ammatillisen suuntautumisensa oman persoonallisuuden
ja ympäristön vuorovaikutusprosessissa. Ammattikuljettaja joutuu työtehtävis-
sään kohtaamaan erilaisia ihmisiä eri tilanteissa. Tämä mahdollistaa jatkuvan
sosiaalisen osaamisen kehittymisen työelämässä ja vahvistaa samalla ammatil-
lista identiteettiä. Superin (1963) mukaan persoonallisuus kehittyykin kaikessa
vuorovaikutuksessa: perheessä, vertaisryhmissä, koulussa ja työpaikoissa. Ih-
misen tarpeet, arvot, intressit, älykkyys, kyvyt ja erityistaidot muuttuvat ikä-
kausittain ja elämäntilanteiden mukaan. Myös henkilön persoonallisuuden piir-
teet, kuten sosiaalisuus, eristäytyvyys, rehellisyys tai epärehellisyys ja asenteet,
kuten suhde itseen ja ympäristöön sekä minäkuva itsearvostuksena ja käsityk-
senä omista rooleista osana elämänympäristöjä kehittyvät yhteiskunnallisessa
vuorovaikutuksessa. (Super ym.1963; Jusi 2010 25–26.)

Johtavaan persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva johtava tyyppi eli **E-tyyppi**
on ”manageri”. Johtava tyyppi suosii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan johta-
mistehtäviä ja pyrkii vaikuttamaan henkilöiden kautta. Johtava tyyppi arvostaa
poliittisia ja taloudellisia arvoja. E-tyypin kiinnostus suuntautuu myynti ja joh-
tamistehtäviin. Johtavan tyypin suhtautumisessa korostuu organisaation me-
nestyminen ja hyvinvointi ennen yksilön hyvinvointia. (Holland 1973, 16 -17;
Super 1957, 220). Vuosina 2007–2014 kuljettajakoulutukseen hyväksytyjen
vastauksista oli tulkittavissa E-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia
viittauksia 10,4 %. Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulo-
makkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2)
tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin perustelemaan, miksi hakija ha-
luaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään sopiva kuljetusalalle. (ks.
liite 1 ja 2). Tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat E-tyyppiin:

O138: Aion jatkaa perheessämme toimivaa kuljetusyritystä.

O150: Tulevaisuudessa haluaisin päästä isän jatkajaksi – tai minulle ostetaan oma
auto. Odotan haastavia tilanteita.

O191: Koulun jälkeen aion mennä vanhempien kuljetusyritykseen töihin.

O207: Odotan koulutukselta että opin yhdistelmä-ajoneuvon perustaidot. Haaveena
olisi perustaa oma yritys.

O231: Isäni kuljetusliike on innostanut minua logistiikkalinjalle koko peruskoulun.
Odotan ammattipätevyyttä itselleni.

O287: Odotan sitä että pääsisin kouluun. Koulun jälkeen olis kotona varma työpaik-
ka koska jatkaisin Isäni yritystä.

Kuljettajakoulutukseen pyrkivien tekstikatkelmat viestivät ammatillisten ura-
toiveiden suuntautuvan elinkeinoelämään; tavoitteena on jatkaa perheyritys-
tä – tai ainakin olla vaikuttava osapuoli perheyrityksessä – tai perustaa oma
yritys. Tutkimusaineistossa kuljetusalan yrittäjyys oli joka kymmenennen oppi-

laaksi valitun tulevaisuuden toiveena. Kuljetusyrittäjäperheistä koulutukseen tulleet opiskelijat ovat työllistyneet hyvin opiskelun jälkeen. Työllistymistä on edistänyt se, että opiskelijoista jotkut, vuosittain 1–2 opiskelijaa, ovat suorittaneet opiskelun yhteydessä tai sen jälkeen myös tavaraliikenneyrittäjäkoulutuksen ja saaneet pätevyuden toimia itsenäisenä kuljetusyrittäjänä.

Logistiikan kuljettajakoulutus tarjoaa ammattitaitoa monipuolisesti rakentavan lähtökohdan kuljetusyrittäjyyteen. Opetussuunnitelmaan sisältyy kolme erillistä yrittäjyysopintokokonaisuutta. Kaikille kuljetusopiskelijoille järjestetään ensimmäisenä lukuvuotena Yrittäjyys ja yritystoiminta –opetusjakso, jonka osaamistavoitteiksi on kirjoitettu opetussuunnitelman 2015 mukaan seuraavaa: Opiskelija osaa arvioida ja tunnistaa oman osaamisensa ja omat vahvuutensa, osaa ideoida omaa liikeideaa ja sen kehittämismahdollisuuksia, osaa arvioida mahdollisuuksiaan ryhtyä yrittäjäksi, osaa selvittää omia ammatillisia verkostojaan, osaa tunnistaa kannattavan liiketoiminnan periaatteet sekä osaa arvioida oman yrittäjyyden ja yritystoiminnan merkitystä omalle hyvinvoinnilleen ja Suomen kansantaloudelle. (OPS 2015, 155.)

Lisäksi opiskelija saa tietoa yrityksen suunnittelusta ja toiminnasta kahden muun lukuvuoden aikana. Osaamisen näkökulmasta valinnaisena toteutettava Yritystoiminnan suunnittelun opetuskokonaisuus antaa valmiudet arvioida oman osaamisensa tuotteistamista tai markkinoilla olevaa liiketoimintamahdollisuutta, selvittää perustettavan yrityksen liiketoimintaympäristöä ja kilpailutilannetta, esittää liikeidean ja yritysmuodon, laatia yritykselle liiketoimintasuunnitelma ja laatia yrityksen perustamiseen liittyvät asiakirjat. (OPS 2015, 100.)

Myös Yrityksessä toimimisen opintokokonaisuus on valinnainen. Se antaa valmiudet arvioida oman alan tarjontaa ja uusien asiakkaiden löytymistä tuotteistamisen lähtökohdista, täsmentää taloudellisesti kannattavan liikeidean ja kehittää toiminta-ajatuksen, suunnitella yrityksen toimintaa tavoitteellisesti ja asiakaslähtöisesti, tehdä yrityksen toimintaan liittyviä työtehtäviä, hankkia yhteistyökumppaneita ja rakentaa liiketoiminnan edellyttämiä verkostoja, esitellä yrityksen toimintaa erilaisissa tilanteissa, käyttää toiminnassaan apuna tieto- ja viestintäteknikkaa, toimia yrityksessä osana ryhmää, mutta kykenee myös itsenäiseen toimintaan ja päätöksentekoon sekä arvioida yrityksen kehittämistarpeita. (OPS 2015, 106.)

Kuljetusalojen toimintaympäristöt ovat yhä kansainvälisempiä ihmisten ja tavaroiden liikkuvuuden lisääntyessä erityisesti EU-alueella. Markkinoiden kansainvälistyminen synnyttää useilla aloilla osin täysin uusia logistiikkatarpeita ja -rakenteita. Vastaavasti vientiteollisuuden aloilla kansainvälistyminen edellyttää uusien markkinoiden hallintaa jakelun osalta ja osin jakeluketjun ulkoisille markkinoille. Jakelualan laajentuminen ja samanaikaisesti yhä tehokkaammin ajoitettavat toimitukset lisäävät moninkertaisiksi koko logistisen ketjun hallintaan sisältyvät vaikeudet. Tavarantoimittajien on pystyttävä kaikilla jakelualueillaan kilpailemaan paikallisten valmistajien kanssa toimitusten täsmällisyydessä, nopeudessa ja kustannustehokkuudessa. (OPS 2015, 170–171.) Muuttuvat toimintaympäristöt haastavat kuljettajakoulutuksen yrittäjäkoulu-

tuksen osaamisen tarkastelukulmasta katsottuna pedagogisesti. Ei vähiten yrityksen johtamisen osaamisen osalta.

Konventionaaliseen persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva konventionaalinen tyyppi eli **C-tyyppi** on ”numerodatatyyppi”. C-tyyppi tyyppi suosii systemaattisen toiminnan ammatteja ja suuntautuu esimerkiksi selväpiirteisiin tietojen käsittelyyn liittyviin tehtäviin. Liike-elämän arvot ja taloudelliset arvot korostuvat. C-tyyppi on huolellinen ja tunnollinen, joten suhtautumisessa korostuvat järjestyksen pito ja pikkutarkkuus. Taiteen ammatteihin konventionaalinen tyyppi suhtautuu torjuvasti. (Holland 1973, 17–18; Super 1957, 220).

Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulomakkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2) tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin perustelemaan, miksi hakija haluaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään sopiva kuljetusalalle (liite 1 ja 2). Vuosina 2007–2014 kuljettajakoulutukseen hyväksytyjen vastauksista ei löytynyt lainkaan C-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia (0 %).

Ammattiosaamisen näkökulmasta katsottuna kuljettajan keskeistä ammattitaitoa on järjestelmällisesti, johdonmukaisesti ja huolellisesti toimiminen. Opetussuunnitelman mukaan logistiikan tehtävissä toimiminen edellyttää tilaus-toimitusketjun ymmärtämistä, yrittäjämäistä asennetta, yrittäjäystaitoja ja hyviä asiakaspalvelu- ja kommunikaatiotaitoja palvelun onnistumiseksi. Tietoteknisten valmiuksien lisäksi tarvitaan tiedon hankintataitoja, suunnittelutaitoja ja olennaisen tiedon erottelutaitoja. Logistiikka-alalla työskentelevän arvopäämäärinä ovat korkea työn laatu, luotettavuus, turvallisuus sekä asiakastyytyväisyys. (OPS 2015, 174.)

Teknologia vaatii systemaattista osaamista myös ammattikuljettajan tehtävissä. Opetussuunnitelman mukaan telemaattisten sovellusten kehitys logistiikan eri osa-alueilla kasvaa jatkuvasti. Uusia teknologisia ratkaisuja hyödynnetään enenevässä määrin logistiikan ohjauksessa. Telematiikan opetuksella ammatillisessa koulutuksella pyritään antamaan opiskelijoille henkilökohtaisen tietojenkäsittelyn perustietojen lisäksi perustiedot telematiikan mahdollisuuksista ja järjestelmistä sekä sovellusten käyttökohteista ja vaatimuksista. (OPS, 173.) Konventionaalisten toimintatapojen tiedostaminen ja opettaminen muun muassa turvallisuuskulmasta katsottuna on pedagoginen haaste kuljettajakoulutuksessa.

Viestijä – vuorovaikuttaja-persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluva vuorovaikuttajatyypin eli **LI-tyyppi** on luonteeltaan ”sanoilla vaikuttaja”, joka suosii vuorovaikutteista vaikuttamista. Kiinnostus suuntautuu ilmaisemiseen ja vaikuttamiseen toisiin. Tyypillisiä ammattitoiveita ovat lakimies, kirjailija ja toimittaja. LI-tyyppi arvostaa yhteisöllistä toimintaa ammattitehtävissä ja haluaa olla mukana ihmisten asioiden selvittelyssä ja hoitamisessa. Suhtautumisessa korostuu tavoitteellisuus, ja vuorovaikuttajana hän toimii tavoitteissaan tilanteiden mukaisesti. (Super 1957, 220.)

Opiskelijaksi pyrkiviltä kysyttiin hakutilanteessa hakulomakkeen mukaan 1) harrastuksista, alaan liittyvistä ja muista harrastuksista, 2) tulevaisuuden suunnitelmista ja 3) pyydettiin perustelemaan, miksi hakija haluaa tähän koulutukseen ja miksi hän on mielestään sopiva kuljetusalalle (liite 1 ja 2). Vuosina 2007–2014 kuljettajakoulutukseen hyväksytyjen vastauksista ei löytynyt lainkaan LI-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia (0 %).

Viestinnän taidot ovat ammattikuljettajan tehtävien sujumiseksi keskeisessä roolissa. Ammattikuljettaja tarvitsee työssään monipuolisia viestinnän taitoja. Kuljettajakoulutuksen opetussuunnitelmassa tarjotaan yksi pakollinen ja yksi valinnainen tietoa syventävä opintokokonaisuus. Viestintätaitojen perusosaamisen tavoitteena on, että opiskelija osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, ymmärtää logistiikan alaan liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet ja olennaisen sisällön ja tarkoituksen. Tavoitteena on myös osata hakea tietoa eri tietolähteistä ja käyttää tietoa sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita. Keskeistä on myös osata hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussa sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi. Lisäksi osaamistavoitteena on, että opiskelija osaa laatia alaan liittyviä kirjallisia töitä, osaa hyödyntää äidinkielen oppimisen luku- ja opiskelestrategioita sekä ymmärtää äidinkielen sekä kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkityksen alan ja ammatin kannalta. (OPS 2015, 115.) Opiskelijalla on mahdollisuus syventää viestinnän taitojaan valinnaisen opintokokonaisuuden aikana. Koulutuskokonaisuuden tavoitteena on, että opiskelija osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielen taitoaan, osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan, osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätyötaitojaan, osaa käyttää ja tulkita erilaisia tekstilajeja sekä tuntee kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin muotoja ja merkitystä. (OPS 2015, 116.) Käytännössä viestintätaitojen kehittäminen ja kehittyminen vaativat oppiaineen integroimista ammattiaineisiin, jotta työpaikoilla opitaan organisoimaan yksin ja yhdessä suunnittelupalavereja, kokouksia ja niin edelleen ja osallistumaan niihin. ”Opiskelijan pitää osata viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa” (OPS 2015, 114).

5.2 Työssäoppimisen (TOP) ohjaajien näkemykset

Tässä alaluvussa 5.2. esitellään ja tarkastellaan työssäoppimisen ohjaajien¹³ haastattelujen tutkimustulokset, toisin sanoen vastataan toiseen alakysymykseen 1.2 *Miten työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät haastatteluaineistossa ammatilliseen koulutukseen ammatillisen osaamisen näkökulmasta Hollandin ja Superin urateorioiden kehityksessä tarkasteltuna?* Tuloksia tarkastellaan kahdessa osassa. Ensin alaluvussa 5.2.1 esitellään työssäoppimisen ohjaajien vastauksista persoonallisuuspiirreluokkiin viittaavat tulokset ja tulki-

¹³ Tutkimuksen työssäoppimisen ohjaajien (10) ammatillinen tausta: keskiasteen logistiikka-alan tutkinto (5), toisen asteen logistiikka-alan tutkinto (4), ammattimies (1); työssäoppimisen ohjaajakokemus 3–15 vuotta; logistiikka-alan kokemus 10–30 vuotta.

taan niitä urateoriakehikossa. Sitten alaluvussa 5.2.2 esitellään työssäoppimisen ohjaajien rekrytoinnin ja koulutuksen kehittämisehdotuksia työelämän osaamisen näkökulmasta tulevaisuuden kannalta.

5.2.1 Työelämän osaamisvaatimuksista

Taulukkoon 3 on kvantifioitu työssäoppimisenohjaajien haastattelujen (liitteet 3 ja 4) tulokset. Taulukosta ilmenee, miten työssäoppimisen ohjaajien haastatteluvastauksissa viittaukset persoonallisuuspiirreluokkiin jakaantuvat määrällisesti piirre teoriaa soveltavassa viitekehyksessä (taulukko 1). Tällä aineistoanalyysillä on saatu tutkimuksen tavoittelemaa vertailutietoa työelämän ja kuljettajakoulutuksen kohtaannosta ammatillisen osaamisen tarkastelukulmasta.

TAULUKKO 3 Työssäoppimisen (TOP) ohjaajien haastattelujen tulokset kvantifioituna: persoonallisuuspiirteisiin viittausten määrä vuoden 2014 syksyn haastateluissa

Persoonallisuuspiirteet - koodiluokka	R-tyyppi realistinen	I-tyyppi intellektuaalinen	A-tyyppi taiteellinen	S-tyyppi sosiaalinen	E-tyyppi johtava	C-tyyppi konventionaalinen	L-tyyppi viestijä, vuorovaikuttaja	yhteensä viittauksia
TOP-ohjaajien viittausten määrä	10	9	0	11	2	4	4	40
%	25 %	22,5 %	0 %	27,5 %	5 %	10 %	10 %	100 %

Taulukko osoittaa, että työssäoppimisen ohjaajat ovat haastatteluvastauksissaan viittaneet persoonallisuuspiirreluokkiin seuraavasti: sosiaalinen luokkaan eniten, 27,5 %, lähes yhtä paljon myös realistinen luokkaan 25 % ja intellektuaalinen luokkaan 22,5 % ja sekä konventionaalinen että viestijä/vuorovaikuttaja luokkiin molempiin yhtä paljon, 10 %. Johtavaan luokkaan viitattiin 5 % verran, ja taiteellinen luokkaan ei viitattu lainkaan (0 %).

Työssäoppimisen ohjaajat edustavat ammattiosaajia, mikä ilmenee taulukon tuloksesta: karkeasti taulukkoa tulkiten työssäoppimisen ohjaajien mukaan ammattikuljettajan ammattiminä rakentuu pääosin kolmen persoonallisuuspiirreluokan piirteistä, sosiaalisen, realistisen ja intellektuaalisen tyyppin persoonallisuuspiirteistä, jotka yhdessä muodostavat kuljettajan ammattiminän kivijalan. Ammattikuljettajan persoona rakentuu tasavahvasti näistä kolmesta persoonallisuuspiirteestä: käytännön työssä ammattikuljettajalla tulee olla sosiaalisia taitoja, hänen pitää osata toimia ammattimaisesti kuljetustehtävissä ja ratkaista itsenäisesti ja vastuullisesti ongelmatilanteita. Työssäoppimisen ohjaajien mukaan ammattiminä täydentyy konventionaalisen ja vuorovaikutuksellisen tyyppin piirteillä; ammattikuljettajan tehtävässä tulee toimia johdonmukaisesti sovitulla ja tehtävän edellyttämällä tavalla ja myös osata "lukea" ympäristöä. Työs-

säöppimisen ohjaajien vastauksista löytyi vähän, 5 % verran, johtavan eli E-tyypin persoonallisuuspiirteisiin viittaavia tekstejä. Tulos on odotettu, koska ammatillisen peruskoulutuksen kuljettajakoulutuksessa kyse on yksilön palveluammattiin kouluttamisesta, ei johtamisosaamisesta. (Super 1957; Holland 1973). Taulukossa herättää huomiota taiteellinen luokka, johon ei viitattu lainkaan. Opetussuunnitelman 2015 mukaan kuljettajakoulutuksen ammatilliseen perustutkintoon sisältyy myös taide- ja kulttuurialan opintokokonaisuus, jonka tarkoituksena on monipuolistaa ammatillista osaamista myös esteettikan ja esteettisen luovuuden suuntaan. Esimerkkinä mainitaan kuljettajan siisti työympäristö ja sen merkitys työhön. Työssäoppimisen ohjaajien aineistossa ei tullut esille millään tavoin esteettinen ammattiminä.

Työssäoppimisen (TOP) ohjaajia haastateltiin haastattelutilanteessa teemalomakkeen mukaan. Heiltä kysyttiin:

1. Kuljettajien ammattitaitovalmiudet, arvot ja asenteet
2. Miten saataisiin hyviä opiskelijoita koulutukseen?
3. Miten työssäoppimisen ohjaus pitäisi järjestää?
4. Millainen oppimisympäristö olisi hyvä?
5. Miten käytännön harjoitukset pitäisi hoitaa?
6. Miten opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyö pitäisi järjestää?
7. Miten tulevaisuus muuttaa ammattitaitovaatimuksia?

Taulukon tulosta tulkitaan seuraavassa piirreluokittain:

Realistinen persoonallisuuspiirreluokka

Realistinen tyyppi eli **R-tyyppi** on "duunari". Realistinen tyyppi suosii realistisia, konkreettisia työtehtäviä ja rooleja. Realistinen tyyppi arvostaa taloudellista turvallisuutta ja tekemistä, mutta ei tiedettä ja tekniikkaa. Realistinen tyypin suhtautumisessa ja toiminnassa korostuu materia. (Holland 1985, 19; Super 1957, 220.) Työssäoppimisen ohjaajien haastatteluvastauksista oli tulkittavissa R-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 25 %.

Työssäoppimisen ohjaajilta kysyttiin haastattelussa, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-auton kuljettajalla olla. TOP-tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat R-tyyppiin:

T1: Polttoaineputsarit on osattava vaihtaa.

T3: Kaluston käsittely ja hahmotuskyky on oltava

T4: Tekniikasta osattava esim. päätteet, rahtikirjat tulevat päätteille. Kylmälaitteet, siisteys, lämpötilat hallittava.

T5: Kuorman lastausta, sitomista, kuormaajan käyttöä ja rahtikirjojen täyttämisharjoittelua pitäisi olla.

T9: Jakelutyö on fyysisistä työtä. Metsurin työ on raskasta ja myös jakokuskin työ on raskasta.

Työssäoppimisen ohjaajien tekstit kertovat eksplisiittisesti ammattikuljettajan työn fyysisyydestä ja konkreettisista työtehtävistä. Aineiston perusteella työssäoppimisen ohjaajat edellyttävät tulevilta kuljettajilta työssäoppimisen vaiheessa käytännön työtehtävien osaamisen perustaitoja, kuten huoltoon, kaluston käsittelyyn, kylmälaitteisiin, kuorman käsittelyyn ja rahtikirjojen käsittelyyn liittyvää osaamista. Koska työ on raskasta, opiskelijan fyysisellä kunnolla on merkitystä. Työtä voi kuvata arkisesti ”duunarin” työksi. Työssäoppimisen ohjaajien mukaan ammattikuljettajan ammattiminä rakentuu noin kolmanneksen verran realistisen persoonallisuuspiirteen kivijalalle.

Kuljettajakoulutuksen opetussuunnitelmassa 2015 korostuu ammatillisen perustutkinnon rakentuminen ammatillisten aineiden perustalle ja yhteisten aineiden perustalle suhteessa 81% : 19%. (OPS 2015.) Ammattikoulussa opitaan ammattiin teoreettisten opintojen ja käytännön harjoitteiden vuorotteluprosessissa.

Intellektuaalinen persoonallisuuspiirreluokka

Intellektuaalinen tyyppi eli **I-tyyppi** on ongelmanratkaisija, analyttikko, tieteilijä, ”älykkö”. Intellektuaalinen tyyppi suosii ongelmaratkaisuja ja on analyttinen. Intellektuaalinen tyyppi arvostaa loogista ja älyllistä toimintaa. Intellektuaalisen tyypin suhtautumisessa ja toiminnassa korostuu tieto. (Holland 1973, 14–15; Super 1957, 219.) Työssäoppimisen ohjaajien haastatteluvastauksista oli tulkittavissa I-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 22,5 %. Tutkimuksen tuloksen mukaan tämä tulos muodostaa osaltaan yhden kolmanneksen kuljettajan ammattiminän rakentumisen kivijalasta.

Työssäoppimisen ohjaajilta kysyttiin haastattelussa, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-auton kuljettajalla olla. TOP-tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat I-tyyppiin:

T1: Tietotekniikkaosaamista [tarvitaan].

T3: Lähtisin motivaatiosta ja aktiivisuudesta.

T5: Pitää ymmärtää terminaalitoimintojen perusteet. Rahdituspainot pitää hallita. Tekniikasta on oltava kiinnostunut. Rahtikirjan täyttäminen oikein on ongelmallista. Jopa päiväyksen laittaminen on ongelmallista.

T5: Asenteena on oltava halu alalle. Kutsumus, ei työvoimakoulutuksen sanominen. Halu kehittyä alalla on oltava. [- -]. Asenteen ymmärtäminen on tärkeää.

T6: T4: Matematiikka tärkeä, lavametrit, arvosanoilla on myös merkitystä valinnalle.

T7: Tieto ja taito on oltava kohdallaan. Kaikki on mahdollista. Saksassa jo yksi kuljettaja ohjaa useampaa ajoneuvoa. Valmiudet kasvavat. Kuskien on tiedettävä entistä enemmän.

T9: Väärällekin alalle hakeneita löytyy. Rahtikirjan täyttäminen oikein on ongelmallista.

T9: Itseaktiivisuutta on oltava. Jos ei ole kiinnostusta ja oma-aloitteisuutta, niin ei ole alalle.

T10: Tietotekniset taidot pitää olla hyvät. Koulussa pitää painottaa enemmän tietotekniikkaan ja niiden taitojen harjoitteluun. Ajoneuvot kehittyvät enemmän tietoteknisiksi.

T10: Pitää olla itsenäiseen työskentelyyn pystyvä.

Työssäoppimisen ohjaajien tekstit kertovat eksplisiittisesti, että kuljettajan työ edellyttää loogista ajattelua ja tiedon merkityksen ymmärtämistä. Aineiston perusteella työssäoppimisen ohjaajat pitävät tärkeänä, että tulevilla kuljettajilla jo työssäoppimisen vaiheessa on riittävät matemaattiset tiedot ja taidot hallinnassa ja looginen ajattelukyky. Käytännön työssä kuljettaja joutuu esimerkiksi arvioimaan kuorman kokoa suhteessa liikenneturvallisuusmääräyksiin. Kuljettajan on myös osattava laskea kuljetettavien tavaroiden painot ja lavametrit.

Myös kuljetuskoulutuksen opetussuunnitelman ammattiosaamisvaatimuksena painotetaan matemaattista ja loogista ajattelua; opiskelija tai tutkinnon suorittaja osaa "valita työtehtävän edellyttämän kuorma-auton ja siihen soveltuvan kuormatilan" (OPS 2015, 16 ja 24). Aineiston mukaan työssäoppimisen ohjaajat korostavat intellektuaalisten persoonallisuuspiirteiden eli I-tyypin piirteiden merkitystä toisen kolmanneksen verran ammattikuljettajan ammatin rakentumisen kivijalkana.

Taiteellinen persoonallisuuspiirreluokka

Taiteellinen tyyppi eli **A-tyyppi** on "esteetikko", joka välttää tiedollisesti ja täsmällisesti määriteltäviä (konventionaalisia) työtehtäviä. Taiteellinen tyyppi suosii taiteita ja luovia ammattialoja. Taiteellisesti luova. Taiteellinen tyyppi arvostaa kauneutta ja ilmaisuvapautta. Taiteellisen tyypin suhtautumisessa korostuu riippumattomuus. (Holland 1973, 15; Super 1957, 220–221.)

Työssäoppimisen ohjaajilta kysyttiin haastattelussa, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-auton kuljettajalla olla. Työssäoppimisen ohjaajien haastattelussa ei ilmennyt lainkaan viittauksia taiteellinen persoonallisuuspiirre luokkaan (0 %).

Kuljetuspalvelujen osaamisalan opetussuunnitelmassa 2015 avaintaitovaatimukseen sisältyy kuljettajaopiskelijan taiteen ja kulttuurin alueen osaamisvaatimus: opiskelija tai tutkinnon suorittaja ottaa toiminnassaan huomioon oman alansa esteettiset tekijät. Hän edistää ja ylläpitää työympäristönsä viihtyisyyttä ja muuta esteettisyyttä. (OPS 2015, 179.) Opetussuunnitelmaan 2015 taiteen ja kulttuurin alueen osaamisvaatimukset koskevat myös kuljettajan ammattiin tähtäviä opiskelijoita. Tulevan ammattikuljettajan osaamista on myös se, että hän oppii tunnistamaan taiteen ja kulttuurin eri ilmenemismuotoja ja hyödyntämään niitä ja että hän osaa tutkia, ilmaista ja tulkita kulttuurista todellisuutta, esimerkiksi musiikin, tanssin, teatterin, kirjallisuuden, median, kuvataiteen tai käsityön keinoin. Hänen tulee osata arvioida ja soveltaa monimuotoista suomalaista kulttuuriperintöä ja oman alan vakiintuneita käytäntöjä ja erityisesti noudattaa kulttuurisesti kestävä kehityksen periaatteita ja ymmärtää valintojensa

kulttuuriset vaikutukset. Lisäksi hänen tulee osata kehittää estetiikan tuntemustaan omalla alallaan ja soveltaa hankkimaansa taiteen ja kulttuurin osaamistaan omassa työssään. (OPS 2015, 166.) Ammatillisen koulutuksen taiteen ja kulttuurin osaamisalueen vaatimukset eivät ulotu työelämän todellisuuteen tutkimusaineiston mukaan. Tämä on koulutettavien ammatillisen minän monipuolistamisen pedagoginen kehittämishaaste, joka odottaa tiedostamista ja vaatii opettajien ja työssäoppimisen ohjaajien toiminnan aiempaa tiiviimpää integrointia.

Sosiaalinen persoonallisuuspiirreluokka

Sosiaalinen tyyppi eli **S-tyyppi** on ”ymmärtäjä ja auttaja”. Sosiaalinen tyyppi suosii ihmissuhdetöitä ja välttää realistisia, konkreettisen tuotantoon tai materiaalin käsittelyyn liittyviä tehtäviä. Sosiaalinen tyyppi arvostaa eettisyyttä ja sosiaalisuutta kaikessa toiminnassa. Sosiaalisen tyyppin suhtautumisessa korostuu empaattisuus ja auttaminen. (Holland 1973, 16; Super 1957, 220.)

Työssäoppimisen ohjaajien haastattelun vastauksista löytyi eniten viittauksia sosiaalinen persoonallisuuspiirreluokkaan, 27,5 %. Tutkimuksen tuloksen mukaan tämä muodostaa kolmannen kolmanneksen kuljettajan ammattiminän rakentumisen kivijalasta. Työssäoppimisen ohjaajilta kysyttiin haastattelussa, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-autonkuljettajalla olla. TOP-tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat S-tyyppiin:

T1: Tarvitaan normaalit arvot; rehellisyys. [- -] Hyviä tyyppisiä on ollut. Helppo on ollut pelata.

T2: Tiukka kuri, jotta oppisi työelämän pelisäännöt. Ei yrityksen asioita someen.

T3: Opiskelijoita on ohjattava verbaalisen ja hyvän kuljettajan mukaan. Nuoren voi olla vaikea kysyä.

T4: Huono asia on mennä mediaan kertomaan. Pitäisi jättää pois. Päivän tapahtumat eivät kuulu sinne. [- -]. Ei saa kertoa yrityksen työasioita. Asiakaspalvelusta on tultava kiitosta.

T5: [Pitää ymmärtää] miten pitää asiakkaiden luona käyttäytyä, koska kuljettaja on yrityksen tärkein käyntikortti. Psykologisten testien avulla voisi selvittää soveltuvuutta alalle.

T5: On jouduttu puuttumaan. Varsinkin nuoret ottavat työpäivän aikana kuvia ja laittavat niitä nettiin.

T5: Asiakkaat koko ajan entistä enemmän arvostavat asiakaspalvelua, kuljettajan ammattitaitoa. Kuljettajan pitää pystyä vastaamaan asiakkaalle erilaisissa asiakaspalvelutilanteissa. Niiden merkitys kasvaa tulevaisuudessa.

T6: On oltava sosiaalinen, rauhallinen ja osattava suomen kieltä. On oltava asiakaspalveluun soveltuva.

T8: Asiakkaat arvostavat kuljettajan ystävällisyyttä, palvelu tärkeä, sosiaalinen, rauhallinen, soveltuu asiakaspalveluun, kuuluminen joukkoon.

Työssäoppimisen ohjaajien tekstit kertovat eksplisiittisesti, että kuljettajan työ edellyttää yhteisöllisyyttä, pelisääntöjen hyväksyntää ja sosiaalisia taitoja. Työssäoppimisen ohjaajien näkemykset ammatin kuvauksesta, arvoista ja avaintaidoista yhtenevät kuljetuspalvelujen osaamisalan opetussuunnitelman 2015 kanssa. Sosiaalisten taitojen merkitys ei ole ohjaajien mukaan vähäinen, vaan pikemminkin välttämätön kuljettajan ammattinän rakentumisen osa-alue; kuljettajan ”on suhtauduttava arvostavasti sidosryhmiin yrityksessä ja sen ulkopuolella” (OPS 2015, 171). Kuljetuspalvelut on tyypillisenä palvelualana merkittävä työllistäjä. Työelämässä tarvitaan ammattitaitoisia henkilöitä kuljetustehtäviin. Logistiikka-alan palvelut ja toiminta räätälöidään entistä enemmän asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. (OPS 2015, 171.) Kuljetuspalvelujen osaamisalan suorittaneen on osattava toimia asiakaspalvelun ja kuljetusten tehtävissä. Hänen on osattava kuljettaa asiakkaan tuotteita kannattavasti ja turvallisesti sekä palvella asiakkaita (OPS 2015, 171).

Kuljetuspalvelujen osaamisalan opetussuunnitelman 2015 arvoperustan mukaan logistiikan alan työn keskeisenä vaatimuksena on hyvä työmoraali ja ammattietiikka sekä yhteistyöhaluisuus. Toiminta perustuu kestäville arvoille, rehellisyydelle ja vastuullisuudelle. Työn hyvän laadun ja hyvän asiakaspalvelun tavoitteet korostuvat kaikissa tehtävissä. Työn tekemisen arvoina ovat ahkeruus, oma-aloitteisuus, sovitun noudattaminen ja kanssaihminen näkemysten arvostaminen. (OPS 2015, 171.) Tulevan kuljettajan on osattava käsitellä työpaikallaan eettisiä ongelmia ja ratkaista ne yleisesti hyväksyttävällä tavalla. Hänen on osattava käyttäytyä suvaitsevasti ja tasa-arvoisesti toisia ihmisiä kohtaan ja osattava ottaa toiset ihmiset huomioon käyttäytymällä työpaikan edellyttämällä tavalla ja huolehtimalla työpaikan viihtyisyydestä ja yleisestä siisteydestä. Työyhteisön jäsenenä hänen tulee hyväksyä työtoverien ja asiakkaiden erilaiset tunteet sekä hallita omat tunteensa palvelu- ja muissa vuorovaikutustilanteissa ja osattava vaalia suomalaista kulttuuriperintöä, arvostaa omaa ammattiaan ja oltava valmis jatkuvasti kehittämään itseään ja työtään. (OPS 2015, 171.)

Aineiston mukaan työssäoppimisen ohjaajat muistuttavat työssäoppijoita somen käytöstä: ”ei yrityksen asioita someen”. Opetussuunnitelman mukaan kuljetusopiskelijoita ohjataan vastuullisesti ja kannustetaan yhteiskuntataitojen opinnoissa hyödyntämään ”sosiaalista mediaa aktiivisen osallistumisen keinona” ja käyttämään ”sosiaalista mediaa oman ja /tai edustamansa yhteisön tai yrityksen asian edistämiseen” (OPS, 2015, 149) yrityksen pelisääntöjen mukaan. Lisäksi opetussuunnitelman mukaan tulevia kuljettajia ohjataan vastuullisesti noudattamaan ”annettuja työaikoja, sovittuja toimintatapoja” ja toimimaan ”joustavasti erilaisissa työtilanteissa”, edistämään ”osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä” ja kannustamaan ”muuta osallistumaan yhteiseen toimintaan” (OPS 2015, 154).

Johtava persoonallisuuspiirreluokka

Johtava tyyppi eli **E-tyyppi** on ”manageri”. Johtava tyyppi suosii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan johtamistehtäviä. Pyrkii vaikuttamaan. Johtava tyyppi

arvostaa poliittisia ja taloudellisia arvoja. E-tyypin suhtautumisessa korostuvat organisaation menestyminen ja hyvinvointi ennen yksilön hyvinvointia. (Holland 1973, 16 -17; Super 1957, 220.)

Työssäoppimisen ohjaajien haastatteluvastauksista oli tulkittavissa E-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 5 %. Kysyttäessä, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-autonkuljettajalla olla? TOP-tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat E-tyyppiin:

T2: Yrittäjyyttä pitäisi miettiä valinnassa, voitko nähdä itsesi yrittäjänä ja opetuksen alkuvaiheessa kerrottava yrittäjyydestä. Kuljetusalalla on paljon yrittäjyyttä. Yhden auton yrittäjyys lisääntyy.

T2: Motivaatio oltava hyvä, ei hällä väliä asennetta. [- -]. Opiskelijalla on oltava samat arvot kuin yrityksellä.

T3: Kuljettaja on asiakkaan päässä yrityksen käyntikortti.

T3: Pitäisi olla yhä enemmän yrittäjyysilmapiiriin ohjausta. [- -]. Yrityksen on saatava vastinetta työntööstä. [- -]. Vain kannattava yritys voi tarjota työpaikkoja. Yhteistyö on kaikkien vastuulla.

T6: Onko perheyrityksestä. Motivaation ja ammattiosaamisen kannalta on hyvä, jos hakija on yrittäjäperheestä.

T8: Varmaan yrittäjätausta auttaa ja voitko nähdä itsesi yrittäjänä. [- -]. Erilaisiin ja erikokoisiin yrityksiin tutustuminen olisi tärkeää, jotta näkemys alasta lisääntyisi.

T9: Asiakkaina on monenlaisia yrityksiä. Pitää sopeutua tehokkaaseen työhön. Ollaan useitten yritysten palveluksessa. Pitää sitoutua tehokkaaseen toimintaan. Kuljettajan tehtävä on tehdä kaikkensa.

T10: Kuljettajat esittelevät yleensä ylpeästi työtänsä.

Kuten jo aiemmin on todettu, työssäoppimisen ohjaajien vastauksista löytyi vähän, 5 % verran, johtavan eli E-tyypin persoonallisuuspiirteisiin viittaavia tekstejä. Tulos on odotettu, koska ammatillisen peruskoulutuksen kuljettajakoulutuksessa kyse on yksilön palveluammattiin kouluttamisesta, ei johtamisosaa- misesta. (Super 1957; Holland 1973). Työssäoppimisen ohjaajien tekstit viestivät yritysmaailman arvoista ja elinkeinoelämässä menestymisen asenneilmapiiristä. Työssäoppimisen ohjaajien vastauksista on tulkittavissa yrittäjämäisen työtavan vaatimus ja taloudellisten arvojen ymmärtäminen. Tutkimusaineiston mukaan jotkut ohjaajat painottavat yrittäjyyskasvatusta ja sen merkitystä osana kuljettajakoulutusta.

Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena onkin antaa logistiikan opiskelijalle valmiuksia myös yrittäjyyteen. (OPS 2015, 173.) Opetussuunnitelman avaintaitoina alleviivataan yksilön aloitekykyä ja yrittäjyyttä: Kuljettajatutkin- non suorittaja edistää toiminnallaan tavoitteiden saavuttamista ja toimii aloit- teellisesti ja asiakaslähtöisesti työntekijänä tai mahdollisesti tulevana yrittäjänä. Hän suunnittelee toimintaansa ja työskentelee tavoitteiden saavuttamiseksi ja

mitoittaa oman työnsä tavoitteiden mukaan. Tehtävissään hän osaa toimia taloudellisesti ja tuloksellisesti ja johtaa itseään. (OPS 2015, 174.) Yrittäjyysosaamista opetetaan ammatillisessa perustutkinnon kuljettajakoulutuksessa kolmena osaamisalueena, jotka ovat Yrittäjyys ja yritystoiminta (OPS 2015, 154), Yritystoiminnan suunnittelu (OPS, 2015, 100) ja Yrityksessä toiminen (OPS 2015, 106).

Konventionaalinen persoonallisuuspiirreluokka

Konventionaalinen tyyppi eli **C-tyyppi on** ”numerodata-tyyppi”. Konventionaalinen tyyppi suosii systemaattisen toiminnan ammatteja. Konventionaalintyyppi arvostaa liike- ja talouselämää. Konventionaalisen tyyppin suhtautumisessa korostuvat järjestelmällisyys, järjestyksen pito ja pikkutarkkuus. (Holland 1973, 17 -18; Super 1957, 220.)

Työssäoppimisen ohjaajien haastatteluvastauksista oli tulkittavissa C-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 10 %. Työssäoppimisen ohjaajilta kysyttiin haastattelussa, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-auton kuljettajalla olla. TOP-tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat C-tyyppiin:

T1: ”Huolellinen on oltava.”

T7: ”Tunnollisuus ja rehellisyys ovat tärkeitä. Rahastus, aikataulu ja rahan laskemista pitäisi harjoitella.”

T8: ” Oltava tunnollinen. Oman arvon tunteva, että hoitaa kaikki työtehtävät. Palaute tulee nopeasti. Oltava täsmällinen.”

T9: ”Oltava täsmällinen. Pakettien pitää olla perillä ajoissa. Kuljettajan ammatissa korostuu täsmällisyys.”

Haastateltavat korostivat kuljettajan työssä johdonmukaista, systemaattista ja täsmällistä toimintaa. Konventionaalisuus jäsentyy kuljetuspalvelujen osaamisalan opetussuunnitelmassa 2015 elinikäisen oppimisen avaintaitoina erityisesti matemaattisten, luonnontieteellisten ja tietoteknisten osaamisvaatimusten kautta. Opiskelija tai tutkinnon suorittaja käyttää peruslaskutoimituksia työssä vaadittavien ja arkipäivän laskutehtävien ratkaisemisessa. Hän käyttää esim. kaavoja, kuvaajia, kuvioita ja tilastoja ammattitehtävien ja ongelmien ratkaisemisessa ja hän soveltaa fysiikan ja kemian lainalaisuuksiin perustuvia menetelmiä ja toimintatapoja työssään.

Kuljettajan tutkinnon suorittaja hyödyntää ammatissa käytettäviä teknologioita monipuolisesti. Hän ottaa työssään huomioon tekniikan hyödyt, rajoitukset ja riskit. Hän käyttää tietotekniikkaa monipuolisesti ammatissaan ja kansalaisena. (OPS 2015, 174). Opetussuunnitelmassa hyvän arvosanan arviointikriteerit viitoittavat, mitä tulevan kuljettajan esimerkiksi matemaattisten perustaitojen osaaminen tarkoittaa: Kuljettajan tutkinnon suorittanut osaa sujuvasti ammattiin ja arkielämäänsä liittyvät laskutoimitukset, laskee sujuvasti tavanomaisimmat pinta-ala- ja tilavuuslaskutoimitukset, ratkaisee ammattiin liittyviä ongelmia matemaattisten menetelmien avulla, varmistaa laskelmien oikeelli-

suuden ja käyttää sujuvasti laskinta ja muita apuvälineitä ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseen. Lisäksi kuljettajan tutkinnon suorittanut osaa muodostaa ja käyttää yksinkertaisia matemaattisia lausekkeita, käyttää yhtälöitä, lausekkeita, taulukoita ja piirroksia alakohtaisissa tehtävissä, tekee kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa, varmistaa laskelmien oikeellisuuden sekä kerää ja ryhmittelee tietoa tarpeen mukaan käyttäen lähteenä tilastoja, taulukoita ja graafisia esityksiä. (OPS 2015, 142.)

Viestijä/vuorovaikuttajapersoonallisuuspiirreluokka

Viestijä/vuorovaikuttaja tyyppi eli **LI-tyyppi** on ”sanoilla vaikuttaja” (type of literary interest), jonka on kiinnostunut ilmaisemaan itseään ja vaikuttamaan toisiin sanallisesti. Viestijä/vuorovaikuttajatyypin suosii vuorovaikutteista vaikuttamista. LI-tyyppi haluaa olla mukana ihmisten asioiden selvittelyssä ja hoitamisessa. Viestijä/vuorovaikuttajatyypin arvostaa yhteisöllistä toimintaa ammattitehtävissä. Toimii tavoitteissaan tilanteiden mukaisesti. Viestijä/vuorovaikuttajatyypin suhtautumisessa korostuu tavoitteellisuus (Super 1957, 220).

Työssäoppimisen ohjaajien haastatteluvastauksista oli tulkittavissa LI-tyypin persoonallisuuspiirreluokkaan kuuluvia viittauksia 10 %. Työssäoppimisen ohjaajilta kysyttiin haastattelussa, millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-auton/kuorma-auton kuljettajalla olla. TOP-tutkimusaineistosta poimitut tekstikatkelmat viittaavat LI-tyyppiin:

T2: Asiakaspalvelua ja tietotekniikkaa on tullut ja lähes jokaisessa ajoneuvossa on tiedonkeruulaitteet.

T3: Käyttäytyminen ja asioiden esittäminen on tärkeää. Tekstiviesti ei aina tavoita. Soitto olisi reilumpaa.

T3: Opiskelijoita on ohjattava verbaalisen ja hyvän kuljettajan mukaan. Nuoren voi olla vaikea kysyä.

T3: Somen käyttäjät saatava ymmärtämään ,mitä laittavat someen. Voi olla kauaskantoisia vaikutuksia.

T4: Pitäisi tehdä hommia ammattilaisten mukana. Neuvottava työt kirjaimellisesti.

T5: Huono asia on mennä mediaan kertomaan. Pitäisi jättää pois. Päivän tapahtumat eivät kuulu sinne.

T6: On osattava suomen kieltä. Valmius ottaa käskyjä vastaan.

T8: Karttaohjaus ja kuljettajien ohjausta pystytään Googlen avulla etänä ohjaamaan oikealle portille ja oikealle purkuovelle. Sähköpostilla voi antaa ohjeita tulevaan työpäivään. Ajoneuvossa on väsymisentunnistus, kaistavahdit ja tekniikasta on paljon hyötyä. Viiden vuoden päästä lastauspaikoissa robotit suorittavat keräilyn. Sormitunnisteella voidaan kuitata paikallaolo.

T9: Pitää antaa vastuuta opiskelijalle. Palautetta pitäisi antaa, myös positiivista palautetta. Rohkaisu on tärkeää ja kehittämisen alueet kerrottava. On oltava aktiivinen ja yhteydenpito opettajiin.

Työssäoppimisen ohjaajien tekstit viestivät, että viestiminen ja aktiivinen vuorovaikutus ovat kuljettajan työssä a ja o. Esimerkiksi sanallisen ohjeistuksen, onpa se suullista tai kirjallista, pitää olla täsmällistä kuljetustehtävän ja liiketurvallisuuden näkökulmasta katsottuna. Tutkimusaineiston T2 ja T8 esimerkit osoittavat, että kuorma-auton tai linja-auton ohjaamo pitäisikin määritellä nykyään älykkääksi toimintaympäristöksi. Kuljetuspalvelujen osaamisalueen opetussuunnitelman mukaan ”tutkinnon suorittaja viestii monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti tilanteeseen sopivalla tavalla hyödyntäen kielitaitoaan. Hän havainnoi, tulkitsee sekä arvioi kriittisesti erilaisia mediatuotteita, käyttää mediaa ja viestintäteknologiaa sekä tuottaa media-aineistoja” (OPS 2015, 174). Lisäksi ”tutkinnon suorittaja toimii tilanteen vaatimalla tavalla erilaisissa vuorovaikutustilanteissa sekä ilmaisee erilaisia näkökantoja selkeästi, rakentavasti ja luottamusta herättäen. Hän toimii yhteistyökykyisesti erilaisten ihmisten kanssa ja työryhmän jäsenenä sekä kohtelee erilaisia ihmisiä tasavertaisesti. Hän noudattaa yleisesti hyväksytyjä käyttäytymissääntöjä ja toimintatapoja. Hän hyödyntää saamaansa palautetta toiminnassaan” (OPS 2015, 174).

Viestinnän osaaminen korostuu äidinkielen osaamisen avaintaitona: tuleva kuljettaja ”osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja ymmärtää omaan alaan liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen” (OPS 2015, 30). Kuljetusalan työtehtävissä edellytetään hyvää ja ymmärrettävää suomenkielistä viestintätaitoa, mutta opiskelijan on osattava viestiä myös ruotsin ja englannin kielillä. ”Opiskelija osaa käyttää toista kotimaista kieltä *työtehtävissään* ja työhön liittyvissä vuorovaikutustilanteissa sekä ymmärtää molempien kansalliskielten ja kulttuurien merkityksen monikulttuurisessa Suomessa.” (OPS 2015, 139 ja 141.)

5.2.2 Työssäoppimisen ohjaajien kehittämisehdotuksia

Tässä alaluvussa jatketaan tutkimustehtävän mukaista tarkastelua, miten ammattikoulutuksen kuljetusalan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat ammatillisen osaamisen näkökulmasta. Edellisessä alaluvussa kvantifioitiin ja tulkittiin tutkimusaineistosta työssäoppimisen ohjaajien persoonallisuuspiirreluokkiin viittaavat ilmaukset ja tässä alaluvussa jatketaan ammatillisen koulutuksen ja työelämän todellisuuksien kohtaamisen tarkastelua työssäoppimisen ohjaajien näkemysten ja kehittämisehdotusten pohjalta.

Työssäoppimisen ohjaajat toivat haastattelutilanteessa esille kehittämisehdotuksia haastattelun teemarungon mukaisesti (liite 3). Kehittämisehdotukset käsitellään haastatteluteemoittain. Teemoja ovat

- **työssäoppimisen ohjaus (TOP),**
- **kuljettajakoulutuksen oppimisympäristö,**
- **opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyö ja**
- **työelämän muuttuvat ammattitaitovaatimukset kuljettajakoulutuksessa.**

Työssäoppimisen ohjauksen järjestäminen (TOP) sisältää työssäoppimisen ohjaajien näkemyksiä siitä, miten työpaikoilla tulisi ohjata kuljetusalan opiskelijoita. Näkökulma oli haastattelutilanteessa ammattiosaaminen ja työelämän edustajien näkemykset ja kehittämisehdotukset ammatillisen toisen asteen kuljettajakoulutuksen työssäoppimisen käytännön järjestämiseksi. Tähän teema- luokkaan on otettu aineistoesimerkkejä siitä, miten ohjaus on järjestetty ja miten se kyseisten työssäoppimisen ohjaajien mielestä pitäisi tulevaisuudessa järjestää. Yleisesti ottaen työssäoppimisen ohjaajat suhtautuvat aineiston perusteella hyvin myönteisesti työssäoppimisen ohjauksen järjestämiseen vuosittain. Työssäoppiminen tuli osaksi toisen asteen ammatillista tutkintoa vuonna 2001. Tutkimuksessa mukana olleista kymmenestä yrityksestä seitsemän on ollut mukana järjestämässä työssäoppimista alusta alkaen eli 14 lukuvuoden ajan. Kysymyksiin työssäoppimisen ohjauksesta haastateltavat vastasivat muun muassa näin:

T1: Aluksi on oltava vanhemman kuljettajan mukana. Ei yksin aluksi. Tärkeää on olla mukana [työelämässä].

T2: Ensimmäisen vuoden opiskelijat ovat terminaali-työssä. Suunnitelmien on oltava selkeitä. On ollut liian lyhytjänteistä. Ennen TOP-aloitusta on pidettävä palaveri tavoitteista. - - On oltava riittävästi aikaa ohjaukseen. On oltava riittävästi tekemistä. Tiukka kuri, jotta oppisi työelämän pelisäännöt. Tehdään todellisia töitä. On edettävä opiskelijan kykyjen mukaan. Ennakkoon on käytävä tavoitteet läpi.

T3: Kotiympäristö vaikuttaa valmiuksiin. Opiskelijan on saatava oikea käsitys työelämästä. Opiskelijan on nähtävä vaivaa. Ei voi olla kevytmielisesti poissa.

T3: Henkilökohtainen ohjaus on tarpeen joillekin opiskelijoille. Yhteistyö on aika toimivaa tällä hetkellä. Opiskelijoita on ohjattava verbaalisen ja hyvän kuljettajan mukaan. Nuoren voi olla vaikea kysyä. Varasto, jakelu ja runkokuljetustehtäviä on päästävä tekemään. Pitää katsoa peiliin. Lisää haastatteluja. Perjantaisin opiskelijat ovat käyneet juttelemassa.

T5: Työnantajilla ei ole tarpeeksi resursseja ohjata opiskelijoita. Aina on yksi valvoja terminaali-työssäoppimassa. Rivikuljettaja ohjaa opiskelijaa. Jotkut aikuispuolen opiskelijat tekevät yksittäisiä työtapauksia yksin. Itseaktiivisuutta on oltava. Jos ei ole kiinnostusta ja oma-aloitteisuutta, niin ei ole alalle.

T6: Nykyinen [ohjauksen] malli on hyvä. Opiskelijoiden kyvyt on otettava ohjauksessa huomioon. Liikenneopettajat ohjaavat työssäoppijoita. Koulutuksen on oltava pitkälle ajalle ajoittuva.

T7: Asennekasvatus, tunnollisuus ja täsmällisyys ovat tärkeitä. Välinpitämättömyyttä on ollut työaikojen noudattamiseen. Ilmoitusvelvollisuus työnantajalle poissaolosta on unohtunut.

T9: Työssäoppiminen pitäisi tapahtua sellaisten työntekijöiden kanssa jolla on oikeat asenteet. [Kulloinkin ohjausvastuussa olevan] työssäohjaajan on annettava tehdä itsenäisiä tehtäviä. Pitää antaa tehdä. Pitää antaa vastuuta opiskelijalle. Palautetta pitäisi antaa, myös positiivista palautetta. Rohkaisu on tärkeää ja kehittämisen alueet kerrottava. On oltava aktiivinen ja yhteydenpito opettajiin. Opettajien on ilmoitettava opiskelijoista arkuus ja ujous. Opettajan on arvioitava todellisia keikkoja. Monesti vastuu on pelkästään työnantajilla.

T10: On käyty simulaattoriin tutustumassa. Harjoittelijoita on ollut. Kaikki on neuvottu, mitä on osattu.

Koulutusta koskeissa asiakirjoissa on määritelty työssäoppimisen järjestämisestä yksityiskohtaisesti (säädökset, opetussuunnitelma, yhteistyösopimus). Työssäoppiminen on järjestettävä yhteistyösopimuksen¹⁴ (OPS 2015) mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännön järjestämisen ohella myös pedagogista ohjausta. Aineistoesimerkeistä on luettavissa ja tulkittavissa, että käytännössä ennakosuunnittelu koetaan riittämättömäksi ja työssäoppimistavoitteiden yhteinen määrittely kouluttajien edustajien, opettajien kanssa koetaan liian vähäiseksi muun muassa siitä syystä, että ”työnantajilla ei ole tarpeeksi resursseja ohjata opiskelijoita”.

Tutkimusaineiston esimerkkien mukaan työssäoppimisen ohjaajat kiinnittävät huomiota ohjaustilanteissa mentori–kisälli-asetelmaan ja sen toimivuuteen oppimisen kannalta. Esimerkeissä työssäoppimisen ohjaajat korostavat opiskelijoiden kiinnostuksen ja oma-aloitteisuuden merkitystä, toisin sanoen motivaation merkitystä oppimisen kannalta, koska ”jos ei ole kiinnostusta ja oma-aloitteisuutta, niin ei ole alalle [sopiva]”. Työssäoppimisen ohjaaja viittaa samalla kuljettajakoulutuksen hakuprosessiin ja sen kehittämiseen. Työssäoppimisen ohjaajien ilmaisemat kehittämiskohteet ovat lisätarkastelussa vielä myöhemmin, kun alaluvussa 5.4 esitellään tutkimuspohjainen logistiikka-alan opiskelijarekrytointimalli. Työssäoppimisen ohjaajien näkemyksistä tiivistäen voidaan todeta, että koulutuksen ja työnantajien ”yhteistä ennakosuunnittelua oli liian vähän”, ”työnantajilla oli liian vähän resursseja opiskelijoiden ohjaukseen” ja että ”opiskelijoilta pitäisi vaatia enemmän”.

Kuljettajakoulutuksen oppimisympäristö -käsitteen tiimoilta tarkastellaan työssäoppimisen ohjaajien näkemyksiä koulutuksen ja työelämän odotusten kohtaamisesta tutkimustehtävän mukaan. Ohjaajat kertovat, miten kuljettajakoulutuksen oppimisympäristö pitäisi järjestää, millainen oppimisympäristö olisi hyvä ja miten sitä tulisi kehittää.

T1: Tehdään oikeita töitä. Perusasiat ja teoria opitaan koulussa. Silmä kehittyy. Halukkuus ja oma-aloitteisuus on oltava. Työssä ollaan yksin [tien päällä, yöllä lastin purkupaikissa, ulkomaan liikenteessä]. Trukinkäyttö, sitominen ja kylmäkoneet on opetettava aluksi.

T3: Pitäisi olla yhä enemmän yrittäjyysilmapiiriin ohjausta. Ammattiyhdistys oikeudet ovat hyvin tiedossa. Yrityksen on saatava vastinetta työnteosta. Poissaolosta pitää ilmoittaa myös opetuksen aikana. Käyttäytyminen ja asioiden esittäminen on tärkeää. Tekstiviesti ei aina tavoita. Soitto olisi reilumpaa.

T5: Oppilaat tykkäävät olla työpaikalla. Koulussa ei voi kaikkea oppia. Työharjoittelua voisi lisätä. Oikeissa tilanteissa oppii parhaiten. Oppilaiden kanssa tehdään harjoittelusopimus. Ei ole tavoitteista tietoa. Tavoitteet pitäisi käydä yhteisesti läpi.

¹⁴ Yhteistyösopimuksella tarkoitetaan oppilaitoksen ja työnantajan allekirjoittamaa sopimusta työssäoppimisen käytänteistä, jossa on sovittu työssäoppimisen aika, tavoitteet, työsuojelukohdat ... (OPS 2015).

T7: Työssäoppimisjakso on kohtuuttoman suuri. Osa turhautuu, jos istuvat 30 opintoviikkoa. Neljä opintoviikkoa työssäoppimista olisi sopiva määrä ilman ajokorttia olevalle opiskelijalle.

T8: Pitäisi päästä tutustumaan kuljetusalan erilaisiin suoritealoihin, kuten puu, hake, rahti, jakelu, jäteautojen mukaan. Erilaisiin ja erikokoisiin yrityksiin tutustuminen olisi tärkeää, jotta näkemys alasta lisääntyisi. Elintarvikealan kuljetusyrittäjiä on paljon. Pitäisi erikoistua elintarvikkeiden kuljetuksiin. Onko hyvä olla säiliö ADR-kortti? Onko ADR turha? Ei resursseja ottaa lisää vastuuta opetuksesta. Oppilailla ei ole vastuuta. Jos tekee vahinkoa, niin ... Kaikkien kuljettajien mukaan ei voi päästää opiskelijoita. Trukki, nosturi ja perälautanosturin käyttö pitäisi opettaa oppilaitoksessa.

T10: Ennakkosuunnittelua voi koulussa opettaa. Lait ja kaikki vaikuttavat asiat. Teoria konkretisoituu käytännössä. Käytännössä on ratkaistava pulmatilanteet. Liikenteessä joutuu ottamaan tietoisia riskejä. Käytännössä ollaan liikenteessä ja teoriassa ollaan luokassa.

Tutkimusaineiston esimerkkien mukaan työssäoppimisen ohjaajat kiinnittävät huomiota oppimisympäristökeskustelussa yhtäältä kuljettajakoulutuksen teorian ja käytännön työn yhteensovittamiseen oppimisen kannalta, koska ”käytännössä ollaan liikenteessä ja teoriassa ollaan luokassa”. Yksi työssäoppimisen ohjaajista arvioi, että ”työssäoppimisjakso on kohtuuttoman suuri - - 30 opintoviikkoa”, kun taas muiden ohjaajien mielestä ”työharjoittelua voisi lisätä”, koska ”oikeissa tilanteissa oppii parhaiten”. Toisaalta esimerkeissä työssäoppimisen ohjaajat painottavat laaja-alaisen oppimisen merkitystä – kuljettajakoulutettavien ”pitäisi päästä tutustumaan kuljetusalan erilaisiin suoritealoihin, kuten puu, hake, rahti, jakelu, jäteautojen mukaan. Erilaisiin ja erikokoisiin yrityksiin tutustuminen olisi tärkeää, jotta näkemys alasta lisääntyisi [...]”. Aineistosta poimitut oppimisympäristöesimerkit viittaavat korostetusti työelämää edustavien työssäoppimisen ohjaajien näkemysten mukaan odotetusti realistisen ja johtavan persoonallisuuspiirretyypin ominaisuuksiin (Holland 1973 ja 1985; Super 1957). Tiivistäen voidaan todeta, että työssäoppimisen ohjaajat pitivät tärkeänä ja merkityksellisenä oikeiden töiden tekemistä, vastuulliseen työmoraaliin kasvamista, yrittäjyysilmapiirin opettamista, oppimistavoitteiden yhteistä käsittelyä ennen top-jaksoa opettajien ja työssäoppimisen ohjaajien kesken, valmiuksiltaan erilaisten opiskelijoiden tiedostamista ja kykyjen huomioimista, teorian ja käytännön yhteensovittamista ja oikeiden asenteiden merkitystä.

Opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyön tiimoilta käyty keskustelu kertoo työssäoppimisen ohjaajien näkemyksiä siitä, miten he arvioivat koulutuksen ja työelämän yhteistyötä kuljettajakoulutuksessa. Työssäoppimisen ohjaajat arvioivat yhteistyön nykytilannetta ja sitä, miten yhteistyö pitäisi järjestää ja miten sitä pitäisi kehittää oppimisen ja osaamisen näkökulmasta:

T1: Näillä resursseilla se on hyvin onnistunut. Yhteiset palaverit on oltava. Opettajien on oltava arjessa [= opettajan työelämäjaksojen lisääminen ja osallistuminen kuljetusalan käytännön työhön] enemmän mukana.

T4: Yhteyksissä ollaan koko ajan opettajiin. Opettajien pitäisi olla vielä enemmän yhteydessä.

T5: Opettajat käyvät työpaikoilla liian harvoin opiskelijoiden luona. Soittavat kyllä. Työnantajan kiinnostus on palkata työntekijöitä esim. kesätyöntekijöiksi. Pitäisi pitää kerran vuodessa seminaari työpaikkaohjaajien ja opettajien kanssa. Seminaarissa käsiteltäisiin työssä ohjaamista, sen kehittämistä ja se lisäisi vuorovaikutusta.

T6: Opettajien vierailuja voisi lisätä työpaikoilla. Tieto pitäisi olla ennakkoon tulevista harjoitteluun tulevista opiskelijoista. Aikaa on oltava myös asian käsittelyyn. Työpaikkaohjaajien käyntejä pitäisi oppilaitokseen lisätä.

T7: Yhteistyö on parantunut ja ollut hyvää. - - Yhtiöstä käytäisiin mielellään kertomassa oppilaitoksessa.

T8: Työnantajien vierailu oppilaitoksissa voisi olla kerran vuodessa. Opettaja tuntee oppilaansa ja [yhteistyö] on toiminut hyvin. Hyvin on ollut hallinnassa.

T9: Opettaja on ollut pelkästään puhelinyhteydessä työssäoppimisen aikana työnantajaan. Opettajan pitää antaa välipalautte. [Koskee tilannetta, jossa opiskelija on työssä oppimassa usean sadan kilometrin päässä muualla Suomessa kuin omalla koulutuspaikkakunnalla tai ulkomailla].

Aineistoesimerkkien mukaan opettajien ja työssäoppimisen ohjaajien yhteistyö on ollut jatkuvaa ja tarpeellista kuljettajakoulutettavan työelämän oppimisen ja ammattiosaamisen kannalta katsottuna. "Ammatillisessa koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Koulutusta järjestettäessä tulee olla yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa" (L787/2014), todetaan laissa. Työssäoppimisen ohjaajat suhtautuvat positiivisesti yhteistyöhön ja arvostavat sitä. Toisaalta heidän kommentistaan on luettavissa kritiikkiä koskien työssäoppimisen ohjauksen organisointia ja pedagogista yhteisohjausta. (ks. esim. Billet 2006, 2008; Eteläpelto 2008; Tuomi-Gröhn ja Engeström 2003; OPS 2015; L630/1998, muutos 787/2014.) Tässä alaluvussa vastataan tutkimuskysymykseen, miten työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät ammatilliseen koulutukseen. Työssäoppimisen ohjaajien kritiikki ja siihen sisältyvät kehittämis ehdotukset kertovat siitä, että työssäoppimisen organisointia ja yhteisohjausta tulisi kehittää, jotta logistiikka-alan koulutus ja työelämä linkittyisivät todellisuudessa aiempaa paremmin toisiinsa muuttuvan työelämän osaamisen vaatimusten mukaisesti.

Tiivistäen voidaan todeta muutamia konkreettisia yhteistyön kehittämisehdotuksia. Työssäoppimisen ohjaajat pitävät tärkeänä järjestää vuosittain työpaikkaohjaajien ja opettajien yhteistyöseminaaria, jossa "käsiteltäisiin työssäohjaamista, sen kehittämistä ja se lisäisi vuorovaikutusta". Tarvitaan "yhteisiä palavereja" säännöllisesti ja opettajien työelämäjaksoille osallistumista säännöllisesti, jotta opettajilla säilyy tuntuma työelämän arkeen. Työssäoppimisen ohjaajien näkemykset on tulkittavissa työssäoppimisen ohjaajien vahvaksi ehdotukseksi pedagogisen yhteisohjauksen tarpeellisuudesta kuljettajaopiskelijan ammatillisen oppimisen ja osaamisen näkökulmasta (ks. esim. OPS 2015; Super 1957). Lisäksi ohjaajat mustuttavat, että "tieto pitäisi olla ennakkoon harjoitteluun tulevista opiskelijoista" yrityksessä, toisin sanoen työnantajat tarvitsevat ajoissa riittävää tietoa tulevista ohjattavistaan. Aineistossa ehdotetaan myös, että "työpaikkaohjaajien käyntejä pitäisi oppilaitokseen lisätä" ja että "yhtiöstä käytäisiin mielellään kertomassa oppilaitoksessa". Tämä mahdollistaisi yrityk-

sen ajantasaisen esittelyn koulutusorganisaatiolle, niin hallintohenkilöstölle kuin opettajillekin, mutta myös opiskelijoille; työssäoppimisen ohjaaja tai muu yrityksen edustaja voi tutustua samalla oppilaitokseen ja käydä laatu- ja kehityskeskustelua esimerkiksi oppilaitoksen opetusvälineiden ajantasaisuudesta. Aineiston mukaan myös yhteistyön pedagogista laatua ”pitäisi parantaa lisäämällä opiskelijoille annettavaa palautetta”. Aineisto muistuttaa myös henkilökohtaisen kontaktin merkityksestä oppimiseen ohjaamisessa: ohjaus ”pelkäänsään puhelinyhteydessä työssäoppimisen aikana” ei ole tarkoituksenmukaista ohjausta.

Työelämän muuttuvat ammattitaitovaatimukset kuljettajakoulutuksessa puhuttavat työssäoppimisen ohjaajia ammatillisen osaamisen näkökulmasta. Työssä oppimisenohjaajilta kysyttiin, miten he arvioivat uuden tekniikan muuttavan kuljettajan ammattitaitovaatimuksia tulevaisuudessa viiden tai kymmen vuoden kuluttua. Tutkimusaineiston mukaan työelämää edustavilla työssäoppimisen ohjaajilla on selkeä kuva siitä, miten kuljettajan työnkuva on jo muuttumassa tai jo muuttunut ja millaista ammattitaitoa ja osaamista jo tämänkin hetken ja erityisesti tulevaisuuden kuljettajalta vaaditaan. Seuraavat aineistosta poimitut kaikkien kymmenen työssäoppimisen ohjaajan näkemykset kertovat eksplisiittisesti suomalaisen yhteiskunnan digitalisoinnin vaikutuksesta ammatikuljettajan työnkuvan muuttumiseen, mikä tulisi ottaa huomioon kuljettajakoulutuksen opiskelijavalinnoissa ja itse koulutuksessa.

T1: ” - - Koulutus on oltava jatkuvaa. Tietotekniikka tulee olemaan iso osa. - - Tekniikka hoitaa [kuljettajan] puolesta [työtehtäviä].”

T2: ”Tietotekniikka on tullut vahvasti mukaan. Seurantalaitteita on useita. Toki nuorilla on hyvät valmiudet tietotekniikkaan. Vanhemmille kuljettajille se aiheuttaa vaikeuksia. Ammattipätevyysvaatimukset ovat tulleet mukaan. Kuljettajakoulutus ei muutu ihan lähitulevaisuudessa [Suomessa]. Suomen olosuhteet ovat vaativat. Seurantalaitteet lisääntyvät.”

T3: ”Tekniikka vaatii uudelleen koulutusta. Ei yhdellä koulutuksella pärjää. Lisä- ja täydennyskoulutusta tarvitaan. Kun ajattelee 70-luvun aikaa, niin maailma muuttuu. Pitää pystyä muuntumaan ja kouluttautumaan. Osa valmiuksista pysyy ja osa muuttuu. Tietotekniikka vaikuttaa työhön. Pelkkä auton ajaminen ei riitä. Kaupan rakenne tulee muuttumaan. Nettikauppa muuttaa rakenteita. Onko se ovelta ovelle? On iso muutos. Mahdollista on ohjata satelliiteilla ajoneuvoja. Uusi infra on luotava, jotta [satelliiteilla] ohjaus olisi mahdollista.”

T4: ”[Kuljettajan työ] tulloo muuttumaan paljon. Kuljettajan on muututtava. Tieto ja taito on oltava kohdallaan. Kaikki on mahdollista. Saksassa jo yksi kuljettaja ohjaa useampaa ajoneuvoa. Valmiudet kasvavat. Kuskien on tiedettävä entistä enemmän.”

T5: ”Ajoneuvotekniikka muuttuu nopeasti. Kartalta voidaan seurata ajoneuvoa. Polttoaineenkulutusta voidaan seurata jatkuvasti. Ajotapaa seurataan jatkuvasti. Oppilaitoksilla ei voi olla sellaista kalustoa, kuin yrityksillä on tällä hetkellä. Tavaramääräisiä seurataan. Ajoneuvojen tietokoneilla seurataan mm. kuljettajien työaikaa. Tiedonkeruulaitteet lisääntyvät. Satelliitit eivät ihan heti ohjaa ajoneuvoa. Kuormia ei sido robotit. Terminaaleista jo löytyy tälläkin hetkellä lastausrobotteja. Perusajotaitovalmiudet ja muut valmiudet pitää hanskata. Tietotekniset taidot pitää olla hyvät. Koulussa pitää painottaa enemmän tietotekniikkaan ja niiden taitojen harjoitteluun. Ajoneuvot kehittyvät enemmän tietoteknisiksi. Asiakkaat koko ajan entistä enemmän arvostavat asiakaspalvelua, kuljettajan ammattitaitoa. Kuljettajan pitää pystyä vas-

taamaan asiakkaalle erilaisissa asiakaspalvelutilanteissa. Niiden merkitys kasvaa tulevaisuudessa.”

T6: ”Laitteet helpottavat ajamista. Uusi tekniikka helpottaa kuljettajan työtä. Asiakaspalveluun saadaan tietoa ja voidaan tieto varmistaa myöhemmin. - - . Uuden oppiminen on tärkeä asia.”

T7: ” - - Auto [navigaattori] näyttää reitit, aikataulut, Wifi- palvelut matkustajille. Maailma muuttuu nopeasti. Viiden vuoden päästä sometaidot pitää hallita. - - ”

T8: ”Elintarvikekuljetuksiin ei satelliittiohjausta. Karttaohjaus ja kuljettajien ohjausta pystytään Googlen avulla etänä ohjaamaan oikealle portille ja oikealle purkuovelle. Sähköpostilla voi antaa ohjeita tulevaan työpäivään. Ajoneuvossa on väsymisen tunnistus, kaistavahdit ja tekniikasta on paljon hyötyä. Viiden vuoden päästä lastauspaikoissa robotit suorittavat keräilyn. Sormitunnisteella voidaan kuitata paikallaolo. Voidaan etänä hoitaa henkilövalvontaa. Tuskin kaupat häviävät viidessä vuodessa. Ihmiset tykkäävät käydä kaupoissa. Pieniä kauppoja pitäisi olla lisää, kuten Tukholmassa. Kaupunkien keskustoissa olisi pieniä kauppoja. Yleistyvätkö ruokakassitilaukukset? Kuka maksaa ja paljonko ollaan valmiita maksamaan. Maito, leipä ja lihaostoksissa nettikauppa ei lisääntynyt. Kuljetukset lisääntyvät nettikaupan ansiosta. Keskitettyvät maailmanlaajuisille ketjuille. Tuo lisää kuljetuksia kansainvälisille ketjuille.”

T9: ”Kännykkä on muuttanut kuljetusalaa. Voisi olettaa, että tekniikka muuttaa kuljettajan työtä. Ajaminen ei ole niin raskasta. Tavarankuljetuksessa ja asiakaspalvelussa tarvitaan kuljettajaa. Navigaattori on arkipäivää. Ei tarvitse karttoja tutkia. Navigaattori vie suoraan perille. Työ helpottuu. Kokemattominkin pärjää paremmin. Ei enää tarvitse niin paljon paikkakunnan tuntemusta. Verkkokaupan kuljetukset kasvavat kymmeniä prosentteja vuosittain. Jakelut tapahtuvat yhä enemmän suoraan kuluttajille. Yhä pienemmät yritykset voivat toimia verkkokaupan avulla. se muuttaa kaupan rakennetta. Nouto pisteistä tulee lisääntymään. Yli 1000 noutopistettä on jo olemassa. Ruokakauppa ei ole vielä muuttunut.”

T10: ”[Kuljettajan fyysinen] työ yksinkertaistuu. Nykynuoret tekevät joystikkeillä harjoituksia. Automatisoituu, tilaa tulee lisää, jos ei tarvitse ohjaamoja [satelliittiohjauksessa]. Maansiirtokalusto ei muutu ihan heti. Keski-Euroopassa on kaksi kuljettajaa ja viisi autoa. Oltava pitkät lenkit, jotta onnistuisi. Sensorit ovat parantuneet. Suomalaisissa olosuhteissa on häiriöaltista. Pieni anturivika voi estää auton liikkumisen. Kaihos ympäristöissä [satelliittiohjaus jo käytössä kaivosautoissa]. - - ”

Edellä olevien aineistoesimerkkien kommenttien mukaan yhteiskunnan toimintaympäristön digitalisointi muuttaa radikaalisti ammattikuljettajan ammattitaitovaatimuksia. Tämä tarkoittaa kuljettajakoulutuksen oppimisympäristön dynaamista muutosta, koska käytännössä ammattikuljettajan ammattitaitovaatimukset muuttuvat digitalisoinnin vuoksi. Työssäoppimisen ohjaajat kuvaavat kommentteissaan, millainen ammattikuljettajan työympäristö on jo nyt ja tulee olemaan digitalisoinnin vuoksi. Digitaaliseen logistiikan toimintaympäristöön siirtyminen on jo tämän päivän todellisuutta osin Suomenkin ammattiliikenteessä EU-direktiivien mukaan.

Miten tämä logistiikan toimintaympäristön muutoksen todellisuus näkyy ammattikuljettajan työssä? Ensinnäkin yhteiskunnassa kaupan rakenteen muutos verkkokaupaksi muuttaa logistiikan rakennetta, jolloin jakelu ovelta ovelle lisääntyy ja kuljettajan työ muuttuu entistä enemmän asiakaspalvelutyöksi. Toiseksi fyysisen tavarankuljetuksesta siirtyy online -tietona tietoverkkoja pitkin eri tiedonkeruulaitteiden avulla, samoin kuin henkilökuljetuksissakin. Toisin

sanoen kuljettaja on koko työajan digitaalisesti työnantajan ohjauksessa ja seurannassa ajoneuvotietokoneiden ja matkapuhelimen avulla ja kuljettaja saa työnantajaan tarvittaessa tai koko ajon ajan yhteyden. Ajoneuvoja ohjataan satelliittien avulla tulevaisuudessa ja jo nytkin, jolloin yhden ammattikuljettajan ohjattavana saattaa olla esimerkiksi viisi ajoneuvoa samanaikaisesti. Kuljettajat joutuvat käyttämään robotteja ajoneuvojen lastauksessa terminaaleissa, varastoissa, tehtaissa ja satamissa. Kolmanneksi toimintaympäristön muutoksen todellisuus näkyy ammattikuljettajan työssä sähköisinä karttoina; kuljettajaa ohjataan tai hän itse ohjautuu kohteeseen navigaattorin avulla. Muun muassa näistä kolmesta digitaalisen toimintaympäristön muutoksesta johtuen työssäoppimisen ohjaajien sanoin “[...] tietotekniset taidot pitää olla hyvät. Koulussa pitää painottaa enemmän tietotekniikkaan ja niiden taitojen harjoitteluun” [...] ja “sometaidot pitää hallita”. Tiedonhallinnan merkitys korostuu osana ammatitaitoon kasvussa.

Siirtyminen digitaaliseen toiminta- ja oppimisympäristöön logistiikka-alan koulutuksessa ” on iso muutos” mutta välttämätön. Työssäoppimisen ohjaajien mukaan, kuten yksi heistä asian ilmaisee, ” [...] koulutus on oltava jatkuvaa. Tietotekniikka tulee olemaan iso osa. [...] tekniikka hoitaa [kuljettajan] puolesta [työtehtäviä].” Tämä on merkittävä haaste logistiikan koulutukselle. ”Opiskelijan on osattava käyttää tekstinkäsittely-, laskenta- ja esitysgraafikaohjelmia, käyttää sähköpostia ja etsiä tietoa internetistä, toimia osana työtehtävänsä edellyttämää logistista järjestelmää ja käyttää logistiikan telemaattisia järjestelmiä” (OPS 2015, 9).

5.3 Tutkimustulosten yhteenvetoa

Tässä alaluvussa vedetään yhteen alalukujen 5.1 ja 5.2 tulokset ja samalla vastataan tutkimuskysymykseen Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutus kohtaa dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajänteellä 2001–2025? Tutkimusaineiston kaksi analyysia tuottivat vertailtavaa tietoa: Yhtäältä logistiikan opiskelijaksi hakijat kertoivat hakutilanteessa omia peruskoulun jälkeisiä ammatillisia odotuksiaan ja toiveitaan hakeutua ”oikealle alalle”. Toisaalta työssäoppimisen ohjaajat kertoivat logistiikka-alan työelämän todellisuuksista ja ammatitaitovaatimuksista konkreettisesti haastatteluissa. Analyysien tuottamaa aineistoa ammatillisen osaamisen kannalta tarkasteltiin Hollandin ja Superin persoonallisuuspiirreorioista rakennetun sovelluksen teoriakehikossa. Ammatillista osaamista tässä tutkimuksessa määritellään logistiikka-alan uuden opetussuunnitelman (OPS 2015) osaamisperusteisuuden mukaisesti: *ammattitaito määritetään normatiivisesti logistiikka-alan opetussuunnitelman 2015 mukaisesti osaamiseksi, joka mitataan ammatillisilla näytöillä työelämässä. Ammatitaidolla tarkoitetaan työelämän edellyttämää osaamista, joka perustuu laaja-alaisiin ammatillisiin perusvalmiuksiin.*

Alla olevassa taulukossa 4 esitetään opiskelijoiden käsitys ammatillisesta osaamisesta ja työelämän osaamisvaatimukset ja niiden kohtaanto; miten opis-

kelijat hahmottavat ammattikuljettajan osaamista osaamisperusteisena ammattitaidon rakentumisena ja miten ammattikokemuksen pohjalta työssäoppimisen ohjaajat määrittävät ammattikuljettajan osaamista. Taulukkoa luetaan osaamisperusteisen ammattitaidon rakentumisena.

TAULUKKO 4 Opiskelijaksi hakeneiden (2007–2014) ja työssäoppimisen ohjaajien (2014) kyselyjen/haastattelujen persoonallisuuspiirreluokkiin viittausten määrän prosentuaalinen vertailu ammatillisen osaamisen rakentumisen näkökulmasta

Osaamisperusteisen ammattitaidon rakentuminen	Opiskelija-analyysin tulos %	Persoonallisuuspiirre-tyyppi	TOP-ohjaajien analyysin tulos %	Osaamisperusteisen ammattitaidon rakentuminen
fyysinen osaaminen	76,7 %	R-tyyppi	25 %	fyysinen osaaminen
ongelmaratkaisutaito	1,2 %	I-tyyppi **	22,5 %	ongelmaratkaisutaito
luovuus	1,5 %	A-tyyppi *	0 %	luovuus
sosiaalinen	10,1 %	S-tyyppi *	27,5 %	sosiaalinen
johtaja	10,4 %	E-tyyppi *	5 %	johtaja
looginen	0 %	C-tyyppi **	10 %	looginen
vuorovaikutus	0 %	L-tyyppi *	10 %	vuorovaikutus
	100 %	yhteensä %	100 %	

* = sosiaalinen kompetenssi

** = ongelmaratkaisukompetenssi

Kuten taulukko osoittaa, opiskelija-aineiston ja työssäoppimisen ohjaajien aineiston vertailussa opiskelijoiden ajatukset ja työssäoppimisen ohjaajien näkemykset logistiikan ammatillisesta osaamisesta eroavat toisistaan. Toisin sanoen logistiikka-alan opiskelijoiden näkemykset ammatillisesta osaamisesta ja dynaamisesti muuttuvan työelämän osaamisvaatimukset eivät kohtaa, kun aineistoja tarkastellaan persoonallisuuspiirreoriakehikossa. Tuloksen mukaan opiskelijat ”määrittelevät” ammatillista osaamista toisin kuin työssäoppimisen ohjaajat, mikä sinänsä on oletettavaa: opiskelijat määrittelevät kuljettajan ammatin lähes pelkästään fyysisenä osaamisena (76,7 %), kun taas työssäoppimisen ohjaajat määrittelevät fyysisen ammattitaidon vain osana (25 %) ammatillista osaamista. Työssäoppimisen ohjaajien mukaan ammattitaito kuitenkin rakentuu fyysisen osaamisen lisäksi myös sosiaalisesta osaamisesta (42,5 %) ja ongelmaratkaisutaidosta (32,5 %) – niin osaava asiakaspalvelu kuin itsenäinen ongelmaratkaisutaitokin fyysisen työn lisäksi kuuluvat kuljettajan ammattitaitoon. Opiskelijoidenkin aineistossa viitataan sosiaaliseen osaamiseen jonkin verran (22 %), mutta esimerkiksi vuorovaikutukseen ei viitata lainkaan (0 %), vaikkakin ammattikuljettajan työ edellyttää asiakaspalvelutaitoja. Ongelmaratkaisutaitoon viitataan minimaalisesti (1, 2 %) ja siihen liittyvään loogisuuskohtaan taas ei lainkaan (0 %); kuitenkin kuljettajan työ vaatii itsenäistä, johdonmukaista ongelmaratkaisuosaamista.

Tiivistäen voidaan todeta, että työssäoppimisen ohjaajat painottavat kuljettajan ammattitaidon rakentuvan monenlaisesta osaamisesta, kun taas kuljet-

tajakoulutukseen hakeville ammattitaito hakuvaiheessa hahmottuu lähinnä fyysisenä työn tekemisenä ja osaamisena. Merkille pantavaa on, että luovuus (A-tyyppi) osana ammatillisen osaamisen rakentumista ei tutkimusaineiston kummassakaan analyysissä tule esille sillä tavoin kuin voisi olettaa; työssäoppimisen ohjaajat eivät viittaa lainkaan taiteelliseen luovuuteen ja sen merkitykseen ammattitaidon kehittymisen kannalta (0 %), ja opiskelijoista vain muutama viittaa musiikki- tai lukuharrastuksensa kautta taiteellisuuteen (1,5 %). Luovuudella on kuitenkin merkitystä eri tehtävälajoilla esimerkiksi ongelmaratkaisuosaamisessa. (ks. OPS 2015; Super 1957; Holland 1973; 1985.) OECD:n Skills Outlook 2015c: Youth, Skills and Employability -tutkimusraportin mukaan luovuus ja kriittisyys, jotka myös ovat ”21. century skills”, työelämätaitoja, eivät tule esille lainkaan tutkimustuloksissa. Tämän logistiikan tutkimuksen tulos on yhteneväinen OECD:n tutkimusraportin tuloksen kanssa: työssäoppimisen ohjaajien vastauksissa ei näy luovuuden ja kriittisyyden osaamisvaade (OECD 2015c).

Tulokset antavat viitteitä kysyä, miksi kuljettajan koulutukseen pyrkivät näkevät hakuvaiheessa kuljettajan työn pääosin vain fyysisenä työn tekemisenä ja fyysisenä osaamisena; lähes 80 % ajattelee näin koulutukseen pyrkiessään. Kuinka paljon vaikutusta tähän R-tyyppiäjatusta suosivaan tulokseen on koulutukseen hakevan taustalla (ks. Super 1957; Holland 1985 16...), peruskoulun opinto-ohjauksella ja kuljettajakoulutuksen hakuprosessilla ja mahdollisilla muilla tekijöillä, on eri tutkimuksen aihe. Olisi tarkoituksenmukaista tietää, miten kuljetusalalle peruskoulussa ohjataan ja ohjautuu opiskelijoita, koska opintonsa keskeyttävien lukumäärä on ollut tutkimusaineiston mukaan lukuvuosittain keskimäärin 8 %, jopa jonkin vuoden osalta lähes puolet (50 %) opiskelijoista. Onko esimerkiksi peruskoulun opintomenestys määräävin tekijä, kun opiskelijoita ohjataan eri ammattialojen ammatilliseen koulutukseen tai yleissivistävään koulutukseen ja mikä merkitys on niin sanotulla joustavalla haulla? Tai mitä ovat ne muut tekijät, jotka vaikuttavat alan koulutukseen hakeutumismääriin ja opintomenestykseen kuljetusalalla, esimerkkinä vaikkapa alan imago?

Kuljettajakoulutukseen hakevien odotukset eivät siis kohtaa työelämän vaatimuksia, vaikkakin suurin osa alalle valituista opiskelijoista suorittaa kuljettajatutkinnon ja pätevyöityy ammattikuljettajaksi. Työssäoppimisen ohjaajien analyysin tulos antaa laadullista tietoa ja viitteitä siitä, miten pystyttäisiin saamaan hakijoiden odotukset ja työelämän vaatimukset kohtaamaan jo hakuprosessissa; keskeisenä on ymmärrys ammattiosaamisen monipuolisuudesta. Taulukon 5 mukaan työssäoppimisen ohjaajat painottavat realistisen, sosiaalisen ja intellektuaalisen persoonallisuuspiirteiden ulottuvuuksien tasapuolista huomiointamista ammattikuljettajan ammattitaidon perustana. Toisin sanoen fyysisen ammattiosaamisen lisäksi tarvitaan sosiaalista kompetenssia ja ongelmaratkaisukompetenssia – ammattitaito on ymmärrettävä laaja-alaisena ammattiosaamisena muuttuvassa yhteiskunnassa.

Tarkasteltaessa tutkimustehtävän mukaisesti logistiikka-alan opiskelijoiden ammatillisten odotusten ja dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimus-

ten kohtaamista ammatillisen osaamisen näkökulmasta, tutkimustulos painottuu viiteen kehittämiskohteeseen. Näitä ovat

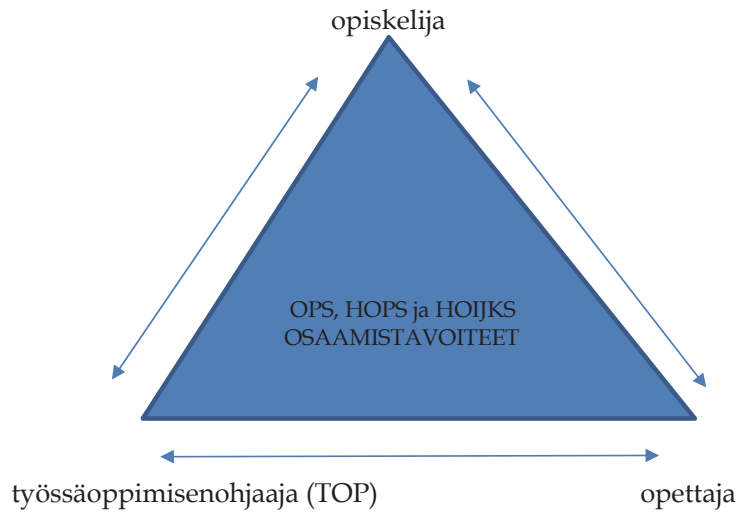
- 1) yhteistyön lisääminen kaikilla käytännön tasoilla (haku, opetus, arviointi)
- 2) pedagogisen yhteisohjauksen mallin kehittäminen
- 3) koulutuksen OPS-tavoitteiden kirkastaminen kaikille osapuolille
- 4) digitaalisen toiminta- ja oppimisympäristön osaamisen vahvistaminen
- 5) tutkimuspohjainen rekrytointimalli.

Neljä ensimmäistä kehittämiskohtaa (1–4) ovat edellytyksenä sovellettavalle tutkimuspohjaiselle rekrytointimallille (kohta 5), kun tavoitteena on koulutuksen ja työelämän vaatimusten linkittyminen ammatillisen osaamisen näkökulmasta katsottuna. Seuraavassa alaluvussa esitetään hahmotelmat kuljettajakoulutuksen pedagogisen yhteisohjauksen malliksi ja tutkimuspohjaiseksi rekrytointimalliksi.

5.4 Tulevaisuuden kuljettajakoulutuksen pedagogisen yhteisohjauksen ja opiskelijarekrytoinnin teoreettiset mallit

Tässä alaluvussa hahmotellaan tutkimustuloksen siivittämänä tulevaisuuden kuljettajakoulutuksen pedagogisen yhteisohjauksen ja opiskelijarekrytoinnin teoreettiset mallit. Malleilla tähdätään ammatillisen koulutuksen ja työelämän aiempaa yhtenäisempään linkittymiseen oppimistavoitteiden kannalta niin, että mainittujen osapuolien yhteistyön kehittämisellä voidaan hyödyntää esimerkiksi Saksan ja Sveitsin ammatillisen oppisopimuskoulutuksen parhaita käytäntöjä. Työelämän on tulevaisuudessa myös Suomessa otettava entistä enemmän vastuuta ammatillisen koulutuksen järjestämisestä, kuten esimerkiksi edellä mainituissa maissa tapahtuu. Malleissa korostetaan opetussuunnitelmalähtöisyyttä ja tutkimusperusteisuutta.

Tässä kuvataan pedagogisen yhteisohjauksen teoreettinen malli. Työssäoppimisen ohjaajat pitävät tärkeänä ja merkityksellisenä, että ”yhteisiä palaveria” on säännöllisesti ja että opettajilla säilyy jatkuvasti tuntuma työelämän ”arkeen”, mikä tarkoittaa opettajien työelämäjaksoille osallistumista säännöllisesti. Vuosittain tulisi järjestää työpaikkaohjaajien ja opettajien yhteinen seminaari, jossa ”käsiteltäisiin työssä ohjaamista, sen kehittämistä ja se lisäisi vuorovaikutusta”. Tämä on tulkittavissa työssäoppimisen ohjaajien nykytilanteen kritiikiksi ja vahvaksi ehdotukseksi pedagogisen yhteisohjauksen tarpeellisuudesta opiskelijan ammatillisen oppimisen ja osaamisen näkökulmasta. Pedagoginen ohjaus tarkoittaa kolmen tahon yhteistä työskentelyä niin suunnittelun, teorian ja käytännön opetuksen kuin arvioinninkin tasolla. Osapuolia ovat opiskelija, työssäoppimisen ohjaaja ja opettaja.

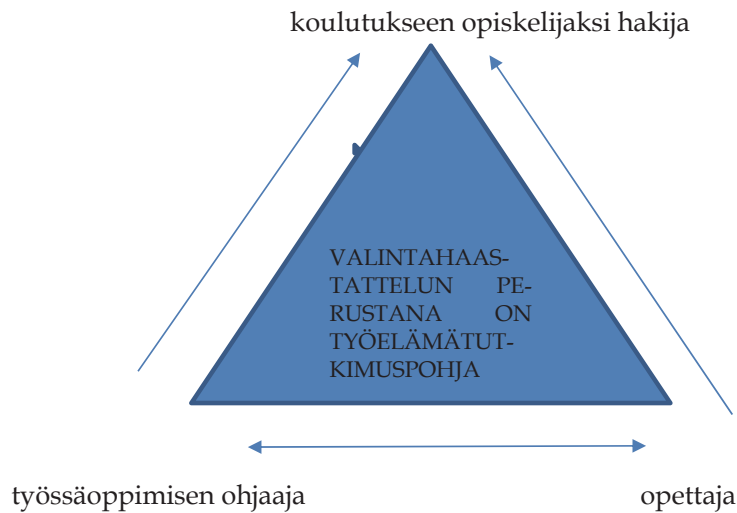
KUVIO 4 Pedagogisen yhteisohjauksen teoreettinen toimintamalli

Pedagogisen yhteisohjauksen toimintamallilla jäsenetään siis käytännön yhteistyötä kaikilla pedagogisen toiminnan tahoilla ja tasoilla kolmen tahon yhteistyönä. Käytännön kolmen tahon yhteistyö (opettaja, TOP-ohjaaja ja opiskelija) tarkoittaa yhteistä osaamistavoitteiden määrittelyä, opetuksen ja ohjauksen (teoria, käytäntö) sekä arvioinnin yhteissuunnittelua ja toteuttamista. Tällä muutoksella tavoitellaan kuljettajakoulutuksen aiempaa vahvempaa linkittymistä työelämään. Käytännössä siis työelämän edustajat, työssäoppimisen ohjaajat, olisivat nykyistä enemmän osallisina niin opiskelijavalinnassa opetuksessa kuin kuljettajakoulutuksen kehittämisessäkin. Yhteisöllisyys ja käytännön sujuvuus painottuvat. Kolmen tahon yhteistyö edellyttää vuosittain toistuvia yhteisiä suunnittelu- ja arviointiseminaareja ja palavereja. Kokonaisvastuu yhteistyöstä on koulutuksen järjestäjällä. Pedagogisen yhteisohjauksen toimintamallia voidaan soveltaa muillakin ammatillisen koulutuksen ammattialoilla.

Pedagogisen ohjauksen teoreettinen malli linkittyy seuraavassa kuvattavaan **opiskelijarekrytoinnin teoreettiseen malliin**. Kyse on jatkuvan, ajantasaisen ja ennakoivan ammatillisen koulutuksen kehittämisen periaatteesta niin, että opettajat ja työssäoppimisen ohjaajat toimivat yhteisten ammatillisten oppimis- ja osaamistavoitteiden suuntaisesti ja niin, että he tiedostavat myös opiskelijavalintaprosessissa vuosittain tämän periaatteen. Samalla, kun he vahvistavat ammatillisen koulutuksen ja työelämän verkostoitumista, niin he edesauttavat teorian ja työn opetuksen sulautumista käytännön tasolla, toisin sanoen pedagogista sulautumista ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna.

Tässä kuvataan **logistiikka-alan opiskelijarekrytoinnin teoreettinen malli**. Ammatillisen koulutuksen opiskelijarekrytoinnin tavoitteena on ohjata opiskelija ”oikealle alalle”. Hakuprosessin vaiheita ammatilliseen koulutukseen voidaan kuvata pelkistettynä ketjuna peruskoulu→sähköinen hakemus→valintahaastattelu→valintapäätös.

Teoreettisessa logistiikka-alan opiskelijarekrytointimallissa fokus on valintahaastattelussa. Malli noudattaa edellä olevan pedagogisen ohjauksen teoreettisen mallin logiikkaa, kuten kuvio 5 osoittaa.

KUVIO 5 Opiskelijarekrytointin teoreettinen malli

Käytännössä opettajat ja työssäoppimisen ohjaajat alansa asiantuntijoina yhdessä suunnittelevat ja laativat joustavan ja helposti päivitettävän sähköisen työssäoppimisenohjauksen manuaalin ja sähköisen opiskelijarekrytointin haastattelulomakkeen. Lisäksi kuljettajakoulutuksen valintamenettelyä olisi tarkoituksenmukaista täydentää rekkasimulaattoritestillä, jossa testataan liikennehavaintokykyä ja liikennekäyttäytymisasennetta.

Molempia esiteltyjä teoreettisia malleja voidaan soveltaa ammatillisen koulutuksen eri ammattialoilla. Molempien mallien käytännön toteuttaminen ja soveltaminen edellyttävät prosessien alakohtaista mallintamista ja opetussuunnitelmaan kirjaamista.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli luoda kuva ammattikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuuksien kohtaamisesta. Tutkimuksessa selvitettiin Hollandin (1973, 1985) ja Superin (1957) urateorioista johdetun sovelluksen avulla ammatillisen koulutuksen ja työelämän todellisuuksien linkitymistä ammatillisen osaamisen näkökulmasta. Vastaukset tutkimuskysymyksiin saatiin sisällön analyysillä. Tutkimustuloksen mukaan ammatillisen koulutuksen ja työelämän todellisuudet kohtaavat heikosti tai ei lainkaan kuljetuskoulutusalaan tutkivassa analyysissä. Tutkimus antoi selkeästi viitteitä koulutuksen ja työelämän yhteisöllisen toiminnan kehittämiseen, erityisesti pedagogiseen integroimiseen. Tulos konkretisoituu kahdeksi pedagogista yhteistyötä laaja-alaisesti innovoivaksi teoreettiseksi malliksi, jotka nimettiin pedagogisen yhteisohjauksen teoreettiseksi malliksi ja opiskelijarekrytoinnin teoreettiseksi malliksi (alaluku 5.4). Mallit ovat hyödynnettävissä eri ammattialojenkoulutuksessa.

Alaluvussa 6.1. pohditaan tutkimuksen merkitystä ja tehdään johtopäätelmiä. Tämän jälkeen arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisiä valintoja alaluvussa 6.2. Lopuksi tarkastellaan tutkimuksen hyödynnettävyyttä ja jatkotutkimusaiheita alaluvussa 6.3.

6.1 Tutkimuksen merkityksestä

Tutkimuksen tehtävänä oli tutkia, miten ammattikoulutuksen logistiikka-alan opiskelijoiden ja työelämän todellisuudet kohtaavat, kun on kysymys ammatillisesta suuntautumisesta ja oikealle alalle hakeutumisesta, koulutuksesta ja työelämästä. Tutkimustehtävästä johdettiin päätutkimuskysymys ja kaksi alatutkimuskysymystä, joihin haettiin vastauksia tutkimusaineistosta. Tutkimusaineisto muodostui opiskelijaksi pyrkivien haastattelulomakkeista lukuvuosilta 2007–2014 ja työnohjaajien haastatteluista, jotka tehtiin lukuvuoden 2014 syksyllä. Tutkimuskysymykset olivat:

1 Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutus kohtaa dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajänteellä 2001–2025?

1.1 Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opiskelijoiden ammatilliset odotukset linkittyvät työelämään valintahaastatteluvastauksissa Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?

1.2 Miten kuljettajakoulutuksen työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät haastatteluaineistossa ammatilliseen koulutukseen Hollandin ja Superin urateorioiden kehyksessä tarkasteltuna?

Ongelma-asettelulla onnistuttiin ratkaisemaan tutkimusongelmat. Tutkimusmenetelmänä käytettiin sisällön analyysiä. Hollandin ja Superin urateoriasta johdettu tutkijan laatima luokittelusovellus osoittautui toimivaksi tutkimusaineiston analyysissä; haastatteluaineistot pystyttiin luokittelemaan eri persoonallisuuspiirteitä kuvaaviin luokkiin suunnitellulla tavalla. Mainitut teoriat ovat työelämän ammatillisen uraohjaustutkimuksen klassikoita, joskin vaativat niistä mahdollisesti johdettavan sovelluksen ajantasaistamista vastaamaan yhteiskunnan ja työelämän muutoksia, mikäli niitä käytetään tutkimuskirjallisuutena, kuten tässä tutkimuksessa on tehty. – Hollandin ja Superin tutkimusten alkuperä on 1950- ja 1960-luvuilta, ja kyseisten tutkijoiden omat viimeiset päivitykset ovat 1990-luvulta.

Molempien aineistojen analyysien ja urateoriasta laaditun sovelluksen avulla onnistuttiin siis vastaamaan tutkimustehtävän mukaisesti asetettuihin tutkimusongelmiin. Tutkimustuloksen mukaan opiskelijaksi hakevien ammatilliset odotukset ja työelämän vaatimukset linkittyivät yleisesti ottaen heikosti tai ei ollenkaan; aineistoanalyysien keskenään ristiriitainen tulos viestii tutkittavan koulutusorganisaation logistiikka-alan koulutuksen ja työelämän integraation vähäisyydestä tai jopa puutteesta. Juuri näiden aineistoanalyysien prosessit konkretisoivat luomaan pedagogisen yhteisohjauksen teoreettisen mallin ja logistiikka-alan opiskelijarekrytointimallin. Perustellusti voidaan korostaa, että tämän tutkimuksen merkityksellisin uutta tietoa lisäävä anti tutkittavalla alueella ovat juuri nämä kaksi teoreettista mallia, jotka ovat sovellettavissa ammatillisen koulutuksen eri ammattialoilla käytettäväksi. Mallit on esitelty tarkemmin edellisen luvun alaluvussa 5.4. Merkityksellistä on myös se, että tutkittavalla ammatillisen koulutuksen alueella ei ole aiemmin tutkittu koulutuksen ja työelämän linkittymistä osaamisen näkökulmasta urateoriaa hyödyntämällä; urateoriaa on käytetty aiemmin lähinnä opinto-ohjaustutkimuksissa ja ammatinvalintatutkimuksissa.

Tutkimus nosti esille edellä mainittujen teoreettisten mallien lisäksi muitakin kysymyksiä, jotka koskevat ammatillisen koulutuksen ja työelämän integraatiota¹⁵. Tutkimuksen tulosta ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkas-

¹⁵ Ammatillisen koulutuksen ja työelämän integraatiota on tutkittu laajasti Taitava Keski-Suomi, osa 1 –tutkimuksessa (2005). Tutkimustulokset koulutuksen ja työelämän kohtaannosta ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen kanssa.

teltaessa voidaan havaita, että logistiikka-alan toisen asteen ammatilliseen koulutukseen hakevat opiskelijat ja heitä ohjaavat työssäoppimisen ohjaajat määrittävät eri tavoin osaamisperusteisen ammattitaidon rakentumisen, kuten vertailutaulukosta 6 on luettavissa. Tuloksesta on suoraan luettavissa, että opiskelijaksi hakevat olettavat kapea-alaisesti logistiikka-alan autonkuljettajan työn olevan pääosin ajamista; noin 80 %:ssa opiskelijoiden vastauksista viitataan eksplisiittisesti fyysiseen kuljettajan työhön. Työelämän edustajina työssäoppimisen ohjaajat näkevät ammattitaidon rakentumisen opiskelijoita monipuolisempaan osaamiseen; heidän mukaan ammatillisen osaamisen alueista autonkuljettajan työssä painottuvat eniten sosiaalisuus (27,5 %), fyysisen työn osaaminen (25 %) ja ongelmanratkaisutaito (22,5 %). Kuljettajan fyysisen työn osalta työssäoppimisen ohjaajien ja logistiikka-alan opiskelijaksi hakevien näkemykset ammattitaidosta ovat kylläkin samansuuntaisia mutta eroavat painoarvoltaan. Tiivistäen voidaan todeta, että työssäoppimisen ohjaajien mukaan kuljettajan ammattitaito rakentuu vain 25 % fyysisen työn osaamisesta ja lähes 75 % sosiaalisesta osaamisesta ja ongelmaratkaisutaidoista, toisin sanoen vuorovaikutteisuus ja tilannehallinta ovat tärkeä kokonaisuus kuljettajan ammatillista osaamista arvioitaessa työssäoppimisen ohjaajien mukaan.

Huomionarvoista on, että työssäoppimisen ohjaajien vastauksista ei löytynyt lainkaan viitteitä (0 %) sellaisista piirteistä, joiden voitaisiin tulkita viittaavan taiteelliseen A-tyyppin persoonallisuuspiirreluokkaan, ja opiskelijavalintahaastattelun aineistostakin löytyi luovuuskategorian viittauksista ainoastaan vähän (1,5 %). Taiteellisuus, synonyymisesti luovuus ja innovatiivisuus, on kuitenkin persoonallisuuspiirre, joka on osa ammatissa kuin ammatissa tarvittavaa ammattitaitoa. Uudistetussa logistiikan opetussuunnitelmassa todetaankin, että opiskelijalla ”on oltava luovuutta, innovatiivisuutta ja rohkeutta tehdä itsenäisiä ratkaisuja työntekijänä tai ammatinharjoittajana” (OPS 2015 175). Puolestaan opiskelijaksi hakevien vastauksista ei taas löytynyt lainkaan viitteitä (0 %) sellaisista piirteistä, joiden voitaisiin tulkita viittaavan loogiseen C-tyyppin tai vuorovaikutteiseen LI-tyyppin persoonallisuuspiirrekategoriaan. Tämä tieto asettaa uusia vaatimuksia kuljettajakoulutuksen opetussuunnitelmalle oppimisympäristönä ja pedagogisille ratkaisuille käytännön opetuksen järjestämisessä. Perustellusti voidaankin kysyä, miten sosiaalista osaamista, ongelmanratkaisutaitoa ja luovuutta voidaan logistiikan alalla käytännössä opettaa ja millaista pedagogiikkaa se vaatii. Olisiko edellä esitetystä pedagogisen yhteisohjauksen mallista näihin kysymyksiin vastaus? Työelämässä kuitenkin sosiaalisuus, vuorovaikutteisuus, ongelmaratkaisutaito, loogisuus ja luovuus ovat fyysisen osaamisen lisäksi relevantteja tavoiteltavia ominaisuuksia.

Siirtyminen toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa osaamisperusteisen opetussuunnitelman käyttöön lukuvuoden 2015–2016 aikana vaatii uusien työtapojen ja käytäntöjen käyttöönottamista, jotta ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan yhä muuttuviin ja lisääntyviin työelämän haasteisiin.

6.2 Tutkimuksen luotettavuudesta

Tieteenharjoittaminen edellyttää laadukasta tutkimusta, joka tuottaa luotettavia tuloksia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2004, 4). Tutkimuksen luotettavuus on samalla myös tärkein laadukkuuteen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimus ei voi olla laadukas ellei se ole luotettava. Tutkimuksen luotettavuusarviointia ei voida pitää mekaanisesti tutkimuksen jälkeen suoritettavana irrallisena toimenpiteenä, vaan luotettavuuden arviointi on mukana koko tutkimuksen ajan. Aineiston aitous puolestaan edellyttää, että aineisto koskee tutkijan ja tutkittavan kannalta samaa asiaa. Tutkijan on osoitettava, että tutkimushenkilöt ovat ilmaisseet käsityksensä juuri tutkittavasta asiasta. (Syrjälä ym. 1994, 153). Kun tehdään päätöksiä tutkimuskirjallisuudesta, tutkimusaineistosta, tutkimuksen näkökulman valinnasta, aineistonkeruun tavoista ja tutkimuksen menetelmällisistä valinnoista, pohditaan samalla jatkuvasti tutkimuksen luotettavuutta. Näin tässäkin tutkimuksessa on tehty. Seuraavassa pohditaan tutkimuksen luotettavuutta tarkemmin vielä tutkimusmenetelmän ja tutkimusprosessin kannalta.

Tämän laadullisen tutkimuksen otteeksi valittiin tapaustutkimus ja tutkimusmenetelmäksi sisällön analyysi. Eri menetelmätutkijoiden mukaan tyypillistä tapaustutkimukselle on valita tutkimuskohteeksi yksittäinen tapaus, tilanne, tapahtuma tai joukko tapauksia, joiden tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat usein prosessit. Yksittäistapauksia pyritään tutkimaan niiden luonnollisessa ympäristössään kuvailemalla yksityiskohtaisesti tutkittavaa ilmiötä. Kuvailevan menetelmän tavoitteena on tutkimuskohteen ominaispiirteiden systemaattinen, tarkka ja totuudenmukainen kuvailu (ks. esim. Stake 2005, 454 – 455), mikä merkitsee tutkimuksen luotettavuutta. Tässä tutkimuksessa kuvailtiin ammatillisen logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen oppimisympäristöä ammatillisen osaamisen näkökulmasta yksityiskohtaisesti, systemaattisesti, tarkasti ja totuudenmukaisesti (ks. luvut 4 ja 5).

Tutkimuksen sisäistä luotettavuutta voidaan lisätä tiedostamalla ”six basic strategies”-menetelmä (Sharan B. Merriamin 1998, 204–205). Sekä hakijoiden kirjalliset että työssäoppimisen ohjaajien nauhoitetut aineistot analysoitiin useaan kertaan. Lisäksi yksi vertaisarvioija arvioi aineiston luokittelua. Myös tutkittavan ilmiön taustan tunteminen auttaa ymmärtämään niitä kysymyksiä, joihin tutkija ottaa kantaa (Kyrö 2003, 17–18.); tämän tutkimuksen ”tieteenkenttä” on tutkijalle tuttua käytännön pitkän kokemuksen kautta; tutkijan tietoa on lisännyt usean vuosikymmenen kokemus logistiikan lehtorin tehtävässä.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa käytetään käsitettä yleistettävyys, joka on tullut kvantitatiivisen tutkimusstrategian käsitteistöä myös kvalitatiivisen tutkimuksen puolelle (esim. Cohen ym., 2007; Merriam 1998). Alasuutari (1995) pitää tärkeänä, että ”tulokset kertovat muustakin kuin tutkimusaineistosta” ja hänen mukaansa ”yleistettävyys ei aina ole ongelma”. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ”ottamaan kohteeksi ilmiö, jonka suhteen ei ole ongelmia. Sitten olennaiseksi tulee tutkimuksen pyrkimys selittää ilmiö,

tehdä se ymmärrettäväksi. Sen olemassaolon paljastaminen tai todistaminen ei ole tarpeen”. (mts. 209.) Syrjälän (1994) mukaan yleistettävyyden kriteerinä voidaan pitää niin sanottua analyttistä yleistämistä, jolloin pyritään osoittamaan teoreettisten oletusten paikkansa pitävyys, ja siten päästään laajentamaan sekä yleistämään näitä teorioita ja kytkemään tuloksia kirjallisuuteen. Toinen tapa on niin sanottu luonnollinen yleistäminen, jolloin lukijalle annetaan mahdollisuus yleistää tutkimustuloksia omaan tilanteeseensa. Lukija voi arvioida tulosten soveltuvuutta ja käyttöarvoa. (Syrjälä, 1994; Yin, 1985, 2003.) Tämän tutkimuksen yleistettävyyttä tiedon luotettavuuden mittarina voidaan arvioida niin analyttisesti kuin luonnollisen yleistämisen kriteerillä.

Tutkimuksen luotettavuus on myös eettisyyttä. Lähtökohtana voidaan pitää seuraavaa ajatusta: jos tutkimus ei ole eettisesti kestävä, se ei voi olla luotettava, mutta eettinen kestävyys ei tee vielä tutkimuksesta luotettavaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009 159.) Eettisiä kysymyksiä voidaan tarkastella tiedon hankinnan ja tiedon jakamisen kannalta. Tutkimuksen eettisiä ongelmakohtia voidaan tarkastella Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan esimerkiksi Suojasen (1982, 70–72) esittämän luettelon mukaan: tutkimuslupaan liittyvät kysymykset, aineiston keruuseen liittyvät ongelmat, tutkimuskohteen hyväksikäyttö, osallistumiseen liittyvät ongelmat ja tutkimuksesta tiedottaminen. Eettisten valintojen kannalta on merkityksellistä, että tutkija tunnistaa edellä mainitun problematiikan, niin todennäköisesti silloin tehdään eettisesti asiallista tutkimusta (1998, 52–59). Tässä tutkimuksessa tutkija – tutkimuksen kohteena olevan organisaation lehtorina – on ottanut huomioon eettisyyden vaatimukset niin tiedon hankinnan, tiedon käsittelyn kuin tiedon jakamisenkin osalta: tutkittavien anonymiteettia on korostettu tutkimuksen kaikissa vaiheissa ja tutkimuksessa on noudatettu muutoinkin tutkimustoiminnan eettisiä periaatteita.

Tutkimus oli osittain haasteellista tutkijan vähäisen tutkimuskokemuksen vuoksi. Erityisesti pohditutti tutkimusote ja aineiston keruu. Alun perin kvantitatiiviseksi tutkimukseksi suunniteltu tutkimus vaihtuikin otteeltaan kvalitatiiviseksi kootun aineiston vähäisyyden vuoksi. Ongelmaksi muodostui myös tilastollisen kyselylomakkeen kysymysten yksipuolisuus; tutkimuskysymyksiin ei saatu vastauksia tutkimusaineistoksi aiotulla tavalla. Nyt valmistuneen laadullisen tutkimuksen opiskelijahaastatteluaineisto oli valmis aineisto. Sen ”ohuus” aineistosisällöllisesti haastoi tutkijan pohtimaan tutkimusta tutkustehtävän ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta; saattaa olla, että vastaajien verbaaliset kyvyt tai haastattelutilanteen aiheuttama jännitys ovat vaikuttaneet siihen, ettei kaikkea mielessä pyörivää ole sanottu ääneen.

6.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys ja jatkotutkimukset

Toteutunut tutkimus tarjoaa aiempaan tieteelliseen ammatillista osaamista koskevaan koulutuskeskusteluun ja tutkimukseen yhden uuden lähestymistavan ja näkökulman. Ammatillisen koulutuksen tutkimuksen alueen tieteellistä ulottuvuutta on tietoisesti laajennettu tässä tutkimuksessa yhteiskunnalliseen työelä-

mätutkimuksen suuntaan tavoitteena kuvantaa teoreettisesti koulutuksen ja työelämän kohtaantoa realistisesti ammatillisen osaamisen näkökulmasta. Lähestymistapa edellyttää monitieteisyyttä, mikä merkitsee eri tieteenaloja hyödyntävää tutkimuskenttää ja aiemmasta poikkeavia relevantteja näkökulmia koulutuksen ja yhteiskunnan työelämän tutkimiseksi.

Tutkimuksen päätuloksena on kaksi teoreettista mallia, pedagogisen yhteisohjauksen teoreettinen malli ja opiskelijarekrytoinnin teoreettinen malli. Nämä teoreettiset, tavoitteiltaan ammatillista koulutusta ja työelämää integroivat mallit ovat sovellettavissa ammatillisen koulutuksen eri ammattialoilla molemmilla asteilla (toinen aste, korkea aste) kunkin alan toimintakulttuurin mukaisesti. Kyseiset mallit ovat ammatillisen koulutuksen innovaatioita.

Tutkimus nosti esiin kolme yhteiskunnallisesti relevanttia jatkokysymystä: Ensimmäinen kysymys koskee ammatilliseen koulutukseen liittyvää oppilaanohjausta: Miten peruskoulusta ohjataan toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja onko ohjaus tutkimusperusteista? Opiskelija-aineiston analyysin tulos osoitti logistiikka-alan koulutukseen pyrkivien näkemyksen ammattitaidosta ja ammatillisesta osaamisesta kovin yksipuoliseksi ja ristiriitaiseksi työelämän vaatimusten näkökulmasta. Opiskelijan ”ei oikealle alalle” -valikoituminen näkyy tämän tutkimustuloksen mukaan muun muassa keskeyttämisinä ja ammattialan vaihtoina. Peruskoulun oppilaanohjaus ja työelämään perehdyttäminen vaatisivat monitieteistä laajaa tutkimusta valtakunnallisesti. Tämä kysymys liittyy tutkimuksen teoreettiseen rekrytointimalliin.

Tutkimus nosti esiin myös toisen yhteiskunnallisesti relevantin jatkotutkimuksen aiheen: Miten ammatillisen koulutuksen työssäoppimisen ohjaajat voitaisiin integroida eri oppiaineiden (ammattiaineiden ja yhteisten aineiden) teoreettisen ja käytännön opetuksen ja ohjauksen ryhmiin tavoitteena jaettu ammattipedagoginen osaaminen avaintaitojen opettamisessa? Tämä kysymys liittyy taas tutkimuksen pedagogisen yhteisohjauksen teoreettiseen malliin.

Kolmas tutkimuksesta noussut yhteiskunnallisesti relevantti kysymys koskee opettamista, ohjausta ja oppimista ja liittyy selkeästi opettajankoulutuksen alueelle, mutta myös työssäoppimisen ohjaajakoulutukseen koskien pedagogista osaamista. Miten opetetaan sosiaalisia taitoja, ongelmaratkaisuntaitoa ja luovuutta fyysiseen osaamisen lisäksi, kun on kyse ammattitaitoon oppimisesta ja kasvamisesta? Tämä tutkimuksen seurauksena ehdotetaan, että nämä kolme tutkimuksen esille nostamaa jatkokysymystä voisivat olla osana lähitulevaisuuden innovatiivista monitieteistä tutkimusta ja olla mahdollisen ammatillista koulutusta ja työelämää integroivan tutkimushankkeen agendalla.

YHTEENVETO (SUMMARY)

Työelämän ja koulutuksen laadun pitäminen korkealla tasolla, on Suomen kilpailukyvyyn kannalta noussut merkittäväksi puheen aiheeksi. Erityisesti digitalisaation dynaaminen kehittyminen asettaa entistä suurempia haasteita ammatilliselle koulutukselle. Koulutusjärjestelmien ja työelämän yhteistyö sekä elinikäinen oppiminen nähdäänkin eräänä kriittisinä menestystekijöinä kilpailukykyä parantavina tekijöinä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan juuri työelämän ja koulutuksen kohtaamista ja kohtaamattomuutta opiskelijaksi hakevien ja työssäoppimisen ohjaajien haastatteluaineistojen perusteella. Työelämän edustajien näkemykset opiskelijoiden rekrytoinnissa ja käytännön opetustyön organisoinnissa ovat jääneet liian vähäiselle huomiolle. Tämä tutkimus pyrkiikin nostamaan työelämän edustajien, siis työssäoppimisen ohjaajien ammattiosaamisen entistä paremmin näkyväksi koulutettaessa ”oikeita henkilöitä oikealle alalle”. Vastauksia haettiin koulutuksen ja työelämän aiempaa parempaan kohtaamiseen päättökysymyksellä: Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutus kohtaa dynaamisesti muuttuvan työelämän vaatimukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta tarkasteltuna aikajänteellä 2001–2025? Lisäksi tutkimusongelmaan haettiin vastauksia kahdella alakysymyksellä: 1. Miten logistiikka-alan kuljettajakoulutuksen opiskelijoiden odotukset ammatillisen osaamisen näkökulmasta linkittyvät työelämään valintahaastatteluvastauksissa Hollandin ja Superin urateorioiden kehityksessä tarkasteltuna? ja 2. Miten kuljettajakoulutuksen työssäoppimisen ohjaajien mukaan työelämän muuttuvat vaatimukset linkittyvät haastatteluaineistossa ammatilliseen koulutukseen ammatillisen osaamisen näkökulmasta Hollandin ja Superin urateorioiden kehityksessä tarkasteltuna?

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta haastatteluaineistosta: Logistiikka-alan kuljettajakoulutukseen hakevien opiskelijoiden haastatteluista lukuvuosi-
na 2007–2014 (N=335) ja työssäoppimisen ohjaajien haastatteluista syyslukukaudella 2014 (N=10). Haastatteluaineistot analysoitiin sisällönanalyysillä Hollandin ja Superin urateorioista kehitetyn sovelluksen avulla.

Tutkimus osoitti, että työssäoppimisen ohjaajat painottavat kuljettajan ammattitaidon rakentuvan monenlaisesta osaamisesta. Ohjaajat arvioivat fyysisen ammattitaidon olevan vain osa (25 %) ammatillista osaamista. Heidän mukaan ammattitaito rakentuu fyysisen osaamisen lisäksi myös sosiaalisesta osaamisesta (42,5 %) ja ongelmaratkaisutaidosta (32,5 %) – niin osaava asiakaspalvelu kuin itsenäinen ongelmaratkaisutaitokin fyysisen työn lisäksi kuuluvat kuljettajan ammattitaitoon. Kuljettajakoulutukseen hakeville ammattitaito hakuvaiheessa hahmottuu lähinnä fyysisenä työn tekemisenä ja osaamisena. Opiskelijoidenkin haastatteluaineistossa viitataan sosiaaliseen osaamiseen jonkin verran (22 %), mutta vuorovaikutukseen ei viitata lainkaan (0 %), vaikkakin ammattikuljettajan työ edellyttää asiakaspalvelutaitoja. Ongelmaratkaisutaitoon viitataan minimaalisesti (1,2 %) ja siihen liittyvään loogisuuskohtaan taas ei lainkaan (0 %); kuitenkin kuljettajan työ vaatii itsenäistä, johdonmukaista ongelmaratkaisuosaamista. Merkityksellistä on, että luovuus osana ammatillisen

osaamisen rakentumista ei tutkimusaineiston kummassakaan analyysissä tule esille sillä tavoin, kuin voisi olettaa; työssäoppimisen ohjaajat eivät viittaa lainkaan taiteelliseen luovuuteen ja sen merkitykseen ammattitaidon kehittymisen kannalta (0 %), ja opiskelijoistakin vain muutama viittaa musiikki- tai lukuharrastuksensa kautta taiteellisuuteen (1,5 %). Luovuudella on kuitenkin merkitystä eri tehtävälajoilla, esimerkiksi ongelmaratkaisuosaamisessa (ks. OPS 2015; Super 1957; Holland 1973; 1985).

Tutkimus tuotti kaksi innovaatiota: tulevaisuuden kuljettajakoulutuksen pedagogisen yhteisohjauksen mallin ja opiskelijarekrytoinnin teoreettisen mallin. Koulutuksen tasolla tarkasteltuna mallit ohjaavat ammatillisen koulutuksen ja työelämän toimijoita aiempaa tarkoituksenmukaisempaan kohtaantoon oppimistavoitteiden kannalta. Malleissa korostetaan opetussuunnitelmalähtöisyyttä ja tutkimusperusteisuutta. Mainittujen osapuolten yhteistyön kehittämiseksi voidaan hyödyntää esimerkiksi Saksan ja Sveitsin ammatillisen oppisopimuskoulutuksen parhaita käytäntöjä. Yhteiskunnan tasolla tarkasteltuna työelämän on tulevaisuudessa myös Suomessa otettava entistä enemmän vastuuta ammatillisen koulutuksen järjestämisestä, kuten esimerkiksi edellä mainituissa maissa tapahtuu. Tutkimus antaa selkeitä viitteitä myös siitä, että opetusministeriön (OPM) ja työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) yhteistyö vaatii ministeriöiden välisen yhteistyön tehostamista, kun puhutaan kansallisista kriittisistä menestystekijöistä – koulutusjärjestelmästä, työssäoppimisesta ja elinikäisestä oppimisesta työelämän laadun ja osaamisen näkökulmasta.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Helsinki: Akatiimi Oy.
- Bandura, A. 1977. Social learning theory. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Billett, S. 2006. Work, subjectivity and learning S. Billett, T. Fenwick & M. Somerville (Eds) Work, subjectivity and learning: Understanding learning through working life. Dordrecht: Springer.
- Billett, S. 2008. Learning through work: Exploring instances of relational interdependencies. *International Journal of Educational Research*, 47(4), 32–47.
- Bjorklund, B. R. & Bee, H. L. 2008. The Journey of Adulthood, 6th Ed.
- Burrell, G. & Morgan, G. 2008. Sociological Paradigms & Organizational Analysis. England: Ashgate Publishing.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2007. Research Methods in Education. Abingdon: Routledge.
- Denzin, N. & Lincoln, Y. 2005. Handbook of Qualitative Research. London: Sage.
- Erjanti, H. & Karjala, V. 1983. Sairaanhoidtajakoulutuksen oppilasvalinnassa käytettyjen valintakriteereiden kyvystä ennustaa opintomenestystä ja ammatissa menestymistä ennen ja jälkeen vuonna 1979 toteutetun yhteisvalinnan. Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto, kasvatustieteen laitos.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuorten turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampereen yliopisto. *Acta Universitas Tamperensis* <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7170-4>.
- Erätuuli, M. & Leino J. & Yli-Luoma, P. 1995: Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Eteläpelto, A. 2008. Perspectives, prospects and progress in work-related learning. S. Billett, C. Harteis & A. Eteläpelto (toim.) *Emerging Perspectives of Workplace Learning*. Rotterdam: Sense Publishers, 233–247.
- Fletcher, J. K. 1996. A relational approach to the protean worker. Teoksessa D.T. Hall & Associates, *The career is dead – long live the career*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Ford, D. H. 2013. Humans as self-constructing living systems: A developmental perspective on behavior and personality. Hillsdale, NJ: Erlbaum Associates.
- Ford, D. H. & Lerner, R. M. 1999. Developmental systems theory. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Ford, M. E. 1992. Motivating humans: Goals, emotions and personal agency beliefs. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Ford, M. E. & Ford, D. H. (Eds) 1987. Humans as self-constructing living systems: Putting the framework to work. Hillsdale, NJ: Erlbaum Associates.

- Ford, D. H. & Urban, H. B. 1998. Contemporary models of psychotherapy. New York: John Wiley & Sons.
- Hall, D. T. & Mirvis P. H. 1996. The new protean career: Psychological success and the path with a heart. Teoksessa D.T. Hall & Associates, *The Career is Dead – Lon Live the Career*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 15–45.
- Heiskanen, E. 2012. *Kuorma-autonkuljettajan ammattipätevyyskirja*. Saarijärven Offset Oy: Suomen Kuljetusturva Ky.
- Helakorpi, S. 1992. Ammattitaito ja sen analysoiminen. Hämeenlinnan ammattillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja, 84. Hämeenlinna: Ammatillinen korkeakoulu.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14.,osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirvonen, M. 2006. Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin. Ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 64.
- Holling, H. 1998. Utility Analysis Of Personnel Selection An Overview And Empirical Study Based On Objective Performance Measures. *Methods of Psychological Research* 1998 Vol.3 No.1.
- Holland, J. L. 1959. A Theory of Vocational Choice. *Journal of Counseling Choice. Journal of Counseling Psychology*, 6, 35-45.
- Holland, J. L. 1973. *Making vocational choices: a theory of careers*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Holland, J. L. 1985. *Making vocational choices: a theory of vocational personalities & work environments*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Hotulainen, R. 2003. Does the Cream Always Rise to the Top? Correlations between pre-school academic giftedness and perceptions of self, academic performance and career goals, after nine years. Joensuun yliopisto. <http://acta>. ISBN: 952-458-416-6.
- Jakku-Sihvonen, R. & Rajanen, J. 2002. Koulutuksen ohjausjärjestelmän kehittäminen – ajankohtaista. *Kasvatus* 3/2002, 302–314.
- Juhela, A. 1989. Teknologinen kehitys ja työelämän koulutus. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Työelämän tutkimuskeskus.
- Jusi, K. 2010. Ammatillisen aseman rakentuminen. Seurantatutkimus abiturienttien ammatilliseen koulutukseen ja työelämään sijoittumisesta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 14/2010.
- Jäppinen, A.-K. 2007. Kiinni ammattiin – Ote opintoihin. Keskeyttämisen vähentäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetusministeriön julkaisuja 27. Helsinki: Opetusministeriö.
- Jäppinen, A.-K. 2012. Onnistu yhdessä! Työyhteisön kehittämisen 10 avainta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kauppinen, T. M. 2004. Asuinalueen ja perhetaustan vaikutukset helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen. Helsingin kaupungin tietokeskus, (ISSN 1455-724X ; 2004, 6). Helsingin yliopisto väitöskirja, Sosiologia.

- Keltikangas-Järvinen, L. & Näätänen, R. 1981. Lausunto soveltuvuuskokeen merkityksestä hoitoalalle. Psykologian laitos, Soveltavan psykologian osasto, Helsingin yliopisto.
- Kiuru, N. 2008. The Role of Adolescents' Peer Groups in the School Context. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 341.
- Klemelä, K. 1999. Ammattikunnista ammatillisiin oppilaitoksiin. Ammatillisen koulutuksen muodostuminen Suomessa 1800-luvulta 1990-luvulle. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 48.
- Kosonen, P. A. 1983a. Uranvalinnan valmiuksia peruskoulun päättöluokalla. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia nro 39. Helsinki: Työvoimaministeriö.
- Kosonen, P. A. 1983b. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten uranvalinnan valmiuksien kehittyneisyys. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia nro 44. Helsinki: Työvoimaministeriö.
- Kosonen, P. A. 2005. Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysheidot ja opiskelijavalinta. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*; 271.
- Kyrö, P. 2003. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.
- Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P.(toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.
- Launonen, P. 2015. Yksi hutiloi, kaikki kärsivät. *Osto & Logistiikka* 20 (6), 24–27.
- Lehtonen, P. 2014. Koulutuksen järjestäjien ja työelämäedustajien yhteistyö sosiaali- ja terveysalalla. Tapaustutkimukseen pohjautuva substantiivinen teoria. *Acta universitatis Tamperensis* 1926. Tampere: University Press.
- Leskelä, J. 2005. Mentorointi aikuisopiskelijan ammatillisen kehittymisen tukena. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Ammattikasvatuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiskeskus. *Acta Universitatis Tamperensis* 1090. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67498/951-44-6331-5.pdf?sequence=1>.
- Logistiikan perustutkinto. 2015. Kuljetuspalvelujen osaamisala, autonkuljettaja, OPS 2015. Helsinki: Opetushallitus.
- Luukkainen, O. 1998. Tulevaisuuden tekijät. Jyväskylä: Atena.
- McManus, IC., Livingston, G. & Katona, C. 2006. The attractions of medicine: the generic motivations of medical school applicants in relation to demography, personality and achievement. Viitattu 15.3.2015 www.ncbi.nlm.nih.gov.
- Meehl, P. E. 1954. *Clinical versus Statistical Prediction*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Merriam, S. B. 1998. *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. San Francisco: Jossey-Bass, A Wiley Imprint.
- Metsämuuronen, J. 1999. Pehmeät kvalifikaatiot sosiaalialan ammatillisessa työssä ja koulutuksessa. *Aikuiskasvatus* 2, 140. <http://elkra.helsinki.fi/se/a/0358-6197/19/2/pehmeatk.pdf> Viitattu 17.1.2016.

- Metsämuuronen, J. 2004. Pienten aineistojen analyysi. Parametrittomien menetelmien perusteet ihmistieteissä. Metodologia-sarja 9. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3. laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Miles, MB. & Huberman, AM. 1994. *Qualitative Data Analysis*. 2nd edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Morris, T. W. & Levinson, E. M. 1995. Relationship between intelligence and occupational adjustment and functioning: A literature review. *Journal of Counselling & Development* 73 (5), 503-515.
- Neame, RLB, Powis DA. & Bristow, T. 1992. Should medical students be selected only from recent school-leavers who have studied science? (*Med Educ.*), 26:433-440. [PubMed Abstract].
- Niiniluoto, I. 1984. Tiede, filosofia ja maailmankatsomus: Filosofisia esseitä tiedosta ja sen arvosta. Helsinki: Otava.
- Niitamo, P. 2003. Henkilöarviomenetelmät työelämässä. Helsinki: Työterveyslaitos, Julkaisumyynti.
- Nikkanen, P. & Lyytinen H. K. 1996. Oppiva koulu ja itsearviointi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Nokelainen, P. 2008. Modeling of Professional Growth and Learning Bayesian approach. Kasvatustieteen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1317. Tampereen yliopisto.
- Nummenmaa, L. 2004. Tilastolliset menetelmät. 1.-5. painos. Helsinki: Tammi.
- OECD 2015. OECD Skills Outlook 2015: Youth, Skills and Employability, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264234178-en>. Viitattu 18.3.2016.
- OPH 2002. Työssäoppimisen opas koulutukseen. www.oph.fi.
- OPH 2015. Osaamisen hankkiminen työpaikalla ammatillisessa peruskoulutuksessa. Oppaat ja käsikirjat 2015:6. www.oph.fi/julkaisut.
- Osto & Logistiikka 1/2016. Suomen Osto- ja Logistiikkayhdistys LOGY ry. 2016, 23.
- Pelttari, P. 1997. Hoito- ja hoivatyöntekijän työ- ja ammattitaitovaatimukset tulevaisuudessa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 23.
- Pelttari, P. 1998b. Hoitotyö ja hoitotyön ammattitaitovaatimukset tulevaisuudessa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 86.
- Perho, H. 1982. Ammatti- ja opintosuuntautumisen luonne ja merkitys luokanopettajan opinnoissa. Joensuun korkeakoulun julkaisuja A23. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- Perho, H. 1988. Kahdeksan vuotta luokanopettajan opintojen aloittamisesta. Seuranta valinnasta työelämään. Teoksessa H. Perho (toim.) Opettajan ammatillista kehittymistä ja opettajan koulutusta tutkimassa (s. 1-21). Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 29.

- Peräkorpi, U. & Salmi, S. 2009. Mun tulevaisuus! Nuorisokyselyraportti. Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus.
- Pietarinen, J. 1999. Peruskoulun yläasteelle siirtyminen ja siellä opiskelu oppilaiden kokemana. Väitöstutkimus. Joensuun yliopisto Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Platon, 2014. Theaetetus. (McDowell, J. Trans.). Great Britain: Oxford University Press.
http://books.google.fi/books?id=jtHQAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. Viitattu 19.3.2015.
- Posti, P. 2006. Soveltuvuuskokeella täydennetty opiskelijavalinta: Seurantatutkimus eräiden sosiaali- ja terveystieteiden teknisluonteisten koulutusohjelmien (apuvälinetekniikka, hammastekniikka ja optometria) opiskelijavalinnan toteuttamisesta. Väitöstutkimus. Helsingin yliopisto Psykologian tiedekunta.
- Rantanen, P. 2001. Valintakoe vai ei? Ammatillisen Koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnan tarkastelua. Helsinki: Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 83.
- Rantanen, P., Poropudas, O., Visanti, M-L., Repo, T. & Lappalainen, M. 2003. Auto- ja kuljetusalan työntekijöiden osaaminen, Auton asentajien, autonkuljettajien ja automyyjien ammatillisen osaamisen työelämälähtöinen tarkastelu. Moniste 16. 2003. Opetushallitus. Helsinki.
- Rantanen, P. 2004. Valinnasta työelämään. ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnan tarkastelua. Opetusministeriön julkaisu 2004: 19.
- Renzulli, J. S. & Reis, S. M. 1991. The schoolwide enrichment model: A comprehensive plan for educational excellence. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
- Ruohotie, P. 2002. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Helsinki: WSOY.
- Ruohotie, P. 2016. Työelämän osaamistarpeet. Muuttuvan työelämän edellyttämiä valmiuksia.
http://www5.hamk.fi/arkisto/portal/page/portal/HAMKJulkisetDokumentit/Tutkimus_ja_kehitys/Tupa1/Pekka_Ruohotie.pdf. Viitattu 18.3.2016.
- Räisänen, A. 1998. Hallitaanko ammatti? Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Arviointi 2/1998. Opetushallitus.
- Seitamaa-Hakkarainen, P. 2000. Kvalitatiivinen sisällön analyysi.
http://www.metodix.com/fi/sisallys/01 menetelmat/02 metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/?tree=D=168595&tree:selres=&hrpDelimChar=%3B&parentCount=1.
- Seppänen, P. 2006. Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa – Suomalaiskoulupunktien koulumarkkinat kansainvälisessä valossa. Akateeminen väitöskirja. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Sitra Megatrendit 2016. <http://www.sitra.fi/julkaisu/2016/megatrendit-2016>. Viitattu 4.4.2016.

- Super, D. E. 1957. The psychology of careers an introduction to vocational development. New York: Harper & Row.
- Super, D. E., Starishevsky, R., Matlin, N., et al. 1963. Career development: A self-concept theory. New York: College Entrance Examination Board.
- Super, D. E. & Sverko, B. 1995. Life roles, values and careers. San Franscisco: Jossey-Bass Publishers.
- Super, D. E., Savickas, M.L., & Super, C. M. 1996. The life-span, life-space approach to careers. In D. Brown, L. Brooks, et al, (Eds.) Career choice and development: Applying contemporary theories to practice (pp. 121-178) San Franscisco: Jossey-Bass.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Taalas, M. 1993; 1995a.
<https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2005/tyossaoppiminen-keski-suomessa>. Viitattu 15.10.2015.
- Taitava Keski-Suomi -tutkimus, Osa I. 2005. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 23.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47613/951-39-2313-4.pdf?sequence=1>. Luettu 5.10.2014.
- Taitava Keski-Suomi -tutkimus, Osa II. 2005. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimus-laitos. Tutkimuslauseita 24.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47612/951-49-2314-2.pdf?sequence=1> Luettu 5.10.2014.
- Taloudellinen tiedotustoimisto TAT. 2014. Kun koulu loppuu -tutkimus. Helsinki: T-Media Oy. <http://www.tat.fi/materiaalipankki/kun-koulu-loppuu-tutkimus-2014/>. Viitattu 4.2.2015.
- TEM raportteja 13/2012. Muuttuvan työelämän tila ja tarpeet Suomessa. Päivi Järvinen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Julkaisuaika 13.5.2012. Helsinki.
https://www.tem.fi/files/33156/TEMrap_13_2012.pdf. Viitattu 4.11.2015.
- Tieteen filosofiset suuntaukset. Jyväskylän yliopisto.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset>. Viitattu 29.1.2015.
- Tilastokeskus. 2016. http://www.stat.fi/meta/kas/ammatil_koul.html. Luettu 18.1.2016.
- Tiilikkala, L. 2004. Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 236.
- TTK = Työturvallisuuskeskus. 2010. Työturvallisuus ja työterveys työpaikalla. Helsinki: Painojussit Oy.
- TT-lehti. Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning.
<http://www.tyoelamantutkimus.fi/tyoelaman-tutkimus-arbetslivsforskning-lehtitidskrift/>. Luettu 28.12.2015.

- Tuomi-Gröhn, T. & Engeström, Y. 2003. *Between school and work: New perspectives on transfer and boundary-crossing*. Oxford, UK: Elsevier science Ltd.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tynjälä, P. 2003a. Ammatillinen asiantuntijuus ja sen kehittäminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa J. Kirjonen (toim.) *Tietotyö ja ammattitaito- Knowledge work and occupational competence*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos & Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, 39–62.
- Tynjälä, P. 2003b. Oppiminen koulutuksen ja työelämän vuorovaikutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakirja* 5 (3), 8-20.
- Tynjälä, P., Virtanen, A. & Valkonen, S. 2005. Työssäoppiminen Keski-Suomessa. *Taitava Keski-Suomi -tutkimus, Osa I*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 23.
- Tynjälä, P., Nikkanen, P., Volanen, M. V. & Valkonen, S. 2005. Työelämäyhteistyö ammatillisessa koulutuksessa ja työyhteisöjen oppiminen. *Taitava Keski-Suomi -tutkimus, Osa II*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 24.
- Työelämän tutkimusyhdistys ry.
<http://www.tyoelamantutkimus.fi/yhdistys/tyoelaman-tutkimus-mitase-on/>. Viitattu 18.1.2016.
- Työvoima ja elinkeinoministeriö TEM. 2015.
http://www.tem.fi/tyo/tyolainsaadanto/tyosopimus_ja_tyosuhde/nuoret_tyontekijat. Viitattu 14.2.2015.
- Työssäoppimisen opas koulutuksen järjestäjille. 2002. Opetushallitus.
- Työturvallisuus ja työterveys työpaikalla. 2010. Työturvallisuuskeskus. Helsinki: Painojussit Oy.
- Uusikylä, K. 1994. *Lahjakkaiden kasvatus*. Porvoo: WSOY.
- Varto, J. 2005. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Elan vital.
- Virtanen, A. 2013. Opiskelijoiden oppiminen ammatillisen peruskoulutuksen työssäoppimisen järjestelmässä. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 473.
- VN = Valtioneuvosto. 2015. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi 2015–2018. <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmantoteutus/osaaminen/karkihanke2#toimenpide2>. Viitattu 3.2.2016.
- Vondracek, F. W., Ford, D. H. & Porfeli, E. J. 2014. *A Living systems theory of vocational behavior and development*. Sense publishers, Rotterdam/Boston/Taipei. <https://www.sensepublishers.com>. Viitattu 22.3.2015.
- Vondracek, F. W., Lerner, R. M. & Schulenberg, J. E. 1986. *Career development: A life-span developmental approach*. Hillsdale, NJ: Erlbaum Associates.
- Weinrach, S. G. & Srebalus, D. J. 1990. Holland's Theory of careers. In Brown, D., Brooks, L. and Assoviates. 1990. (Eds.) *Career choice and development: applying contemporary theories to practice*. San Francisco [Calif.]: Jossey-Bass, 37-67.

- Vähäsantanen, K. 2013. Vocational teachers' professional agency in the stream of change. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 460.
- Väänänen, I., Kaikkonen, H., Kilpilampi, S. & Kivistö, J. 2008. Ammatillisen koulutuksen opiskelijavalintojen ja opiskelijaksi ottamisen perusteiden kehittäminen. OPH 2008. <http://www.oph.fi/julkaisut>.
- Yin, R. K. 2003. Case study research. Design and methods. Third Edition. Thousand Oaks, CA: Sage.

LAIT JA ASETUKSET

- Ajokorttiasetus, Kuljettajaopetus 2003. 19§ (814/18.9.2003).
 Ammattipätevyysdirektiivi 2003.59/EU.
 Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998. 491/30.4.1987.
 Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (812/1998).
 Asetus ammattioppilaitoksista 1987. 491/30.4.1987.
 Asetus kuorma- ja linja-autonkuljettajien ammattipätevyydestä 640/2007.
 Asetus ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden yhteishakujärjestelmästä 1991. 166/01.08.1995.
 Asetus opiskelijavalinnasta 2002. 167/1.1.2004.
 Asetus ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden yhteishakujärjestelmästä annetun asetuksen 4 ja 5§:n muuttamisesta.
 Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998. 630/21.8.1998.
 Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 17§:n muuttamisesta.
 Laki keskiasteen koulutuksen kehittämisestä 1978. 474/16.6.1987.
 Laki kuorma- ja linja-autonkuljettajien ammattipätevyydestä 2007. 273/16.3.2007.
 Laki kaupallisista tavankuljetuksista tiellä (693/2006) - voimaan 1.7.2014.
 Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012.
 Laki nuorista työntekijöistä (1993/998).
 Logistiikan perustutkinto 2009. Kuljetuspalvelujen koulutusohjelma/osaamisala, autonkuljettaja, linja-autonkuljettaja ja yhdistelmäajoneuvonkuljettaja, lentoasemapaalvelujen koulutusohjelma/osaamisala, lentoasemahuoltaja ja varastopalvelujen koulutusohjelma/osaamisala varastonhoitaja. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. Määräys 32/011/2009. Helsinki: Opetushallitus.
 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta 835/2014.
 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130004>. Viitattu 18.2.2015.
 Työturvallisuuslaki (738/2002).
 Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (2006/475).
 Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1766/2009).
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091705#L2P7>. Viitattu 10.2.2015.
 Valtioneuvoston asetus ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishausta (30/2008).
 Valtioneuvoston päätös tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa (213/1999).
 Valtioneuvoston asetus tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa annetun valtioneuvoston päätöksen 2 §:n muuttamisesta (616/2001).
 Valtioneuvoston asetus ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishakujärjestelmästä (1197/1998) (kumottu VNA 30/2008).

Liite 2 Valintahaastattelulomake

VALINTAKOE 23.4.2007 HAASTATTELU

Haastateltava

Haastattelijat

1. Harrastukset

- alaan liittyvät _____/ 2 p
- muut hyvät harrastukset _____/ 1 p

2. Tulevaisuuden suunnitelmat (uskottavuus, esitystapa jne.) _/1 p

3. Perustelet, miksi haluat tähän koulutukseen ja miksi olet sopiva kuljetusalalle.

_ / 1 p

4. Yleinen esiintyminen ja käyttäytyminen, uskottavuus, asiallisuus, rehellisyys... _____/3 p

5. Onko ollut tekemisissä poliisin kanssa mitä? miksi? milloin? rikosrekisteri? Kyllä / Ei

6. Esitetyt haastattelulomakkeen arviointi _____/ 2 p

**SOVELTUVUUS ALALLE (ei arviointi nollaa kaikki pisteet)
Kyllä / Ei / ?**

(eri kohtien pisteet 0,5 pisteen tarkkuudella)

Pisteet   **yht.**
_____ / 10 p**Mahdollista muuta huomioitavaa:**

- aikooko opiskella päätoimisesti millä sijalla kuljetusala oli hakemuksessa; haluaako alalle, jos tulee valituksi (jos vaihtoehto oli muu kuin 1)

Haastattelu-aika n. 10-15 min

Liite 3 Työssäoppimisen ohjaajien haastattelurunko etukäteen

AUTONKULJETTAJAN, AJONEUVOYHDISTELMÄN JA LINJA-AUTON KULJETTAJIEN ALALLE VALINTA

Vastausohje: Tutkimukseni tavoitteena on opiskelijavalinnan kehittäminen. Vastaa aidosti näkemyksesi ja kokemuksesi mukaan. Vastaukset ovat luottamuksellisia ja tulevat vain tutkimuskäyttöön. Palauta taustatietovastaukset (kohdat A ja B) tällä lomakkeella liitetiedostona sähköpostitse seppo.k.hotti@student.jyu.fi ennen haastattelua.

Taustatietolomake työssäoppimisen ohjaajille:

A. HAASTATELTAVAN TAUSTATIEDOT

1. Kerro ammatillisesta taustastasi työssäoppimisen ohjaajan tehtävässä (koulutus, ohjaajakokemus, muu katsomasi tärkeä kokemus suhteessa työssäoppimisen ohjaamiseen).

B. YRITYKSEN TAUSTATIEDOT (vain tutkimuskäyttöön)

1. Yritys
2. Koko/kalusto
3. Arvot

C. HAASTATTELUssa käsitellään alla olevia teemoja. Pyydän pohtimaan teemoja ennakkoon.

1. Kuljettajien ammattitaito- ja asenteet
2. Miten saataisiin hyviä opiskelijoita koulutukseen?
3. Miten työssäoppimisen ohjaus pitäisi järjestää?
4. Millainen oppimisympäristö olisi hyvä?
5. Miten käytännön harjoitukset pitäisi hoitaa?
6. Miten opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyö pitäisi järjestää?
7. Miten tulevaisuus muuttaa ammattitaitovaatimuksia?

Kiitos, tapaamisiin haastattelussa!

Seppo Hotti, kasvatustieteen tohtoriopiskelija, Jyväskylän yliopisto
puh. 0451954770

seppo.k.hotti@student.jyu.fi

Liite 4 Työssäoppimisen ohjaajien haastattelurunko

AUTONKULJETTAJAN, AJONEUVOYHDISTELMÄN JA LINJA-AUTON KULJETTAJIEN ALALLE VALINTA

Haastattelurunko: työssäoppimisen ohjaajille työpaikoilla. Vastaukset käsitellään kokonaisuutena ja luottamuksellisesti.

1) TAUSTATIEDOT

Kerro ammatillisesta taustastasi työnohjaajan tehtävässä (koulutus, ohjaajakokemus, muu katsomasi tärkeä kokemus suhteessa työssäoppimisen ohjaamiseen).

---

2) YRITYKSEN TIEDOT kootaan YTJ:n tietokannoista taustatiedoiksi. Arvot kuitenkin kysytään.

Yritys _____

Koko _____

Kalusto _____

Arvot _____

3) LOGISTIIKAN OPISKELIJAVALINTAAN LIITTYVÄ HAASTATTELU (kaikissa kysymyksissä huomioidaan: AMMATTITAITO, ARVO ja ASENNE osiot)

Millaisia valmiuksia pitäisi nykyisen ja tulevaisuuden ajoneuvoyhdistelmän/linja-autonkuljettajalla olla?

Millaiset valintakriteerit ovat parhaimmat sopivien opiskelijoiden löytämiseksi kuljettajakoulutukseen?

Miten pitäisi ohjata tulevia kuljettajia?

Millainen olisi hyvä oppimisympäristö tuleville kuljettajille?

Miten käytännön harjoitukset ja teorian opetus pitäisi organisoida työelämän kannalta katsottuna?

Miten hyvin opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyö on mielestäsi onnistunut ja miten sitä pitäisi kehittää?

Pitäisikö mielestäsi työnohjaajan olla mukana valitsemassa oppilaita? Jos pitäisi, niin miksi? Jos ei, niin miksi? Mitkä ovat kolme tärkeintä kysymystä, jotka esittäisit opiskelijavalinnassa?

Miten sosiaalinen media vaikuttaa yrityksen toimintaan?

Mitä muuta haluaisit sanoa työelämän ja kuljettajakoulutuksen yhteistyöstä?

4) TULEVAISUUS

Miten arvioit uuden tekniikan muuttavan kuljettajan ammattitaitovaatimuksia?

Millaisia uusia valmiuksia pitäisi ajoneuvoyhdistelmän/linja-autonkuljettajalla olla a) viiden vuoden päästä b) kymmenen vuoden päästä?

5) MITÄ MUUTA OPISKELIJAVALINTAAN LIITTYVÄÄ HALUAISIT TUODA ESIIN TYÖELÄMÄN NÄKÖKULMASTA KATSOTTUNA?

Miten nuori muuttuu 3 vuotisen ammatillisen koulutuksen aikana ja miten se vaikuttaa valintaan?

Hukataanko lahjakkuuksia?